

РУДОЛФ ЩАЙНЕР

Познанието за душата и духа

*Петнадесет публични лекции
проведено между 10 октомври 1907 г.
и 14 май 1908 г.
в къщата на архитекта в Берлин,
на 3 и 5 декември 1907 г.
и 18 март 1908 г. в Мюнхен*

1985 г.

ИЗДАТЕЛСТВО РУДОЛФ
ЩАЙНЕР,
ДОРНАХ/ШВЕЙЦАРИЯ

РУДОЛФ ЩАЙНЕР ПЪЛНО ИЗДАНИЕ

ПРЕЗЕНТАЦИИ

ПУБЛИЧНИ ЛЕКЦИИ

Според лектора, който не е бил прегледан и не е местен ,
и частично непълни преписи
Издадено от Администрацията на наследството на Рудолф Щайнер
Робърт Фридентал редактира публикацията.

- 1- во издание, пълно издание Dornach 1965
- 2-ро издание (фотомеханично препечатване)
Пълно издание Дорнах 1985

Единичен брой

Лекции IX и X: „Болезнени заблуди и здравна треска“. Серия
публикации на Медицинската секция в Гьотеанума, брой 3.
Дорнах 1946

Библиография № 56

Символи на корицата, базирани на дизайн на Рудолф Щайнер
Всички права запазени от Администрацията на имението „Рудолф
Щайнер“, Дорнах/Швейцария

© 1965 от Администрация на имението „Рудолф Щайнер“,
Дорнах/Швейцария

Отпечатано в Германия от Konkordia Druck GmbH, Bühl /Baden

ISBN 3-7274-0560-0

*Публикациите от лекционните
трудове на Рудолф Щайнер*

Основата на антропософски ориентираната духовна наука е изградена от трудовете, написани и публикувани от Рудолф Щайнер (1861-1925) . Освен това, той е изнесъл множество лекции и курсове между 1900 и 1924 г., както публично, така и за членове на Теософското, по-късно Антропософско общество. Първоначално самият той е искал лекциите му, които винаги са били изнасяни импровизирано, да не се записват писмено, тъй като са били предназначени като „устни съобщения, не за публикуване“. След като обаче от неговите ученици са били правени и разпространявани все по-непълни и неточни преписи, той се е почувствал длъжен да регулира процеса на преписване. Той е поверил тази задача на Мари Щайнер-фон Сиверс. Тя е била отговорна за назначаването на стенографите, управлението на преписите и прегледа на текстовете за публикуване. Тъй като Рудолф Щайнер е успявал сам да коригира преписите само в много малко случаи поради липса на време, неговата резерва трябва да се вземе предвид по отношение на всички публикувани лекции: „Просто ще трябва да се приеме, че в ръкописите, които не съм прегледал, могат да бъдат открити грешки.“

След смъртта на Мари Щайнер (1867-1948) започва издаването на пълно издание на произведенията на Рудолф Щайнер в съответствие с нейните насоки. Този том е част от това пълно издание. Където е необходимо, допълнителна информация относно изходните текстове може да бъде намерена в началото на бележките.

СЪДЪРЖАНИЕ

Този брой	8
I. Мисията на окултната наука в наше време Берлин, 10 октомври 1907 г.	9
Природните науки в Илинойс на кръстопът Берлин, 17 октомври 1907 г.	37
III. Познанието за душата и духа Берлин, 24 октомври 1907 г.	64
IV. Мъжът и жената в светлината на духовната наука. Мюнхен , 18 март 1908 г. (вместо Берлин, 14 ноември 1907 г.). 89	
V. Посвещение или посвещаване Берлин, 28 ноември 1907 г.	102
VI. Така наречените опасности от посвещението Берлин, 12 декември 1907 г.	131
VII. Мъж, жена и дете в светлината на хуманитарните науки Берлин, 9 януари 1908 г.	158
VIII. Душата на животните в светлината на хуманитарните науки Берлин, 23 януари 1908 г.	166

IX. Заблудата на болестта в светлината на хуманитарните науки Мюнхен , 3 декември 1907 г. (вместо Берлин, 13 февруари 1908 г.).	191
X. Треската за здраве в светлината на хуманитарните науки Мюнхен , 5 декември 1907 г. (вместо Берлин, 27 февруари 1908 г.).	210
Кариера и заетост на XL Берлин, 12 март 1908 г.	227
XII. Слънце, Луна и Звезди Берлин, 26 март 1908 г.	253
XIII. Началото и краят на Земята Берлин, 9 април 1908 г.	264
XIV . Ад Берлин, 16 април 1908 г.	287
XV. Небето Берлин, 14 май 1908 г.	313
Забележка	345
Регистър на лицата	355
Подробно съдържание	359
Преглед на пълните съчинения на Рудолф Щайнер .	371

ЗА ТОЗИ БРОЙ

Лекциите в този том принадлежат към частта от лекционното творчество на Рудолф Щайнер, с която той се обръща към публиката. „Берлин беше отправната точка за тази публична лекционна дейност. Това, което беше разгледано повече в отделни лекции в други градове, можеше да бъде изразено тук в съгласувана лекционна поредица, чиито теми се припокриваха. По този начин те придобиха характера на внимателно обосновано методологично въведение в духовната наука и можеха да разчитат на редовно връщаща се публика, която беше нетърпелива да се задълбочи все повече в новооткритите области на знанието, докато на новодошлите многократно се дават основите за разбиране на представеното.“ (Мари Щайнер)

Петнадесетте лекции, представени тук, изнесени през зимния семестър на 1907/08 г., представляват петата от поредицата публични лекции, които Рудолф Щайнер редовно провежда в Берлин от 1903 г. нататък. Накратко, те представят следното:

Връзката между хуманитарните и природните науки не е на противопоставяне, а по-скоро на взаимно допълване. Хуманитарните науки разширяват знанията и дават възможност на човешката душа да развие нови способности. Те също така дават насоки как да се избегне отклонението. В чисто човешката сфера се изследват контрастите между мъжа и жената и се показва как в детето се разгръща това, което произлиза от вечните сфери, и преодолява препятствията на наследствеността. Разкрива се природата на болестта и в духовно обоснован живот възникват лечебни сили. Освен това се установяват предпоставките за придобиване на истинско социално съзнание. Човешките същества са поставени в космически ред. Въпросите, свързани със загадката „откъде“ и „накъде“, намират отговори, подходящи за съвременното съзнание. Животът след смъртта получава нова светлина: трансформацията на силите на душата и животът в духовните сфери.

МИСИЯТА НА ТАЙНАТА НАУКА В НАШЕТО ВРЕМЕ

Берлин, 10 октомври 1907 г.

Всеки, който говори за окултна наука днес, или дори, както е днешната ни тема, за мисията на окултната наука в наше време, трябва да е готов да се сблъска с широк спектър от реакции. От една страна, не бива да отричаме, че самото споменаване на думата „окултна наука“ е достатъчно, за да предизвика у голям брой наши съвременници мнението, че тя е нещо изключително неясно или, както често се казва, мистично в най-лошия смисъл – нещо, което би могло да възникне или да събуди интерес само у хора с неясно мислене, или поне само у онези , които нямат представа за това, което наричаме велики постижения в областта на знанието в нашето време . Колко хора ще ви кажат, че терминът „окултна наука“ се използва само от онези , които са откъснати от големия напредък на естествените науки или други знания в наше време.

Макар самото споменаване на термина „окултна наука“ да може да предизвика известно противопоставяне , не бива да отричаме, че в такова противопоставяне има голяма полза. Защото, колкото и странно да изглежда – цялата поредица от лекции ще ви покаже какво се има предвид – не може да се избегне да се каже следното:

Истинският учен на езотеричното знание, осъзнаващ собственото си мракобесие по отношение на така наречените научни или когнитивни постижения на нашето време, който стои здраво в основата на съвременното ни образование и просто се стреми да надхвърли определени повърхностности, може – всъщност трябва – според своята интелектуална ориентация и прозрение за преобладаващите условия, да заяви, че онези опоненти, които говорят така, както току-що описахме, са може би по-малко опасните съвременници, по-малко вредни за неговото интелектуално течение, отколкото други, които в известен смисъл дори се смятат за последователи, дори апостоли, на така нареченото езотерично знание. Не е ли странно, когато подобно нещо се изразява, все пак е вярно.

Терминът „окултна наука“ притежава определена привлекателност за мнозина днес . Това, което толкова лесно се приписва на окултните учени от техните опоненти, е, че хората твърде лесно се поддават на влияние и се стичат навсякъде, където се обсъжда нещо мистериозно, тъмно или енигматично. По този начин онези, които са с неясен ум, твърде самодоволни, за да се ангажират със сферата на знанието, или твърде слаби, за да позволят на знанието да ги повлияе, се изпълват с интерес, когато се спомене нещо тъмно или мистериозно. По този начин окултните учени се радват на значителна подкрепа и в известен смисъл експлоатират този особен инстинкт в човешката природа, това влечение към духовното в най-лошия смисъл на думата.

Не може да се отрече, че в нашето хаотично време наистина има много хора, които са водени към това, което се нарича езотерична наука, единствено от този тъмен инстинкт на човешката природа. И когато противниците на езотеричната наука видят какво...

на такива очевидни последователи, твърденията, които често правят, и често различаващите се позиции относно знанието на нашето време, едва ли е изненадващо, че нашите опоненти стигат до току-що описаното заключение. Ако окултният учен можеше да изпитва страх, човек би могъл дори да направи гротескното, но вярно твърдение, че той би трябвало да се страхува от голям брой свои последователи дори повече, отколкото от опонентите си. Защото тези опоненти ще трябва да претърпят трансформация, която може би вече ще характеризираме в хода на днешната лекция, но която ще стане особено ясна в следващата лекция, когато обсъдим „Естествената наука на кръстопът“. За днес целта е чрез тази характеристика на лявото и дясното, в чисто разказвателна форма, да се изясни задачата, смисълът, значението и мисията на така наречената окултна наука в наше време.

Ако разгледате програмата, представена ви за тези зимни лекции, ще видите, че терминологията е използвана непоследователно. Някои лекции са озаглавени „Окултна наука“, други „Духовна наука“. Това е направено умишлено във всеки случай, въпреки че представената тук Духовна наука е практически синоним на това, което се нарича Окултна наука. Първо, не тълкувайте думата „тайна“ в съединението „Окултна наука“ или „окултна наука“ като внушаваща нещо абсолютно тайно и неясно. Самата лекция ще покаже защо точно този термин, „Окултна наука“, се използва за сбора от истини и прозрения, които ще обсъждаме тази зима.

Ако искаме да кажем на какво се основава окултната наука, първо трябва да дадем един много прост отговор. Трябва да кажем, че окултната наука се основава на две убеждения: Първо, на убеждението, че зад това, което сетивата ни ни показват във външния свят, зад това, което интелектът ни може да възприеме и преживее, зад това, което очите могат да видят и ръцете могат да схванат, съществува един по-висш, невидим, свръхсетивен свят. Това е едното убеждение. Другото убеждение е, че човечеството е способно да схване и възприеме този свръхсетивен, невидим свят чрез развитието на собствените си когнитивни сили и способности. Когато заявяваме тези две неща, ние казваме на какво се основава цялата така наречена окултна наука.

Веднага обаче от редиците на нашите съвременници възникват важни възражения . Съвременното ни образование, първо, има тенденция, която казва: Нямаме абсолютно никаква нужда да говорим за някакъв свръхсетивен свят, за някакъв невидим свят; това са предразсъдъци на едно – слава Богу – отминало минало. Мнозина казват така. И не беше отдавна – макар че подобни гласове днес стават все по-редки – когато онези, които се смятаха за най-просветени, най-напреднали, казваха: обръщането към невидимия, към свръхсетивния фон на нещата принадлежи на детинска, наивна епоха на човешкото развитие, когато човек все още не е стоял здраво на почвата на научното познание, когато все още е вярвал, че може да разреши загадките на битието чрез всякакви измислици и излияния на въображението. Но съвременното време е научило хората, че изследванията, които използват опита на външните сетива, не е необходимо да

до такива свръхсетивни сили или същности , а по-скоро до идеята, че светът, такъв какъвто го възприемаме чрез сетивата си, е обясним от самия себе си. И ако можем да обясним света от самия себе си – така казват материалистите, а също и тези, които се наричат монисти, а сред тях има много наши съвременници – ако можем да открием разумните причини в разумния свят, тогава нямаме причина да се обръщаме към свръхсетивни същности. Това е радикална насока, която се стреми да скъса с всички представи за свръхсетивното. Тази гледна точка има значителни аргументи в своя полза, това е невъзможно. Кой би отрекъл неизмеримо големия напредък на външната естествена наука през последните няколко века и особено през последния век? Кой не би се възхитил на тези изследователски открития, които от една страна достигат до феномените *на* звездното небе, а от друга страна се потапят в тайните на най-малките живи същества, в тайните на материята и разумното съществуване? Кой не би се възхищавал дори на най-смелите спекулации, като тези, предизвикани наскоро от забележителни открития като това на радия? И кой не би видял ослепителния чар на някой, който стои на основата на такъв радикален позитивизъм или материализъм – етикетът тук няма значение – казва: Изследователят е все още далеч от разрешаването на всички загадки на съществуването чрез сетивно изследване; но нека бъдем търпеливи, ще дойде време, когато това, което в момента е обгърнато в дебел воал, ще бъде разкрито от самата естествена наука; ще дойде време, когато археолозите ще разкрият миналия свят, природата, скрита в слоевете на земята, все още покрити днес.

В работата си те ще разгадаят мистериите, където чисто сетивните изследвания ще хвърлят светлина върху миналото. Ще дойде и времето – както правилно ще кажат тези, които са задълбочени в изследванията – когато определени вещества ще бъдат добавяни към неодушевени вещества в лабораторията, така че ще бъде възможно да се произведе живата субстанция в самата лаборатория. Може би това все още изглежда смела идея днес; но развитието се движи в тази посока и тогава вие, езотеричните учени, можете да го приключвате, защото вече няма да имате право да говорите за свръхсетивни неща, когато сме показали, че дори животът може да бъде създаден чрез комбинация от вещества и сили.

трябва да даде отговор на подобни възражения . Би било безразсъдно да се опитваме да даваме отговор днес. Ще кажа само едно нещо, което има за цел да демонстрира по типичен начин колко подвеждащи са възраженията, повдигнати срещу привидно мракобесната окултна наука: Докато естествената наука днес твърди с известно основание, че ще дойде време, когато живите същества ще бъдат създадени от просто неодушевени вещества, и това изследване, което се издига до кредото на един вид религия, вярва, че по този начин предлага нещо, което лесно опровергава окултната наука, истината е, че окултната наука винаги е знаела това! Всъщност, тъй като е знаела това, тя е могла да стои толкова твърдо и сигурно! Пълно погрешно разбиране на истинската същност на окултната наука е да се повдигат такива възражения срещу нея. Пълният отговор ще се появи в хода на лекциите.

Има и други съвременници, които казват: Напълно възможно е зад нашия сетивен свят да съществува свръхестествено царство.

Има такива; но човекът, със своите сили и способности, не може да знае нищо за такъв свръхсетивен свят и следователно не трябва да говори за него, когато обсъжда наука. – Това е още по-разпространено мнение. Някои предпочитат изобщо да не решават въпроса за свръхсетивното, предпочитайки да го оставят напълно неопределен, да го направят предмет на чисто субективно, произволно вярване дали съществуват сетива, за да възприемат свръхсетивното. Твърди се, че човекът не може да вижда отвъд външната природа и се дистанцира от основата на познанието, преминавайки в сферата на произволното вярване, ако се стреми да преодолее ограниченията на външната природа.

Окултната наука отговаря на това мнение по следния начин. Тя казва: Вие сте изследвали когнитивната способност, достъпна за човечеството. Показали сте, че ако хората приложат тази когнитивна способност, те не могат да отидат отвъд природата, където започва свръхсетивното. А сега казвате: Тъй като ние доказахме това, окултната наука, или науката за свръхсетивното, е невъзможна. – Който говори по този начин, предполага, че окултната наука е съгласна с тях. Но това не е така. Окултната наука е напълно съгласна с тях; тя стои точно на същата позиция. Окултната наука казва: Вие сте изследвали когнитивната си способност, показали сте точно докъде може да се стигне с нея. Показали сте, че с нея не може да се влезе в свръхсетивното. Абсолютно сте прав; но правите само една грешка, грешката да не останете с позитивното, да не твърдите просто това, което знаете, а да добавите нещо друго, което не можете да знаете, като твърдите, че никой човек не може да го знае.

Тук се натъкваме на тенденция сред нашите съвременници, които уж действат на научна основа, която изобщо не произтича от науката или знанието, а от общо чувство , неизказан инстинкт на нашето време. Този инстинкт става очевиден само когато човек разглежда текущите събития с напълно безпристрастен, спокоен наблюдател. Опитайте се да вземете списание, вестник, популярно издание или дори научна книга, която се занимава с въпроси като тези, които повдигнах. Няма да срещнете нищо по-често от фразата, която от по-висша интелектуална гледна точка е пагубна: Можем да знаем само това или онова. Човек не може да съди за това или онова. Вижте сами дали, когато се обсъждат тези неща, това „един“ или „ние“ не винаги присъства! То е доста незабележимо, но родено от дълбоко вкоренен инстинкт. Това е убеждението, че всеки индивид, чрез това, което може да възприеме, чрез това, което знае, притежава известна непогрешимост във всяко знание и че всеки може да каже това, което не само той, но и човечеството като цяло, това, което „ние“ знаем и не можем да знаем. Въз основа на този инстинкт, нашите съвременници просто не могат да повярват, че може да има някакво реално развитие в знанието. И все пак, колко абсурден е този възглед, когато човек го разглежда само във връзка със собствения си живот! Само помислете: Кога за индивида настъпва моментът, в който той може да реши, къде е границата на неговата проникателност? Могат ли те на двадесет и пет, на тридесет и шест, на шестдесет или дори на...

Можем ли наистина да решим, в рамките на десет години, къде са границите на нашето познание ? Няма ли развитие във всеки живот? Не отправяме ли различни твърдения в детството, отколкото по-късно в живота? Позволено ли ни е да приемаме идеята, че не можем да научим нищо от никого на света, че никой на света не може да знае повече от нас? И все пак, не е ли инстинктивно присъщо на природата на нашите съвременници, че всеки определя собствените си граници на знания? И този инстинкт поражда не само това твърдение, но и множество трудове, които го разглеждат на хиляди страници. Ако човек погледне зад кулисите, те в крайна сметка произтичат от нищо друго освен от факта, че човечеството живее по този инстинкт.

Окултният учен обаче възразява със следното. Той казва: „За онези прозрения, които смятате за ясни за вас, сте напълно прави; не можете да възприемете повече от това. Но има развитие на способността за познание. Ако искате да проникнете в свръхсетивния свят, трябва да развиете свръхсетивна способност за познание. И това е възможно!“ Следователно, позицията, заета от окултната наука, изобщо не противоречи на това, което казват тези хора. Тя дори е съгласна с тях. *Тя* просто казва, че човек притежава друга способност за познание в себе си, такава, която е без тези граници и която той може да развие. Сега, има ли някой в света – нека разгледаме това от гледна точка на ясното, логично мислене – право да каже, че няма такова нещо като развитие на способността за познание? Какво може да каже той? Той може само да каже: „Не го знам; то ми е непознато.“ Той може да прокара своя собствена граница, през която не може да прозре в такова развитие.

Ако каже: „Моята способност за знание е недостатъчна“, тогава е длъжен да каже: „Не знам“. Тогава той не бива да си прави труда да решава каквото и да било за подобни факти. Не някой, който не знае нищо за свръхсетивния свят, може да каже дали такъв свят съществува или не, а по-скоро някой, който знае нещо за него. Окултната наука стои именно на позицията на позитивизма в неговата цялост. Окултният учен казва: Никой няма право да решава какво може или не може да знае, а по-скоро всеки има право да решава само за това, което самият той знае.

Това засяга емоционален аспект, който не е без значение в нашата езотерична наука. Казва се, че езотеричната наука води до интелектуална арогантност, защото духовните учени твърдят, че са способни да проникнат отвъд обикновеното знание. Но точно обратното е вярно. Няма по-голяма арогантност от тази, която си позволява да решава не само какво *не* знае, но дори какво *човек* може или не може да знае. Това е арогантността, която се установява като норма за всички хора. За разлика от това, интелектуалното смирение е, когато някой, който стои на основата на езотеричната наука, желае да решава само какво *може* да знае. Ние не говорим за това, което се намира отвъд границите на нашето знание. Това е разположението, което води до истинско смирение. Следователно, това, което се отнася до езотеричната наука, винаги ще има личен характер. Това не е недостатък. Нито пък говори против валидността на езотеричните истини. Трябва да сме наясно, че това, което човек иска и е предназначен да открие за най-висшите и свръхсетивни неща, трябва да бъде намерено в най-съкровената му душа чрез

Сила, която той винаги развива чрез себе си в духовния си живот. Ако това е така, тогава по същество всеки, който иска сам да види фактите на окултната наука, трябва да бъде насочен към собственото си вътрешно „аз“. Много противници извеждат възраженията си от това, казвайки, че нещо, което може да бъде проумено само в човешкия ум, може да бъде оставено само на вярата и не може да претендира за универсална валидност.

За безпристрастния наблюдател става ясно колко тесногърдо е това заключение. Има нещо, което, признаваме, малцина могат да използват за сравнение, но което предлага много добър пример за тези, които са способни да го направят. Това е нещо, което, подобно на истините на езотеричната наука, трябва да преживеем вътре в себе си; всичко външно може да бъде само пример, стимул: това са математически истини. Това са и най-универсалните истини. Който може да използва тях за сравнение, ще намери това сравнение напълно уместно. Математическата истина е нещо, което хората никога не могат да открият чрез външните сетива. Можете да измервате трите ъгъла на триъгълник колкото искате, но никога не можете да намерите неопровержимата истина, че тези три ъгъла заедно се сумират до 180 градуса. Трябва да разпознаете това в себе си. Това важи за всички геометрични и всички математически истини.

Две неща идват на ум относно подобни истини, които човек разпознава вътрешно. Първото е нещо доста непопулярно днес. Хората казват: Как може човек да очаква съгласието на другите с нещо, което съществува само в самия човек? Как можем да вярваме, че е истина нещо, което разпознаваме само в себе си? — Но точно обратното е вярно. Защото истинската истина...

Днес мнозинството не решава абсолютно нищо. Ако сте научили някоя математическа теорема, разбрали сте я и вътрешно сте се убедили в нейната истинност, тогава за вас важат две неща: Първо, ако милион души ви противоречат и не са съгласни с вас, това изобщо не ви разклаща. Това е едното. Второто е, че ви е ясно, че всеки, който създава същите условия в себе си като вас, за да разбере, трябва да се съгласи с вас, дори и да сте намерили истината в себе си. Точно както е вярно, че мнозинството не решава абсолютно нищо за математическите истини, също толкова вярно е, че - ако условията са правилно установени и всеки може да бъде научен на това - масите не могат да решават нищо за резултатите от езотеричната наука. Можем да ги намерим в себе си и нищо външно не може да ни възпре, след като сме ги разпознали в себе си. В древността последователите на езотеричната наука, които са се наричали гностици, са наричали тази езотерична наука Матезис. Не че е математика, а защото тази езотерична наука притежава характера на математически истини. Обаче е минало много време, откакто характерът на езотеричната наука е бил възприеман в тази чистота. Жалко е, че се е промъкнало много неща, които замъгляват погледа, така че онези, които стоят на позицията на науката, се ужасяват, когато се сблъскат с нещо като езотерична наука.

Това ни води до въпроси, които ни насочват към две думи, които хората днес не могат да използват достатъчно често: думите знание и вяра. Казва се, че човек може да знае нещо за нещата, за които науката разпространява знания, за които

другите неща , човек може само да им вярва; това е личен въпрос. Само защото тези, които казват това, не могат да видят как да създадат условията, за да може някоя вяра да се превърне в знание, могат да говорят по този начин. Който не е в състояние да предостави математическото доказателство, че трите ъгъла на триъгълник се сумират на 180 градуса, трябва да го повярва. Който не е в състояние да предостави доказателството, установено в езотеричната наука, за живота на човек между смъртта и прераждането, ще трябва да повярва в тези неща. Но той ще намери и средствата да предостави това доказателство за себе си, както ще видим в хода на тези лекции.

От друга гледна точка, срещу окултната наука се твърди, че , родена от хаоса на нашето време, тя е и нещо като нова религиозна секта, произлизаща от умовете на малцина ентузиастични и мечтатели. Това, което се предлага от тази страна, се основава на такова неразбиране на материята, че е трудно да се ангажираме с нея. Окултната наука няма нищо общо с неща, които биха могли да влязат в конфликт или сблъсък с която и да е съществуваща религия, нито с нещо, което човек би могъл да възнамерява да замени с нова религия. Тези теми, които са били във фокуса на всички религии до днес, са и теми на свръхсетивното, на окултната наука. Следователно има някои допирни точки между двете. Само едно нещо може да осигури истинско, дълбоко разбиране на това, което е дадено в религиите, само едно нещо прави възможно разбирането на религиите, а именно: да се издигне това, което е вяра в религията, до нивото на знание. Да бъдеш слуга на това, което религията търси с други средства - това е именно мисията на окултната наука.

Всеки, който възразява, че е греховно да се иска да се изследват обектите на свръхсетивния свят, че те са нещо, което никога не може да произлезе от човешката природа, че човечеството трябва да има вяра във висше откровение и че е самонадеяно да се иска да го проумее - на него може да се възрази, че е грях да се остави това, което съществува в зародиш в света, да лежи безцелно. Защото божествената почва на света е поставила тези семена в света, за да могат те да покълнат, за да могат да дадат цветове и плодове. На всеки, който иска да ограничи човешките когнитивни способности, като каже, че човечеството не трябва да бъде толкова самонадеяно, може да се отговори, че би било именно грях да се остави когнитивните способности да атрофират. Не бива да ги оставяме да атрофират, а по-скоро да ги развиваме; затова са ни предназначени. Всеки, който може да проумее какъв грях срещу човешката природа означава да оставим тези способности безцелни, да се откъснем от свръхсетивния свят, скоро ще се откаже от това възражение като напълно невъзможно. Така езотеричната наука, с преобладаващите си нагласи, се придържа към теченията на времето.

Днес нямам намерение да ви доказвам нищо, а по-скоро да опиша как окултната наука се представя в наше време. Това, което е нейният предмет, върху което тя се основава, е напълно непознато за най-широките кръгове. Неизвестно е, че през цялото развитие на човечеството винаги е имало хора, които са се посвещавали най-сериозно на тази окултна наука, които са познавали от собствения си опит преживяванията, които човек може да има в свръхсетивния свят, за които това, което представяме в подобни лекции, е било личен опит. Неизвестно е също, че днес все още има хора, които могат да погледнат в духовния свят по този начин.

Сега може да се зададе въпросът: Защо?

Ако подобни неща са били скрити от обществеността, защо има нещо, което не е било оповестено? Ще видим, когато обсъждаме опасностите от езотеричното знание, защо принципът за онези, които са се наричали тайни изследователи, е бил да споделят езотеричното знание само с онези, които са узрели в него чрез определени аспекти от живота си . Днес обаче имаме съвсем различни представи за разпространението на знания, отколкото някога са били обичайни в езотеризма. Ако някой знае нещо днес, той не може да види достатъчно, че това, което знае, изтича от перото му като мътна тинктура и се разпространява в света под формата на писмо. Но тайните изследователи са имали своите причини да предават знанията си само на подготвените.

Защо тогава днес се появяват хора и говорят за откритията на езотеричната наука? Има основателни причини за това. То е свързано с целия интелектуален прогрес на човечеството. Това, което всеки може да знае днес чрез популярната литература, основана на обикновеното ни сетивно възприятие, когато се прилага правилно, е добра подготовка за езотеричната наука . От друга страна, пълно погрешно разбиране на фактите е да се вярва, че нашата естествена наука трябва да води до отричане на свръхсетивното. Напротив , тази естествена наука, когато е правилно разбрана, води до пълното разпознаване на свръхсетивното! Който правилно усвоява и преследва научните факти, достъпни за всеки днес, попада директно в сферата на свръхсетивното и невидимото. Но който лъжливо и погрешно преследва тези научни истини, попада...

материалистичния свят, който може би все още не засяга дълбоко човечеството днес, но със сигурност ще смути бъдещите поколения. Ето защо е необходимо днес да покажем на всички начин за правилно използване на тези научни истини, доколкото *те* са достъпни. В предишни векове това не е било така. Всеки е трябвало да премине през дълъг период на подготовка, в който са се култивирали неговите разсъждения, логика и характер. Днес научното мислене, когато се прилага правилно, вече е тренировъчна площадка за разбиране на публикуваното в сферата на езотеричната наука. Това научно мислене може да се превърне в полза за човечеството.

Това, което води хората към свръхсетивния свят, постепенно ще стане достъпно по три пътя. Говоренето за тези три пътя рискува да бъде сметнато от някои за мечтател, а особено когато се описва третият път - за пълен глупак, въпреки че тези, които съдят по този начин, не знаят нищо за това какво е заложено на карта. Показват ни се три пътя: въображение или ясновидство, вдъхновение и интуиция. Тези три пътя съществуват от хилядолетия в човешката еволюция и винаги са били следвани. Винаги е имало хора, на които чрез преподаваните методи е било позволено да извървят пътя към свръхсетивния свят.

Какви са тези посветени? Представете си, че има хора, живеещи в далечен регион, където няма железопътни линии или машини. Един от тях тръгва за Европа и вижда, че има железопътни линии и машини. Прибира се у дома и разказва за преживяванията си, какво е видял самият той.

Този човек е посветен в подобни въпроси. Такива посветени съществуват и по отношение на свръхестествените неща. В тайните училища те получават прозрение за свръхестественния, невидим свят и могат да разкажат какво са преживели там.

Посветените по този начин се разделят допълнително на два класа: истински посветени и ясновидци. Какво тогава е посветен в по-тесен смисъл? Тук трябва да се запознаем с една характеристика на езотеричната наука, която няма да бъде всеобщо призната, но въпреки това съществува. Веднъж щом истините на езотеричната наука са били провъзгласени, щом са били изречени пред човечеството, не е нужно човек да е ясновидец, за да ги възприеме и разбере. Защото ясновидството е необходимо за откриване, но не и за разбиране на истините на езотеричната наука. Всичко, което ще бъде разкрито тази зима в резултат на изследвания във висшия свят, не би могло да бъде открито без ясновидски дарби, нито без развитието на духовните очи и уши, спящи във всяко човешко същество. Повече подробности ще бъдат обсъдени във връзка с посвещението. След като обаче тези резултати бъдат изразени и представени по начин, съответстващ на съвременното мислене, тогава всеки може да ги разбере. Възражението, че човек трябва да е ясновидец, за да разбере нещата, съобщени чрез окултната наука, никога не може да бъде валидно. Те не са неразбираеми за онези, на които им липсва ясновидство, а по-скоро за онези, които отказват да използват напълно логическото си разсъждение. Веднъж изразени, всичко може да бъде разбрано, дори до най-висшите сфери.

Сега, някой, който, без самият той да е ясновидец, разбира всичко, което езотеричната наука има да каже, е посветен. Но някой, който действително може да влезе в тези светове, които ние наричаме невидимите, е ясновидец. В древността, не толкова отдавна, в езотеричните школи е имало строго разделение между ясновидци и посветени. Човек можеше да се издигне до познанието за висшите светове като посветен, без да е ясновидец, стига да използва правилно интелекта си. От друга страна, човек можеше да бъде ясновидец, без да е посветен в особено висока степен. Скоро ще разберете какво се има предвид. Представете си двама души: един много учен господин, който знае всичко, което физиката и физиологията имат да кажат за светлината и нейните явления, но е толкова късоглед, че едва вижда десет сантиметра напред. Той вижда много малко, но е посветен в законите на действието на светлината. Така някой може да бъде посветен в свръхсетивния свят и въпреки това да има слабо възприятие за него. Друг може да има отлично възприятие за външния, сетивен свят, но да не знае почти нищо за това, което знае ученият господин. По подобен начин може да има ясновидци, пред чиито духовни очи са открити духовните светове. Те могат да надникнат в духовния свят, но не притежават наука, никакви познания за него. Затова дълго време се е правила разлика между ясновидеца и посветения. За да се схване пълнотата на живота, често е бил необходим не един, а много хора. Някои не са били направени ясновидци, за да напредват. На други са били дадени духовни очи и уши. Това, което е съществувало в окултната наука, е било разпространено чрез комуникация и обмен на идеи.

Това се е случило между окултни учени и ясновидци.

В наше време това строго разделение между ясновидци и посветени е просто невъзможно да се поддържа. Днес е необходимо на всеки, който е достигнал определена степен на посвещение, да се даде поне възможност да постигне определена степен на ясновидство. Причината за това е, че в наше време не може да се установи голямото, пълно доверие между хората. Днес всеки иска да знае и да види сам. Тази дълбока, всеотдайна вяра, каквато някога е царувала между хората, е направила възможно съществуването на специален вид ясновидци, от които човек е чувал това, което е възприемал във висшите светове. Други след това систематично са организирали това, което тези ясновидци са възприели. Днес е създадена един вид хармония в развитието на способностите както на посветения, така и на ясновидеца. Следователно, трета форма, адептството, може значително да отстъпи на заден план. Нашето време е изключително враждебно към това адептство. Можете да добиете представа за разликата между адепт и посветен, ако си представите следното: Представете си регион, където има железопътни линии, и вие сте ги видели. Сега питам вас, които сте се убедили чрез собствените си наблюдения, че съществува нещо подобно на железопътна линия, ще можете ли и вие да построите такава? За да се построи такава, е необходима практика и много други неща. Този, който чрез упражнения, за които хората днес почти нямат представа, е придобил не само интуитивно познание за духовния свят, но и практика в боравенето с духовните сили, които са в основата на външния, сетивен свят, е, за разлика от ясновидеца, истински посветен.

Адепт. Това изисква много повече подготовка, отколкото дори да станеш ясновидец. Освен това, сегашното ни културно развитие е дори по-враждебно към обучението по манипулиране на умствените сили, отколкото към усилията за проникване в духовния свят чрез знание.

, че е възможно да се проникне във висшите светове чрез тези три пътя, че е възможно да се постигне по-дълбоко разбиране от обикновеното знание и да се разшири. И ако се запитаме: Дали любопитството, дали просто жаждата за знания ни води към окултната наука, тогава трябва да отговорим: Не, това е нещо съвсем различно! Това, което е – това, което мнозина, които се обръщат към окултната наука днес, дори и да не я познават ясно, поне смътно да я усещат – е нещо, което дреме дълбоко в сетивната наука на нашето време, но което никога не може да излезе от нея и което можем да обсъждаме в лекции по естествени науки. Не става въпрос за знание, а за живот, за продължаване и засилване на живота. За мнозина това е опасение, че окултната наука ще ги отвърне от непосредствения живот. Но е точно обратното. Тя дава сила на хората и ги поставя здраво в живота. Те просто се нуждаят от способността и силата да се потопят в сферата на езотеричната наука.

В продължение на години тук се провеждат лекции по най-различни теми. Тези лекции са последвани от дискусии. Тези дискусии няма да бъдат обсъждани подробно тук. Когато обаче говорим за мисията на окултната наука в наше време, трябва да се обърне внимание на едно явление, защото то се счита

трябва да се счита за особено характерна . Тя ни изправи пред особена жизненост, когато говорихме за „Библия и Мъдрост“. Там не само един, а многобройни хора повдигнаха възражения по тези въпроси от дълбините на сърцата си. Възражения бяха повдигнати, произтичащи от дълбоки чувства, и сред тях беше едно, което звучаше горе-долу така: В езотеричното знание се говори много за седмочленната природа на човека, за прераждането и кармата, за пребиваването на човешкото същество в свръхсетивния свят между смъртта и новото раждане, за развитието на човека през различните планетарни състояния и т.н.; изисквания се поставят към нашия ум, към нашето мислене. Това, което търсим обаче, не е толкова удовлетворението на ума, а по-скоро задълбочаването на душата, вътрешния живот. Искаме да намерим божественото в чувството, божественото в усещането.

Това възражение произтича от дълбините на чувството и онези, които са здраво залегнали в езотеричната наука, са особено способни да оценят напълно значението на подобно възражение, което гласи: Дай ни душа! Знаем, че божественото, което живее в нас, ни води в собствените ни сърца, но не ни носи понятия за човешката природа и света, за раждането и смъртта; не търсим духовното.

Хората, които казват това, не осъзнават, че самите те са най-голямата пречка за разрешаването на желанието на сърцето си. Те не осъзнават, че чрез това, което е предназначено да бъде дадено на духа им, душата им получава точно това, за което копнее. Те не осъзнават, че когато говорят по този начин, отхвърлят точно това, от което душата им се нуждае. Няма нищо, което да изпълва душата с божественото толкова дълбоко, колкото разбирането за еволюцията на света. Когато знаем, че както

Ако дъгата се разпадне на седемте цвята на дъговата светлина , ако човешката природа се разпадне на седем части и ние не се закоравяваме срещу тези идеи, тогава именно тези идеи са това, което дава живот на душите ни, позволявайки ни да преодолеем това, което се противопоставя на потапянето в духовното. Ще срещнете възражения от този род предимно от онези натури, които имат предвид само толкова, колкото им позволява желанието им да намерят духовна дълбочина по удобен начин и които се отдръпват от проникването в истинските дълбини на душата. Езотеричният учен не може да извлече усещане от душите на хората; по-скоро той трябва да ги води в духовния свят чрез знание, трябва да им покаже как знанието води до най-високото ниво на дълбочина, към което човек може да се стреми. Копнежът за духовно удовлетворение е най-големият враг на стремящия се индивид. Но именно това възпира мнозина от теософията и духовните изследвания: те не искат да се занимават с тази енергична духовна работа, която е едновременно балсам за душата. Нищо не може да издигне душата до божественото по този начин, освен знанието, самонасоченото потапяне в духовния свят. С това стигаме до точката, където знанието пряко се намесва в живота, където се разгръща това, което бихме могли да наречем емоционален, сърдечен аспект на окултната наука. Колко много хора в наше време са измъчвани от съмнения, от всякакви мъки, свързани с екзистенциални въпроси и мистериите на света! И след това, в материалистическите писания, се казва, че мозъкът не може да стигне до такива възгледи като тези, представени от духовната наука, без патологична промяна. От гледна точка на психиатъра, човек може съвсем точно да определи психичното заболяване, което води до такова...

Това води до обясненията, дадени тук. Ако искахме да се поглезим, работейки като психиатрите, бихме могли да се класифицираме по такъв начин, че ученият, който обикновено прави това, би се зарадвал много на нас. Има една малка брошура, която можете да си купите много евтино, която съобщава нещо абсолютно вярно. То гласи така: В поредица от вестникарски статии се обсъждаше артериосклерозата и бяха дадени симптомите, по които човек може да наблюдава това заболяване у себе си. Авторът на брошурата, лекар, след това преживя, че при него идват много хора, които си въобразяват, че имат симптомите на артериосклероза. И какъв е изводът от това? Че много хора, поради хаоса на нашата култура – дори и да си въобразяват, че имат нерви като струни – са в състояние, че когато чуят за такова заболяване, веднага са обзети от страх и действително се разболяват, макар и в психологическа форма. Казва се също, че има много хора, на които им е нужно само да слушат лекции на професор Еди-кой си или натуропат Еди-кой си, за да развият обсъжданото заболяване. Това, което често се пренебрегва обаче, е, че за да се мисли по този начин, е необходима определена форма на психично заболяване! И това е патологична черта, която, макар и сравнително безобидна днес, ще става все по-вредна. Ще обсъдим тези въпроси и факти по-нататък в лекцията на тема „Болестни заблуди и здравна треска“.

Основанията за сигурност, върху които човек може да стъпи, винаги трябва да идват отвътре. Но умът трябва да е по-силен. Той трябва да има способността да...

сигурност в себе си. Слабост на ума е да не вярваш в себе си, да не вярваш, че човек може да намери причините вътре в себе си. Слабост *на* ума е да вярваш само на това, което очите виждат и ръцете усещат, и да искаш да схване истината само с ръка. Материализмът е знак за духовен упадък, издълбаване на вътрешното „аз“. И дори да беше само теоретично издълбаване, то пак би било относително безобидно. Но това теоретично издълбаване води до практическо подкопаване, първо на психическото, а след това и на физическото здраве. Вярно е в този пример, че болните, неправилни мисли наистина поражда болести. В лекцията на тема „Болестни заблуди и здравна треска“ обаче ще чуем как здравето и физическото благополучие зависят от истинските или лъжливите мисли, които таим. Ще чуем как нещо трябва да се разпространява в теософията със здрави мисли, как теософията трябва да бъде разпространител на здравословен живот и полезни хора за света.

Дори ако останем в сферата на самата душа, виждаме как някой, измъчван ежечасно от съмнение, неспособен да придобие знания за въпросите, отнасящи се до най-дълбоките му душевни нужди, е негоден за работа и такава душа в крайна сметка ще бъде неспособна да поддържа здраво тяло. По същество окултната наука просто прилага на практика, в реалност, това, което естествената наука също е подозирала. Например, когато един естествен учен като *Карл фон Баер*, на когото *Ернст Хекел* е посветил труда си „Цели и пътища на съвременната история на развитието“, казва: „Една мисъл е, която прониква в целия свят, която подрежда планетите, която създава живи същества от материята.“

Ако тази мисъл, която се проявява в буквата и значението си в многообразните форми на живота и е по същество самият живот, е породила нещо, тогава със сигурност може да се добави: И ако тази мисъл, която може да се намери само в свръхсетивния свят, бъде подхранвана и култивирана, ако тя съзнателно намери своя път в човешката природа, тогава тя ще направи хората здрави, силни и способни. Няма ли първо да разсее съмненията, да успокои умовете, да повдигне сърцата и да направи човешката природа здрава? Това е по-дълбока мисия на езотеричната наука в наше време. Именно в наука, която остава на повърхността на разумното, човечеството е изпразнено отвътре и че епохата на материализма е и епоха на нервност и откъснатост. Тези условия биха се влошили, ако онези, които се придържат само към външното, надделеят.

Окултната наука ще донесе сигурност в най-великите мистерии на съществуването. Затова се нарича окултна наука, не защото крие нещо, а защото нейните учения трябва да бъдат открити вътре в себе си. Тя е окултна наука, точно както математиката е окултна наука.

В днешната уводна лекция успяхме да разгледаме само основното разположение и призив за това, което представлява окултната наука и нейната мисия като езотерична доктрина . Както видяхте, окултната наука не храни илюзии, нито за своите последователи, нито за своите противници. Тя трябва да преодолее всички илюзии. По този начин тя дарява на човечеството дълбоко, хармонично здраве във всички аспекти. Това е разположението, което е в основата на разглежданите индивидуални истини. Това разположение е това, което има значение в...

По принцип става въпрос за това. Какво се случва, когато този начин на мислене се комбинира с истински тайни изследвания? *Зимните* лекции са предназначени да демонстрират това ; днешната лекция беше просто един вид съобщение, един вид програма.

Сега, казаното днес вероятно ще бъде посрещнато с много възражения, особено от онези, които се смятат за много умни . Те биха могли да кажат: „Вижте вашите последователи! Това не са хора, които са в крак със съвременната наука! Само когато имате хора, които са в крак със съвременната наука, ще повярваме в бъдеще, в мисия на езотеричната наука.“ Тези, които говорят така, не знаят тайните и интимни пътища, по които духът на човечеството върви. Тези, които стоят твърдо на земята, която определихме като земя на езотеричната наука, които са наясно, че истината трябва да се намери в душата и че простото съгласие е без значение, се присъединяват в най-широк смисъл към твърдението, направено от един велик приятел и търсач на истината . Такъв търсач на истината е бил *Леонардо да Винчи*, който е бил толкова велик изследовател, колкото и художник и артист , и е бил запознат с мистериозните течения и закони, които проникват в света. Никой със здрав ум няма да повярва, че истинското езотерично мислене не е пребивавало в сърцето му . В един момент той прави своята изповед за истината, която единствен е открил , истина, която е намерила своята мисия в света. *Тя* съдържа следното признание: „Толкова е презрителна лъжата, че когато говори за велики неща за Бога, тя ограбва Неговата божественост от благодатта, а такава е превъзходството на истината, че когато хвали най-незначителните неща, те стават благородни.“ – Махен

Ако приемем такъв принцип като най-съкровена мотивация на душевния ни живот, тогава ще разберем как този, който се занимава с окултна наука, мисли за мисията на окултната наука в нашата епоха.

Два образа стоят пред душата на езотеричния учен . Всеки, който днес разглежда великите културни постижения на християнството , който иска да оцени какво е направило християнството в света, трябва да си представи две неща : Първо, древен имперски Рим по времето на първите християнски векове. Нека погледне руините на древен Рим, които все още свидетелстват за това, което се е случвало в образования свят по това време. От този образ той ще може да почерпи утеха и сигурност, когато се каже, че учените и образованите не искат да имат нищо общо с теософията или духовната наука. Какво искаха онези, които бяха там горе в тези рушащи се, великолепни сгради ? Искаха зрелищата на Колизеума! А какво мислеха за християнството? Превърнаха християните във факли и ги изгориха! Нека помним това ясно.

И тогава насочваме погледа си към друг образ. Този обаче трябва да търсим на съвсем различно място . Трябва да го търсим под земята, в обширните катакомби на Рим, където са живели изморените и обременените , онези, които са стояли встрани от образованието и света, който е господствал. Натам, където са издигали своите олтари, където са погребвали своите мъртви и са принасяли своите свещени жертви, там насочваме погледа си.

И след като сме събудили тези образи в душите си , се питаме: Как се е променяла картината през вековете? – Тези, които са били на дъното, са носили в душите си това, което е завладяло света, а това, което е било на върха, е загинало. То е трябвало да отстъпи.

преди това, което се появи от скритите места. Такъв беше ходът на събитията и това е нашата утеха и надежда. Знаем много добре, че поради особените обстоятелства на времето, можем да срещнем само презрение и подигравки. Откриваме, че трябва да действаме по подобен тих и непретенциозен начин, особено сред онези, които може би са презирани от така наречените просветлени. Но също така знаем, че картината ще бъде подобна на тази от миналото. Знаем, че това, което някога е било презирано, или ще завладее другите и ще ги повлече след себе си, или ще ги подмине. Правилната перспектива върху окултната наука ще преобрази нашите нагласи, нашите чувства и нашите усещания. По този начин, дори това първоначално размишление ни дава нещо от духовното здраве , *което* произтича от волята за работа в света, в смисъл на възходящото развитие на човечеството. И да извършим тази работа в смисъла на нашето настояще време е мисията на окултната наука в нашето време.

НАУКАТА НА КРЪСТОПЪТ

Берлин, 17 октомври 1907 г.

В уводната лекция, която имах честта да изнеса тук преди осем дни, вече посочих двете основни предпоставки на така наречената духовна наука или, ако предпочитате, теософия. Беше заявено, че духовната наука се основава на два стълба: първо, че човечеството е наясно, че зад нашия сетивен свят, който можем да видим с очите си и да хванем с ръцете си, съществува духовен, свръхсетивен свят от факти, събития и същества; второ, че човечеството може да стане способно да се намесва в този духовен свят чрез познание и, на по-високо ниво, чрез действие. Че съществува духовен свят и че той е достъпен за човечеството - така можем накратко да изразим убеждението на духовната наука .

Тази поредица от зимни лекции ще осветли тази духовна наука от различни гледни точки . Днес ще разгледаме връзката ѝ с това, което се нарича естествена наука. Разбира се, онези от вас, които идват на тези лекции специално, за да научат за откритията на самата духовна наука и преживяванията във висшите светове, може да възприемат днешната лекция като отклонение от обичайната линия на изследване. Истинските теософи обикновено вярват, че връзката им с

Те са открили резултатите от естествените науки и затова обсъждането на тези въпроси, както и връзката на хуманитарните науки с други резултати, получени от естествените науки, понякога им се струва донякъде досадно. В следващите лекции обаче ще разгледаме такива специфично хуманитарни теми, че днешната пауза може да бъде толерирана, особено като се има предвид, че най-острите атаки, а също и най-силните недоразумения по отношение на хуманитарните науки, идват именно от онези, които твърдят, че стоят твърдо на почвата на естествените науки. Преди всичко, моля, бъдете наясно, че днешната лекция не се води от гледна точка на някой, който се противопоставя на естествените науки. Като се има предвид голямата сила, която научните *идеи* упражняват върху нашите съвременници днес, би било наистина несигурно начинание да се влезе в опозиция с естествените науки. Защото човек чува отново и отново: Естествените науки стоят на почвата на фактите и опита и всичко, което не е в съответствие с тези факти и опит, трябва да бъде прехвърлено в сферата на фантазията. Това е отговорът, който се дава от много страни по отношение на въпроси като тези, които ще бъдат обсъждани в тези зимни лекции по хуманитарни науки.

Предвид общото състояние на образованието в наше време, най-подходящо ще бъде днешната лекция да представи, възможно най-обективно и без да взема страна, просто връзката между естествените и хуманитарните науки. Но нека от самото начало се отбележи, че хуманитарните науки, като такива, не могат да имат никакъв интерес да се занимават с естествените науки –

Да се занимава с наука, особено когато тя наистина се отнася само до научни факти , не би могло да бъде нейна задача. Кой би си помислил да атакува по какъвто и да е начин структурата на строгите факти ? Кой би си помислил да спори срещу това, което е установено чрез експеримент и опит в естествените науки ? Самите хуманитарни науки със сигурност се основават на опита. Разбира се, на опита, както беше описан последно, на опита във висшите, духовни светове. Що се отнася обаче до методологичните принципи, това е напълно в съответствие с това, което толкова често се изисква днес по отношение на естествените науки. То е напълно в съответствие с естествените науки във факта, че всяко знание в крайна сметка се основава на опита, на възприятието. По този начин, въведението към поредица от лекции по хуманитарни науки ще се фокусира по-малко върху коментирането на конкретни актуални научни открития – защото това е ненужно – отколкото върху това как човек трябва да гледа на естествения учен в неговото научно мислене. Това е важно: да следваме процеса на научна мисъл, такъв какъвто ни е представен.

Би било много полезно, ако накратко обърнем вниманието си към *немския* интелектуален живот, който предлага картина на целия интелектуален пейзаж от последните десетилетия. Едно нещо, по-специално, идва на ум: Днес естествената наука се е превърнала за мнозина в нещо, което никога преди не е била . Това развитие се е развивало бавно и постепенно в продължение на четири века . Но едва през 19 век това, което се е развивало бавно, достига своята кулминация . Естествената наука се е превърнала в нещо...

Това, което се е появило, е нещо, което може да се опише като вид религия, вид кредо, или по-скоро някои хора са вярвали, че могат да формират вид кредо, вид религия от научните открития на нашето време. За хуманитарните науки е много по-важно от дебатите за научни факти да се изследва как един вид нова религия, един вид ново кредо, е възникнал въз основа на предполагаеми научни факти. Всеки, който наблюдава безпристрастно нашия интелектуален живот, не може да не признае, че днес хората се противопоставят на съществуването на духовен свят, противопоставят се на религиозното чувство, като твърдят, че всички препратки към духовен свят са опровергани от новите открития на науката. В определени кръгове съществува искреното убеждение, че откритията на науката са отметнали всички доказателства за духовен свят. Преди сто години никой не би си помислил да направи подобно заключение от научни факти. *Разбира се, в миналото е имало и материалистически кредо от най-радикален вид; но те никога не са твърждали, че според „истинската наука“ светът може да бъде обяснен само материалистично. А фразата „истинска наука“ крие неописуема магия за нашите съвременници!*

Много се говори за по-ранни мрачни времена на религиозна ярост, религиозни спорове и религиозни преследвания. Това по никакъв начин не е предназначено да прикрива или защитава описаното. Но ако подобни неща, които наистина са деградирали човечеството в неговите мисли и чувства, са се случвали в предишни векове, тогава един безпристрастен поглед върху...

Оскверняването на човешката душа – сравнението на мисленето и чувствата на нашето време с тези от по-ранните времена разкрива нещо особено. Всеки, който мисли безпристрастно, ще намери навсякъде потвърждение на това, което сега се представя само като твърдение.

Докато много епохи са били мрачни и нетолерантни, нетолерантността, съчетана с огромно чувство за непогрешимост, остава определяща характеристика на нашето време! Тази вътрешна нетолерантност не се проявява във външни ексцесии или преследвания, въпреки че не е необичайно да се наблюдават призови за полиция и прокурор срещу някой, който изнася лекции за духовния свят. Но това са изключения; външно нашето време е толерантно. Само по въпросите на мисълта всеки се смята за глупак, фантазъм или поне неинтелигентен, който не може да сподели кредото на онези, които казват: „Въз основа на научни факти е невъзможно да се каже каквото и да било за духовната страна на света.“ Това се е развивало постепенно. Достига своя зенит през 19 век. Има основателна причина за това развитие. И ако проучим причината, трябва да заключим, че тя е свързана с великия и знаменателен напредък на човечеството. Тук виждаме как в последно време хората са изследвали външния физически свят с всеки възможен инструмент и гениално разработен метод, което постепенно граничеше с чудотворното. Виждаме как е започнало с астрономията и съзерцанието на астрономическата вселена и как, парче по парче, физическият свят е бил завладян от това, което може да бъде изследвано с просто око и с...

с ума . И през 19-ти век става ясно, че този вид изследване не само е способно да разгледа неживата природа, но и е хвърлило светлина, дълбоко и значимо, върху живата природа.

Всеки, способен да наблюдава интелектуалния живот с обективно око, знае , че е било огромен напредък, когато през 30-те години на 19-ти век *Шийдън* открива, че най-малкият компонент на животинското и растителното царство е живо същество: клетката. Изведнъж става ясно, че фактите, разкрити сега чрез микроскопа и новите методи на изследване, трябва да отхвърлят голям брой поранни предположения. Много мисли са били отделени на природата на този вътрешен организъм, който съставлява нашите живи същества. Сега е открито това, което е резонирало толкова силно с мисленето и чувствата на 19-ти век: става очевидно как организъмът е изграден от безброй, изключително малки живи единици. Сега е ясно как те взаимодействат, за да образуват човешкия организъм. Това, което е било обект на много спекулации и размишления, сега е достъпно за действително изследване.

След като са получили такъв поглед върху света на живота, е направена голяма крачка напред, когато *Кирхоф* и *Фунзен* са въвели спектралния анализ. Чрез този чудесен инструмент, спектроскопа, вече е можело да се докаже, че същите вещества, които съставляват нашия земен свят, присъстват и в останалата част от света. Това е било видно от фактите, предоставени от спектроскопа. А когато *Дарвин* се е появил с огромното, наистина изобилно, изобилие от факти, показващи как живите същества се променят под влиянието на външни сили —

Условията се променят, зависят от мястото, където живеят, и той успява действително да изследва останките на древни същества, които се намират в слоевете на нашата земя, а когато се добавят и палеонтологични изследвания, които формират мост между историята и естествените науки, на това чувство и мислене на 19-ти век се придава нещо изключително съществено. Това е това, което може да се нарече здрава, сигурна основа.

Особено в Германия се усещаше благословията на такава солидна, сигурна основа . Германия, в частност, притежаваше грандиозен, идеалистично-философски мироглед, свързан с имена като *Фихте*, *Шелинг* и *Хегел*. Появи се поредица от смели, новаторски интелектуални начинания. Преобладаващото мнение беше, че тези начинания притежават субективно, произволно качество, нещо, с което всички останали можеха да се съгласят или не. Това, което Хегел и Фихте мислеха, те мислеха за себе си; друг можеше да мисли различно. Смяташе се, че това ни води до сплетение от мирогледи. Но това се случва само когато изоставим твърдата основа на фактите, когато например не успеем да наблюдаваме как най-малкият организъм е съставен от най-малките живи същества. Защото тогава бихме открили, че хиляди, гледащи в микроскоп, виждат едно и също нещо и го описват по един и същи начин . Всеки, който познава геоложките слоеве на Земята, трябва да ги опише по един и същи начин. Това е сигурната, солидна основа на фактите.

Нещата не спряха дотук, като хората казваха: „Който и да стои на тази почва от факти, е на сигурна земя и ще оставим всичко останало недокоснато.“ Ако бяха останали на почвата от факти, никога нямаше да...

От това могат да възникнат изповеди, дори религиозни проблеми. Истинската естествена наука, която се основава на наблюдение и изключва свръхсетивния свят, винаги ще бъде сигурна, дори ако се ограничава до сетивата. Тя ще стигне до определени факти. Но тези факти са имали внушителен, дори хипнотичен ефект! От тези научни факти е създаден един вид атеистична или материалистична религия, един вид изповед, основана на естествената наука. Сега би могло да се каже, че чрез всяка изповед е възможно човек да бъде твърд и силен в живота, че правилното ще бъде намерено в хода на човешкото развитие и че няма значение как човек се отнася към въпросите на свръхсетивния свят. Но именно това ще ни стане ясно в хода на лекциите: че не е правилно да се мисли, че е без значение как човек чувства и си представя. Ще демонстрираме именно това: че усещането и въображението са реален свят и че бъдещето не само на Земята, но и на цялото човечество зависи от това как мисли човечеството.

Колко дълбоко и вярно е това твърдение, ще видим в хода на зимните лекции. Духовната наука не се занимава с теоретични спорове, а с действие по начин, който е полезен и подходящ за човешката природа. Дали едно отделно материално тяло се състои от атоми или не, дали един отделен материален организъм е съставен от отделни клетки или не, дали същите вещества се намират в други небесни тела, както на Земята или не - всичко това са чисто фактически въпроси. Но като се решават тези фактически въпроси, никога не се казва нищо за съдбата на това, което възприемаме в човешката душа или

Наречете го дух. И ако човек се придържа към констатиране и описание на фактите и не преминава тази граница в сферата на душата, тогава не може да има конфликт между естествените и хуманитарните науки. Но това не спря дотук. Изграждаха се теории, конструираха се концепции, с които никоя душа, никакво духовно съществуване, изобщо не може да се примири.

Достатъчно е само да погледнем назад към няколко десетилетия развитие . Днес е почти забравено как така наречената доктрина за силата и материята се е появила през 19-ти век; но би било особено полезно за тези извън хуманитарните науки да разгледат действителната основа на доктрината за силата и материята.

Нека си представим образа на сухата наука за силата и материята, каквато е съществувала по онова време. Тя е възникнала философски от разкритията на естествените науки. Беше открито, че хората се състоят от отделни клетки. Открити са химични и физични процеси и се е казвало, че всички наши тела се състоят от молекули и атоми и че явленията около нас възникват от взаимодействието и движението на тези атоми. Тези, които са на четиридесет или петдесет години и са завършили научното си образование, живо си спомнят времето, когато така наречената теория за топлината доминираше всичко. По това време великите открития в областта на топлината са достигнали такъв етап, че всеки газ се е представял като съставен от милиони малки частици, молекули и атоми, намиращи се в безкрайно сложно движение, сблъскващи се и отскачащи, по този начин произвеждащи явленията топлина.

Какво е било топлината тогава ? Нищо друго освен резултат от това, което съществува там в космоса: многообразно взаимодействие на атоми, които се движат и сблъскват по хаотичен начин. По онова време беше заявено директно: това, което възприемате като топлина, не е нищо друго освен движение, извършвано от най-малките части на телата, а степента на топлина зависи от силата на сблъсъците, от интензивността на движението. Така, за теорията на топлината, нищо не съществуваше във външния свят освен въртящите се атоми, а това, което се разбираше под думата „топлина“, беше субективно усещане, ефект върху човешкия организъм или върху мозъка, което също се разбираше в материални термини. Но не само топлината, всичко се разбираше като такова движение на атоми! Това трябва да се подчертае. Защото щом човек стигне до материалистическата концепция, тя е като Молох: поглъща духовното, точно както молекулите и атомите са погълнали него.

Ако се консултирате с книги от онази епоха за феномените на светлината, ще намерите следното сухо изказано твърдение: Това, което наричате червено или синьо, е просто ефект върху вашите нерви, съществува само във вас. Навън в света няма светлина и няма цвят; има само етер, който прониква в целия свят, и своеобразното движение на този етер действа върху вас и причинява усещането за цвят. По този начин, обективно, светлината съществува в света като движение на космическия етер, а това, което възприемате, всъщност не е нищо. — Накратко, истинската реалност се превърна в празно пространство, изпълнено с движещи се атоми. От това, предполагало се е, са възникнали всички феномени. Някой, който е искал да се изрази радикално, би могъл да каже следното: Представете си, че всички човешки мозъци са премахнати,

Какво остава тогава? Нищо друго освен празно пространство, изпълнено с атоми – например атоми на етера и на материята с тежест, които са в определено движение. Но всичко, което представлява възприятие и усещане във вас, всичко, което представлява мирис, вкус и топлина, вече го няма; то е субективно, а не обективно. Само следствията от тази предпоставка са демонстрирани от хора като *Бюхнер* и *Фогт* около средата на 19 век. В моя труд „Мировгледи и възгледи за живота през 19 век“ ще намерите заслугите на тези мъже подчертани, защото са притежавали непоколебимата последователност да направят заключенията на такъв възглед. Ако отвън за феномените цвят и звук не съществуваше нищо друго освен движещи се атоми и молекули, тогава беше самоочевидно следствие, че мислителят би казал: Тогава и вътре в човешките същества няма нищо друго освен материя, състояща се от движещи се атоми и молекули . Просто ставаше въпрос за абсолютно недвусмисленото заключение, което *Фогт* направи: чрез движението на мозъчните молекули мислите се филтрират, точно както други неща се филтрират от черния дроб и бъбреците и т.н. Това твърдение, което предизвика много враждебност, по същество беше просто следствие от предположения, направени от други, които просто не стигнаха толкова далеч. Това по необходимост водеше до разделяне на този свят от атоми и молекули, който се смяташе за абсолютен, на вещества, които могат да бъдат открити. Смяташе се , че цялата материя е просто движение и може да бъде разделена на атоми и молекули. Дори живите същества, самият живот, се смятаха само за сложно движение на атоми в живите тела. Признаваше се, че отделните вещества могат да бъдат разделени на по-простите си компоненти, например водата на водород и кислород, сяр-

се разлага на водород, сяра и кислород. Съществува обаче граница, при която методите на химичните изследвания не позволяват по-нататъшно разлагане. Защо е така? Това произтича от факта, че нашите вещества са базирани на прости елементи. Има около седемдесет от тях и се казва, че всички наши вещества са комбинации от тези седемдесет елемента, а те от своя страна се състоят от атоми и молекули.

Как се образува водата? От нейните елементи, кислород и водород, които иначе лежат отделно и един до друг, сливайки се един в друг. Това е основната основа за материалистите от 19-ти век: предположението за много специфичен брой елементи. Можете да ги намерите във всеки учебник по химия: водород, кислород, въглерод, сяра, фосфор, флуор, хлор, бром, йод и т.н. Всичко живо и неживо възниква от повече или по-малко сложното подреждане на молекулите, а комплексът, наречен човешка душа - всичко, което човек притежава по отношение на чувства, усещания, идеи, идеали и т.н. - също се е смятал за нищо друго освен резултат от взаимодействието на неговите сложно сглобени атоми и молекули. Вярно е, че някои, като *Хекел*, твърдят, че е абсурдно да се обяснява това, което наричаме душа, просто като резултат от взаимодействието на безжизнени малки атоми. Затова *Хекел* развива възгледа, че самият атом вече притежава душа. Той вярва, че всички тези атоми, които изграждат такъв организъм, имат малка душа и че многото малки души изграждат човешката душа.

Е, вероятно е най-дръзкото, най-странното суеверие да се говори за такава атомна душа! Ето тук-

Това води до глава за научното суеверие, което след това се слива с това, което се нарича клетъчна душа, душевна клетка и други подобни. Да продължим по-нататък би ни отвело твърде далеч. За нас целта е да характеризираме смисъла и духа на естествената наука, както се е представила. Но ние гледаме назад към времето, когато към научното предположение е бил прикрепен един вид материалистическо кредо. Това има наистина огромни духовни последици. Тези, които не приемат тези въпроси сериозно, лесно могат да ги пренебрегнат. Но е вярно, че това научно кредо изключва всякаква независимост на душата и духа, че то изключва говоренето за дух и душа. Според този възглед, това, което човешката душа преживява, започва с първата дейност на организма и изчезва с разпадането на организма. Според този възглед човекът не е нищо повече от конструирана машина, която през шестдесетте до осемдесетте години от своето съществуване генерира явления от себе си, като мисли, усещания и чувства; и когато се разпадне, това е краят ѝ, защото всички тези явления не са нищо друго освен комбинация от молекули.

Това беше мисленето на Фогт и на всички онези, които изведоха смелото, радикално заключение от предпоставките на естествената наука. След това в областта на естествените науки навлезе друга група. Един от членовете ѝ е известният *Дю Боа-Реймон*. Той изнесе значителна лекция на среща на естествените учени в Лайпциг, в която въведе в дискусията нещо, което по същество остава предмет на много дебати и до днес и трябва да продължи да бъде. Той каза: Ние в естествените науки сме напреднали до точката, в която в нас се е развил научен идеал, който

Идеята е да се проследи всичко съществуващо, например феномените светлина, цвят и звук, до действието на атомите и молекулите. Всичко останало е привидност; но това са реалности. Всичко, което възниква, възниква и съществува, защото тези атоми, присъстващи в света, се подреждат един срещу друг, сблъскват се един с друг и започват да вибрират. Ако беше възможно – както твърди Дю Боа-Реймон – да се определи съответното движение и позиция на атомите за всяко явление, тогава светът би бил обяснен научно. Но с това научно обяснение нещо остава необяснимо и не може да бъде обяснено чрез него. Дю Боа-Реймон по онова време се позовава и на ученията на великия немски философ *Лайбниц*. „Представете си – обяснява Дю Боа-Реймон – че можете ясно да анализирате и опишете човешки мозък във всичките му движения, а сега си го представете уголемен, така че да можете да се разхождате в него като в заводски работи.“ Погледнете в цялото: ще видите изключително сложни движения в него, ще откриете сложности, с които нищо в света не може да се сравни; но ще видите само движения. Преходът, който ни позволява да кажем: Усещам аромата на рози – това е нещо, което естествената наука никога няма да може да обясни. Тук се крие непреодолима граница на познанието. Как човешката природа става *съзнателна*, не може да се обясни. Оттук и неговият „невежество“: Никога няма да знаем. – Следователно той казва: Никога няма да се появи възможността да се преодолеят тези граници, никога човечеството няма да узнае как съзнанието възниква от движението.

Дю Боа-Реймон има повече от тази една загадка за решаване.

Светът беше представен, но по-скоро шест други. В „Седемте загадки на Вселената“ ще откриете, че той признава, че не разбира как е възникнал животът и как е възникнало първото разпределение на материята. Той признава, че материята трябва да е била разпределена, на пластове, от самото начало. На въпроса откъде идва движението, той казва: Човек никога не може да знае това!

- Дю Боа-Реймон причислява всичко това към седемте загадки на Вселената, а в книгата на Хекел „Загадките на Вселената“ можете да прочетете, че е написана като своеобразен отговор на „Седемте загадки на Вселената“ на Дю Боа-Реймон. След това се казва: Вярно е, че има седемдесет елемента, които се състоят от вещества, напълно различни по отношение на отделните елементи; но всичко произтича от наслояването на атоми и молекули.

- Едно нещо се приемаше за даденост: неизменността на атомите. Това, което е атом, си остава атом. Това е изречение, което Бюхнер подчертава отново и отново: Движението на атомите се променя, но това, което е атом сяра, атом кислород и т.н., си остава атом сяра, атом кислород. Това е, което сега се провъзгласява за неизменност на материята в елементите, вечността на атомите. В „Загадката на Вселената“ Хекел не подчертава нищо по-силно от вечността на материята. Това е едно от нещата, които са установени. А другото нещо, което Дю Боа-Реймон установява, е, че има граници на естествената наука: Човек никога не може да разбере как възниква съзнанието.

Въз основа на тези предпоставки се сформираха различни, може да се каже, групи. Някои казаха: Какъвто и да е резултатът, ние ще се придържаме към старите си религиозни убеждения. Ще оставим изследователите да мислят каквото искат, *вярваме ние*; но във връзка с

Що се отнася до науката, ние се придържаме към установени факти. – Другите, по-смелите, казаха: Разбира се, ако това, което е наистина реално, са атомите в движение, седемдесетте елемента и етерните атоми между тях, тогава всичко останало е феномен, който съществува само докато съществува форма на движение. – Това вече не е наука, това е изповед! Това е нещо, което се простира до всичко, свързано с духовния свят, което за такава изповед не е нищо друго освен проява на чисто материални факти.

Доста смел ход беше, когато на срещата на естествените учени в Любек в края на 1880-те години химикът *Вилхелм Оствалд* изнесе лекция, озаглавена „Преодоляване на научния материализъм“. Оствалд демонстрира, че за логическото мислене понятието за материя просто се разтваря в нищо. Тази логически последователна линия на разсъждение може лесно да се развие: Какво виждате в света? Виждате тела! Какви са тези тела? Те са нещо, което има определен цвят, определен блясък, определена топлина; нещо, което можете да чуete, помиришете и вкусите. Опитайте се да запишете всичко, което възприемате в такива тела. Ако след това премахнете това, което възприемате като мирис, вкус, допир и т.н., какво остава? Абсолютно нищо! Преди логическото мислене тялото не е нищо повече от конгломерат, сбор от неговите свойства.

Какво се предполагаше, че е в основата на светлината и цвета? Нищо друго освен движението на етера! Цялото пространство беше изпълнено с етер. Всеки, запознат с теоретичната физика, знае как да изчислява етерни вълни и т.н., и че всичко, което се намира там, е резултат от изчисления. Етерът никога не може да бъде обект на...

Трябва да е пряко наблюдение. Ако се предполага, че то води до възприемчиви неща, как би могъл човек да го възприеме? Етерът е най-фантастичната идея, която човек би могъл да си представи. Следователно, естествената наука се основава на нещо чисто въображаемо. Нищо друго освен изчислен резултат никога не е съществувало. Абсолютното и най-сигурното нещо, което е трябвало да съществува за научната мисъл, не е било нищо друго освен нещо изчислено. В моята „Философия на свободата“ можете да прочетете как тази идея се отрича, така че може да се сравни с това как барон Мюнхаузен се дърпа за косата си. Това е изяснено там. Но логическите причини и действителните факти никога не влияят на хората, независимо колко точни се смятат за тях, а по-скоро внушения. Всякакви понятия действат, преминавайки през хиляди и хиляди канали през душите им. Така елементите и атомите са се превърнали в самоочевидно предположение дори за онези, които нямат начин да разберат материята и които дори не знаят защо се предполагат такива неща. Това е било общо предположение.

В тази епоха се пада един от най-великите и красиви постижения в човешкото изследване на природата: изучаването на живите същества, популяризирано от Дарвин. Това красиво, безкрайно богатство от факти, което стана известно на света, беше такова, че човек трябваше да каже: ако се беше случило в интелектуална епоха, когато се разбираше, че духът е в основата на всички материални явления, тогава безброй причини за дейността и природата на духа щяха да бъдат открити именно в тези факти. В трансформацията и преобразуването на организмите щяха да бъдат открити действията и влиянието на духа. Дарвинизъм

Материализмът всъщност никога не е създавал дарвинизма. Материализмът, който произтича от идеите, които току-що описах, е това, което е направило дарвинизма материалистически. Той е направил и един брилянтен мислител и изследовател като Ернст Хекел материалистически. Макар че Хекел би могъл да направи голям принос към хуманитарните науки чрез своите проникателни изследвания, вместо това той е бил повлечен в материалистичното течение от внушителните влияния на своето време.

Ако нещата бяха все още такива, каквито бяха днес, човек не би могъл дори да си помисли да говори за хуманитарни науки и засега е невъзможно да се убедят онези, които стоят на основата на научните обяснения. Те трябва да бъдат оставени да вървят по свой собствен път и духовният изследовател също трябва да върви по свой собствен път. Ако нещата днес бяха все още същите, както бяха тогава, човек би трябвало да каже: Духовното изследване може да бъде задоволително само по себе си. — Но нещата са се променили. Тези, които са участвали във всичко, което се счита за естествена наука, също са могли да станат свидетели на това как, макар и бавно, най-големите катаклизми се случват именно в областта на научната мисъл. Ще дойдат времена, когато ще бъде неразбираемо, че някога е могло да се мисли по начина, който е популярен и днес. Може да изглежда, че естествената наука победоносно напредва в наше време с този материалистически мироглед, сякаш чрез добре подготвени изследвания ще бъде възможно да се създадат живи същества от протеин в лабораторията. Тогава биха казали, че можем да създадем живото вещество, от което са съставени цели живи същества, и наистина има наистина възхитителни факти за естествения учен, които показват, че човек може да създава безжизнени вещества -

Възможно е дадено вещество да се третира с определени токсични вещества, което води до ефекти, подобни на тези при отравяне. Получените вещества изглеждат като живи кристали: формата им създава впечатление, че са живи, въпреки че все още не са. По този начин човек би могъл да си помисли, че е възможно да се демонстрира как животът и, от друга страна, духът възникват от молекули и атоми.

От една страна, изглежда, че е така. А от друга страна, какво е налице? Нещо, което ще има по-силен ефект от всичко, което Оствалд е казал срещу материализма от гледна точка на научната логика. Тук виждаме как бавно се оформя един различен начин на мислене за естествените науки и как това се превръща в необходимост. В средата на 1890-те години *Бекерел*, великият физик, открива наличието на определени лъчения в определени вещества, съдържащи уран. Те имат много специфични ефекти, проявяващи се чрез правене на въздуха електропроводим или чрез причиняване на определена промяна във фотографската плака, като например рентгенови лъчи. Знаете, че напоследък такива лъчи са открити и във връзка с това, което се нарича елементът радий. Но колкото и интересно да е, че съществува нещо непознато досега, цялата природа и начин на действие на тези лъчи са били толкова чужди, толкова напълно различни от предишните представи, че мнозина сега са разклатили убежденията си, че атомите са нещо абсолютно, вечно и просто се сглобяват един в друг и един до друг. Тук имаме вещества, които се държат доста странно в контекста на Вселената, точно като радия и урана.

Те излъчват радиация, особено радий, но тяхната радиация е практически неизчерпаема. Всичко това би било съвместимо със старата гледна точка; но най-важното е, че човек може да накара вещество като радий да излъчва радиация, че може да отдели определени части и да запази част; че например има емисии, които електрифицират въздуха, и те след това могат да бъдат разделени по такъв начин, че ефектът им да бъде заснет върху фотографската плака. Възможно е да се изолират различните свойства, така че да се получат вещества, които вече не притежават първоначалните свойства. Едно свойство се отнема от едно вещество, а друго го придобива. Днес можете да намерите трактати по тази тема във всяка книжарница.

Но това не е същественото. Важното е, че лъчите безкрайно се отделят и се връщат обратно в космоса. Някои причини обаче ни принуждават да предположим, че тези лъчи в крайна сметка ще се разсеят. Вече може да се докаже, че някои вещества намаляват за кратко, почти незабележимо време, но че веществата, които могат да се отделят, забележително се трансформират в съвсем различни вещества, което кара много изследователи да заключат, че радиевите емисии се трансформират в това, което е известно като хелий.

Виждаме, че радият излъчва радиация в космоса. Според старата теория, какво би трябвало да се случи тогава? Най-много атомите биха могли да се отделят и разделят, ако бяха нещо непроменливо. Но виждаме, че те непрекъснато излъчват радиация и сега не можем да предположим нищо друго освен това, че атомите се разпадат до най-малкия елемент.

разбиване. Други ясно ни показват отново, че това разпадане на атомите е възможно за голям брой вещества. Така виждаме, че това, което се е смятало за най-постоянното, абсолютното – докато всичко останало се е смятало просто за резултат от него – сега също се разпада. Днес то се атомизира. И има оправдана надежда, че това ще се случи с всички атоми. И така, какво ще бъде атомът в бъдеще? Той ще бъде нещо, което се появява и формира само себе си. Всеки атом се образува, има определена продължителност на живота и се разтваря отново след определено време. Ето, вие сте превърнали това, което се е смятало за най-солидното нещо за материализма – атома, в *съществуване*, което се появява и умира. Когато човек види, че радият се превръща в хелиевия елемент, той вижда точно, че материята се превръща в материя. Това ни кара да осъзнаем, че мечтата на стария алхимик, че веществата могат да се трансформират в други вещества, наистина е реална.

В някои книги вече откриваме намеци, че съвременните научни изследвания ни подсказват нещо, за което алхимиците са мечтали. Вече има естествени учени, които са направили интересни наблюдения върху определени процеси. Преди се е казвало, че има медни соли, например, които са съставени от мед и хлор. Ако ги разделите, отново имате мед и хлор. От това може да се види, че атомите лежат заедно, а ако ги разделите отново, тогава това са хлор и мед. Някои хора, които са започнали да мислят обаче, са забелязали нещо съществено, което духовният учен трябва да подчертава отново и отново: Ако съберете отново веществата, които сте разделили като мед и хлор, това е възможно само чрез...

В процеса се генерира топлина . Когато тези две вещества се комбинират, се отделя топлина. Появата на топлина е също толкова реална и осезаема, колкото и комбинацията от мед и хлор. Ако искаме отново да разделим тези две вещества, трябва да добавим топлината обратно. Ние възприемаме топлината. Никой никога не е възприемал атоми и молекули. Но не можем ли да видим от самата поява какво се случва? Когато комбинирате мед и хлор, това е като да изстисквате топлината, като да извличате брашно от чували с брашно. Ако искате отново да напълните чувалите с брашно, просто трябва да добавите още брашно. По този начин топлината би била пълнеж. – С това ние приписахме реалност на топлината и изяснихме, че трябва не само да се съобразяваме с молекулярното действие, но и че самите тези вещества са възможни само чрез тази топлина.

Ако сега обмислим, че атомите се разпадат под ръцете ни, трябва да се запитаме: Дали тази естествена наука, на своя кръстопът, където атомите - най-сигурното нещо досега - се разпадат, ни води до признаването на това, което преди е смятала само за външен израз, за феномен? Ето къде ни води естествената наука днес! Цялата атомистична теория, която дълго време е била в основата на естествената наука, сега се клатушка. Днес фактите са такива, че теориите, които не се основават на факти, трябва да се сринат. Атомите и молекулите не са действителни неща, а по-скоро въображаеми конструкции. Ако това се срине, защото самото то е ефект, тогава трябва да се запитаме: На какво е ефект? Първоначално хората ще се опитат да се върнат към идеята, че нещо друго е в основата му. Днес те вече са в процес на предположение за течно електричество.

Да се говори. Това, което английският министър *Балфур* каза, е много красиво: Ако си представим атоми днес, можем само да кажем, че нещо тече през света като течност, а атомите са в него като ледени късове във вода. – Това е красива идея. Но накъде води тя? Опитайте се да я развиете по-нататък. Тя води до това, че естествената наука ще разпознае това, което преди е отричала, това, което преди е било само привидност за нея, като това, което е наистина реално и действително. Имало е своеобразно убеждение, че това, което е цвят, и това, което аз наричам червено, съществува само в ума ми, че отвън съществуват само малки сфери, които се сблъскват и притискат една към друга и по този начин произвеждат усещанията за светлина, цвят и звук. Тези идеи скоро ще трябва да изчезнат чрез силата на фактите. Ще стане ясно, че това, което виждаме и чуваме, е реалност и че е било фантастична идея да се мисли за материален свят зад този. Този материален свят ще се разпадне и ще се разпадне. Това, което се крие зад него, ще бъде признато. Тогава ще трябва да последва това, което се преживява и може да се преживее. Тогава ще бъде признато, че атомът не може да бъде нищо друго освен замръзнало електричество, замръзнала топлина, замръзнала светлина. И тогава ще е необходимо да се отиде още по-далеч, да се види във *всичко* кондензиран и оформен дух. Материята не съществува! Това, което е материя, се отнася към духа, както ледът се отнася към водата. Разтворете леда и ще получите вода. Разтворете материята и тя изчезва като материя и се превръща в дух. Всичко, което е материя, е дух, е външното проявление на духа.

Ще мине много време, преди да се наложи да стигнем до това окончателно заключение : че не окото вижда светлината, а

Светлината е образувала окото, а звуците, които чуваме, са ухото. Тогава човек ще разбере, че цялата материя е родена от духа и ще може безпроблемно да интегрира истинските научни факти в духовната наука. Най-красивата основа за духовната наука ще бъдат научните факти. Тези, които стоят на гледна точка на духовното изследване, се възхищават на естествената наука, която е на кръстопът. Внушенията са я подлъгали да повярва, че материята е единственото нещо. Те не са се задоволили с изследването на материалния свят, но са си представили и друг свят. Това е била трагедията, невъзможното. Духовният изследовател напълно признава съществуващия природен свят. Въображаемият и фантазиран свят на непроменящите се атоми и вибрации на въображаемия етер, този мечтан и фантастичен свят на материализма, никога не може да бъде направен свой от духовния изследовател. Той го отхвърля като суеверие. А суеверието е било вярата в материални атоми зад нашите възприятия. Всеки атом би могъл да бъде възприет, ако човек има инструментите, така се е казвало. – Нищо не се крие зад това, което възприемаме, освен духът и духовният свят, в който проникваме! Това е, което търсим зад привидностите. Не хаотичен, вълнообразен атомен свят, а светът на духа, който търсим в света на сетивните проявления. Всеки, който вярва, че ще намери друг материален свят зад външните проявления, е на грешен път. Тези, които все още разчитат на това, сякаш е факт, ще трябва да бъдат поправени. Ще дойде времето, когато това фантастично суеверие ще бъде разпознато такова, каквото е.

ще се случи и голяма част от това, което в момента се смята за суеверие, ще се окаже истина.

Фундаменталният принцип на естествената наука – да остане основана на фактите – води самата наука до кръстопът, където става ясно дали фактите подкрепят теориите. А фактите не го правят; теориите се рушат като нищо! Това, което се смяташе за най-здравата основа, това, от което умът и съзнанието трябваше да бъдат обяснени – елементът и атомът – се разпада. Това, което искаме, е сигурност и можем да я постигнем само като възприемем духа в себе си.

Така естествените науки ще се слеят с хуманитарните . Днес те са на кръстопът. Някои все още не го осъзнават, други могат да го видят. Ще дойде време, когато ще съществува прекрасна хармония между познанията за научните факти и това, което хуманитарните науки твърдят. Те никога няма да твърдят нещо, което противоречи на откритията на естествените науки. Дори днес хуманитарните науки се възхищават на произведенията на ума в рамките на материализма; но не си строят въздушен замък. Хуманитарните науки се стремят да разберат света, за да действат в него. Преди около сто години в Германия е имало естествена наука, която е плавала с пълна пара напред в материализма на 19-ти век, естествена наука, която е започнала да не разпознава нищо друго освен това, което може да се види с очите и да се хване с ръцете. Последницата от това е, че дори замисленото става материално, конкретно. Великите философии, които са се движели с изрази и понятия, които не са били за всеки, са били...

Хората, които осъждат Хегел и Шелинг, обикновено не разбират *нищо* за тези умове, които са виждали света толкова дълбоко, колкото едва ли някой от онези, които днес смятат, че са отвъд него, дори подозира. Те обаче са действали с високо сублимирани, тънки понятия.

Гьоте стоеше точно между тези две партии. Следователно той можеше да предвиди как естествената наука ще се отклони към материализма и, от друга страна, намери възможност да се задълбочи в проблемите и да изгради мост между религията и естествената наука. Ето защо той можеше толкова красиво да изрази убеждението си, че ще дойде времето, когато философията и естествената наука ще се обединят. Но, добави той, за известно време те все още трябва да вървят по отделни пътища. – И те са вървели по отделни пътища, без да разбират едното течение за другото. Днес също имаме две течения: материализъм, който е надживял себе си, който чрез собствения си метод вижда как най-твърдата му, най-абсолютна основа се разпада в ръцете му, който се самоунищожава; и философия, която се влива в теософията или духовната наука; която се стреми да представи не абстрактното духовно, а конкретното духовно, фактите от висшия свят на човечеството, които вече няма да съществуват като абстрактни, а като конкретна духовна наука.

Скоро ще станем свидетели на този красив съюз между научната и хуманистичната перспектива. Ще видим как научните факти могат да бъдат използвани за хуманистичната перспектива и как хуманистичната перспектива може да бъде използвана за естествените науки. Ето защо се изгражда мостът. Човешкият ум може само

Умът процъфтява, когато дейностите му са в хармония помежду си. Умът би бил осакатен, ако естествените науки останат без хуманитарните науки и ако хуманитарните науки трябва да се задоволят с мисълта : „Не можеш просто да преведеш естествените науки в духовната сфера.“ Но ходът на световната еволюция ще донесе мир. Той ще създаде моста между вярата и знанието. Той ще донесе безкраен прогрес и хармония между вярата и знанието.

Колко много хора днес копнеят за външен мир, външна хармония и външно щастие! Но всичко външно е проява на вътрешното, а външният човешки живот може да бъде само следствие от вътрешното. Щастлив външен човешки живот ще възникне, когато има обнадяващи, ориентирани към бъдещето души. Те ще знаят как да установят истински социален мир и от вътрешния мир ще последва външният мир. Затова изглежда важно да се разгледа тази естествена наука на кръстопът и да се покаже как едната ще доведе до задънена улица, докато другата трябва ясно да води към сферите, които обхващат и хуманитарните науки. Така те ще работят заедно в бъдещето и светът ще се обогати от две страни. Ще има велика, съвършена хармония и това ще бъде вътрешната хармония на душата в човечеството, което е крайната цел на хуманитарните науки.

ПОЗНАНИЕТО ЗА ДУШАТА И УМА

Берлин, 24 октомври 1907 г.

Цялата тази поредица от лекции е посветена на познанието за духа и ако днес ще говорим конкретно за познанието за духа и душата, то е защото то ни позволява да достигнем до определено разбиране на самото понятие за дух, като го свържем с понятието за душа. За занимаващите се с духовната наука е особено тревожно в наше време, че двете понятия за дух и душа постоянно се смесват, когато се разглеждат човешките същества.

Вероятно всички знаете, че имаме така наречената психология или наука за душата, която сега се практикува в сравнително голям мащаб в училищна среда. В университетските каталози с курсове ще намерите и лекции по психология, което буквално означава изучаване или познание за душата. Трябва да се отбележи обаче, че всички, които говорят за психология или наука за душата по този начин, нямат ясно осъзнаване, че когато се обсъждат човешките същества, трябва да се говори за душа и дух. Всичко, което е свързано с вътрешния живот на човек – тоест, ако можем да използваме термините, с човешкото мислене, чувстване и воля – се разглежда под понятието...

Душа. Душата се смята за антитеза на физическото и телесното у хората и се казва – ако човек изобщо обмисли подобно нещо, ако не е напълно поробен от материалистичен начин на мислене – че хората се състоят от тяло и душа.

Първоначално ще разгледаме само онези мнения, които твърдят, че душата е истинско същество. Когато се казва, че човекът се състои от тяло и душа, хората обикновено не осъзнават, че по този начин стават жертва на догма, развила се сравнително късно в хода на християнската история. Дори ранното християнство, което все още се е основавало на мъдростта, е разграничавало, както всички мъдрости от различни времена и народи, между тяло, душа и дух в човешката природа. Едва по-късни съборни постановления, така да се каже, са премахнали духа и едва след Константинополския събор се използва терминът тяло и душа. Съвременната наука, която изобщо се занимава с подобни въпроси, която следователно не мисли материалистично, вярва, че стои на почвата на напълно свободно изследване и е напълно несъзнателна, че е възприела само тази по-късна християнска концепция за душата, която пренебрегва духа, като предразсъдък, като предварително замислено мнение. Такъв е случаят с много термини, които се появяват в нашата наука и се приемат като истински резултат от изследване, когато всъщност те представляват само вековно предразсъдък.

Сега ще разгледаме самата основна психология в различните ѝ аспекти. Намерението тук не е да я критикуваме, а просто да я характеризираме. Психологията, можем спокойно да кажем, има най--

дълбоко и най-дълбоко под материалистичния начин на мислене. Постепенно не само понятието за дух е изгубено от външната наука за сетивните явления, но психологията дори е загубила понятието за душата - тоест, самия си предмет. Това е интересно развитие, което е претърпял интелектуалният живот. Един смел изследовател и мислител, постигнал доста изключителни неща в много области, е имал смелостта да формулира това, което за други е просто основно чувство и нагласа в рамките на съвременната психология. Този смел мислител е бил *Фридрих Алберт Ланге*. Всички вие вече можете да се сдобите с неговата „История на материализма“ в Универсалната библиотека на Reclam. Това е *отлична* книга, защото всеки, който я изучи задълбочено, ако изобщо мисли, трябва да стигне до убеждението - както обясних в последната си лекция - че материализмът като мироглед е сравним с човек, който се дърпа за *косата си* . Този Фридрих Алберт Ланге е казал нещо за психологията, което може да се обобщи в три думи: „Психология без душа“. Това е от Фридрих Алберт Ланге. Други изследователи не са се осмелили да изразят това следствие; но те действат и провеждат изследвания в психологията, сякаш концепцията за душата е без значение за тях. Дори днес ще намерите всякакви концепции за душата в най-известните трудове по академична психология. Но ако наистина искате да научите и разберете нещо за душата, ще търсите там напразно, *защото* тази психология – и това не е замислено като критика, а просто като характеристика – е изгубила напълно *от поглед концепцията* за душата.

Душата, дори и да не е винаги изрично посочена, действа. Независимо дали търсите съвет от *Вундт* или *други*, няма да намерите отговори на въпросите, които интересуват човечеството относно живота на душата. Ще намерите отговори на всякакви въпроси за това как хората възприемат обектите в заобикалящата ги среда. Ще намерите и всякакви спекулации за това как възприятието се свързва със съзнанието. Например, човек пита: Колко време отнема на човек, след като получи стимул, да го осъзнае? Ще намерите въпроси, свързани с вниманието, въпроси за това как хората преценяват, как сравняват нещата, как помнят и т.н. Но кой би могъл да отрече, че безпрепятствено възприемащата душа – тук в обичайния смисъл – когато изследва собствената си същност, има едно нещо преди всичко предвид: Каква е същността на тази моя душа? Споделя ли тя съдбата на физическото тяло, да се разпадне и да престане да съществува, когато настъпи смъртта? Участва ли душата само в живота на своята сетивна среда, или участва в един много по-висш, свръхсетивен живот, който не се изчерпва от физическия свят? Тези въпроси, които са фундаментални въпроси за човешките същества, ще бъдат търсени напразно в съвременната психология, дори като въпроси. Всичко в човешкия живот сочи към тях; но когато се разгледа истинската природа на душата, се казва, че тя се намира отвъд границите на човешкото разбиране.

Ако имате малко търпение и разгледате подобна психология, ще осъзнаете, че тя използва абсолютно същите методи и изследователски подходи, които се прилагат днес към физическата природа, към живота около нас и с които сме свикнали.

Естественонаучните методи, които ще споменем , могат да се приложат и към изучаването на душата. Всъщност, ако човек приложи тези методи, не може да се получи нищо друго освен това, което срещаме в тази психологическа литература. Повече от всяка друга област, ключовият въпрос в изучаването на душата е кой провежда това изследване. Там, където преобладава материалистическото мислене, все повече се е засилило убеждението, че резултатите от изследванията могат да бъдат само от вида, който се изправя пред всички отвън. Кой днес все още напълно и задълбочено разбира значението на красивите думи на Гьоте:

Не беше ли окото подобно на слънцето,
как бихме могли да съзрем светлината?
Не беше ли Божията сила в нас, как би
могло божественото да ни радва?

Нищо не ни се изправя пред външния свят, освен ако не сме свързани с въпросното нещо, същество или сила, освен ако не носим нещо свързано с него в себе си. По подобен начин само този, който търси нещо извън себе си, което е преживял или научил в себе си, може истински да изследва душата. Не всеки – това трябва да се подчертае, особено по отношение на изучаването на душата – може да бъде психолог; защото човек възприема само толкова от мистериите на другите души, колкото е станало реалност в самия него.

Хуманитарните науки, както казахме в началото, се занимават с ума като такъв. И всички тези лекции са посветени на изучаването на ума. Каквито и да са отделните заглавия, умът трябва да се търси навсякъде. Както вече беше посочено в лекцията—

Духовната наука ще трябва да демонстрира, както беше в случая с речта, произнесена тук преди две седмици, че зад всичко, с което се сблъскваме, живее и действа духът.

Какво е материята за духовната наука? Само друга форма на дух! Когато духовната наука говори за материя, вещество и тяло, тя говори за тях по същия начин, както говори за лед във връзка с водата. Ледът е вода в друга форма. Сега някой може да се появи и да каже: Тогава духовната наука отрича материята и физичността, когато твърди, че всичко е дух - и тогава за духовната наука няма материя. Духовната наука изобщо не заема тази особена гледна точка. Нека се върнем към нашето сравнение на лед и вода. Това, което има значение в живота, не са празни думи, не празни определения, а ефекти, с които се сблъскват в живота. Дори ако някой каже, че ледът е вода в друга форма - и е напълно прав за това - ефектите на водата са различни от тези на леда, както всеки може да забележи, като постави парче лед на ръката си, вместо да излее вода върху нея. Всеки, който би отрекъл, че ледът е вода в друга форма, би се изложил напълно. Следователно на хуманитарните науки не им хрумва да отричат материята. Тя съществува, само че е дух в различна форма. И в каква форма? Във формата, в която може да се наблюдава и възприема отвън чрез сетивата. Това е същността на материята. Днешната лекция продължава оттам, откъдето спря тази отпреди осем дни, където успяхме да покажем как всеки материалистически възглед се разпада в нищото пред лицето на прогреса на естествената наука, как фантастичната концепция за материята се разтваря в мъгла и пепел чрез нови изследвания. Това, което все още беше сигурна концепция преди тридесет години...

Това беше, подобно на етера, материята, която сега се разпада преди по-нататъшно изследване. А какво остава от това, което ни доближава във външния свят? Това, което виждаме и чуваме, звук, цвят, топлина и т.н.: това, което възприемаме. Доколкото можем, трябва да се стремим да схванем идеята, че зад топлината, зад звука, зад светлината няма нищо от онова ужасно брутално вихрушка на атоми, която през дългата епоха на материализма е била единствената реалност. В този смисъл реално е това, което виждаме, това, което чуваме, това, което усещаме като топлина. И ако погледнем зад цвета, зад звука, зад топлината, както я възприемаме, какво откриваме там? Ако вземем звука, стига да остава в сетивния свят, откриваме движещ се въздух. Но не трябва да излизаме *отвъд* сетивния свят с нашите разсъждения. Трябва да останем в сетивния свят. За пореден път, силна дума беше изречена от някой, който не е бил приет сериозно от учените, човек, който е бил не само поет, но и мислител: „Човек не трябва да търси нищо зад явленията; самите те са урокът.“

Ако отидем *отвъд* звука, *отвъд* светлината, не откриваме материални атоми, които проникват в ретината ни, импрегнират я и чрез това импрегниране произвеждат възприятието за цвят и *светлина* . Ако наистина погледнем *отвъд*, какво откриваме? – Дух! Цветът се отнася към духа, както ледът се отнася към водата. Звукът се отнася към духа, както ледът се отнася към водата. Вместо този фантастичен свят от вихрушки от атоми, истинският мислител и духовен изследовател открива зад това, което вижда и чува, дух, духовна реалност, така че въпросът за природата на материята става безсмислен.

губи. Защото как духовният изследовател отговаря на въпроса за природата на материята ? Какво е това, което ни заобикаля в света и ни се явява като материя? Това е дух! И ние познаваме духа! Трябва да търсим неговата същност в себе си. Това, което сме самите ние в най-съкровено то си същество, това са всички неща в света, само че в различна форма. Те са в такава форма, че могат да се видят отвън, когато духът си даде повърхност. Нека кажа една дума, която всеки естествоизпитател ще сметне за лудост: Когато духът излиза навън, той се явява като цвят, като звук. Цветът и звукът не са нищо друго освен чист дух, точно същото нещо, което намираме в себе си, когато разбираме себе си правилно. Така в духовната наука всеки минерал е дух за нас. Най-нисшият член на човешката природа, това, което наричаме физическо тяло, за нас в истинската си същност не е нищо друго освен дух във формата, в която той присъства и в привидно безжизнената природа.

По какво се различава това, което наричаме човешки дух, от духа, който ни се изправя отвън като минерали и растения, като планини, като гръмотевици и светкавици, като дървета и водни басейни и т.н.? По какво се различава духът, когато в по-тесен смисъл наричаме дух, от всичко това? Той се различава от факта, че този дух, в по-тесен смисъл, се разкрива като дух в собствената си истинска форма, във формата, която му е присъща като дух. Това, което обикновено се нарича природа, наистина е дух, но дух, който представя външния си вид на сетивата. И това, което се нарича дух в по-тесен смисъл, е по същество точно същото. Природата, в своята форма, е това, което в собствената си истинска форма се отнася до най-съкровено то същност на нашето същество.

Ако търсим дух в природата, ще го открием безжизнен в минералите, одушевен в растенията и чувствителен в животните . Човешките същества обединяват в себе си тази тройна форма на дух в трите члена на своето същество, както ги познаваме от гледна точка на духовната наука. Само като разгледат тази сложна човешка природа и не се задоволяват с абстрактното разграничение между тяло и душа, а по-скоро се запитат: Как е устроено човечеството?

В духовната наука първо разграничаваме физическото тяло на човека, това, което той споделя по отношение на материята и силите с цялата така наречена нежива природа. Физическото тяло на човека съдържа същата материя и същите сили, които откриваме в минералния свят. Но освен това, човек има друг член, който наричаме негово етерно или жизнено тяло. Когато говорим за етер, това няма нищо общо с фантастичния етер, който е играл такава роля в науката толкова дълго време и е вероятно да бъде напълно отхвърлен в близко бъдеще. Що се отнася до етерното тяло, все още няма да можем да се занимаваме с методите на висшето възприятие. Разбираме етерното тяло най-добре обаче, когато схванем материята по следния начин: Нека вземем растение, животно, самия човек: Физическото тяло притежава същата материя, същите сили, но в безкрайно сложна смес и разнообразие, така че тези материи не могат сами по себе си да съставляват физическото тяло. Никое растително тяло не може да бъде това, което е, само чрез физически сили, нито животинско тяло, нито човешко тяло. В това се крие сложността, многообразната природа на смесването и смесването, които...

Физическото тяло би се разпаднало, ако бъде оставено на собствените си физически и химични сили. Във всеки момент от живота, така нареченото етерно или жизнено тяло работи срещу разпадането на физическото тяло. В тях се води постоянна борба. И в момента на смъртта, когато етерното или жизненото тяло се отделя от физическото тяло, веществата и силите на физическото тяло следват свои собствени закони. Затова в духовната наука казваме: физическото тяло е физически и химически невъзможна смес; то не може да се самоиздържа. Това, което се бори срещу разпадането на физическото тяло във всеки момент, е етерното тяло. Третият член на човешките същества е това, което често наричаме носител на удоволствие и болка, на радост и скръб, на инстинкти и страсти. Когато животът започне да става вътрешен, тогава в духовната наука започваме да говорим за така нареченото астрално тяло. Това е третият член на човешките и третият член на животинските същества.

Днес разбирането ни за това какво представлява едно отделно същество е толкова неясно, че някои изследователи вече не могат да разграничат животно от растение. Разбира се, има преходни форми, но те не са от интерес за нас тук. Може да прочетете в популярни трудове, които иначе са много похвални, че растенията проявяват същите изрази като животните или хората и затова се говори за „растителна душа“ в обичайния смисъл. Животинската и човешката душа се бъркат с това, което са просто изрази на живота при растенията. Кога говорим за животинска или човешка душа или за астрално тяло? Когато вътрешен живот...

Когато вътрешният опит влезе в действие, значение има вътрешният „аз“. Ако видите растение, докоснете го и то накъдри листата си, тогава върху растението е бил упражнен стимул и то ви показва определен отговор на този стимул. Да наречем този отговор израз на душата е най-невероятният дилетантизъм. Не бива да се говори за душа или астрално тяло само защото възниква някаква реакция; в противен случай би трябвало да припишете душата и на лакмусова хартия, когато тя почервенява в киселина. Не е важна някаква външна реакция, а дали нещо се случва в такова същество. Ако стимулирате същество и то ви показва промяна във формата или някаква друга външна реакция, можете да наречете това проява на живот; но да се говори за усещане или душа в този контекст е да се обърнат всички понятия с главата надолу. Може да се говори за душа или астрално тяло само когато, в допълнение към това, което се случва външно, се случва ново събитие, нов факт вътрешно; когато към подутина или натиск се добави болка или друг стимул, нещо, което се преживява като удоволствие. Това, което прави едно същество душевно същество, не са изразите, които прави външно, а процесите, които преживява вътрешно. Само там, където започва усещането, където животът вътрешно се трансформира в удоволствие и болка, където всеки обект отвън не просто упражнява привличане върху някое същество, но където възниква преживяване вътре в съществото във връзка с външния обект, само тогава можем да говорим за душа или астрално тяло. Когато едно растение се навива спираловидно около пръчка или стълб, това са ефекти, които са отговор на стимули: жизнени феномени. Дори ако се случва с някои растения, че когато доближите пръст до тях...

Ако тялото следва пръста, а не пръчката, тогава не става въпрос за вътрешен процес. За такъв процес може да се говори само когато в съществото се раздвижи инстинкт и той след това следва стимула посредством това влияние. Всеки, който не прави стриктна разлика между тези неща, е неспособен да се издигне до понятието за душата, астралното тяло. Хората споделят това с животните, но вече не и с растенията.

След това, както бе споменато по-рано, имаме четвърти елемент, чрез който човек преживява нещо в себе си, което го прави венец на земното творение – това, което наричаме Его. Разпознаването на това Его в неговата същност е изключително важен въпрос за всяко познание.

В по-ранни лекции посочвах, че в цялото царство на нашия език има само една-единствена дума, едно-единствено име, което се различава от всички останали имена. Можете да назовете всеки друг предмет – часовника, масата, тетрадката. Но не можете да назовете какво е аз-ът. Опитайте се да кажете „аз“ на друго същество! Можете да кажете „аз“ само на себе си. Всяко същество е „ти“ за друго и всяко същество е „ти“ за другото. Ако името на аз-а трябва да бъде произнесено, това име трябва да резонира от самата сърцевина на съществото. Религиите, изградени върху духовната наука, също са усетили това и затова правилно са казали: Тук божеството изрича първа нота, първа дума, в човешката душа в нейната собствена форма и по този начин изразът за този аз им се е сторил нещо свещено. Те го нарекли „неизречимото име на Бог“, защото никой друг не може да го произнесе, защото само душата може.

Това е, което по-късно еврейската религиозна доктрина нарича Яхве, което не е нищо друго освен израз за себе си, отнасящ се до самия себе си. Това е четвъртият член на човешката природа.

И сега, когато разглеждаме това четворно същество – физическо тяло, етерно тяло, астрално тяло и его – трябва да кажем: С тези четири члена, които никое друго същество на Земята не притежава освен човечеството, пред нас стои всеки индивид, от некултивирания дивак до най-високоразвитото духовно същество. Но как се различават отделните човешки същества на Земята, ако всички притежават четири члена? По това, че единият е работил повече, друг по-малко върху трите си члена от вътрешността на своето его. Нека сравним все още напълно дивото човешко същество, което следва всеки импулс, всяко желание, всяка страст, с високоумния моралист, който има чисти, свещени морални понятия и ги следва, който допуска само онези импулси и страсти, на които духът е способен да каже „да“. Как се различават двете? По това, че високоумното духовно същество е работило върху астралното си тяло от вътрешността на своето его. Необразованият дивак е работил малко върху астралното си тяло, запазвайки го почти такова, каквото го е получил от природата, от божествените сили. Високоумният моралист и идеалист го е преработил, пречистил и очистил.

Астралното тяло се състои от две части: едната, която човек притежава без съзнателно усилие, и другата, която е култивирал и е дело на неговото его. Хора, които са на толкова високо ниво, като например *Франциск от Асизи* - каквото и друго да мислите за него - са поставили почти цялото си астрално тяло под властта на егото, така че нищо в

Това, което не е контролирано от егото, процъфтява в астралното му тяло. По какво се различава такъв човек от дивака? При дивака всичко се случва чрез това, което не е загрижено за егото; при висшия човек всичко се случва чрез това, което е направил от астралното си тяло. Доколкото астралното тяло е трансформирано от егото, дотолкова духовното аз или Манас присъства в човека.

Тук имаме пет члена на човешката природа: физическото тяло, етерното тяло, астралното тяло, егото и духовния аз. И тогава, като човешки същества, ние имаме възможността не само да трансформираме, пречистим и усъвършенстваме нашето астрално тяло – не само сборът от нашите желания, стремежи и инстинкти – но също така имаме по-голямата способност да трансформираме нашето етерно тяло. В обикновения живот хората работят в своето духовно развитие, за да усъвършенстват постепенно астралното си тяло, дори чрез обикновените импулси на живота: морални концепции и интелектуални идеи. Всичко, което научаваме, трансформира астралното тяло. Ако искаме да схванем контраста между трансформацията на астралното тяло и трансформацията на етерното тяло от егото, трябва да си спомним какви бяхме като осемгодишни деца. Тогава не знаехме много неща, които знаем днес. Научихме много. Сред усещанията, които сме погълнали, астралното тяло се е трансформирало, интегрирайки се в духовния аз или манас. Обаче всичко, което е съставлявало нашия темперамент, нашите наклонности и т.н., когато сме били на осем години, не се е трансформирало по същия начин. Ако на осем години сте били избухливо, инатливо дете, тогава вероятно и днес сте такива.

Понякога избухлив или упорит. Трансформацията на темперамента и наклонностите протича много по-бавно. Може да се сравни развитието на астралното тяло с движението на минутната стрелка и развитието на етерното тяло с придвижването на часовата стрелка. Наклонностите обаче се променят само когато етерното тяло се трансформира, а това изисква по-силни импулси от трансформацията на астралното тяло. Такива силни импулси се изпитват от занимаващите се с духовна наука и могат да бъдат преживени просто като бъдат изложени на произведение на изкуството, в което човек възприема безкрайния смисъл - например "Парсифал" на Вагнер или Девета симфония на Бетовен. Тези импулси не само въздействат върху астралното тяло, но са толкова мощни, че етерното тяло се пречиства, очиства и трансформира. Същото е вярно, когато човек застане пред картина на Рафаело или Микеланджело и чрез цвета в него прониква импулс от вечното. Но най-силните импулси несъмнено са религиозните импулси на човечеството. Това, което е преминало през вековете като религиозни импулси, е преобразило хората толкова дълбоко, че е повлияло на етерното им тяло, така че хората също носят в себе си две части по отношение на етерното си тяло: непроменената част, каквато е получена от природата, и преобразената част. Преобразената част се нарича жизнен дух или Будхи.

Когато това, което научаваме за посвещението или записването, се доближи до човек, това, което трансформира етерното тяло, става още по-очевидно. Посвещението се състои в това да се дадат на човек средствата да трансформира етерното си тяло все повече и повече. Следователно, за тези, които се наричат езотерични ученици, важи и това, че цялото интелектуално учене, всичко,

Това, което той може да усвои по училищен начин, е просто подготовка. По-важно от всяко интелектуално поглъщане за този, който се поддава на духовно-научно обучение, е просто съзнателно да трансформира една наклонност в друга, дори ако това е само жест с ръка. Такава трансформация може, при определени обстоятелства, да бъде по-ценна от всякакво количество придобити теоретични знания. По същество, посвещението се състои от импулси, които очистват и пречистват човешкото етерно тяло. Тези импулси след това продължават в онези, които се издигат до пречистването и пречистването на физическото тяло, и това е най-висшето постижение, което човек може да постигне по настоящия си път.

Сега някой би могъл да каже, че физическото тяло е най-нисшето; така че, когато човек действа върху физическото тяло, това нещо специално ли е? — О, да! Именно защото физическото тяло е най-нисшият член, трябва да се приложат най-силните сили, за да се трансформира в първоначалната му форма, формата на чист дух. Пречистването на това физическо тяло започва със специфични методи за регулиране на дихателния процес. Следователно, частта, която се трансформира по този начин, се нарича Атма или истинското духовно същество; Атма просто означава дишане. След това, след като тялото е трансформирано — но остава външно непроменено — човешкото духовно-научно обучение продължава на най-високо ниво. Чрез това човек не само придобива способността да живее съзнателно във физическото си тяло, да познава, така да се каже, всяка кръвна клетка, всеки нервен ток, но и става способен да действа навън в по-големия природен свят, да се трансформира от човек, преди това затворен, така да се каже, в кожата си, в човек, който е настроен към силите *на вселената и космоса* .

да има ефект. Така човек навлиза в състояние, чрез което става едно цяло с космоса. Всички други приказки за ставане едно с космоса, които не се случват чрез истинско обучение и развитие, са просто бърборене и празни фрази.

Човешките същества стават едно цяло с космоса, като първо трансформират астралното си тяло, след това етерното си тяло и накрая физическото си тяло. Те стават едно цяло с целия космос, точно както малкият пръст е едно цяло с физическото тяло, към което е прикрепен. Това е напълно редовен и нормален ход на човешкото развитие, през който много хора са преминали, през който всички ние преминаваме до известна степен дори сега и през който всеки ще премине в бъдеще.

И така, какво всъщност се случва тук? Нека се опитаме да разгледаме: Какво е астралното тяло? То не е нищо друго освен сбор от желания, импулси и страсти, от удоволствие и болка, радост и скръб. Всичко, което взаимодейства в човек, е израз на дух, дух в някаква форма; защото всичко е дух. Как е възможно тогава егото да работи върху астралното тяло? Възможно е, защото духът се разкрива на егото в най-истинската му форма. Духът е скрит в страстите, импулсите и желанията; там той се появява в своите проявления. Той се влива в егото в най-истинската му форма, а егото му позволява да се влее отново в астралното тяло, така че егото посредничи между истинската форма на духовното и тази на неговото проявление. Такъв е случаят с етерното тяло и в крайна сметка и с физическото тяло и по този начин се осъществява непрекъснато одухотворяване по време на трансформацията на трите човешки тела или членове на човешкото същество.

Вместо това есенция. Точно както е вярно, че всичко, което срещаме под формата на минерали, е дух – но дух във външното му проявление – така е вярно и че това, което срещаме в менсидията, е по пътя към одухотворяване чрез това, което самото е го излива в нисшата есенция. Но само защото е го стои между това проявление, материалния аспект на менсидията – нейното физическо тяло, етерно тяло и астрално тяло – и членовете на духа, които светят в трите тела – духовното аз или Манас, жизнения дух или Будхи, духовния човек или Атма – е възможно това насочване на духа към трите тела. Е го трябва да стои между тях. Тогава висшето може да работи върху нисшето.

А същността на това „аз“ – как сме я познали? Вече сме я познали в името ѝ. Никога името, това „аз“ не може да звучи за ухото ни отвън, ако означава самите нас. Това казва повече от всички фрази, които се срещат в обикновената психология. Ако човек наистина разбере какво е „аз“, като осъзнае, че това име никога не може да ни достигне отвън, тогава би постигнал повече от цялата академична психология. Философът *Фихте* вече е казал следното: Най-красивото нещо е човекът като „аз“. Повечето хора обаче биха предпочели да се смятат за парче лава на Луната, отколкото за „аз“, за което им е необходима собствена вътрешна сила, за да го погледнат, да го възприемат.

В лекцията за животинската душа ще видим, че животните също имат „аз“, но не във физическия свят. Хората се различават от животните по това, че имат „аз“ във физическия свят. „Аз“ е това, което позволява на духа да се влее отвътре в друга форма на дух, в различните...

Материя, дори в самата психика, която наричаме астрално тяло. Следователно можем да опишем същността на егото като интернализация. Тази интернализация едва започва да се развива при животните. Тъй като ще обсъдим животинската душа по-късно, нека днес само загатнем за това. Не бива да се забравя, че животните също имат его, но не отделното животно, а по-скоро цял животински вид. Всички лъвовете заедно, всички тигри заедно имат его и това его е в свръхсетивния свят. Сякаш невидими нишки или конци се простират от животно, принадлежащо към даден вид, нагоре към висшия свят към колективната груповата или видова душа. И такава видова душа се е превърнала в индивидуалната човешка душа. Това, което притежава цяла животинска група, притежава всеки отделен човек. Следователно, при животните интернализацията в душата едва започва да се развива. Виждаме това, когато изучаваме така наречената душа на животното, астрално тяло. Истинската интернализация на тази душа, първото излъчване на духа, е възможна в нашия свят, където аз-ът присъства в самия този свят, като индивидуална душа. Душата, която съдържа в себе си Аза, по този начин е способна да позволи на духа да се влее в материята. Така виждаме как духът и тялото, или духът и материята, са две същности, ако можем така да се изразим, едната от които е фундаментално еднаква с другата, само че в различна форма. Материята и тялото са дух в друга форма. В света те са толкова различни един от друг, колкото ледът и водата. Те са различни, въпреки че са еднакви. И точно по средата стои душата. Тя е свързващият елемент между духа и тялото. По този начин можем истински да разберем човечеството само когато го схванем в тази тройна композиция.

Душата произлиза от тялото, или по-скоро от тройното тяло, състоящо се от физическо тяло, етерно тяло и астрално тяло; съставено от зараждащия се дух: Манас, Будхи, Атма или дух-себе, жизнен дух и дух-човек – и душата като същност, която трансформира едното в другото, която участва както в тялото, така и в духа. Само тогава можем да разберем душата в истинската ѝ светлина, когато я видим да работи върху тялото от гледна точка на духа. Когато я изучаваме от тази гледна точка, духовната наука отговаря точно на онези въпроси, които човечеството трябва да постави пред истинската същност на душата. Виждаме как във всеки момент от човешкия живот душата е разположена между тялото и духа. При дивака например душата може да абсорбира само малка капка дух в тялото. Дивакът е все още изцяло под влиянието на външни сили, под глад и жажда, под това, което етерното или жизненото тяло му отпечатва като проява на живота, под влиянието на инстинкти и желания, които се простират до животинското. Душата *на* високо развития идеалист, като Шилер или Свети Франциск от Асизи, се клони към духа, придобива по-висше съзнание и се освобождава от материалното съществуване. Духовната наука ни показва, че трансформацията се състои във формите. Това е, което наричаме материя. Често ще се сблъскаме с това в зимните лекции; често можем да надграждаме върху това преди вас и никой не бива да очаква да схване концептуалната същност на това, което принадлежи на духовната наука, в една-единствена лекция .

Когато гледаме на света около нас от тази хуманитарна перспектива, той се разкрива като постоянно състояние на трансформация, както го възприемаме.

също външно демонстрира постоянна трансформация. През пролетта виждаме цветето да пониква от семето. През есента виждаме как то отново се разпада, но същността му се запазва в семето, за да се издигне отново. По подобен начин духовната наука ще ни покаже как тялото всъщност се изгражда от духа и как същността на този дух, когато тялото се разпадне, се запазва като духовно семе, което се появява отново и отново.

Можем да превърнем леда във вода и водата в лед. Така и духът се трансформира в тяло. Тялото се разпада, но духът в него остава и се появява във все нови форми. Това ни води до закона, който наричаме закон за промяната в човешкия живот. Тук човек живее във физическо, етерно и астрално тяло. Но той има друг живот, такъв, който е съществувал преди този живот и ще съществува след този живот. Там той живее, точно както живее тук в тези три тела, в духовния свят. И оттам черпи силите, които изграждат телата му, които му дават формата, която има, въпреки че животът в духа е различен. Това ни се разкрива, когато разбираме правилно *духовната* наука. Тя показва как човек води живот на промяна между раждане и смърт: живот в тялото и живот между смъртта и ново раждане, докато не премине към ново въплъщение – живот в духовния свят. И това, което живее тук в тялото и там в духа, редувайки се между живот в тялото и живот в духа, е душата. Всеки път, когато претърпява прераждане, човекът е работил върху тялото си и се завръща в духовния свят като душа, обогатена с плодовете *на* земния живот. Душата винаги еволюира.

Напред, все по-високо. Така тя е и посредникът между ума и тялото. И така сме доведени до границата, която, при правилно разглеждане на ума, душата и тялото, ни разкрива връзката между трите. Учим се да разпознаваме всичко, което се разпада, всичко, което се изпарява, като трансформация на това, което съставлява най-съкровената същност на душата, точно както разпознаваме всичко временно като форма на вечното. Такава духовна наука води до наука, която наистина отговаря на въпросите за временно и вечно и за съдбата на човечеството след смъртта – въпросите, които човешкото сърце има като цяло, ако иска да знае нещо от такава наука. Наука, която си поставя ограничения, пропуска най-важното. Ето защо нашата академична психология е толкова ограничена. В известен смисъл е важно да се научи какво предлага тя. Духовната наука не я презира, но я намира за недостатъчна, докато не се обърне внимание на същността на ума и душата. Това е правилният път към разбирането на духа и душата: Душата, по силата на преминаването през временно съществуване, е обвързана с телата си, ако можем така да се каже; Тя е оплетена в тези тела. И това, което я привлича към тези тела, е именно това, което пречи на чистия, пречистен живот в духа между смъртта и новото раждане. От това ние постепенно се научаваме да схващаме къде се крият пречките пред новото раждане на душата. Също така се научаваме да разбираме, че след смъртта душата първо трябва напълно да се освободи не само от тялото – защото смъртта вече извършва това – но и от привързаността си към тялото. Чрез правилните понятия за дух, душа и тяло, ние също така стигаме до съдбата на душата по време на нейното физическо и духовно поклонничество.

Днес се опитам да ви покажа, независимо от това, което се постига чрез методите на ясновидството и посвещението, които ще обсъдим в следващите лекции, просто чрез прилагане на обикновената човешка мъдрост, как да стигнете до чисти и правилни понятия за душата и духа. Трябва ясно да заявим това: „Това, пред което ще се изправим през тази зима, ще бъдат резултатите от духовните изследвания. Те могат да бъдат открити само чрез методите, описани в лекциите за посвещението и т.н. Но те могат да бъдат схванати и разбрани чрез обикновена логика и задълбочено мислене. Този, който използва извинението: „Какво общо има духовната наука с мен, след като не съм ясновидец?“ – не се отвърща от духовната наука поради липса на ясновидство, а защото не прилага мисленето си към нея достатъчно задълбочено и всеобхватно. Науката за душата, по-специално, е пострадала много в нашата епоха на материализма – който някои смятат за остарял и който наистина е остарял във философията, но процъфтява именно в мисленето на психологията. Днес понятията за душа и дух са пострадали най-много под този материализъм. Духовната наука ще трябва да си постави за цел да върне на човечеството чистите и пречистени понятия за душа и дух. По този начин тя ще бъде най-добрият слуга на високите религиозни традиции, които разграничават човешкия дух от...“ всеобхватния световен дух, който религиозните традиции наричат Свети Дух. Само тогава можем да разберем тези писания, ако ги схванем достатъчно дълбоко и разгледаме всичко в грандиозни и необятни, всеобхватни образи, които са израз на истинските факти, като средство за разбиране-

Ние разбираме от духовната наука много повече, отколкото това, което човечеството ще знае в бъдещето и което в по-ранни времена е усещало само чрез най-изтъкнатите си умове. Много забележителни чувства преминават през човешката душа, когато тя се занимава с действията на духа. Тези, които казват на духовната наука: „Ти ни даваш нещо за ума, но нищо за душата; аз търся душата, а ти ми даваш духовни постижения“ – те не знаят, че това, което отхвърлят, е именно това, което дава на душата това, което желае. Те жадуват за импулсите на волята на душата. Но душата може да бъде щастлива и благословена само когато позволи на духа да се влее в нея и от него да оформи тялото.

Това, което ни се изправя отвън, е оформеният дух, а това, което призовава материята към форма, се стича надолу от духовния свят. Това, което окото вижда във формата като цвят, е, така да се каже, кондензиран дух, а силата, която нахлува в материята и поражда форма, произлиза от вечното. Така е лесно за ума, който, макар и да не изяснява това по духовно-научен начин, въпреки това го усеща и интуитивно го прозира, да възприеме това, което живее около него, по такъв начин, че да си каже: Всичко, което е тук, ми се струва като оформено от духовния свят. Формата ми се струва като свещеното, което е ударило чистата материя като мълния, и когато съзерцавам самата форма, тя сякаш се спуска в материята и след това се отдръпва от нея. Поетът усеща това в духовната наука, когато установява контраста между тялото, човешката душа и духа, които и двете са формиращи в тялото. *За Шилер* това е като предчувствие, усещане за това как душата в действителност влива духа в материята.

...което позволява на материята да изчезне от погледа. Размишлявайки върху това, той позволи на чувството да се излее в красиви думи:

Само тялото принадлежи на онези сили , които плетат тъмна съдба. Но далеч от всякаква временна тирания, играчката на благословени натури се скита горе в полетата на светлината, божествена сред боговете, нейната форма.

МЪЖ И ЖЕНА В СВЕТЛИНАТА НА ХУМАНИТАРНИТЕ НАУКИ

Мюнхен , 18 март 1908 г.

Антропософията, духовната наука, няма за цел да отчуждава хората от живота чрез сантиментален мистицизъм от какъвто и да е вид. Тя в никакъв случай не бива да разсейва хората от задачите на ежедневието и времето; напротив, духовната наука трябва да бъде именно това, което дава на хората сила и енергия, благоразумие и безпристрастност за задачите на живота, за изискванията на непосредствената реалност. Следователно, в рамките на тази духовна наука понякога е необходимо не само да се говори за великите въпроси на мъдростта, пред които е изправено човечеството, за същността на човечеството, за същността на света, но и да се стреми да хвърли светлина, от гледна точка на духовната наука, върху въпроси, които пряко ни засягат. И така, в тези лекции ще се занимаваме с разсъждения, които със сигурност се отнасят до така наречените съвременни проблеми.

Но някой, който стои на почвата на духовната наука, се оказва в специална позиция по отношение на такива непосредствени съвременни проблеми, защото той поражда очакване, че ще участва в дебатите на деня. И той лесно може да поражда това очакване, когато въпросът е: мъж и жена – мъж, жена и дете. И именно защото духовният учен е принуден, по силата на своята гледна точка, да разглежда такива въпроси от по-висша перспектива, може да изглежда сякаш...

Подобни разсъждения ни отдалечават от мненията, възгледите и т.н., които обикновено се повдигат в ежедневните дебати. Вярно е обаче, че духовната наука трябва да хвърли светлина върху подобни въпроси, но именно тази духовна наука е способна да се намеси директно в практическите проблеми *на* нашето време. Защото това е отличителната черта на духовната наука: от една страна, тя издига подобни въпроси до перспективите на вечното, като същевременно предлага практически инструменти за ежедневието, докато всички партийни съображения водят до нещо, което се оказва неприложимо в ежедневието. Това трябва да се има предвид, когато се опитваме да разгледаме връзката между мъжете и жените от по-висша перспектива. Голяма част от казаното ще ни се стори доста странно. Но ако се задълбочите в тези въпроси и сравните реалностите на живота с тях, ще откриете, че можете да получите много по-задълбочен отговор чрез духовната наука, отколкото чрез това, което обикновено се чува по темата.

Духовната наука изхожда от фундаменталната предпоставка, че зад всичко сетивно и сетивно се крие духовна и умствена сфера. Самите въпроси, които ни вълнуват, ще станат наистина ясни само когато разгледаме духовната същност, която стои в основата на сетивното. И затова трябва да се запитаме: Какъв духовен елемент се крие зад двата пола? Може би същността на половете може да ни бъде разкрита, като изследваме този духовен елемент, който се крие зад сетивните различия между тях. Там ще видим, че духовната наука, по самата си природа, води до всякакви истини, които...

Нашето настояще време, по свой начин, вече усеща това, дори от гледна точка на материалистическия мироглед. Но тъй като тези предчувствия се основават единствено на материалистически мироглед, те се оказват подвеждащи .

Какво казва материализмът за природата на половете? Най-добрият начин да разберем това е да разгледаме какво разкриха последните времена по този въпрос. От известно време жените все повече се стремят да се доближат до ерата на човешкото развитие, която ще доведе до пълно равенство между половете. Тъй като жените са се включили в борбата за своите права, ще се интересуваме какво казва материализмът за природата на жените. Това ще ни даде ориентир за това как този важен въпрос се разглежда в момента. Може да се цитира голямо разнообразие от мнения за природата на женствеността, като например тези, събрани в *книгата на Роза Майредер „Върху критиката на женствеността“*. Препоръчително е да се потърсят подобни преценки от водещи съвременни фигури. Един много важен учен по естествени науки от 19-ти век определя смирението като основна характеристика на жените. Друг, който също има право да говори, определя гнева като основно женско качество. Друг натуралист, който предизвика доста фурор, заключава, че основната природа на жената се изразява най-добре чрез чувство на преданост; друг чрез жажда за власт, друг чрез консервативен възглед, а трети открива, че жената е истински революционният елемент в света. А трети казва, че жените притежават особено изразена способност за анализ, докато друг отбелязва, че на жените им липсва

Способността за анализ е пълна; тя е развила само възможността за синтез.

Човек би могъл да разширява този сборник с примери до безкрай, но единственото заключение, до което би се стигнало, е, че повърхностното наблюдение води интелигентните хора до противоположни заключения. Всеки, който желае да се задълбочи в въпроса, би трябвало да каже: Тези наблюдатели може би действат от напълно погрешни предпоставки; човек не бива да гледа само външния вид, а цялото същество. Принудени от фактите, някои изследователи са имали представа, но тя е била потопена в материалистично мислене. Например, един млад ум, *Ото Вайнингер, пише ...* Книга за „Секс и характер“. Ото Вайнингер беше човек с голям потенциал, но го пропиля, защото тежестта на материалистическия мироглед на нашето време натоварваше душата му. Той вярваше, че същността *на* човечеството може да бъде разбрана само като не се разглежда индивидът единствено като мъжко и женско, а като се признае, че женското е смесено с мъжкото и обратно. Така в съзнанието на Вайнингер започна да се заражда една идея. Но това прозрение беше наложено в материалистическото мислене от внушенията на времето. И така Вайнингер вярваше, че вижда взаимодействието на мъжкото и женското в определена материална смесица, така че бихме намерили скрита женска страна във всеки мъж и скрита мъжка страна във всяка жена. От това обаче той направи някои особени заключения. Вайнингер каза например, че на жените им липсва ego, индивидуалност, характер, каквато и да е личност, всякаква свобода и т.н. И тъй като според него това е чисто материална, така да се каже, количествена смес от мъжко и женско...

Тъй като говорим за женски и женски качества, мъжът притежава всички тях в себе си. Но това очевидно се обезсилва от мъжките му качества. Виждате ли, когато разгледаме въпроса по-отблизо, се натъкваме на възглед, който се самоунищожава. Но, както ще видим, зад него стои напълно валидно предчувствие.

Сега, по отношение на тези въпроси, трябва да се обърнем към фундаменталната перспектива на духовната наука. Многократно съм подчертавал, че духовната наука не намира за толкова лесно да разглежда същността на човечеството, колкото материалистично ориентираната наука. Защото това, което човек вижда в човек чрез физическите сетива, е за духовната наука само една част от цялото му същество: физическото тяло. Отвъд това, духовната наука разграничава етерното тяло, или формиращото тяло, което хората споделят с растенията и животните. Като трета част от човешките същества тя разпознава това, което е носител на удоволствие и болка, това, което живее в нашите усещания и чувства: астралното тяло, или душевното тяло, което хората споделят с животните. И като четвърта част, тя разпознава това, което прави човека истински човек: самосъзнанието, егото. По този начин, духовната наука описва човешкото същество като състоящо се от четири части.

Първо, ние сме докоснати от физическото и етерното тяло. И тук се крие скритото решение на загадката относно връзката между половете. И сега духовният изследовател трябва да каже нещо, което предизвиква обвинението в глупост от много от неговите съвременници: Човекът по самата си природа е уникален организъм; защото етерното тяло е само отчасти вид имитация на физическото тяло. Относно сексуалността

Ситуацията е различна. При мъжкия пол етерното тяло е женско; при женския пол то е мъжко. Колкото и странно да изглежда това първоначално, по-задълбоченото наблюдение трябва да доведе до осъзнаването на този изключително важен факт: нещо от противоположния пол се крие във всяко човешко същество. Това обаче не означава, че трябва да се вземат предвид всички възможни аномални житейски явления, а само това, което представлява нормални условия.

В светлината на този факт обаче, възможността да се говори за мъж и жена в тесния смисъл на думата престава; вместо това, човек трябва да говори за мъжки и женски качества. Жената насочва определени качества навън, а противоположностите - навътре. Жената притежава мъжки качества вътре, мъжът - женски. Така, ако мъжът например става воин чрез външната си физичност, тъй като тази външна смелост е обвързана с външната организация на тялото му, жената притежава вътрешна смелост, способността за жертвоготовност и преданост. Когато мъжът се издигне до нивото на воин, той е погълнат от външното. Жената действа в света с всеотдайна пасивност. Безброй явления от живота ще ни станат ясни, когато си представим човешката природа като взаимодействието на два полюса: мъжкият полюс навън, женският полюс навътре в мъжа; и женският полюс навън, мъжкият полюс навътре в жената.

Хуманитарните науки ни разкриват и по-дълбоките причини, поради които женското се намира в мъжкото, а мъжкото в женското. Хуманитарните науки говорят за това как човешкото същество преминава през много животи към все по-голямо съвършенство. Настоящият живот винаги е следствие от предишните. И

Докато човек преминава през много животи, той преминава и през мъжки и женски инкарнации.

Така , в произтичащото, се изразява ефектът от преживяванията, които ние, като човешки същества, можем да имаме и от двете страни. Всеки, който, както е описано, може да погледне в мъжката и женската природа, знае, че по-интимните преживявания на двата пола са доста различни, трябва да бъдат доста различни. Целият ни земен живот е сбор от най-разнообразни преживявания. Тези преживявания обаче могат да станат истински всеобхватни само ако човек ги има от гледна точка на двата пола. По този начин, ако разглеждаме човек дори само от гледна точка на двата му по-нисши члена, ни става ясно, че той всъщност е двойствено същество. Докато обаче човек разпознава само физическото тяло, нищо рационално не може да се появи. Трябва да се признае духовният аспект, който стои зад него. Чрез мъжкото виждаме в мъжа неговата вътрешна женственост, а чрез женското - в жената нейната вътрешна мъжественост. Сега човек разбира как толкова много съдии, които гледат мъжете и жените външно, се заблуждават; всичко зависи от това дали човек гледа вътрешната или външната страна. Всеки, който познава само едната страна на човешката природа, е изцяло на милостта на случайността. Ако например един изследовател установи, че смирението е основната характеристика на жените, а друг – гневът, тогава всеки от тях е разгледал само едната страна на едно и също същество. Грешката е неизбежна при този вид възприятие. За да разпознаем пълната истина, трябва да погледнем и към цялостния човек.

Такова разпознаване на пълната истина обаче изисква да се вземе предвид и нещо друго: Трябва да разглеждаме човешките същества в техните променящи се състояния на будност и сън. В съня астралното тяло и егото се издигат от физическо-етерната организация на човешкото същество. Със заспиването човек губи обичайното си будно съзнание; чрез съня той навлиза в друго съзнание, съзнанието на съня. Възприятията и преживяванията, които егото и астралното тяло имат в духовния свят по време на сън, остават скрити за обикновеното съзнание. В сегашното си развитие хората са организирани по такъв начин, че в будно състояние егото и астралното тяло трябва да използват физическите сетивни органи, за да постигнат съзнание за физическия свят. Днес, разбира се, преобладаващото мнение е, че физическите апарати на нашата сетивна организация ни позволяват да виждаме, чуваме, вкусваме, докосваме и т.н. Но дори мислител като *Фихте* е казал: Не ухото чува, а аз чувам. По този начин всяко сетивно възприятие произлиза от егото, истинската вътрешна същност на човешкото същество. И всяка сутрин, когато човек се събуди, егото и астралното тяло придобиват знания за физическата си среда чрез сетивните органи. Ситуацията е различна по време на сън: егото и астралното тяло пребивават в духовния свят. Човекът обаче обикновено не притежава съответните сетивни органи в астралното си тяло, за да може да вижда в астралния свят. Всеки, който не желае да признае това, логично би трябвало да каже: По същество човекът умира всяка вечер. Следователно, през нощта човекът пребивава в духовен свят.

Но сега духовният свят и физическият свят са преплетени.

По особен начин те се съчетават, защото всичко физическо е просто вид кондензирано състояние на духовното. Точно както ледът е кондензирана вода, така и физическото тяло и етерното тяло са кондензации на астралното тяло. Съвременният материализъм обаче ще се затрудни дори да признае, че духът е създателят на цялата материя, но трагедията на материализма се крие именно във факта, че материализмът разбира най-малко за материята. И така, човек стига до много странни заключения, когато отрича, че всичко материално е просто кондензирано духовно. Ако обаче човек остане с популярните концепции, абсурдността на подобно твърдение – че физическото е основата на истински духовното, че всичко така наречено духовно произлиза от физическото – не става веднага очевидна за повечето хора. Става по-ясно, когато човек направи крайните заключения, както прави прагматизмът, който произлиза от Америка, но е заразил и Европа. От едно-единствено изречение може да се види как тази теория се подиграва на целия здрав разум; например, тя гласи: „Човек не плаче, защото е тъжен, а е тъжен, защото плаче!“ Тя не успява да признае, че психическото състояние влияе на физическото; Вместо това, то вярва, че някаква външна причина изтласква сълзите навън и тогава човек се натъжава. Това е следствие от материализма, доведен до абсурдни крайности. Духовната наука знае, че двата висши члена на *човешкото* същество, егото и астралното тяло, се отстраняват през нощта, оставяйки след себе си етерното и физическото тяло. По този начин, по време на сън, човек също се отказва от мъжката и женската си организация и остава в духовния свят като едно същество.

нищо мъжко или женско, а по-скоро недиференцирано по пол същество. По този начин всяко човешко същество вече разделя живота си на полов и безполов.

Тогава сексуалността няма ли значение в духовния свят? Дали контрастът между физическото тяло и етерното тяло, който поражда появата на двата пола в този свят, няма еквивалент във висшите светове? Е, ситуацията е такава, че макар да не носим сексуалността със себе си във висшите светове, ние откриваме произхода на двата пола в астралния свят. Точно както ледът се отделя от водата, така и това, което срещаме във физическия свят като мъжко и женско, се формира от контраста на висшите принципи. Този контраст се разбира най-добре, когато го характеризираме като контраст между живот и форма. Откриваме тази полярност изразена и в природата. Дървото показва разцъфтяваща жизнена сила и едновременно с това това, което се стреми към твърда форма, това, което спира растежа, това, което формира поникващата сила в солиден ствол. По този начин, във всеки живот и съществуване, животът и формата трябва да работят заедно. И ако разгледаме природата на половете от тази гледна точка, можем да кажем: Образът на живота е мъжкият, но това, което дава на живота определена форма, се изразява в женския. Например, когато художникът оформя материала, се случва следното: Това, което художникът оформя в мрамора, не се намира в чувствената природа; само същността на художника, вкоренена в духовния свят и черпеща оттам вдъхновение, може да твори артистично, може да оформя артистично. И така наистина е така, че сили и същества непрекъснато се вливат в астралното тяло *и* егото.

на духовния свят. И това, което художникът влага в материала, което го отпечатва върху материята, е паметта за това, което е било стимулирано в него в духовния свят. Ако човекът не се връщаше постоянно в първоначалния си дом в съня, обитавайки в духовния свят, тогава той не би донесъл във физическо съществуване семената на оплождането за всички велики и благородни начинания. Следователно нищо по-лошо не може да се случи от това човек трайно да се лиши от сън.

Това, което художникът е получил от духовния свят и несъзнателно включва в произведението си, се явява като живот и форма. И затова човек би могъл да се запита: Защо „Юнона Лудовизи“ ни се струва толкова чудна? Ето го голямото лице, широкото чело, отличителният нос. Ако го проследим със сетивата си, сякаш напипваме пътя си, бихме могли да кажем: Ето един образ, от който не можем да си представим, че е останало нещо духовно; в това лице виждаме душа и дух, напълно затворени във форма. Тази форма може да съществува вечно. Тук вътрешният живот е станал изцяло форма, замръзнал във форма; тук душата и духът са проявени. След това обаче гледаме главата на Зевс. Всъщност тясното чело също съдържа дух и душа, но човек има усещането, че тази форма трябва да се промени всеки момент. От дълбоко вдъхновение на художника, животът и формата са уловени там в цялата им реалност.

Но както художникът, във велики моменти, всъщност създава отливка от живот и форма в подобни произведения, така и цялото ни същество е наистина живот и форма. Това обаче показва, че същността *на* човека е формирана от духовния свят.

От вечно развиващия се живот и от това, което поддържа живота , което му дава продължителност. Човешките същества участват в живота и смъртта като израз на тези висши поляриности *на* съществуване. И в този смисъл *Гьоте би могъл* да каже: „Смъртта е природното изкуство, за да има много живот.“ И така животът намира форма, не за едностранчиво съществуване, не за едностранчиво смърт, а за това, което формира по-висше, хармонично цяло от живота и смъртта. По този начин духовното и физическото работят заедно чрез посредничеството на мъжкото и женското; вечно се превръщайки в живот в мъжкото и живот, поддържан във форма в женското.

По този начин, същността на половете не се изследва от едностранчива перспектива на физическото съществуване, а по-скоро се търси отговор в духовните сфери на съществуването. Само по този начин можем да намерим транссексуалната хармония, която възниква, когато и двата пола се издигнат до нея. Следователно, ако чрез прозренията, които духовната наука може да предложи, сме способни да позволим на транссексуалния да действа в практическия живот, тогава въпросът за пола е решен. Но това не отдалечава от самия живот. Защото това, което ни се изправя в двете проявления на човешката природа, може да бъде правилно пречистено, ако съзнателно се стремим към тази висша хармония. По този начин въпросът за пола се задълбочава и контрастът се хармонизира. Всичко, което е сексуално, придобива съвсем различна форма и значение. Не можем да разрешим въпроса за пола чрез догми, а като търсим обща основа, като намираме усещания и чувства, които надхвърлят пола. В преките социални взаимодействия въпросът за пола ще трябва да бъде решен по начина, по който предишен...

в съответствие с напредналото човечество . Когато човечеството открие транссексуалния човек, тогава този въпрос за времето е решен за него.

И така, в това изследване ни беше показано това, което се показва отново и отново: че трябва да отделим същността от сетивния вид. Трябва да разгледаме цялостния човек, човека от гледна точка на сетивата, човека от гледна точка на духа, ако искаме да разрешим загадките на живота. Отвъд контраста между сетивата става ясно, че мъжът и жената са просто дрехи, покривала, които крият истинската същност на човешкото същество. Трябва да търсим зад дрехата. Там се крие духът. Следователно не трябва да се фокусираме само върху външния аспект на духа; трябва да се съсредоточим върху самия дух .

Същото може да се изрази и по следния начин: Любовта, наситена с мъдрост , мъдростта, проникната от любов, е най-висшата. „Вечната женственост ни дърпа нагоре.“ Женствеността е елементът в света, който се стреми навън, за да бъде оплоден от вечните реалности на живота.

ИНИЦИАЦИЯ ИЛИ ВЪВЕДЕНИЕ

Берлин, 28 ноември 1907 г.

Някои теми, които в момента са непопулярни и едва толерирани, вече трябваше да бъдат засегнати в хода на нашите зимни лекции по хуманитарни науки. Може да се каже обаче, че почти няма тема, която да е толкова непопулярна и толкова зле толерирана, колкото тази, която ще бъде предмет на днешното ни обсъждане: инициацията.

Когато говорим за духовните, висши светове в смисъла, който ще включва цялата тази поредица от лекции, естествено възниква въпросът: Как човечеството постига знание, прозрение относно тези висши светове? Днешната дискусия за посвещението ще предложи поне предварителен отговор - пълен отговор може да бъде даден само от всички лекции тази зима. Трябва да предположим двата основни принципа на цялата духовна наука, които засегнахме в първата от тези лекции: Първият е признанието, че зад и отвъд нашия свят, възприемаем чрез сетивата и разбираем чрез обикновеното разбиране, съществува друг или дори поредица от други светове - свръхсетивни, свръхфизически светове, както ги нарекохме. Второто признание е, че тези светове, които съществуват отвъд нашия сетивен, видим свят, могат постепенно да станат достъпни за човечеството, така че да е възможно да ги разпознаем чрез собственото си развитие.

, това по своята същност провокира противопоставянето на всички онези, които в последните лекции наричахме „ние“ и „единственият“ народ на днешния ден. „Ние“ са тези, които, когато обсъждат тези въпроси, най-често използват фразите: „Ние“ не може да знае или „ние“ не можем да знаем. Това веднага установява един вид епистемологичен абсолютизъм, един вид непогрешимост от страна на говорещия, който прави себе си и това, което може да знае, стандарт, по който се измерва цялото човешко знание. Хуманитарните науки стоят на точно обратната предпоставка. Те твърдят, че човешките същества притежават способности и когнитивни сили, които са латентни в тях и могат да бъдат развивани все по-пълноценно. Вярно е, че някой може да каже, че не може да познава определени висши сфери. Но в същото време трябва да се каже, че тези висши светове са просто недостъпни за когнитивните способности, за които той говори, и че логично никой няма право да каже: Моите когнитивни способности са единствените; това, което възприемам, представлява границата на всяко възможно знание. — Защото по този начин се отрича човешката способност за развитие, от самото начало се отрича, че човечеството може да се издигне на все по-високи и по-високи нива. Че човечеството е способно на това обаче е основното убеждение на всеки човек, който гледа на света обективно, и особено в нашата немска култура е лесно да се стигне до признаването на този принцип.

Това, което установява начин на мислене, водещ до инициране или осъществяване, *Гьоте* е изразил в голямо разнообразие от красиви изречения и фрази.

многократно подчертавано и наблягано. Нека – ще се върнем към този момент по-късно в днешната дискусия – поставим на преден план в тази лекция думата, с която Гьоте в дълбоко съзерцателния фрагмент „Мистериите“ наемква за онази вътрешна човешка сила, която се стреми все напред, все по-високо, все по-устремена, която наистина е ограничена от обкръжението ни, която е възпрепятствана във всеки момент от това, което ни се налага отвън, от всички страни, като чувственото, като възпираща сила, но която въпреки това притежава средство за постигане на вътрешно познание, на познание за света. В това стихотворение „Мистериите“, в което той говори за специално посвещение на розенкройцерите и по този начин внушава принципа на посвещението с дълбоки думи, Гьоте казва:

Защото всяка сила се стреми напред в
необятността, за да живее и да действа тук и
там; докато отвсякъде течението на света ни
спъва, стеснява и ни отнася със себе си; в тази
вътрешна буря и външна борба духът чува една
трудна за разбиране дума: от силата, която
свързва всички същества, човекът, който
побеждава себе си, се освобождава.

Изцяло в начина на мислене на Гьоте е да търси тази човешка способност, която може да се развие до висши когнитивни сили, да търси средства и пътища към една наистина обективна мъдрост на познанието, такава, която гледа във вътрешната, т.е. духовната природа на нещата. Именно в неговия начин на мислене, ако го слушаме, той най-интимно изразява своята позиция за познанието. Там откриваме много индикации, които ясно ни показват това.

В началото на своята „Теория на цветовете“, това много неразбрано произведение – със сигурност все още не е подходящ моментът да се разбере това произведение на Гьоте, но може би след време, когато перспективите, които споменах в лекцията си „Естествена наука на кръстопът“, придобият сила – Гьоте казва, че окото е образувано „от светлина за светлина“. Той казва, че някога е било безразличен, нечувствителен към светлина орган. Чрез светлината то е било призвано да се превърне в орган, който сега може да вижда светлина, да възприема осветени, озарени от светлина обекти. Така, в смисъла на Гьоте, трябва да се разбира това, което казах в смисъла на духовната наука: че в далечни първични времена човешките същества не са имали очи, способни да възприемат светлина, че очите са възникнали от съвсем други органи. И каква сила е довела до тази трансформация? Самата светлина! Тя е създала окото, което е станало чувствително към светлина. И в същото време Гьоте предполага, че може да има други, непознати и непризнати способности в човечеството, които, ако бъдат развити, ще отворят нов свят, точно както окото, когато се събуди, отваря света на светлината и цвета. И в духовната наука ние говорим за висшите, свръхсетивни светове в никакъв друг смисъл.

Точно в духа на поговорката на *Йохан Готлиб Фихте*, великия мислител, говорим за такива свръхсетивни възприятия. Фихте казва: Ако един-единствен зрящ човек отиде сред хора, които са всички слепи, и им разкаже за светлината и цветовете, те вероятно ще го сметнат за фантазъм. По същия начин това, което той, Фихте, е имал да каже на слушателите си по това време, е било само орган, който все още е трябвало да се появи, и това...

Само че на по-високо ниво – сравнимо с органа на човек, роден сляп, който преди операцията е възприемал света само чрез допир, но след това го е видял осветен в цветовете и светлина. По този начин е възможно, чрез развитието на спящи сили в човек, да се събудят способности за възприемане на нови сили и обекти в околната среда, които могат да бъдат възприети само чрез интелектуални способности. Не е нелогичен, а в този изцяло логичен смисъл духовната наука говори за висши светове.

Който се съмнява в съществуването на висши светове, стои на същото ниво на преценка като някой, роден сляп, който казва: „Няма свят от светлина и цвят, защото не мога да го видя.“ Никой не може истински да прецени възможността. Но само тези, които знаят, могат да решат за реалността. Не някой, който не знае нищо за даден въпрос, има право да реши, а само някой, който знае нещо за него. Така всъщност само принципът на опита, на живия опит, може да реши това, което се нарича посвещение.

Това прави ли ненужно да се говори за тези неща? Не, не е ненужно; защото в какъв смисъл говори този, който съобщава за такива висши светове? Той говори за тях, защото знае, че единствено чрез тези съобщения, единствено чрез това знание, спящите способности и сили във всички хора могат да бъдат пробудени, за да проникнат истински в тези светове. И този, който се съпротивлява да получи знания за тези светове, е като някой, който някога се е съпротивлявал да участва в развитието от етапа на човешката организация, където очите все още не са се развили, до появата на онези органи, с които хората могат да виждат слънцето. Такъв човек би казал също...

мога : Защо трябва да позволявам на нещо да се развие в мен, за да мога да разпозная слънцето и светлината? Преди това той не познаваше слънцето и светлината. Само чрез външна сила, която се приближава до нас, може да се развие вътрешният зародишен потенциал в човек. Само когато можем свободно да отворим душите си за послания за висшите светове, получаваме първоначалния тласък да развием висшите сили, които в крайна сметка ни правят виждащи, посветени.

Принципът на посвещението е обсъждан през цялата човешка история. Връзката му с обществената дейност обаче е била различна от това, което би трябвало да бъде в нашата епоха. Независимо дали проследяваме произхода си до древноиндийската, халдейската, вавилонската, египетската или гръко-римската култура, или се придвижваме нагоре през Средновековието, 16-ти и 17-ти век и до наши дни, винаги е имало посветени и техни ученици. Просто хората не са говорили за това публично. Посвещение! Какво е означавало това? Има разлика между посветен, ясновидец и тези, които използват висши сили в служба на физическия свят. Но днес няма да се задълбочаваме в тези по-фини разграничения. Ясновидец е някой, който може да вижда в свръхсетивните светове, за когото това, което са скрити светове за обикновените хора, е разкрито, възприемаемо. Защо посвещението в такива висши светове се е провеждало, така да се каже, тайно? Защо не е било обсъждано публично в по-ранни времена? Ще обсъдим опасностите от посвещението следващия път. Днес просто искаме да обърнем внимание на факта, че определена опасност наистина дебне човечеството на границата между сетивно видимия свят и невидимо-свръхсетивния свят.

Че този, който трябва да стане посветен, първо трябва да преодолее тази опасност. Тя се състои във факта, че на границата между физическия и свръхфизическия свят е изключително трудно да се различи илюзията от реалността, сънищата от действителността, видението от истинското възприятие. Тук, в тази сфера, е много лесно да се объркат собствените фантастични конструкции с това, което е реално, обективно и истинско. Различни качества, които ще бъдат обяснени по-долу, са необходими, за да се запази самообладание, увереност в ума, смелост, постоянство и енергия на тази граница, защото ако човек загуби яснота на тази граница за това кое е привидност и кое е реалност, тогава той би загубил разума си; той би бил глупак, вместо посветен.

Сега, повечето хора , чувайки за подобни неща, със сигурност изпитват огромно желание, истинска ярост, да видят нещо от висшите светове. Повечето хора обаче не притежават същата степен на упоритост, воля и най-вече сила да преодолеят всичко необходимо, за да елиминират опасностите, за които се говори. Следователно, винаги е било необходимо да се изследват допуснатите до посвещение, като се има предвид техният интелект, техните духовни и морални способности и тяхната чувствителност. Само онези, които са успели да преминат теста пред проникателното око на посветения, са могли да бъдат допуснати. Това е трябвало да бъдат личности, които, по силата на всичките си житейски обстоятелства, са били способни истински да се подчинят на това, което им е позволявало да различават привидността от истината, видението от реалността, на границата между физическия и духовния свят.

Сега може да възникне въпросът: Защо, ако тези, които знаят нещо по тези въпроси, са могли да мълчат толкова дълго, не мълчат ли и днес? Защо принципът на строга затвореност относно посвещението във висшите светове не се спазва днес? Защо е нарушен? За това има основателна причина. Човечеството се развива. *То* е от различна природа в различните епохи на своето развитие. И историята също е далеч по-разнообразна по своята форма и етапи на развитие, отколкото смята laikът. Тези, които не са запознати *с тези въпроси*, си въобразяват, че хората днес са такива, каквито са били преди векове. Дори тези, които са изучавали история и антропология, мълчаливо споделят същата идея. В действителност хората от различни векове, които изглеждат идентични по отношение на външна анатомия и физиология, се различават значително един от друг. Разликите обикновено не се крият във повърхностните аспекти и външната анатомия и физиология не знаят нищо за това, което правят. Човечеството прогресира и в нашата епоха сме достигнали етап в развитието на човешкия ум и душа, в който познанията за тайните на света, възгледите, концепциите и идеите, които ни водят в дълбините на нещата, които преди винаги са били пазени в така наречените тайни училища, са необходими за общото благо и прогреса *на* човечеството.

Подробностите ще бъдат представени в следващите лекции . Днес е достатъчно само да посочим огромната разлика, която се е случила в човечеството само в течение на няколко века. Трябва да споменем само едно нещо, което е оказало дълбоко влияние върху човешкото развитие: изкуството на печатането.

Помислете как са живели хората, по отношение на душите и духовното им развитие, преди изобретяването на печатарството. Помислете за комуникацията между тези, които са знаели нещо, и тези, които са искали да научат нещо, преди да съществуват книгите, и как днес посланията на науката и образованието достигат до всяка душа чрез безброй ресурси, популярни произведения и статии във вестници. Ако си представите това по-нататък, ще можете да си представите колко различни са нещата в душите на хората днес и няма да си помислите, че чувствата, мислите и импулсите, които живеят в тях, нямат влияние върху живота като цяло. Всеки, който вярва, че всичко проявено е отражение на духовното, ще осъзнае, че хората днес имат различни физически и социални нужди, отколкото в отминали епохи. Преди е било възможно отделните хора да знаят нещо за определени събития, за истината и за мъдростта. Но днес това, което някога е било принципът на посвещението, трябва да бъде достъпно за всички. От дълг към човечеството, строгата тайна и изолация от по-ранни времена бяха нарушени, така че днес говорим не само за това, което духовните изследвания разкриват за висшите светове, но и, поне в основните си елементи, за това как самото човечество може да се издигне до тези светове, как може да завърши първите етапи на посвещението. Още от самото начало обаче трябва да се подчертае, че никой не бива да вярва, че принципът на посвещението е лесен за приемане лекомислено или с малко сериозност, просто защото първите етапи на посвещението вече са по същество достъпни за всеки.

Първите етапи, както ще чуете, са сравнително лесни за завършване от всеки, независимо от обстоятелствата. Но след това има все по-високи етапи, кулминиращи в това, което наистина се нарича посветен.

Мое задължение е първо да характеризирам това понятие. Какво е посветен? Ако приема, че има все по-висши и по-висши светове отвъд нашия сетивен свят, тогава посветен би бил някой, който има прозрение за тези по-висши светове. Обучението за посвещение се състои в предоставяне на индивида на средства и инструкции за развиване на духовните му очи и уши, за да вижда в този духовен свят, точно както вижда във физическия свят с физическите си органи.

По същество всичко това е просто подготовка за самото посвещение. Този, който става ученик на посвещението, получава определени инструкции от своя учител как да развие спящите способности в себе си. Всичко това е насочено към точка, която в най-висшия смисъл на думата води индивида в предварителна дълбочина на света, в център, от който излъчват *лъчите* на световното сътворение и космическия закон. Такова нещо съществува. Тази тайна би могла дори да бъде изразена с думи, но тя остава неизказана. Позволете ми този намек от самото начало, защото, макар и да звучи мистериозно, всеки, който размисли върху него, ще открие, че дори начинът, по който се изразява подобно нещо, е от голямо значение за чувството, което човек трябва да култивира, за да разбере принципа на посвещението.

Човек подготвя ученика да получи тайната на света, която би била изразима, ако беше изразена -

Може да се изрече . Посветеният е този, който знае определена тайна от най-голяма важност за човешкия живот. Тайна, защото, ако бъде разкрита на ежедневния свят, би изглеждала глупава, безумна, абсурдна, парадоксална. Това би било най-малкото. Но има и други причини, поради които на този, който би могъл да разкрие тайната, въпреки това му е забранено да го направи. Причината е толкова дълбока, че тази тайна, която бележи кулминацията на определени етапи на посвещението, никога не би могла да бъде изтръгната от никого, абсолютно никого, който я знае, дори чрез мъчения и изтезания. Това е тайна, която никога не може да бъде изтръгната от него. Защото тази тайна не се предава от човек на човек чрез съобщаване с думи, а същественото е ученикът да бъде доведен до такава степен, че чрез посоченото развитие на собствените си способности и сили, той да стигне до разрешаване на загадката зад въпроса от самия себе си, така да се каже, ученикът да застане пред учителя с онова блестящо око, от което се обявява: Открих го!

Обучението тук е свързано с водене към себепознание. Голяма част от това, което човек трябва да постигне, за да проникне във висшите светове, се крие именно в онова велико и мощно усещане, което обзема душата, когато, след като е била водена до по-висшите способности и етапи на развитие, тя се пробужда и се чувства преродена. Подобно е на това, как на по-ниско ниво се чувства човек, роден сляп, който дотогава е можел само да чувства и за когото след операцията постепенно от тъмния мрак се появяват светлина и цвят, сияние и форми. Само когато тази връзка между...

учител и ученик, тя е здравословна. Тя е изградена върху най-висшия принцип, който може да съществува между човешките същества: свободата. Тази връзка трябва да бъде такава, в която няма абсолютно никакво неправомерно влияние от страна на учителя, защото всичко, което трябва да се развие, произтича от самия ученик.

След като характеризирахме по този начин атмосферата, която би трябвало да управлява принципа на посвещението, сега ще разгледаме по-подробно това, което се нарича развитие на способностите, дремещи в човешките същества. Ще започнем с очевидното и ще преминем към по-отдалеченото. Три способности вече са налице при обикновено наблюдение: мислене, чувство и воля. Това е, което откривате в човешката душа. Това е етапът на среднестатистическия човек. И трите способности са способни на развитие. Първо, мисленето: Това мислене, колкото и изтънчено и интимно да е развито, не може обаче да отведе човек отвъд този физически свят. Въпреки това, мисленето е първият етап на развитие, когато става въпрос за преодоляване на физическия свят. Това е очевидно противоречие, което ще бъде разрешено скоро. Накратко ще говоря за онези посвещенчески принципи, които са били често срещани в тайните училища през последните няколко века и които в основните си принципи сега могат да бъдат съобщени на обществеността от онези, които знаят нещо за тях.

Първото нещо, което един ученик трябва да развие, е: мислене без сензорен вход. Какво означава мислене без сензорен вход? Когато човек наблюдава света около себе си чрез сетивата си, той създава свои собствени възприятия.

Образи на света, идеи за света. Тези възприятия и идеи правят света разбираем за него. Но всичко това не е мисъл, лишена от сетивен опит. Дори ако съвременната наука, поради известна присъща слабост, често отказва да признае други начини на мислене, въпреки това съществува друг начин на мислене, чийто източник е единствено в човешкото същество, в човешката душа. Обаче, много малко от необятното царство на тази мисъл, лишена от сетивен опит, е познато на съвременния човек и когато нещо достигне до него, той го отхвърля, отказва да го приеме.

Човешките същества могат да имат мисли, основани не само на сетивния свят, на това, което виждат и чуват, обоняват и вкусват; те могат да имат и мисли, които произтичат от тяхна собствена вътрешна сила, мисли, които никога не могат да бъдат стимулирани от нищо външно. Дори философите все още не осъзнават това. Аз мога да предоставя доказателството. Една наука, която не е широко известна сред обществеността, математиката, геометрията, може да го предостави. Никой не може всъщност да види истински кръг в действителност, никой не може да види това, което му казва законът: $2 \times 2 = 4$. Но човек може да открие чрез чиста вътрешна медитация, без дори да сгъва боб, че $2 \times 2 = 4$, или може да построи кръга чрез вътрешна интуиция, така че окръжността винаги да е на еднакво разстояние от центъра. Какво е писал великият *Платон* за своята школа? Той е казал, че никой не може да бъде приет без познания по геометрия. Това не означава, че трябва да знаят цялата геометрия, а по-скоро, че трябва да имат съответно разбиране за нея. Ако моделирахме външния кръг само концептуално, никога нямаше да можем да образуваме истински кръг. Но ние можем, в съзнанието си,

Да образуваме кръг, и по този начин законите на кръга формират нас. По този начин ние трябва да изработим кръга от собствените си улове. Това е, което се наричаше несетивно мислене в езотеричните школи. Математиката не е популярна и въпреки това е единственото несетивно мислене, практикувано в нашите школи. Повечето ще ви се смеят обаче, ако кажете, че има и други понятия, които могат да бъдат открити чисто интелектуално, освен тези, отнасящи се до пространството, числата и фигурите. Те пренебрегват и презират философите и мислителите, които твърдят, че човек може да изгради система от идеи, която е в хармония със света.

Този, който в рамките на нашето немско образование и култура формулира подобни несетивни идеи за области, различни от пространствените структури в геометрията, е отново Гьоте, и това, което Гьоте постигна с архетипа на растенията, архетипа на растението, и архетипа на животното, архетипа на звяра, е прекрасно, огромно постижение на интелектуалния живот на човечеството. Какви са тези идеи? Самият Гьоте се стреми да ги изясни по свой начин. Мнозина са писали за тях. Но по-голямата част от това са глупости, защото на повечето им липсва способността да разберат как един мислено конструиран кръг, чиито закони можем да разберем, се отнася към кръга, нарисуван на черна дъска, който не е нищо повече от редица тебеширова частици. Ето как обаче това, което Гьоте нарича архетипно растение, се отнася към външно възприемаемото, сетивно възприемаемо растение. Навън има различни растения - така е мислил Гьоте - едно изглежда така, друго така. Но в нас живее вътрешна духовна сила, чрез която сме способни да стигнем до понятието за архетипното растение отвътре. Ботаниците са смятали, че Гьоте има предвид несъвършено растение. Глупости.

Това е! Той имаше предвид духовно възприеманото растение! Това се опитах да реконструирам в една от книгите си като това първично растение, точно както човек изгражда кръга в ума. Първичното растение на Гьоте съдържа, ако човек е способен да извика от него в ума си всички възможности, всички възможни растения; неговото първично животно съдържа всички възможни животни. Това е духовна органичност, която Гьоте е създал. Тя ни дава възможността да създадем в ума си това, което не може да се появи на нашите сетива. Тук обаче започваме от дълбок, значим духовен факт. И Гьоте е започнал от този факт, от който му е било дадено това, което е открил като първично растение. За него това не е била просто идея, а по-скоро творческата сила във всички растения. Първичното животно е било за него творческата сила във всяко животно.

Разговорът, който често съм цитирал, който Гьоте и Шилер са водили за растенията в самото начало на запознанството си, е станал известен. Те се връщали от лекция в Природонаучното дружество в Йена. Шилер казал, че е незадоволително да се разглеждат живите същества по такъв начин, че човек да не може да види тяхната взаимосвързаност. Гьоте отговорил, че може би има друг начин, където човек може да види общото, духовната връзка, която ги държи всички заедно. Гьоте ни описва разговора и как след това е взел молива си и с няколко характерни щриха е скицирал образа на своето архетипно растение. Шилер, спекулативният поет, казал: „Но това не е факт, това е идея, а не реалност.“ „Тогава“, казал Гьоте, „ако това е идея, аз виждам идеи отвън със собствените си очи! Животворящата сила е в растението.“ Поради дълбокото прозрение, което умът на Гьоте е имал за такова същество, е било възможно в ума му...

Това, което е пробудено, е това, което твори във всички животни и растения. Съществува тайна връзка между човешката душа и това, което е разпространено в целия животински и растителен свят. Когато човек извика в себе си първичното растение, той извиква самата форма, според която са били създадени растенията. По този начин ние възприемаме себе си като духовни участници в творенията на природата. За Гьоте това е потапяне в нещата и извикване на духа, който живее в нещата, в собствения си дух. Това е, което Гьоте представя на човечеството.

Човек може да опита същото нещо и в по-висши сфери. Един немски философ го е направил, неадекватно, но по фундаментален и изключително дълбок начин, който не е бил разбран. Ако определен анекдот беше верен, той би засвидетелствал този факт в своята дълбочина! Казват, че многократно очерняният *Хегел* е отбелязал: „Само един човек ме разбра и дори той ме разбра погрешно.“ Хегел се е опитал да изрази, с понятия, лишени от сетивен опит, това, което живее в човешката среда и в човешката история. Сега „Философия на историята“ на Хегел е публикувана в Универсалната библиотека на Reclam, в която той предоставя широк преглед на цялата световна история. Голяма част от нея е неправилна, много е за съжаление толкова едностранчива, както само Хегел би могъл да бъде, така че книгата може да служи само като стимул. Въпреки това, тя ще бъде доста полезна за откриването на основния принцип. Хегел се е стремил към мисъл, лишена от сетивно възприятие, за да може да позволи на всичко да се появи в собствения му дух, който е същият дух, който е ръководил човечеството. Всеки, който желае да направи това, се нуждае от по-задълбочено познание за духа на човека и на народите, отколкото Хегел би могъл да притежава. Следователно, всичко изглежда—

Абстрактно, сиво, логично в най-лошия смисъл на думата; но нещата са остроумни и стимулиращи. И човек трябва да каже: Това, което не е наред тук, може да бъде много по-полезно за човечеството дори от най-тривиалните истини.

Точно както човек може да мисли и твори без сетива в математиката, както може да прави и в историята, така и моята „Философия на свободата“ е предназначена да даде картина на това как вътрешното развитие на човека, с целия му капацитет за познание, може да бъде схванато чрез мисъл, освободена от сетивата. Това е книга като организъм, където едно твърдение следва друго, книга на мисълта, която е самодостатъчна и самоподдържаща се. В нея исках да покажа как човек, който постепенно желае да премине от сетивното към „сврхсетивното“, трябва да култивира мисленето си. Днес обаче има по-лесни средства, а именно тези, предлагани от духовната наука. Това, което можем да прочетем в духовно-научните трудове за различните аспекти на човешката природа, за прераждането и кармата, живота след смъртта, за развитието на човешките раси и култури – и което ще обсъдим по-късно – е нещо, което не можете да видите със сетивата си, а по-скоро нещо, което можете да разберете, ако изобщо се ангажирате с човешкото разбиране. Това, което духовната наука предлага, е за хората мислене, освободено от сетивата, както се е преподавало в езотеричните школи от древността и както човечеството трябва да притежава, преди да може да надникне в духовните светове. Търсенето на това, което е в духовните светове, изисква ясновидство и посвещение. Но който по определен начин е придобил способността да общува, може да изгради мост. Така всеки чрез всеобхватно логическо мислене

и здрав разум, за да се убеди човек, че нещата са правилни. Търсенето им изисква ясновидство; схващането на висша мъдрост изисква само здрав разум и логика.

Въпреки това, много хора днес са обсебени от повече или по-малко материалистичен начин на мислене или от онази арогантност на непогрешимостта, която произтича от позитивистката наука. Това е чиста фантазия. Само да знаеха хората, че по същество живеят под влияние на внушения, че не знаят кое е реално и кое не! Те отказват да признаят непогрешимостта *на папата, но въпреки това се смятат за непогрешими. Тези, които стоят на научна гледна точка, са най-нетолерантни от всички днес.* Те смятат духовния учен за глупак, а себе си? Ами, за непогрешимо човешко същество! Информацията за света, недостъпен за сетивата, може да бъде предадена само чрез мисъл, свободна от сетивното възприятие. Следователно, първото обучение е обучението на мисълта, което прави възможно развитието на мисленето и води до истинско прозрение за духовните светове.

Второто е култивирането на чувството. Никой не бива да култивира чувството, преди да е довел несетивното мислене до определено ниво. Този, който знае какви са тези висши светове, ще ви каже едно нещо: Когато се издигнете до висшите светове, които се намират над нашите физически, вие навлизате в астралния, а след това в духовния или дева-чаналния свят. Там впечатленията са напълно различни от това, което човек, който познава само физическия свят, може да си представи. Въпреки че всички преживявания са различни, едно остава: логиката, здравето на мислене. Човекът, който придобива здраво мислене, който развива...

Един истински здраво стъпил на земята, човек няма да може да се отклони, когато се издига към световите, които лежат отвъд физическия свят, светове, които предлагат изненада след изненада. Този, който култивира в себе си това самоуверено мислене, създадено от вътрешния извор на душата, има сигурен водач дори през границата, където е трудно да се направи разлика между физическото и трансфизичното. Със здраво мислене човек може да прекоси бездната, която се отваря там. Ако човек плава без здраво мислене и каже: „Ти ми даваш само мисли; но в мен живее силата на един бог, защо да не мога да се издигна до висшите светове?“ - тогава мога само да отговоря: Тези, които говорят така, нямат представа какво е във висшите светове, където не сме водени от външния свят, където трябва да имаме водача вътре в нас, ако не искаме да се отклоним.

Развитието на чувствата се случва с помощта на въображението в школата на посветения. Ученикът първо създава ментален образ на света; след това той трябва спокойно да се впусне в съзерцанието на света, следвайки думите на Гьоте: „Всичко преходно е само притча“. Бих искал да ви покажа, използвайки пример, който вече съм давал няколко пъти, как човек води някого, стремящ се към духовно развитие, в дълбините на нещата, как го учи на тренировка на чувствата чрез въображение. Ако искате да схванете развитието на съществата с мисленето си и останете заседнали в мисленето, никога не можете да направите правилна крачка извън този свят на сетивата. Можете да придобиете най-разнообразни представи за това как подчинените същества се развиват все по-високо, докато станат човешки същества; можете дори да схванете духовно-научното развитие...

Вземете теорията за еволюцията, как Логосът се е разгърнал и е образувал все по-сложни форми и светове: растения, животни, хора и човешки царства, как са възникнали всички диференциации, еволюции и инволюции и т.н. Това са доктрини, които намирате в теософските книги, красиви и интересни концепции. Но не можете да влезете във висшите светове по този начин. Можете да формирате идеи, които са аналогии с висши светове, но никога не можете да влезете в тези светове с тях. За това ви е необходимо въображение. Това не е нещо въображаемо. Това е нещо, което се поражда с продуктивна сила и не просто се оформя в понятия, така че тези понятия, като първичното растение и първичното животно на Гьоте, съответстват на външни реалности; по-скоро се формират образи, които съответстват на нещо много по-дълбоко, които съответстват на духа, който създава зад тези неща.

Бих искал да представя, под формата на диалог, това, което винаги е било казвано на учениците в такива тайни училища . Казвам ви това, за да изясня принципа, метода на посвещението. Това, което изразявам с няколко думи, отнема много време по време на обучението. Диалогът, който описвам, никога не се е състоял; но това, което той представлява, винаги се е състояло във всяко духовно училище. Човек казва на ученика: Вижте растението, което сочи корена си в земята, което оставя стъблото, листата и цветовете си да растат нагоре, и го сравнете с човешко същество. Би било погрешно сравнение, ако сравнявате главата с цвета и стъпалото с корена. – Като между другото, бих искал да кажа, че дори този, който представя съвременната естествена наука в такъв грандиозен стил –

Гер Вайзе , който е разсъждавал по определен начин, стига до това виждане. Той сравнява корена с главата на човек и вижда в растението обърнатото човешко същество, а в човешкото същество - обърнатото растение. Коренът е главата, която растението протяга към центъра на земята, точно както човек може да протяга главата си, която държи в обратна посока, към слънцето или небесните сили на вселената. Това, което растението има като свой репродуктивен орган, цветът, от който се появява зародишът на ново растение, то целомъдрено обръща към слънчевия лъч, който в средновековните езотерични школи се нарича „свещеното копие на любовта“, което докосва яйчника и след оплождането извиква новия растителен зародиш, който като цяло кара растението да расте в тази посока. Човекът е точно обратното. Той протяга репродуктивните си органи към центъра на земята, главата му е насочена в космоса. Между тях, казва се на ученика, е животното, което прави полуоборота, така че гръбнакът му е хоризонтален. Погледнете растението, животното и човека и ще разберете твърдението на Платон, че световната душа е прикована към кръста на света. Под „света“ Платон има предвид растение, животно и човек. Растението стои изправено; срещу него е човекът, който обръща поглед с глава навън към свободния световен етер; а животното е напречната греди. Това е оригиналната форма на кръста, позната в древността и във всички езотерични школи.

Сега на ученика се казва следното: Представете си растението в неговата чиста, непорочна същност. Човешките същества са на по-висше ниво от растенията. Можете да научите повече от лекциите, които изнесох наскоро. Растението прилича на

Спящи хора. Така, както стои пред нас, то има физическо тяло и етерно тяло, или жизнено тяло. При спящия човек в леглото лежат само физическото тяло и етерното или жизненото тяло. Като спящ човек, човекът всъщност е извън физическото и етерното тяло. Това, което мисли и чувства в тях, изпитва удоволствие и болка, е изключено в състояние на сън. Следователно, растението притежава съзнание, което познаваме и можем да опишем като съзнание на сън.

Какво означава развитието през хоризонталната линия до пълната революция? Това означава, че човечеството е постигнало сегашното си, светло, будно съзнание. Чрез преминаването през животинското царство, човечеството се е превърнало в същество с ярко будно съзнание. За това е трябвало да пожертва нещо друго. Вижте растението: то не е проникнато от тялото на желанието, от астралното тяло. Растителната субстанция има физическо тяло и етерно тяло. Човечеството трябва да премине през животинското царство и да интегрира инстинктите, желанията и страстите. Човечеството се е издигнало по-високо, като е интегрирало природата на желанието в растителното тяло.

Сега духовната наука му представя един велик идеал, истински идеал. Тази духовна наука показва на човека как той може постепенно да развие в себе си силата, която води обратно към пречистването и изчистването на неговите желания, която го води до място, където, запазвайки сегашното си състояние на съзнанието, той отново ще живее в чисто, целомъдрено тяло на по-високи етапи на развитие, на бъдещи етапи на еволюция, където ще е преодолял това, което е трябвало по необходимост да усвои при прехода към по-високите етапи. Това, което учителят представи на ученика, беше истински идеал на бъдещето: Ще преоткриете растителната природа.

да има! И му бяха дадени средствата да го постигне. Казаха му, че цялото човечество един ден ще се върне на този етап, където човечеството ще е развило чисто духовна сила отвътре. Тогава вече не е обвързано с природата на желанието, вече не държи похотлив орган на оплождане срещу духовния слънчев лъч. Този орган, който човечеството тогава ще е постигнало и който е бил представен като истински орган, въпреки че е духовен орган, който ще бъде държан срещу духовния слънчев лъч в бъдеще, се нарича Светият Граал в посвещенческото обучение.

А сега помислете за разликата между сухите, абстрактни понятия, представени ви в математиката или идеалистичните писания, и това въображаемо видение, където се издигаме през животното до човечеството и след това отново до по-нататъшни бъдещи етапи на човечеството. Ако извикаме такова видение за бъдещето пред душите си, тогава, ако сме способни не само да мислим, но и да го чувстваме и преживяваме, ще придружим това въображаемо видение с нашите емоции и усещания. Ние не само ще видим това развитие в умовете си, ние ще го усетим и преживеем. Еволюцията на Вселената ще ни се струва необятна и огромна, когато я схванем по този начин, а не в абстрактни понятия. Така цялата Вселена, с всичките ѝ мистерии, е била представена на езотеричните ученици. Това е ангажирало не само тяхното мислене, но и техните чувства и усещания. Сякаш цялата им душа е излязла навън и се е потопила във всичко около тях. Точно както в архетипа на Гьоте се създава нещо в нас, което живее във всички растения и животни, така е и когато...

Развитото чувство ни издига, сякаш усещаме мировата душа, която тече като сила през всички същества.

Така всичко около ученика оживявало за него; то се превръщало във въображение. Където и да вървял през ливади и полета, в душата му се раздвижвали образи. Това отприщвало вътрешната му сила и той постепенно започвал да вижда отвъд съществата и отвъд нещата. Когато се разказва по този начин, изглежда почти невероятно. Когато ученикът, под ръководството на учителя, бил отведен в царството на въображението на света, той не само бил запознат с мисленето, но и с чувствата и импулсите, които извирали от душата на създателя на света. Той бил посветен в свят на същността. И от развитието на чувството пътят води към развитието на волята.

Точно както чувството се развива чрез образи, така и волята се развива чрез символите на окултното писане. Тази воля е най-дълбоката част от скритата сила. Тя става като скелетна рамка, която индивидът използва, за да се изтласка във външния свят. Ако си спомняте образите от Мюнхенския конгрес, стълбовете и печатите: те са там, за да тренират волята. Вие сте възпроизвели това в папката, която публикувахме като „Изображения на окултни печати и стълбове“. Бих искал да ви обясня принципа на тези окултни печати и стълбове и тяхното значение за посвещението. Всеки от печатите представлява това, което можете да намерите в „Апокалипсиса“ или „Откровението на Йоан“. В тази папка ще намерите символи. Всеки символ има мощно, импулсивно въздействие върху индивида. На първия печат ще намерите човешка фигура; краката са сякаш направени от разтопен месинг, от устата...

Излиза огнен меч. Няма да описвам нищо друго повече. Който се задълбочи в този печат, ще види, че той, именно чрез този контраст, предлага нещо чудно. В последната лекция от тази зимна поредица на тема „Слънце, Луна и звезди“ ще чуем, че духовната наука също ни връща към състоянията на Земята, когато тя е била в разтопено състояние, и че – за разлика от материалистическата наука – човечеството вече е било там. Духовната наука може да повдигне възражението, че човечеството не би могло да живее в разтопено състояние. Самото човечество е било образувано от разтопена маса по това време. Това начало на Земята ни е представено от краката от разтопения метал. По-късно, бъдещо състояние ни е представено от огнения меч, който излиза от устата и се появява отново във всички митове. Мога само да намекна за какво става въпрос. Ще видите как духовната наука е дълбоко свързана с най-съкровената същност на света.

Когато говорим днес: Как се осъществява комуникацията, когато говоря с вас? Това, което говоря, са преди всичко моите мисли. Те приемат звуци, които карат въздуха да вибрира. Това кара въздуха в тази зала да се движи. Вибрациите на въздуха достигат до ухото ви, достигат до душата ви и общуват с вашата душа. Моите думи живеят тук, в това пространство, в специфични вибрационни форми. Ако можехте да ги видите, щяхте да видите много специфични вибрации, когато произнасям думата „душа“. Точно както човечеството сега е способно да оформя въздуха и да сътвори това, което живее в душата му, във вибриращ въздух, така ще може да оформя и органи. Има органи в...

Хората, които са в началото, и органите, които са в края на развитието. В началото на развитието са ларинксът и човешкото сърце. Знам, че казвам нещо чудовищно за позитивната наука, защото тези две са представени като механични устройства, сърцето като помпа. Теориите за сърцето и кръвообращението обаче ще претърпят значителни трансформации в не толкова далечно бъдеще. Ще се установи, че кръвообращението произлиза от нещо съвсем различно от сърцето и че сърцето се движи само чрез кръвообращението. Когато човек изпитва срам, той се изчервява, изчервява се. Това е влияние на кръвта. Сърцето ще бъде волеви мускул в бъдеще и се готви да стане такъв.

Тук действа нещо, което ще оформи фундаментално бъдещето на човечеството във физическата му форма. За конвенционалната анатомия и физика сърцето представлява предизвикателство. То има конфигурацията на волеви мускул, въпреки че все още не е такъв. Волевият мускул има набраздени мускулни влакна. Сърцето има такива набраздени влакна, въпреки че все още не е волеви мускул. Въпреки това, то е на път да се превърне в такъв.

Ларинксът също ще има различна функция в бъдеще. Той ще бъде човешкият репродуктивен орган. Ларинксът, който днес изважда думите на душата, по-късно ще поеме задачата на възпроизвеждането. Принципът на огъня е речта, а принципът на огъня в речта ще бъде творчески принцип; оттук и мечът в устата. Този огнен меч е тясно свързан със силите на света. Когато човек се потопи в неговия образ, това укрепва волята му.

Всичко може да се каже само по този начин. Който го направи, ще го преживее. Тогава той не само ще усеща, ще мисли и ще чувства, но ще прониква в нещата със силата на волята си. Това е пътят чрез окултното писане.

Следователно, може да се посочи съвсем конкретно как трябва да се развиват мисленето, чувството и волята. След като спящите сили в човека бъдат пробудени, мисленето, чувството и волята се превръщат в много специфични органи, онези органи, които днес се наричат Божии очи, духовни очи. От тях възникват духовните очи, които ни показват света на течащата духовна светлина и нейните цветове, както и духовните сили зад нашия физически свят. Обучените волеви сили се превръщат в духовните уши, за които говори и Гьоте, който е бил дълбоко посветен в тези въпроси.

Слънцето звучи по древен начин,
песен за съперничество в братски
сфери, и завършва предписаното
си пътуване с гръмотевичен рев.

И Гьоте остава верен на своята образност. Когато човек бъде въведен във висшия духовен свят, той бъде въведен чрез ухото. При навлизане в духовната сфера веднага се казва: „За духовните уши новият ден вече се ражда със звук.“ На тези, които вярват, че разбират и познават Гьоте, но които казват, че това са глупости и се нуждаят от обяснение, което не може да се припише на поета, отговорът е: Не, не може да се припише на поет като Гьоте, че е писал глупости: „Слънцето звучи...“ е глупост само когато се прилага към физическия свят.

И така, видяхме, че принципът на посвещението се основава на извличането на много специфични сили, спящи в човек, така че тези сили да го отведат в духовния свят, който го заобикаля. Какво е това, което извлича тези сили от *човека* ? В духа на Гьоте, трябва да си обясним въпроса. Някога имало сетивен орган, безразличен орган във физическото тяло, който бил облян в светлина. Светлината го превърнала в око, така че човекът можел да вижда цветовете и формите около себе си през окото. Така се е появило окото. Непознати и неразпознати органи, които човек отказва да признае, спят в човека. Но около нас съществуват и други светове, освен света *на* светлината и цветовете. Точно както окото на слепия човек е било пробудено за зрение, така и духовните уши и очи се развиват чрез ясновидство и ясночуване, така че човек може да надникне в заобикалящия го духовен свят.

Днес човечеството е постигнало самосъзнание в себе си . То е станало способно да свързва всичко със себе си. Но като развива своите духовни очи и уши, като следва принципа на посвещението, то отново навлиза във външния свят. То намира своето висше „аз“ в този свят. Не бива да казваме, че откриваме божественото и духовното в себе си. Това е неправилен израз. „Познай себе си!“ е стара поговорка. Но тя трябва да се разбира така, както Адам е познавал жена си. Той я е оплодил. Същото е и с органите. Оплоди себе си, нека светът те оплоди. Така че това, което човечеството трябва да постигне, е развитието на силите, които дремеха вътре... Вярно е това, което Гьоте казва:

Ако окото не беше подобно на
слънцето, то никога не би могло да
го види; ако собствената сила на бога
не беше в нас, как би могло
божественото да ни радва!

Разбира се, силата на слънцето се крие в нас и окото не създава божественото същество, не създава слънцето, а го вижда, след като самото то е било създадено.

Това е начинът, по който можем да развием висши сили и да проникнем все по-дълбоко в света. Тогава външният свят вече не ни се струва като нещо, което ни спъва и ограничава, а като това, което ни представя истинска, неподправена и духовна реалност. Тогава се създава хармония със силата, която иска да се движи напред и винаги напред. Създава се хармония между човечеството и света. Чрез това ние преодоляваме нисшия аз, който гледа към чувствения свят. Достигаме висшия аз, висшето его на човечеството, което е разпространено в цялата вселена. Това има предвид Гьоте, когато в поемата „Мистериите“ наемква за принципа на посвещението с думата, с която ще завършим и която показва как чрез себепреодоляване човечеството се влива от и в чувството, което тече през света, в духовността на света, във волята на световните духове, която пулсира през света.

Защото всяка сила се стреми напред в необятността, за да живее и да действа тук и там; докато отвсякъде течението на света ни свива, спъва и ни отнася със себе си; в тази вътрешна буря и външна борба духът чува една трудна за разбиране дума: от силата, която свързва всички същества, човекът, който побеждава себе си, се освобождава.

Така наречените опасности от
посвещението

Берлин, 12 декември 1907 г.

Не е единственото обвинение срещу езотеричната наука, че е фантастична и мечтателна; мнозина също така вярват, че с нея са свързани опасности за всеки, който се доближи до тази езотерична или духовна наука . В определени кръгове преобладават откровено авантюристични възгледи относно тези така наречени опасности от духовната наука. Първоначално се говори много общо за подобни опасности, без дори да се прави опит да се характеризират по-точно предполагаемите опасности или да се уточни в какво се състоят; защото там, където понякога се говори толкова много за тези опасности, също толкова често съществува, може да се каже, дълбоко невежество за това какво всъщност представлява езотеричната наука. Хората имат само смътната представа, че тя съдържа нещо опасно. Дискусията също така не успява да разгледа един ключов момент: дали опасността се крие в самата окултна наука или само в по-дълбокото проникване в нея чрез запознаване с методите и упражненията, които ни водят в духовния свят около нас — невидим и незабележим за обикновените сетива, но изцяло възприемаем за висшите сетива. Всеки, който желае да говори за опасности в тази област, трябва да направи това разграничение.

Както вече беше споменато обаче, това често не е предупреждение за конкретни опасности, а по-скоро обобщение: „Ах, тази езотерична наука или тази теософия прави хората откъснати от света, отдалечава ги от това, с което всъщност би трябвало да се занимават в живота, от това, от което би трябвало да се интересуват.“ И много кръгове намират за изключително жалко, че този или онзи член сякаш се губи за тях, като се интересува от теософията или езотеричната наука, която е в основата ѝ. Вероятно това е и причината за често изразяваното мнение, че теософията прави хората непрактични, разсейва ги от непосредствените житейски задължения и ги тласка към аскетизъм и откъсване от света.

Въпреки че вече е споменавано тук от едната или другата страна, може би си струва да се повтори, че най-несправедливото и същевременно най-невъзможното обвинение, което може да се отправи срещу езотеричната наука и нейното дело, е, че тя по някакъв начин прави хората откъснати от света, отчуждени от него или ги съблазнява към аскетизъм. Трябва да се подчертае отново и отново, че тъй като духовният свят със своите същества и сили е в основата на нашия сетивен свят, нашия свят на физическия живот, и постоянно влияе на сетивния ни свят, всеки, който не се занимава с истинските и същностни сили на съществуването и който иска да се ограничи само до външния свят, до това, което сетивата му казват и на което може да се наслаждава, трябва да се нарече откъснат от него. Няма съмнение, че теософията принуждава своите последователи към аскетичен живот, към лишения или към откъсване от света. Вярно е обаче, че всеки, който развие интерес към това, което произтича от езотеричната наука, какво...

За да може да предложи нещо, тя трябва да има различни желания , различни симпатии и антипатии от тези на много хора.

В голям брой случаи обаче не е така, че онези, *които* влизат в контакт с окултната наука, придобиват тези интереси, симпатии и антипатии само в рамките на окултен или теософски кръг . Хората обикновено носят чувствата си със себе си; те пренасят интересите си в теософските кръгове и това, което теософията или окултната наука иска или се предполага, че им предлага, не е нищо друго освен това, което те изискват. Те не са изгонени от кръговете, които казват: „ ... те ни стават чужди“, защото са отвлечени от теософията, а защото тези кръгове, с привидната си откритост към света и егоистичните си интереси, ги правят все по-чужди. Ако такъв кръг се оплаква, че този или онзи член се отдръпва, той трябва да се запита: Дали теософията ми отне този член, или ние го изгонихме от скука? -Ако човек сравни живота, такъв какъвто би трябвало да бъде в теософския кръг, с живота в „светски“ кръг, който казва, че човек не трябва да се отдава на аскетизъм, че трябва да приема живота такъв, какъвто е, тогава отговорът е, че теософът не се отдръпва от определени неща, защото иска да се откъсне от живота, да избяга от живота, а защото иска да влезе в истински, автентичен живот.

Няма по-голям аскетизъм, няма по-страшно лишение за интересуващите се от хуманитарните науки от това да се посветят на заниманието, което в много кръгове се нарича „живот“. Ако някой нарича *живот* : ставане сутрин, четене на вестник, това или онова

Преследването на това , *което* човек може да различи, има практическа полза, участието в тази или онази банална дейност вечер - ако някой нарече това живот, тогава наистина има „аскетизъм“ за теософа, ужасно лишение, а именно, когато човек е принуден да участва в този живот. Следователно, ако въпреки всички противоположни сили интересът към теософията и към това, което може да бъде публично представено от окултната наука, нараства все повече днес, това е само доказателство, че има все повече хора, които искат да избягат от „аскетичния“ живот на обикновените удоволствия и да се хвърлят в обятията на реалния живот. Хората биха трябвало да осъзнаят това, ако просто се посветват със себе си; защото животът в окултната наука в никакъв случай не е оплакване и хленчене от страдание и лишения. А практичността на живота всъщност е тема, която вече е била обсъждана в различните лекции.

Ако онези, които толкова често се гордеят с практическите си житейски умения, кажат, че теософията с нейните неземни идеи само внушава глупости в главите на хората и че онези, които се посвещават на такива неща, никога няма да постигнат истинска работа в живота, а само погледнат света и това, което се нарича, от една страна, практичност, а от друга, непрактичен идеализъм, тогава може би щяха да говорят различно. Един немски философ, *Йохан Готлиб Фихте*, е изрекъл красивите думи: „Че идеалите не могат да бъдат пряко приложени към живота, е нещо, което идеалистите знаят също толкова добре, колкото и така наречените практични хора, може би дори по-добре.“ Но че някои хора не могат да видят, че целият живот произтича от идеала за живота, от това, което...

Фактът, че това, което предстои, все още не е настъпило, показва само, че, както се изразява Фихте, те не са включени в плана за подобряване на човечеството. Нека божеството им дари дъжд и слънце, препитание и мъдри мисли в точното време! - Теософът може да намери утеха в обективния поглед върху живота, когато се посочи опасността *от* така нареченото непрактично. Например, онзи мъдър колеж от практикуващи в южна германска провинция може да се цитира като пример за това какво е практика. Когато в Германия е трябвало да се построи първата железопътна линия, те били попитани дали би било добра идея да се построи тази железопътна линия. Колежът казал - всеки може да провери, че документът съществува - че не трябва да се строи железопътна линия, защото хората биха претърпели тежки увреждания на нервната си система; Но ако има хора, които все още желаят да пътуват с железопътна линия, и ако тя бъде построена, тогава ще трябва да се издигнат високи дървени стени отляво и отдясно на нея, за да не получат сътресения мозъци преминаващите. - Това не беше толкова отдавна! Не беше чак толкова отдавна, когато един човек, който не беше практикуващ, а по-скоро „непрактичен учител“, посъветва да се въведат по-евтини пощенски картички вместо скъпи пощенски разходи. Това беше *Роуланд Хил*, непрактикуващият. Но имаше един пощенски началник, който каза: „Не мога да видя съвсем каквото и да е предимство от въвеждането на събиране на пощенски разходи по този начин; защото ако трафикът се развие по такъв начин, сградата на пощата вече няма да е достатъчно голяма, за да приема и транспортира всички писма и поща.“ – Така изглеждат много оценки днес от кръгове, враждебни към теософията.

Описаните тук опасности са подобни на тези, които хората са преживели с железопътната линия след десетилетия пътуване по нея. Бъдещето ще докаже това. Точно както Баварският медицински колеж не можа да предотврати изграждането на железопътната линия, нито пощенският началник в Лондон – разширяването на пощенските услуги, така и разпространението на теософията, което се оказва необходимо в наше време, не може да бъде спряно от подобни възражения.

Много от тези опасения обаче не са насочени към общото; по-скоро хората усещат нещо конкретно. Следователно е допустимо да се говори публично за това, което може да поражда подобни тревоги и подобни разговори за опасност. Преди всичко, не бива да забравяме едно нещо: нещо, което е предназначено да има ефект, което е предназначено да има смисъл и сила в света, влияе по различен начин на различните хора. Неговият ефект зависи от това как хората се оставят да бъдат повлияни и впечатлени от него. Сега, теософията и езотеричната наука са нещо като пречистваща буря в нашата духовна атмосфера и ще стават все по-често такива. Какво тогава изпълва тази духовна атмосфера? Тя е изпълнена с всякакви триумфални и уверени съждения, които изглеждат толкова по-триумфални, колкото по-малко се задълбочават в същността на нещата. В частност, материалистичното мислене и чувство, материалистичният начин на мислене, с огромно чувство за непогрешимост, с огромна гордост и арогантност, се смята днес за единственото спасително учение и обсипва с презрителен смях всичко, което се стреми да сочи към духовния свят, сякаш е просто въпрос на фантазия.

Този, разбира се, който обучава мисленето си в тази логика,

Логиката, необходима за овладяване на сферите отвъд сетивния свят, винаги е в опасност да бъде поварена от логиката на днешните материалисти. Повърхностните преценки, които се формират в момента, тези, които са обичайни и представени с несравнима сигурност и арогантност на непогрешимост, понякога са много късогледи. Когато се сблъскат с онази логика, която с вътрешно интелектуално търпение преминава от концепция към концепция – както е необходимо, когато човек не може да напредне по моста на външните сетивни преживявания, а се стреми да има сигурна опора в себе си и вътрешна сигурност – тяхната повърхностност скоро става очевидна. Дори в това отношение мисленето, което произтича от окултната наука за днешния ден, често трябва да ни се струва като пречистваща буря. То изглежда така за масите, а също и за отделния човек. Не можем да не подчертаем, че това не е опасност. За огромното мнозинство единствената опасност е, че то внася несигурност в преценките, които си струва да бъдат представени по този начин.

Положението е по-лошо за индивида. Нещо действа в най-дълбоките кътчета на душата им: дисхармония между чувствата и преценките им. И тази дисхармония е най-голяма днес сред онези, които вярват, че са най-сигурни в някакво материалистическо кредо. Материалистичното кредо има особеността, че в крайна сметка може да задоволи само интелекта, само абстрактната преценка. По-дълбоките интереси на душата – всички желания, всички чувства, всички усещания – са далеч по-истински и далеч по-дълбоки във всички хора, отколкото често отразяват преценките им. И

Докато всеки остава заседнал на повърхността със своите преценки, материалистични концепции и материалистично мислене, дълбоко в душите им – често съвсем несъзнателно – живее копнежът и стремежът за нещо духовно. За по-проницателните наблюдатели на човешката природа това понякога става съвсем очевидно в многото дисхармонии в речта и изказванията на хората. Може да се види, че те всъщност не се чувстват в съответствие с това, което казват. В малка степен, голям процент от хората днес проявяват това, което един поет гротескно е изразил с думите, които кара един от героите си да изрече: „Както сигурно има Бог на небето, аз съм атеист.“ Това, изразено по радикален, гротескен начин, е емоционалната фиксация върху нещо традиционно и конвенционално и повърхностната преценка, оставаща заседнала в радикално отрицание. В тази радикална форма това ще се открие при много малко хора днес. Но за тези, които могат да наблюдават по-фино, почти всеки разговор предлага пример след пример за това как хората живеят в душите си днес.

При какви условия човек може да живее така? Човек може да живее така при условие, че остане повърхностен във вътрешния си живот. Защото никой, който се спуска в дълбините на душата си, няма да може да толерира такава дисхармония, каквато е толкова разпространена днес. За свикналите с логиката, това е очевидно в цялата материалистическа или – да използваме по-благороден термин – монистична литература. Нека разгледаме човек, който е вграден в съвременната ни атмосфера и не се стреми да се освободи от нея поради вътрешна свобода или силен вътрешен импулс: Той остава вграден, продължава да живее като цяло скучен, но доволен живот. Но днес не зависи от това.

Повече от просто нещата, върху които мнозина искат да се замислят, зависи от това дали човек може да живее толкова скучно, дали изобщо е възможно да живее толкова скучно. За много хора това вече не е възможно. И това, което е популярната литература – списания, популярни книги, дори вестници – това, което тя предлага, в никакъв случай не е нещо, което прилича на отговор на великите загадки на съществуването за по-изтънчени умове и подълбоки души; по-скоро тя служи само за генериране на нови въпроси.

Да, дори самата съвременна наука, с придържането си към фактите, предлага отговори само на повърхностния ум. За дълбоко емоционалния, изтънчения човек тази наука е нещо съвсем различно. Тя е сбор от въпросителни. И докато мнозина вярват, че могат да завършат, като изградят мироглед от научни факти, за много хора задаването на въпроси едва сега започва. Тези, които си мислят, че са приключили, просто не го осъзнават. Така виждате много хора днес, които се обръщат към книга като „Загадката на Вселената“ на Хекел в търсене на отговори на загадките на Вселената. След като прочетат тази книга, те започват да повдигат големите въпроси. Защото не се задават решения, а въпроси. Такива умове и такива духове могат по един или друг начин да бъдат доведени до теософията.

Сега те са изправени пред теософията и езотеричната наука с нейната строга, вътрешно последователна логика, която, подобно на математиката, има източника на сигурност в себе си. Това ги изправя пред огромна дисхармония между това, с което преди са били свикнали от външния свят, и изискванията, които внезапно са им поставени. Те са се вкопчили в повърхността на нещата.

Досега; сега те се взират в бездни . Често са губили половин живот или повече. Те се тревожат дали останалата част от живота им ще бъде достатъчна, за да излеят всичко, с което се сблъскват, в празнотите на душите си, празнините, които светът е издълбал за тях. Или пък идват от този или онзи социален кръг и не могат да избягат от него; тогава за тях възникват най-страшните препятствия. Най-практичният и сигурен път, който биха могли да поемат, би бил да се занимават с езотерични изследвания; но те се връщат назад с хиляди нишки. Там те се сблъскват с дисхармониите, които трябва да възникнат, когато дълбокото, това, за което душата копнее, се сблъска с повърхностното, външното. При някои хора се появява своеобразен феномен, който можем най-добре да разберем чрез сравнение . Представете си, че някой ъгъл на стаята не е почистван от седмици, че има много мръсотия - простете аналогията. Ако в тази стая няма подходящо осветление, тези, които погледнат, може да повярват, че всичко е чисто. Но след като се използва подходящо осветление, безредието става очевидно. Всичко зависи от наличието на подходящо осветление.

Така е и с душата. Тя е свикнала с обичайния ход на небрежност. Може би е принудена да бъде повърхностна сред повърхностните хора. Но сега тя излиза на светлината, която осветява тази повърхностност, която разкрива тази повърхностност в цялата ѝ малоценност. Ако тази душа е чувствителна, какво тогава се случва с нея? Ако е свикнала с повърхностни преценки, тогава светлината, която пада върху нея, със сигурност ще я обърка още повече. Следователно виждаме, че многобройните-

Богатите души, при контакт с истините на езотеричната наука, първоначално могат да бъдат донякъде объркани или дори повече от объркани. Дали езотеричната наука е виновна? Наистина, всеки, който мисли логично тук, няма да обвини езотеричната наука, която е светлината, а по-скоро факта, че душата толкова лесно се е предала на повърхностността на преценката.

И въпросът отива много по-далеч. Виждаме хора, които са напълно обзети от нашата сложна култура; те страдат заради нея, и защо? Те вече не могат да се справят със собствената си преценка! Теософията, или езотеричната наука, е средство да се ориентираме в нашата култура и тя може да има лечебен ефект върху онези, които нашата култура е разболяла. Но не може ли да се случи и нещо друго? Можем да разберем това чрез аналогия. Едно ястие може да изглежда здравословно отвън; обаче някой може да има напълно разстроен стомах. Дори ако ястието е доста здравословно за здрав човек, разстроеният стомах може, при определени обстоятелства, да не е в състояние да понесе точно тази *здравословна* храна. И така е в много случаи, когато хора с проблемни души излизат от нашата култура в спокойната и блажена атмосфера на езотеричната наука. Тогава може да се случи те, с техните проблемни души, да не могат да понасят здравословната храна. Това обаче са изключителни случаи.

Но именно за нея се пише най-много по света. Казва се: Теософията е нещо, което подлудява хората. – Не бива да се отрича, че тя може да има и обезпокоителен ефект върху тази или онази душа, подобно на здравословната храна върху разстроен стомах. Но има ли...

Здравословната храна разстройва стомаха? Много така наречени отклонили се души са привлечени от теософията; доста поразително е колко много отклонили се души са привлечени от нея. Тези, които са принудени да работят в рамките на това движение, биха могли да ви разкажат много тъжни истории, биха могли да разкажат как оттук и оттам идват викове за помощ: „Вече не мога да се справям със света, вече не знам как да задоволя копнежа на сърцето си.“ Най-жалките викове за помощ пристигат във все по-голям брой всеки ден. Това е дело на нашата материалистична култура, на нашето материалистично мислене, което е дало на хората – простете тривиалния израз – камъни вместо хляб. Повърхностността на преценката понякога може да бъде задоволена. Желанията и интересите, дремещи в душата, не могат да бъдат задоволени. За известно време те могат да бъдат потиснати и притъпени, но след това си проправят път на повърхността и хората идват с виковете си за помощ. Не може да се отрече – за някои хора тогава е твърде късно.

Днес обаче духовната наука не може да се развива по начин, който да е насочен само към малцина избрани. Тези въпроси трябва да бъдат представени на по-широката общественост. На никого не могат да бъдат отказани фундаменталните понятия и дори основните принципи на посвещението, както е посочено в последната лекция, не могат да бъдат скрити от никого днес. Ако днес хора, покварени от съвременната култура, идват към теософията и техните отклонени от релси души първоначално са хвърлени в по-нататъшно безредие от пречистващата буря, трябва ли лекарството да бъде отказано на всички души, само защото малцина, чрез погрешното си мислене, са били доведени до духовно страдание? Така говорят хората днес.

В никакъв случай никакъв фанатизъм, така говори опитът в областта на интелектуалния живот на нашето време.

Разбира се, от друга страна, съществува сериозна опасност за връзката между нашите съвременници и езотеричния мироглед. Тази опасност произтича от факта, че нашите съвременници, със своите мирогледи и характеристиките, които нашето време е култивирало, влизат в контакт с езотеричния мироглед. Какви предразсъдъци и повърхностни преценки носят те със себе си в този духовно-научен мироглед! Колко голяма е опасността, че на първо място езотеричната наука, самият теософски мироглед, ще бъде покварен тук-там от нашите собствени течения на мисълта! Тук се крие опасност. И трябва да се разгледат конкретни точки, за да можем да погледнем все по-дълбоко в така наречените и реалните опасности на езотеричните занимания.

Около човечеството съществуват духовни светове – описахме това в предишни лекции и ще се задълбочаваме все повече в тези мъдрости – светове, които се отнасят до обикновения свят на сетивата, както светът на цветовете, блясъка и светлината се отнася до света на докосването за слепия човек. И има свят, много по-висш от този, който слепият човек изпитва по време на операция, където светлината и цветът започват да блестят от тъмнината и пустотата. Това съществува във висшата сфера. Тези светове са навсякъде около нас. Но тези светове не са само светове на рая, не само светове на блаженство, въпреки че раят и блаженството присъстват в тях; те са и светове, които могат да бъдат ужасяващи за човечеството, опасни в своите реалности и същности. Ако човечеството желае да знае...

За да получи от великите и блажени аспекти на тези светове, човек не може да не се запознае и с опасността и ужаса, които те съдържат. Едното е невъзможно без другото. Сега трябва да разберем как се крие тази опасност. Представете си човек, който, без да знае, е близо до барутен склад. Той не знае нищо за него. Изведнъж обаче научава за него и е обзет от огромен страх при мисълта, че може да бъде взривен на *парчета*, ако барутният склад експлодира. Нищо не се е променило отвън; но за него животът е различен. Единственото различно нещо от преди е, че сега той знае за опасността. Това знание го отличава от този, който не знае нищо. Същото е и с висшите светове. Опасността, ужасът, който се съдържа в тях, винаги е около човечеството. Всъщност огромни опасности дебнат *човешката* душа в светове, за които човечеството няма и представа. Единствената разлика по отношение на тези опасности и ужаси между някой, който никога не се е обръщал към духовната наука, и някой, който се е обръщал, е, че вторият е наясно с тази опасност, а първият не. И все пак, може би не е съвсем така, поради следните причини: Навлизаме в духовния свят, в който духовното е активно. Барутният склад не става опасен, защото се страхувате, че барутът ще експлодира; но вашият страх наистина означава нещо в духовния свят! Има значение дали го имате или не. В духовния свят мислите, които таите, се считат за реални. Чувството на омраза, което таите към друг човек, е по-реално в духовния свят и за този, който го вижда, също е много по-ефективно от удар, който...

Дай го на човека с пръчката. Дори ако ужасното нещо не се случва директно пред очите ти, то въпреки това се случва. Страхът и тревожността, такива негативни чувства, наистина са нещо, което, когато произлизат от човек, може да стане катастрофално, защото той опознава съответните духовни същества и сили. Тази тревожност и този страх наистина са нещо, което поставя човек в катастрофална връзка с духовния свят; защото има същества в духовния свят, за които тревожността и страхът, излъчвани от човек, са като добре дошла храна. Ако човек няма тревожност и страх, тогава тези същества гладуват. Нека тези, които все още не са се задълбочили, приемат това като сравнение. Но тези, които познават този въпрос, знаят, че това е реалност. Ако човек излъчва страх, тревожност и безразсъдство, тогава тези същества намират добре дошла храна и стават все по-могъщи. Това са враждебни същества към човечеството. Всичко, което се храни с негативни чувства, с тревожност, страх и суеверие, с безнадеждност и съмнение, това са враждебни сили към човечеството в духовния свят, сили, които предприемат жестоки атаки, когато се подхранват от човечеството. Следователно е от съществено значение всеки, който навлиза в духовния свят, първо да се укрепи срещу страха, безнадеждността, съмнението и тревожността. Това са именно онези чувства, които са толкова характерни за съвременната култура, а материализмът, тъй като откъсва хората от духовния свят, е много подходящ за подбуждане на тези враждебни сили срещу човечеството чрез безнадеждност и страх от неизвестното. За да бъде напълно ясен, трябва да кажа:

В момента, в който човек види портала, през който преминава в смъртта, той вижда и множество сили, които му пречат, дори им се противопоставят по разрушителен начин. Повечето от тези сили са привлечени от страха от смъртта. Колкото по-голям е страхът от смъртта, толкова по-силна е тяхната сила. Самият страх от смъртта е част от преживяването на страх. Тези сили и възможности изглеждат като изсъхнали чували, когато човек събере сили и знае, че не може да промени събитието на смъртта чрез никакъв страх от смъртта.

Веднага щом човек открие това безсмъртно ядро в себе си чрез езотеричната наука, той се обучава все повече и повече да преодолява всички подобни чувства, в крайна сметка дори това, което се нарича страх от смъртта. Колкото по-материалистичен става обаче човек, толкова повече се страхува от смъртта. Някоя езотерична наука не може да предпази човек от това да види истината зад кулисите. Тя трябва да му покаже как вечният живот, как кармата, води до великия баланс в духовния живот. Тази духовна наука трябва да му покаже много неща. Тя не може да разкрие блаженството зад кулисите на живота, без едновременно с това да му покаже ужасните сили, враговете, които се крият зад тях. Това е абсолютно вярно. Но тя му показва и как да преодолее всеки страх от враговете си. Тя му показва как да се изправи срещу всички тях с ясен, смел поглед. Тя го учи да стане обективен и безпристрастен, ако търпеливо се подчини на нейното ръководство.

Много хора идват в теософията с обичайните чувства на нашето съвремие. Това, което чуват, понякога ги засяга дълбоко, сякаш е нещо, което ужасно атакува душите им, защото материалистичният им начин на мислене е довел до тревожност и страх от живота. Това е незрялостта, която много хора носят в теософията и която може да бъде преодоляна само постепенно чрез самата теософска практика. Теософията, или езотеричната наука като цяло, не е виновна за това. Тя прави своята част, за да не шокира хората твърде много. Защото, ако тя разкрие цялата, пълна истина за много неща, които са много близки до човешката природа, ако каже как страхливите са отделени от безстрашните и колко голям е броят на хората от едната и от другата страна, тогава мнозина биха били шокирани.

Но незрелите хора биват водени към теософското движение и по други начини, като просто превеждат определени понятия от теософията, които произхождат от езотеричната наука, на общ, ежедневен език. Колкото и странно да звучи, това понякога представлява голяма опасност във връзката между теософията и нашето съвременно общество. Например, незрелите теософи и тези, които повърхностно подхождат към теософията, многократно казват, че първото изискване е да станеш безкористен, да преодолееш всякакъв егоизъм. Някои хора вярват, че ако искат да кажат нещо истински теософско, никога не могат да ви уверят достатъчно: Всичко, което правя, искам и желая, е изцяло безкористно. Искам да работя само за други хора. - Те обикновено нямат представа колко егоистично е това убеждение. Вярно е.

Именно чрез запознаване с истините на окултната наука, човекът постепенно стига до това, което е толкова красиво внушено с думите на Гьоте: „От силата, която свързва всички същества, човекът се освобождава, който преодолява себе си.“ Това е вярно, но е необходимо почти всичко, което окултната наука може да предложи, нейната най-висша и най-нисша, за да се достигне този идеал. Той се постига най-добре, когато човек говори за него възможно най-малко и се стреми към него възможно най-директно.

Тези, които се хвалят най-много с безкористност, са най-малко безкористни, точно както тези, които използват думата „истинни“ след всяко трето изречение, обикновено са най-нечестни. Това също се основава на дълбок закон в окултизма. Първата стъпка е да се задълбочим все по-дълбоко в истинските истини и прозрения на езотеричната наука, а не да си поставяме идеали като: „Ще преодолееш егото си“. Такава фраза не постига нищо. Тя не постига нищо, например, ако тук има печка и аз ѝ кажа: „Ще бъдеш добра печка, трябва да затоплиш стаята“. Можете да я галите и да се отнасяте с любов, но това не прави нищо. Само когато дадете дърва на печката, тя ще се затопли. По подобен начин е напълно безполезно да проповядваме добродетел, безкористност и свобода на света. Правилното нещо, което трябва да направите, е да запалите огъня, да дадете на хората гориво. А горивото са истините на езотеричната наука. Точно както дървата и въглищата затоплят печката, така и истинските истини на езотеричната наука постепенно правят хората безкористни. И защо? Защото в много отношения те отклоняват интереса от онази малка точка, която наричаме егото. Теософските или езотеричните истини са толкова необятни, толкова могъщи и—

Тези неща ни занимават толкова силно, че постепенно започваме да се чувстваме напълно безинтересни като личности. Едва тогава разбираме колко безинтересна е всъщност индивидуалната личност. Това разбиране за това колко безинтересна е индивидуалната човешка личност, това самообучение, когато е породено от горивото на езотеричните истини, е това, което в крайна сметка води човечеството до освобождение от егоизма.

Ако погледнете нещата отдолу нагоре, тогава егоизмът изобщо не е нещо, което от по-висша гледна точка е изключено от божествения световен ред. От по-висша гледна точка, той е нещо много здравословно. Представете си, ако много хора от нашето време, от нашия настоящ етап на човешко развитие, не се въздържаха от това или онова от егоизъм, ако не се въздържаха да правят едно или друго нещо от личен интерес, защото знаят последствията чисто по егоистични причини – представете си какви вредители биха били те в развитието на човечеството! Наистина, мъдростта на световите е вложила егоизъм в човечеството, за да го води през етап на развитие, да го хване за себе си, така че да го направи възможно най-смислено и ценно.

От една страна, това е дълбока истина, а от друга, шокираща фраза, когато на някого му кажат: Трябва да пожертваш личността си. — Искам да илюстрирам с пример как това може да бъде нещо много благородно, от една страна, и нещо просто фраза, от друга. Представете си, че молите някой, който има десет пфенига в джоба си, да пожертва тези десет пфенига за някаква кауза. Той лесно ще направи тази жертва. Ако, от друга страна, помолите човек...

Да видиш някой, който случайно има двадесет хиляди марки у себе си – може би цялото си състояние – и да поискаш от него да пожертва това, което има, е съвсем друг въпрос. Да изискваш от някой, който все още не е работил върху себе си, който все още не е развил личността си, който все още не може да бъде наречен личност, да се откаже от личността си, е съвсем различно от това да изискваш от някой, който е работил дълго и упорито, за да я направи възможно най-ефективна, е съвсем различно от това да изискваш от някой, който е работил върху нея дълго време, да я направи възможно най-ефективна. Единият жертва гений на олтара на човешкото развитие, другият – глупак. Не е важно какво жертва човек, а какво жертва. За да може да се ограничи една личност в името на човечеството, първо трябва да се развие тази личност. Така, в един случай, говоренето за жертва на личността е просто фраза; в друг, това е велика, значима истина. Следователно е напълно безполезно, ако теософските книги изискват жертва на личността, без едновременно с това да изискват: направете личността възможно най-силна и всеобхватна.

Ние научаваме това чрез истинско мислене, вкоренено в духовния свят. Логиката, която не установява едностранчиви закони, а признава, че всяко твърдение, както всяка монета, има две страни, може би дори повече, и ни учи да гледаме отвъд външното към вътрешното – това е истинската теософия. И тя често не учи на това, което днес повърхностно се нарича теософия. Само това, което не е просто повърхностно, а реална опасност, се нарича опасност тук.

Бях още много малък, когато седях с някой, който наскоро се беше преместил в друга държава.

петдесетия си рожден ден и по това време споделяхме общ интерес с него относно изучаването на Гьоте. Тогава мъжът каза, че се тревожи дали ще стане писател. Въпреки че е все още сравнително млад, той вече беше по-възрастен от много хора, които пишат днес. Мислеше си следното: Няма да пиша рецензии. Искам да пиша нещо друго, защото само някой с богат житейски опит трябва да пише рецензии; всъщност само възрастните хора трябва да критикуват. Това със сигурност беше много добра негова идея. В днешно време вече няма широко разпространено разбиране, че зрялостта е необходима, за да си активен в интелектуалната сфера. Колкото повече напредваме във времето, толкова по-млади стават хората, които пишат така наречените „популярни“ произведения, и тъй като читателят обикновено не обмисля нещата и няма как да разбере колко млад е човекът, който пише „популярни“ произведения, той няма представа в какво се забърква. Че не е трудно да се пише остроумно в днешно време, е нещо, което всеки, който е дори бегло запознат с подобни въпроси, знае. Трябва да се признае, че някои все още се изненадват, че този или онзи човек пише остроумно. Човек, който може би от петнадесет или шестнадесетгодишна възраст не е правил нищо друго освен да чете подобни неща, който по този начин е научил занаята правилно, трябва само да публикува нещо и може да направи огромно впечатление чрез радикалния или неясен характер на преценката си. Възможно е такъв човек да притежава това, което сериозно може да се нарече слабоумие. Колкото и странно да звучи: някой може да е слабоумен днес и все пак да пише остроумно за света, така че да бъде възхищаван като остроумен писател. Това е напълно възможно. Преди десетилетия това вече беше често срещано явление...

Някога е било валидно мнение, когато някой е казвал: „Не е трудно да напишеш добро стихотворение в наше време; културата и езикът вдъхновяват поезията.“ Това е още по-вярно днес, дотолкова, че някои ученички могат да пишат статии за вестници. Тук действат съвсем различни сили, сили, които използват хората за свои цели. Човечеството трябва все повече да изисква зрялост от онези, които трябва да правят истински преценки. Истинската зрялост е от съществено значение за работата в духовните науки. Следователно е необходимо и тези, които ръководят така наречените тайни училища, първо да работят в своите среди и да не се изявяват пред обществеността и да разпространяват духовни истини преди около тридесет и петгодишна възраст. Преди това те могат да внесат в света преценки от сферата на философията. Но човек става достатъчно зрял, за да черпи от духа, едва в момента, когато вече не е нужно да посвещава умствената си енергия на изграждането на тялото. Докато тялото расте, силите, от които се изгражда логическата преценка, трябва да навлязат в тялото. Следователно е възможно поетът да е написал наистина смислени стихотворения, преди да достигне средна възраст. Обаче хората толкова лесно не успяват да осъзнаят, че за да се проникне истински в дълбините, така че човек не само да разбере нещо за собствено удовлетворение и развитие, но и да застане пред човечеството с пълна отговорност и да представи духовно-научна работа, е необходима най-висша зрялост, която може да се постигне само в напреднала възраст. Но за да се изричат теософски фрази, не е необходима никаква зрялост.

Това е особеното при най-висшите въпроси: ако трябва да бъдат обсъдени задълбочено, е необходима зрялост. Тъй като обаче те лесно могат да бъдат отхвърлени като просто фрази, те могат да бъдат и...

Животът се живее, защото мнозина просто са неспособни да схванат дълбините, оставайки заседнали в празни фрази и дори бивайки използвани като просто фрази. Всичко, което може да се разпространява в теософията, може да бъде дълбоко сериозно и дълбоко, може да бъде животворна сила. Но ако се изопачи в своята противоположност, може да бъде нищо повече от най-безплодна реторика. Ето защо в тази област преживяваме толкова много, че фраза след фраза процъфтява и че незрялото, най-незрялото, продължава да упражнява своето влияние. По този начин онези, които защитават незрялостта, вредят повече на себе си, отколкото на света. Светът, от своя страна, ще отхвърли това, което идва от тази посока. Ако се ангажирате в тази посока, вие възпрепятствате собственото си развитие. Няма да напреднете. Просто факт е, че онези, които работят външно в областта на духовната наука, правят жертва. Съвсем друго е, когато духовната наука се пази като тайна в девствена душа, отколкото когато е изхвърлена в света. Тук важи казаното за ловеца на съкровища: той трябва да мълчи. Ако се каже дума, съкровището не може да бъде достигнато. По същия начин, дълбините на висшия свят са толкова по-лесно достъпни, колкото повече човек може да мълчи. За този, който е схванал тези неща, няма как да говори, освен ако не е принуден да го направи, освен ако светът не го изисква. Никой не бива да говори без подкана. Изискването не е нужно да идва оттук или оттам; то може да дойде от невидими, от свръхестествени сили.

Следователно, може да се каже: Тъй като нашето време е толкова неподходящо за правилно мислене за зрялостта и незрялостта, се формира нещо като теософията. Тя може да бъде най-висшата; но в своето извращение е карикатура и опасност. Това не е нейна вина. Тя постепенно ще се превърне в

Заменете гротескно погрешната преценка относно зрялостта и незрялостта с правилна преценка. Никой не бива да се изненадва, че това е така. Ако се изненадат, тогава трябва да се изненадат и от това, че където има голяма, силна светлина, има и силни черни сенки. Където има по-слаба светлина, има само леки сенки. Теософията може да хвърля черни сенки; това е само доказателство, че тя е предназначена да бъде силна светлина. Където и да се обсъждат така наречените опасности, трябва да е ясно, че съществува защита срещу голямата опасност, просто защото никой истински учител в тази област няма да изложи хората на тази сериозна, голяма опасност и защото всичко, което се явява като опасност, не произлиза от теософията и езотеричната наука, а от това, което им се противопоставя. Знаейки това, човек ще остане спокоен, дори ако се появят привидно лоши и вредни последици. И те могат да се случат. Може да се наблюдава, че хората, стига да стоят далеч от теософията, са сравнително почтени. Когато дойдат при теософията, те стават суетни, амбициозни и арогантни. Защо? По много проста причина. Докато човек само леко надминава преценката на обкръжението си, той не може да бъде особено добър, но не може да бъде и особено зъл. Но когато влезе в контакт с първоначалното състояние, възможността да бъде добър се увеличава; обаче, възниква и възможността да бъде зъл.

Това, което вече се случва у обикновения теософ, може да се случи още повече у ученика. В него недостатъците, присъщи на неговото същество, стават много ясни, когато той трябва да развие собствена свободна преценка – а той трябва. Но това

Необходимо е. Ако някой иска да се развива по-бързо, тогава цял куп негативни черти могат внезапно да се появят за една нощ. Тези черти може да са се разпространили в продължение на шестдесет години. Ако разтворите нещо в голяма маса вода, не виждате никакъв цвят; в една-единствена капка може да изглежда много оцветено - същото е и с ученика. Това, което е предназначено да се появи след няколко дни, става забележимо. Но ако нещо има шестдесет години да се развива, тогава не забелязвате нищо от него. Всъщност, в самата езотерична наука се появяват много негодници. Човек скоро преживява, че хора, които не са по своята същност арогантни, се обръщат към вас с молби. Те идват и казват: „Искам да започна да бъда ученик и да стана адепт възможно най-бързо.“ Човек чува това доста често. Въпрос на опит е, че негодникът може да се докопа до някого. Те често стават най-арогантни към онези, които са велики, и след това им е трудно да разберат, че това чувство е най-голямата пречка за по-нататъшното им развитие и че най-добрият начин на действие за тяхното развитие е да се откажат от това чувство на арогантност. Но това е свързано и с факта, че ние сме шумни смеещи се и шумни говорещи.

И така, говорих за опасностите на окултната наука. Не съм крил от вас, че такива случаи съществуват; опитах се също така да покажа къде всъщност се крият по-опасните случаи на такива опасности. Видяхме точно къде се намират тези опасности в хода на този цикъл. Днес исках само да посоча в общи линии какво се открива навсякъде в теософията и в окултната наука, която е в основата ѝ. Който търси окултна наука, няма да бъде възпрепятстван от опасностите на...

Той няма да се възпре от това, а по-скоро ще намери спасение, изцелението на душата, именно в езотеричната наука. Той знае, че тя не причинява вреда, че не носи опасности, а че разкрива щети и разкрива опасности там, където те вече съществуват и където биха продължили да тлеят, ако не бъдат водени към изцеление. Следователно никой не бива да се възпира от тази така наречена опасност от проникване в сферите, които трябва да наречем духовни. Както при всички други съображения и перспективи, и тук сме водени да осъзнаваме все повече, че за човека, който желае да развие силите и способностите, дремещи в него, няма пречка да проникне в природата. Защото материалното е проява на духа. И точно както са съществата около нас, които можем да възприемем като страховити, когато се вгледаме в тях, така са и те в природата. Само като затвори очи човек избягва този факт. Тези, които са знаели нещо за езотеричната наука, също знаят това. Още в младостта си *Гьоте* е чувал много възражения срещу проникването във вътрешните механизми на нещата. Той чул думите на натуралиста *Халер*, който казал: „Никой създаден ум не може да проникне в сърцето на природата. Блажен е онзи, на когото тя разкрива само външната си обвивка.“ Гьоте, който се осмелил да погледне навътре, знаел, че човечеството е способно да проникне в същността на природата навсякъде. Затова той бил многократно принуден да казва:

винаги трябва да смяташ едно нещо за
всичко останало. Нищо не е вътре,
нищо не е отвън, защото това, което е
вътре, е и отвън ...

И по характерния си начин, Гьоте, дори в напреднала възраст, се обявява срещу това твърдение, което ограничава човешкото разбиране. Той протестира срещу него с думи, *точно* подходящи да насочат душата към практическите последици от теософския мироглед. Гьоте намекна за това, като си припомни думите на Халер в напредналата си възраст:

ВЪПРЕКИ ТОВА

Физикът

„В сърцето на природата“ -
О, филистимецо!
„Никой сътворен дух не може да
проникне.“
Аз и братята и сестрите
ти такава дума?
Не помни!
Мислим: място по място
Вътре ли сме?
„Блажени са онези, на които само
Външната обвивка сочи пътя!
това да се повтаря от шестдесет години.
Проклинам го, но тайно;
Кажете ми хиляда хиляди пъти:
Тя дава всичко щедро и с готовност;
Природата няма нито ядро
Все още черупката,
Тя е всичко едновременно.
те проверява през повечето време,
Независимо дали си ядрото или черупката.

МЪЖ, ЖЕНА И ДЕТЕ В СВЕТЛИНАТА НА ХУМАНИТАРНИТЕ НАУКИ

(Бележки на участник)

Берлин, 9 януари 1908 г.

Хуманитарните науки не са просто задоволяване на любопитството или, казано по-елегантно, удовлетворение на изследователския стремеж. Те трябва също така да дадат на хората тласък за живот и действие. Сигурността и удовлетворението в живота, компетентността в действието и в овладяването на нашите задачи, в крайна сметка трябва да произтичат от това, което хуманитарните науки ни предлагат.

Детето е, така да се каже, жива загадка пред очите ни. Предразсъдъците в много области на живота понякога могат да бъдат коригирани, но предразсъдъците във възпитанието на детето често имат разрушителен ефект и често не могат да бъдат коригирани.

В триадата мъж, жена и дете, цялото човечество ни се явява в известен смисъл. Много е наследено в детето както от мъжа, така и от жената. Така тук се появява въпросът за наследствеността, въпрос, който до известна степен обхваща загадката на съдбата. Какво е получило детето от своите предци? Да разгледаме например драмите на *Ибсен*. В изкуството и науката въпросът за наследствеността се повдига навсякъде, защото се признава неговата важност и практическо значение. Не бива обаче да се подвеждаме от предразсъдъците, които често ни заобикалят.

Това се подсказва от фактите, с които се сблъскваме чрез наблюдението на по-нисши форми на живот. Една от най-големите грешки в тази област е, че това, което наблюденията и експериментите ни показват при животните и растенията, или това, което знаем от историята за нашите предци, просто се прилага към съвременните хора. Духовната наука признава това, което в науката се разбира като наследственост, но се издига от тези факти към по-висши, които истински ни се разкриват само от аспектите на духовния свят. Всъщност има възход по отношение на закономерността. Един фундаментален закон управлява цялата природа, както физическа, така и духовна. Но с нашите прозрения за законите в по-нисшите сфери, ние трябва да се издигнем до закони, които важат във висшите сфери. Абсолютно трябва да завършим това възход.

В какво се трансформира наследствеността във висшите сфери? Отговорът на този въпрос ще ни внуши уважение към развиващия се човек. Има огромна разлика между по-нисшите същества и хората. Фундаменталната разлика между хората и другите живи същества се състои в следното: Всичко, което ни интересува за животните, е обхванато от понятието род или вид. Ние не изпитваме същото уважение към индивида при животните, както при хората. Описанието на лъв е описание на вида лъвовете. Тук преобладава родовият аспект. При хората обаче преобладава индивидуалността. Следователно, биографията е възможна за всяко човешко същество, дори за най-простото. Много се крие в този факт, преди всичко, че човечеството е род, вид сам по себе си във всеки отделен индивид. В човечеството

Той е дом на нещо, което е синоним на цял животински вид.

От това произтича законът за превъплъщението или прераждането на душата. Човешкият индивид остава напълно неразбираем за нас по отношение на неговите предци. Външните характеристики, разбира се, може би могат да бъдат проследени до предците, но не и това, което принадлежи на самата същност на човешкия индивид. По същия начин не можем да изведем видовата специфичност на което и да е животно от характеристиките на неговите предци.

Причините за появата на едно живо същество винаги трябва да произлизат от живите организми. Само преди няколко века хората са вярвали в спонтанното зараждане, например, че живите животни могат да възникнат от речна кал. Човешката душа не е сглобена от различни качества, както червеят не е направен от определени неорганични вещества, както се е смятало някога. Душата винаги се връща в душата; и душата, която живее в човек днес, се връща към предишно душевно съществуване. Това е прераждане, но не конгломерат от качества от бащина и майчина страна. Следователно, законът за прераждането задължително следва. От тази гледна точка ще разгледаме мъжа, жената и детето.

Това, което се явява като по-дълбока основа, индивидуалността на детето, е това, което като душа се интегрира във физическото тяло, след като е живяло в друго съществуване. Мъжът и жената просто предоставят на детето съд. Майчината и бащината любов по никакъв начин не се намаляват от това. Индивидуалността на човек съществува много преди акта на полов акт на родителите. Един вид несъзнателна любов насочва детето към

Той насочва тези конкретни родители и ги кара да заченат. В замяна двамата бащи показват родителската си любов към детето.

За някои живи същества смъртта и любовта са преплетени. Някои животни умират след чифтосване. Такива същества ни насочват дълбоко към взаимосвързаността на всички живи същества във вселената, а също и към реалността на любовта. За хората любовта е нещо, чрез което те посвещават индивидуалното си съществуване на цялото битие. Тя не е просто клиширана концепция за поезия, а сила, която прониква в цялата природа. Любовта е антитеза на егоизма. В нея индивидът надхвърля себе си. В по-съвършените същества тя е истинско усъвършенстване на живота.

Най-индивидуалното същество е човечеството. Значението на индивидуалността и любовта може да бъде напълно разбрано само чрез *разглеждане* на човешката природа, както ни е разкрита от духовната наука. Според духовната наука физическото тяло е просто дреха за цялостното човешко съществуване. Хората споделят етерното тяло с всички живи същества, както животни, така и растения. Астралното тяло, което притежават и животните, обхваща всичко от душата, от най-нисшия инстинкт до най-висшите морални идеали.

Силата на Аз-а обаче се притежава само като човешко същество, поради което то може да се счита за венец на творението. Тази личност е почувствала дълбочината на това слово „Аз“, което е казало: „Аз съм това, което е, беше и ще бъде.“ Истинското себепознание е най-висшата форма на познание в съществуването. Зад „забуления образ в Саис“ се крие себепознанието. „Никой смъртен все още не е повдигнал завесата ми!“ Истинското себепознание е възможно само за онази сила в човечеството, която е безсмъртна! Само това

Свръхестественото в човека разпознава безсмъртното. Следователно смъртното в нас не повдига завесата на богинята.

Един немски романтичен поет смело е казал: Ако никой смъртен не повдигне завесата на Изида, тогава ние трябва да станем безсмъртни!

Физическото тяло се развива, докато на детето не поникнат първите зъби. Разбира се, човекът продължава да расте, но този растеж е просто увеличаване на размера, разширяване на формата, придобита до седемгодишна възраст. Това е важен регулатор за образованието. До този момент физическата форма на детето трябва да се развива. Ако това не се направи, това представлява пропусната възможност за целия живот на индивида. Във втория период, до пубертета, се развива етерното тяло. Преди това то не е било неактивно. Въпреки това, докато не поникнат зъбите, етерното тяло е затворено в един вид майчина обвивка. Едва от този момент нататък то е свободно и способно да се разгръща. Половата зрялост бележи завършването на развитието на етерното тяло и от този момент нататък се отрища развитието на астралното тяло. Още по-късно започва самото формиране на егото.

По този начин се очертава различна картина за процеса на наследяване на физическото тяло, различна за етерното тяло и още една за астралното тяло.

Това, което хората наследяват от своите предци, се намира във физическото и етерното тяло. *Тези наследени характеристики* стават напълно видими до достигане на полова зрялост . Тогава обаче започва разгръщането на уникалната индивидуалност на човек, което се изразява чрез любовта. Някои животински видове умират по време на чифтосване, защото тяхната същност престава в този момент и тяхната индивидуалност...

Съществуването приключва. Колкото по-голяма е индивидуалността на едно същество, толкова повече то носи със себе си отвъд половата зрялост като нещо нетленно. В действителност, разбира се, има много преходи. По този начин хората запазват вътрешния си живот отвъд чисто видовия.

Може би най-добрият начин да разберем това е чрез сравнение между хората и камъните: В кристала външните сили, които са го образували, достигат своя завършек. Те не оставят никакъв отпечатък върху вътрешността на камъка. В растението същественият аспект не е уголемяване на формата, а по-скоро един вид повторение на принципа на формата, както го е описал *Гьоте*. Това, което хората са придобили на по-ранни етапи, сега те показват като ефект на своето егo. Точно както растението търси и черпи материали от почвата, за да изгради тялото си, така и младият човек търси основата от родителите си, за да изгради физическото си тяло.

Тук концепциите на езотеричната наука пряко влияят върху волята, чувствата и самия живот. Трябва да уважаваме правото на детската индивидуалност в най-дълбокия смисъл. Хората се чувстват различно към следващото поколение, когато виждат нещата в тази светлина.

Естествената наука го обяснява по следния начин: Чрез мъжкия принцип в ембриона се предават редица характеристики, както и тези от женската част, яйцеклетката. И двете групи характеристики трябва да се смесят в ембриона. Това предотвратява безкрайното повтаряне на едни и същи характеристики. Това е причината за смесването на характеристиките на мъжката и женската част на ембриона. Това е същественият момент, това, което има значение в баланса на природата.

Но що се отнася до душата, нашата естествена наука

Най -суеверното нещо, което можем да си представим. *Шопенхауер, в блестящ проблясък на прозрение, също заявява:* това, което се стреми да се роди, обединява отделните човешки полове в любов. В крайна сметка, това е и това, което учи духовната наука. Човешките същества са събрани за размножаване чрез бъдещите поколения. Ако всяко дете се разглежда по този начин, ние нямаме право да му налагаме собствените си особености. Подходящият възпитател може да насърчи развитието на детето само дотолкова, доколкото то самото се е научило как да го прави. Детето е най-великият учител на възпитателя.

Когато възпитателят задълбочено разреши тази загадка на детето, тогава той е най-добрият възпитател. За тези, които напълно схванат подобни възгледи, те се трансформират в уважение към същността на детето и събуждат благоговение към това, което расте и се развива. Това разширява отношението им към задълженията им към цялото зараждащо се поколение. Ние, възрастните, сме като плодородна почва за зараждащото се поколение, от която то се развива. Трябва да дадем на детето това, от което се нуждае за живот, но не трябва да го принуждаваме да го оформя по наш образ; по-скоро трябва да му позволим свобода в развитието му и да уважаваме тази свобода. Уважението към тази свобода в зараждащото се същество е далеч по-значима мисия за човечеството, отколкото уважението към свободата на това, което вече съществува. Духовната наука е истински възпитател на това уважение и благоговение. Тя ни разкрива свръхсетивното и фактите, с които духовните същества са участвали от далечното минало в изграждането на света и по този начин помагайки на човечеството. Разбирането на миналото ни дава възможност да намерим задоволителни решения за настоящето.

Трябва да го намерим. Действията ни в настоящето трябва да зачитат свободата на развиващото се свръхсетивно. Свободата на свръхсетивното в сетивното трябва да бъде нашето мото!

По този начин ние помагаме на човечеството да се движи напред към бъдеще, което е благоприятно за нас и в известен смисъл означава състояние на божественост. Когато нашето възприятие за свръхестественото се отвори в настоящето, миналото става разбираемо и можем да се поучим от него какво е полезно и препоръчително за бъдещето.

днес изглеждаш изключително
свободен, можеш да се надяваш и на
утре, което е не по-малко щастливо.

ДУШАТА НА ЖИВОТНИТЕ В СВЕТЛИНАТА НА НАУКАТА ЗА УМА

Берлин, 23 януари 1908 г.

Дори и да остане вечна истина, онова, което е било изписано на известния гръцки храм като призив към най-съкровената същност на човека: Познай себе си! – дори и това да трябва да остане водещ принцип за всяко мислене, изследване и чувстване, човек скоро осъзнава, когато погледне с безпристрастен поглед към света и към себе си, че себепознанието не може да бъде просто гледане навътре, надникване в собствената вътрешност, саморефлексия, а че истинското себепознание трябва да дойде при човека чрез съзерцанието на великия свят и неговите същества.

Това, което ни заобикаля, това, което е повече или по-малко свързано с нас, свързано с нас, спрямо което се чувстваме по-висши или по-нисши, ни дава, ако го разбираме, истинско себепознание в най-чистия смисъл на думата. Затова винаги се е усещало колко важно за човешкото разбиране трябва да бъде познаването на онези същества, *които* са най-близо до нас по низходящата траектория: познаването на истинската същност, вътрешния живот на животните. Когато човек остави погледа си да се рее по изобилието от животински форми, всяка от тях представя особеност, разработена в своята индивидуалност. Когато се погледнат, те откриват, дори с повърхностен поглед, всичко, което виждат, разпределено между отделните същества.

Животните, отново в себе си, но доведени в определена хармония. Когато той гледа какво го заобикаля в животинското царство, това може в известен смисъл да го обърка, така че първо трябва да го раздели, за да го подреди. Той може да направи това най-добре, когато го разглежда в по-широкия контекст на животинския живот. Но както много други неща в човешкото познание, човешките възприятия за животните също са зависели от това как хората се чувстват и са се чувствали в определена епоха и при определени условия.

Виждаме в непосредствената си среда колко различно се отнасят хората към тези същества . Виждаме как някои хора искат да видят в животните нещо, което е възможно най-близко до хората на духовно и интелектуално ниво. И виждаме други, които неуморно подчертават дистанцията между дори най-висшите животни и хората. Виждаме и как тези различия се изразяват в моралното поведение. Виждаме как някои хора правят това или онова животно свой скъп приятел в истинския смисъл *на* думата, как се отнасят към услугите на животното почти както биха се отнасяли към човек, как му показват любов, доверие и приятелство. От друга страна, виждаме как определени хора изпитват много специфично отвращение към едно или друго животно. Виждаме как, воден от етичен импулс, някой, който се възприема много повече като изследовател, посочва отново и отново сходството между висшите животни и техните дейности и тези на хората. Виждаме маймуни, изпълняващи задачи, напомнящи за емоционалните и интелектуални качества на хората. Но също така виждаме как някои, дори в най-екстремни ситуации,

Някои хора виждат нещо във високоразвитите животни като карикатура на човешкото поведение, виждайки, че нагоните и инстинктите, които са повече или по-малко намалени при хората, се появяват у тези високоразвити животни в сурова, nelaкирана, нерафинирана форма, така че да бъдат победени от един вид срам. Виждаме как материалистическата мисъл и чувство, особено в наскоро приключилата епоха, никога не се уморяват да подчертават отново и отново как всичко, което *човешката* душа може да изрази, всичко, до което човешката душа може да се издигне, вече присъства в някакъв вид у животните, както виждаме в изразите на езика, смеха, чувствата и морала. Всъщност някои дори вярват, че намират следи от религиозно чувство, показани у животните. По този начин се твърди, че всичко, което човек притежава по отношение на съвършенство, се е развило постепенно, просто е обобщено от индивидуалните характеристики, които вече присъстват у животните, така че човек всъщност може да разглежда човека само като високоразвито, високоразвито животно.

Други епохи, по-малко материалистични в мисленето си, не успяват да подчертаят достатъчно дистанцията между хората и животните. Например, у *Декарт*, чийто живот не е бил толкова далеч от нашия (1596-1650) и който често е наричан основател на съвременната философия, откриваме особен поглед върху животните. Той отрича на животните всичко, което наистина прави хората хора: разум, интелект, всичко, което е обхванато от понятието за рационална душа. Той разглежда животните като вид автомат. Външните стимули ги задвижват и ефектът от стимулите е единственото, което има значение.

в животното. Следователно е така, че той едва ли вижда животното като нещо друго освен един вид по-висша, много сложна машина.

И наистина, всеки, който погледне безпристрастно животинския свят около нас, може много лесно да усети трудностите при оценяването на животните и, така да се каже, да надникне във вътрешните механизми на същество, което е сродно с нас, но в някои отношения е далечно. Ако позволим на зрението си да бъде свободно от предразсъдъци и предубедени мнения, скоро ще видим, че възглед като този на Декарт не може да издържи. Виждаме, че всъщност дори за повърхностно око, онези характеристики, които описваме у хората като рационални, интелигентни и духовни, със сигурност присъстват до известна степен и у животните. Мнозина дори казват, че това е характерно за животните: че тяхната интелигентност и духовност са в известен смисъл статични, докато човешката духовност е променлива, доколкото можем да ги образуваме. Въпреки че това се подчертава от някои, дори това, дори за повърхностно око, не се приема толкова лесно. Виждаме, когато наблюдаваме животните около нас, колко високо интелигентни могат да бъдат определени животни, близки до хората; виждаме каква вярна памет понякога изглеждат кучетата. Няма нужда да се задълбочаваме в тънкостите на тези неща, които характеризират животинската душа, а просто да загатнем за това, което повечето от вас са преживели, пряко или косвено, в живота. Кой не знае колко дълго кучетата запазват паметта си, когато са скрили нещо някъде или нещо подобно? Кой не знае, че котките, заключени в тази или онази стая, могат...

дори отвориха дръжката на вратата, за да намерят пътя си навън на открито. Всъщност, съвсем не е неправилно да се твърди, че конете, които веднъж са били водени при ковача, знаят пътя, така че ако им липсва подкова, отиват при ковача по собствено желание. Всеки, който наблюдава подобни неща, трудно може да отрече, че по отношение на определени прояви на интелигентност, на определени умствени дейности, има само един вид качествена разлика между животните и хората, само нещо като увеличение на умствените способности на хората в сравнение с тези на животните. Разбира се, голям брой хора лесно се справят с подобни неща, според една поговорка на Гьоте, която само трябва да бъде леко променена за този случай: Където липсват сериозни понятия относно животинското царство, думата инстинкт се появява в точния момент. — Инстинктът е толкова всеобхватен термин, истинска смесица, в която попада всичко, което човек не разбира в земния живот! Разбира се, много малко хора си правят труда да получат ясно разбиране за тези – в негативен смисъл – мистични инстинкти. Това обаче ни задължава да се задълбочим в тези въпроси. Ако наблюдаваме внимателно животните, ще видим как някои човешки психологически черти, като завист, ревност, любов, свадливост и всякакви други неща, се срещат и в животинското царство, понякога в по-малка, понякога в по-голяма степен, отколкото при хората. Като се има предвид това, то ни задължава да разгледаме въпроса по-отблизо. Сега са записани многобройни наблюдения върху животинския живот в най-разнообразни форми. Това, което все още не е било известно на изследователя по времето на Декарт, сега е, тъй като животинският свят служи на целта да се разбере човешката природа, съществено знание.

е било щателно изследвано от всички страни, дори научно, и е лесно достъпно . Може да изглежда гротескно, но всеки, който е запознат с животните, няма да се чуди, че чрез внимателно обучение кучетата са били обусловени да сочат съответната карта, когато им бъдат представени карти с конкретни числа, думата за това число им бъде произнесена, картите са били разбъркани и след това представени отново, като числото е било произнесено на глас. Няма да споменавам човека, който твърди, че е дресирал кучетата си да играят правилно домино; ако някоя плочка не им е била по вкуса, те са хленчили доста силно. Всичко това е просто засилване на това, с което всеки от вас вече е запознат.

трябва да посочим как много специфични черти могат да бъдат толкова дълбоко запечатани в едно животно, че да присъстват не само в отделното животно, но и в неговото потомство. Някои неща, на които е било научено определено куче, са се появили отново в неговото потомство, без това потомство да е било научено по някакъв начин от собствените си родители. Дори ако потомството бъде отделено от майките си веднага след раждането, чертите, на които е бил научен прародителят, се появяват в потомството. Външна черта, на която е бил научен прародителят, се запечатва толкова дълбоко, че се е превърнала в част от принципа на наследствеността и просто се предава на потомството от предците.

Всички тези неоспорими неща обаче са обезпокоени от някои други фактори, които възпрепятстват човека, който иска да преценява задълбочено, а не прибързано,

би трябвало отново да повдигне подозрение . Да вземем друг пример: две кучета, които са развили навика да ловуват плъхове заедно. Целта е била да се предотврати постоянното ловуване на плъхове от тези две кучета. Затова те са били заключени в две отделни стаи. Двете стаи са били разделени от затворена врата. Оказа се, че по-малкото куче първоначално се е чуло с лай. След това по-голямото куче успяло да отвори дръжката на вратата. Сега те били заедно и могли отново да ловуват заедно. Беше направено нещо друго. Те отново били заключени в двете стаи, но този път дръжката на вратата била завързана с въже. Те отново могли да общуват. И сега по-малкото било още по-смело; то разбрало, че може да прегризе въжето. Така че, отново, те се събрали и отишли на лов заедно.

Това е пример, който би могъл да ни накара да говорим за много високо ниво на интелигентност у двете животни. Но то си има своите граници. Двете кучета отново били заключени в отделни стаи. Този път обаче дръжката на вратата била направена невидима чрез опъване на плат върху нея и сега те вече не могли да се виждат. Така че виждаме ясно очертаната граница. В последния случай би било необходимо едното от кучетата да е заключило, че там трябва да има дръжка на врата. То не можело да я види; преди това е можело да вижда всичко. Тъй като не можело да я види, то не е направило връзката. Виждаме ясно очертаната граница. Можем да вземем това за отправна точка и да проучим къде се намира такава граница.

Можем да го открием. Можем безкрайно да се възхищаваме и да се удивляваме на по-нисшите животни по отношение на тяхната духовност. Всеки, който разбира законите на природата, ще се възхищава на гнездото на мравка, на дейността на мравка, на гнездото и на забележителната дейност на пчелите или, ако се придвижим към по-висшите животни, на колибата, която бобърът строи и т.н. Кой не би се възхитил сериозно у по-малките животни на това, което наподобява памет, на интелигентност, когато видим как насекомите, например мравките или подобни насекоми, след като са намерили място, откъдето могат да вземат нещо в гнездото си, носят каквото могат в гнездото и продължават да се връщат, като вземат и други със себе си, за да им помогнат да вземат това, което все още липсва?

Тук виждаме интелигентната дейност на животните, които намират пътя си обратно до мястото, откъдето някога са взели нещо. Виждаме интелигентна дейност, вид комуникация, във факта, че една мравка води друга със себе си за помощ. Възражава се, че всичко това трябва да се основава само на един вид фино възприятие за това какво се намира на въпросното място. След като мравката е възприела нещата, които са на мястото, тя може да се отдалечи далеч и нейният фин сетивен орган ще я отведе обратно там, защото именно това възприятие е това. Някои изследователи са се опитали да отхвърлят подобни възражения. Те са направили невъзможно за тези мравки да намерят тези неща, ако зависят единствено от сетивното възприятие, като са ги преместили по посока на вятъра, като по този начин са направили обонянието и възприятието невъзможни. Въпреки това животните са намерили предметите отново, така че изследователите...

който изглеждаше оправдан да вярва, че наистина има някакъв вид памет, един вид спомен, който тласка животното отново и отново към мястото, което си е спомняло.

Но има и неща, които би трябвало да ни накарат да се замислим в известен смисъл . Виждаме, че животните всъщност притежават фин, ясно изразен дар за постигане на това или онова. Всеки, който се занимава с такива тънкости, каквито стават очевидни например, когато едно насекомо какавидира – как отделните нишки се предат по определени линии и посоки, как се предат посока по посока – може да види нещо като геометрия, аритметика, разгръщаща се в това, което животното прави, нещо, което хората развиват едва след много дълъг период на изучаване. Често нещата са толкова сложно конструирани, че хората, с тяхната геометрия, все още са далеч от това да могат да ги възпроизведат. Например, виждаме пчелната клетка, изградена според формата на правилен шестоъгълник. Дори когато такива насекоми са принудени да променят структурата или дейността си поради променящи се обстоятелства, виждаме, че те не просто продължават да строят според предварително определен модел, а често се адаптират към условията по забележителен начин. Всъщност виждаме определена интелигентност, появяваща се в отговор на специфични изследователски методи, когато такова насекомо, гъсеница, изплете пашкул и след това се третира по определен начин.

И така, един изследовател се опитал да стигне до дъното на този въпрос и забелязал следното: Когато оставил въпросната гъсеница да изплете пашкула си и тя изплела до три нишки, той я извадил и я поставил в друга мрежа, която бил получил от насекомо.

беше взел коприната, която също беше изпредла отделни нишки. Но беше премахнал нишките, които вече бяха там. След това животното започна отново отначало и отново изпреде трите нишки. Ако животното, след като е изпредало до три нишки, беше поставено в мрежа, в която бяха извадени шест нишки и останаха само седмата, осмата и деветата нишка, докато първата, втората и третата също бяха оставени на мястото си, тогава животното започваше да преде петата, шестата и седмата; след това отново спираше. Но е забележително, че животното, след като е изпредало шест нишки и е поставено в мрежа, в която присъстваха първите три, започваше да преде отново втората нишка, а след това третата, четвъртата, петата и така нататък. То се държи като момче, което е научило стихотворение, което е рецитирало първите три стиха и след това се очаква да каже седмия. Същото е и с това животно. То видя, че трите нишки са там; обаче не можеше да действа съответно. По този начин виждаме един вид механика в действие в поведението на животното.

това в друг важен пример: Има едно насекомо, наречено пясъчна оса. То има особена характеристика: Напуска дупката си, намира някакво насекомо, но не го отнася директно в дупката. Вместо това го оставя на входа. След това влиза вътре и оглежда дупката, за да види дали всичко е наред; след това изважда насекомото и го поставя вътре. Това може да се счита за много разумна процедура. – Но въпросът може да продължи и по следния начин. Представете си, че сте неуважителни към пясъчната оса и отвеждате плячката ѝ, като я поставяте на голямо разстояние извън дупката. Животното идва.

се връща , търси и отново намира плячката си. Сега се връща до входа на пещерата, влиза вътре, изследва пещерата още веднъж и едва сега внася хванатото насекомо вътре. Но ако направите този процес още пощателен, като отново му отнемете насекомото, то ще го върне в пещерата, ще се върне вътре и така нататък. Ако направите това четиридесет пъти, то ще повтори същата процедура четиридесет пъти. Виждате ли, насекомото никога не стига до заключението, че пещерата е добре и няма нужда да търси отново. Можем да умножим този пример хиляди пъти.

Въпреки това, нашата естествена наука е преминала през период, в който, когато е била питана по тези въпроси, е вярвала, че може да се справи единствено с термини като „борба за съществуване“, „адаптация“ и други подобни. Колкото и странно да звучи за някои безпристрастни мислители, преобладаващото мнение е било: животното е придобило тези инстинкти по специфични причини; преди това животното изобщо не е имало такива инстинкти. Може би в някакъв момент такова животно е извършило действие, което е било целесъобразно за неговото оцеляване. Извършвайки това целесъобразно действие, животното е успяло да си осигури благоприятни условия за живот. Тези, които са действали по-нецелесъобразно, постепенно са загинали. При тези, които са извършвали полезни действия, такива импулси са били наследени; те са се превърнали в навици, влечения и това, което виждаме като инстинкти. Ще признаете, че ако приложим този принцип – че в хода на еволюцията, в борбата за съществуване, животните са придобили целенасочени инстинкти – към животинския свят с безпристрастен поглед, той изобщо няма да...

Това показва много неща. За някои изглежда доста правдоподобно да се каже: Предците са придобили нещо в даден момент; това след това е било предадено на техните потомци. Тези, които са правили нещо полезно, са оцелели в борбата за съществуване, останалите са загинали. Следователно са останали само онези, които са били надарени с полезни инстинкти.

Но ако приложим това към целия природен свят , има много неща , които не могат да издържат на подобно виждане. Например, човек трябва да се запита каква целесъобразност стои в основата на инстинктите на някои насекоми, които, щом видят пламък, се хвърлят в него и загиват. Или каква адаптация, благоприятна за борбата за съществуване , стои в основата на поведението на някои домашни животни, като коне и говеда? Когато ги изведем от огъня, виждаме как се втурват обратно. Това наблюдение също може да се направи. Това е един момент.

обаче не ни отвежда много далеч и в други отношения, ако вземем предвид, че животните са придобили черти и ги предават на потомството си, че те ги наследяват. Ако искаме да приложим този принцип например към пчелите, трябва да сме наясно със следното. Както знаете, правим разлика между майката, търтеите и пчелите работнички. Всички те имат специфични характеристики, които им позволяват да изпълняват задълженията си в кошера и в пчелния живот. Поколение след поколение тези пчели работнички със специфични характеристики се появяват отново, характеристики, които търтеите и майката нямат. Сега възниква въпросът: Могат ли тези характеристики да се наследяват? Това е невъзможно, защото именно тези пчели работнички са безплодните -

Те са безплодни. Размножителната дейност се извършва от онези, които нямат характеристиките на работните пчели. Отново и отново, царицата ражда работни пчели с черти, които самата тя няма. По този начин виждаме, че чисто материалистическата теория за произхода и теорията, която говори за борбата за съществуване, си противоречат по много начини и неизбежно трябва да се заплетат в противоречия. Бихме могли, но не искаме, да умножим тези отделни примери от животинския живот хилядократно. В края на краищата, всички те сочат към едно и също нещо - както и да ги умножите.

Тези качества, които разпознаваме като характеристики на човешката душа, могат да бъдат открити в една или друга форма в животинското царство – дали са по-слаби или по-силни е друг въпрос – но ние ги откриваме. Откриваме също така определени изрази, които могат да се считат за изрази на интелигентност, на определена рационална дейност. Сега – и това е ключовият въпрос – необходимо ли е да се стигне до материалистическото обяснение, че всичко, което човек притежава като съдържание на душата си, не е нищо повече от трансформация, по-висша форма на това, което откриваме в животинския свят? Дали тези свързани черти в животинската душа и в човешката душа са доказателство, че човечеството не е нищо повече от вид висше животно? Отговорът на този въпрос може да бъде даден и разрешен само чрез духовната наука.

Хуманитарните науки наблюдават с безпристрастен поглед всички свързани черти у хората и животинския свят, но тъй като те надхвърлят това, което предлага външният сетивен свят, тъй като достигат до духовната основа на съществуването, те са способни да разкрият огромната пропаст, която се отваря между хората и животните. Това, което отличава хората от животните, е било...

Както вече беше подчертано в предишни лекции , особено в последната, духовната наука би си затваряла очите, за да отрече душата на животните. В смисъл на духовната наука, животните притежават душа, точно както хората. Но те притежават тази душа по различен начин. Още в последната лекция, когато разглеждахме концепцията за повтарящи се земни животи по отношение на мъжете, жените и децата, успяхме да посочим голямата разлика между отделния човек и отделното животно. За да повторим накратко: Целият животински вид предизвиква точно същата степен на интерес, която отделният човек предизвиква в своето развитие от раждането до смъртта. Човешките същества, като индивиди, са вид сами по себе си. Това, което имаме в случая с лъва – баща, син, внук, правнук – има толкова много общо, че се интересуваме от лъва като род или вид, като този конкретен тип, само дотолкова, доколкото се интересуваме от отделните човешки същества, от отделния човек. Следователно, в най-истинския смисъл на думата, само отделният човек има своя собствена биография и тази биография е за отделния човек точно същата, каквато е описанието на вида за животно. Вече беше споменато последния път, че някои хора – „бащи на кучета“ или „майки на котки“ – имат нещо, срещу което да възразят. Те всъщност казват, че биха могли да напишат биография на своята котка или куче също толкова лесно, колкото и на човек. Но вече споменах, че един учител веднъж поиска от децата да напишат биографията на перото си! Сравнително, човек може да направи всичко, но не това е въпросът. Необичайно-

трябва внимателно да обмисли въпроса. И ако наистина се задълбочите в него, ще откриете, че определени детайли, определени особености, винаги са налице. Пишещото перо също има особености, които го отличават от другите пишещи пера. Но това не е въпросът. Важното е присъщата стойност на въпросното същество; важното е, че всъщност отделното същество, ако притежава здрава природа, привлича интереса ни по същия начин, както цялото животинско царство.

Това е първоначално само логично указание за това, което духовната наука сега ви представя като характеристика на така наречената животинска душа. В духовната наука говорим за индивидуалната душа у хората и за групова, родова, видова или типова душа у животните. Тоест, точно същото нещо, което приписваме на отделния човек, това, което се съдържа в отделния човек, в кожата му, ние приписваме на целия животински тип, целия животински вид, като душа. Търсим душата на човека в човека; като духовни учени търсим душата на животното извън животното, колкото и гротескно да изглежда това. Именно защото разглеждаме *явленията* толкова внимателно, ние сме водени още повече към разглеждане на по-висши планове от физическия план. Посочих, че точно както има светлина, цвят и блясък около слепия човек, така и има духовен свят около човека, който има само физически възприятия, в който пребивават духовни същества. В момента, в който неговите умствени органи на възприятие или познание се отворят, той вижда около себе си нов свят от факти и същности, точно както някой, който е роден слеп и е бил опериран.

да види, така че светлината, цветът и блясъкът, които не е можел да възприеме преди, но въпреки това са присъствали около него, да му се появят като нов свят.

Индивидуалната душа на човешкото същество е слязла от по-висш свят във физическото тяло. Тя не е физическа, но е слязла във физическия свят. Тя прониква и одухотворява тялото. Животинската душа, която е вид, тип или родова душа, не може да бъде открита като душа, като индивидуално същество, във физическия свят. Но след това, когато духовните очи на човешкото същество се отворят, вие срещате животинската душа. След това я срещате като самостоятелно същество, точно както намирате индивидуалната човешка душа в отделния човек, когато опознаете този човек. Ние наричаме този свят, който се отваря веднага, когато се отворят първите органи на възприятие, астрален свят, по причини, които ще обсъдим в следващите лекции.

Точно както откриваме самостоятелни човешки индивиди във физическия свят, така откриваме и самостоятелни същности от духовна природа в астралния свят, с изключение на това, че цели групи животни – групи животни от един и същи вид – принадлежат към тези групови души. Ако трябва да поясня това чрез аналогия, представете си, че стоя пред вас, със стена пред мен, така че не можете да ме видите, стена с дупки, достатъчно големи, за да мога да промуша десетте си пръста през тях. Вие бихте видели десет пръста, но не и мен. От вашия опит обаче знаете, че някъде трябва да има човек, на когото принадлежат тези пръсти. Ако пробиете стената, ще откриете човека. Подобна връзка съществува и по отношение на висшето

Светът на духовните изследователи. Той вижда във физическия свят различни, но подобно оформени отделни животни, като лъвове , тигри, маймуни и т.н. За него това са отделни животни, които не принадлежат към общо физическо тяло, а по-скоро към общо душевно същество. Стената, която покрива тези душевни същества, е просто границата между физическия и астралния свят. Къде се намират отделните лъвове, дали в Африка или в Европа, в европейските менажerii, е без значение. Точно както линиите на връзка от моите десет пръста водят до човешкото същество, така и отделните линии на връзка от отделните животни водят до видовата душа. Навсякъде, където е имало духовна наука, хората и животните са били разграничавани по такъв начин, че да се изясни, че това, което все още е в духовен свят за животното, в свръхсетивния свят, и това, което то протяга в своето проявление като ръка във физическия свят, е включено в човешкото тяло. Че човекът, в своята индивидуалност, владее това - това е висшето развитие на човека, така че не е нужно да се изненадваме, когато отделните животни ни показват интелигентни изрази. Точно както виждате интелигентни изражения в ръцете ми, когато са протегнати през стената, вижте как хващат това или онова, така можете да видите и как отделните пчели, отделните животни като цяло, правят това или онова. Действителният агент обаче изобщо не е слязъл във физическия свят. Агентът използва животното като орган , като крайник, който той протяга във *физическия* свят .

Ако основаваме разбирането си на това, много неща в този свят ни стават ясни . Особено по въпроси като този,

Както виждате отново и отново, за повечето хора днес духовните очи, висшите органи на възприятието, не са отворени. Следователно, те не могат да се убедят, че в духовния свят съществуват самостоятелни животински души, които изпращат своите далеч по-фини органи надолу в отделните животни. Но можете да си кажете нещо друго. Можете да предположите, че привидно странните идеи на ясновидците са верни и ако ги приемем хипотетично, тогава нещо в този свят става обяснимо, нещо разбираемо за нас. Сега нека разгледаме един от примерите в светлината на тази предпоставка. Да кажем например, че вземем тази пясъчна оса, която като свой изпълняващ орган извлича плячката си, поставя я пред гнездото, след това влиза вътре и след това я извлича отново. В основата на това стои интелигентността, макар и не същата интелигентност, която стои в основата на интелигентността на показалеца. Сега, ако в отделен случай животното можеше да се отклони от курса си, може ли редът да се поддържа, така да се каже, от „централната власт“, от видовата душа ? Не! Само защото интелигентността се намира в централната инстанция, видовата душа , а не е оставена на отделното животно , мъдростта е възможна в цялото животинско царство. Там горе, където е видовата душа, царува мъдростта. Следователно, ние я виждаме навсякъде, където тази видова душа влиза в действие, където трябва да настъпят модификации във връзка с външни условия. Но когато става въпрос за духовната природа на животното, съответстваща на намеренията на вида , животното е като колективна маса. Ако оставите на всеки отделен войник да реши какво иска да прави или да не прави, как би могло да се получи нещо обединено, обединено начинание? Не е ли необходимо...

ли е необходимо, именно заради единството, индивидът да прави нещо нередно? Помислете добре върху тези мисли и ще откриете, че привидното противоречие се разрешава от само себе си, дори когато мухата се потопи в пламъка и намери смъртта си. В отделния случай това води до смърт, но в голям мащаб е от полза за вида.

По този начин виждаме способности и качества, мъдрост и интелигентност, разпространени сред животните. Виждаме мъдростта и като скрита в човешките същества. Животните също я притежават. Попитайте за паметта: хората я имат. Попитайте за животните и ще трябва да обърнете въпроса и да кажете, че животните „имат“ памет, животните „имат“ въображение. Животните са обладани от въображение, притежавани са от памет. Животните са членове на висше същество, което притежава памет и въображение. Животните се управляват от мъдрата групова душа зад тях, която не е в отделното животно. Сега, как това се свързва с опитомяването на животни и други подобни? Можете да го обясните много добре при тези условия. Ние тренираме ръка като индивидуална ръка. Като я тренираме като индивидуална ръка, ние трябва да изпълняваме определени дейности на нашия централен орган. Но освен това ръката трябва да бъде тренирана и когато ръката е тренирана, обучението се придържа към ръката като навик. Ако обаче се грижим за и тренираме отделно животно, можем да знаем, че това отделно животно, точно както отделен член на семейството, напредва по определен начин. Но то има и реципрочен ефект върху централния орган. Става ясно, че това отива толкова дълбоко в душата на вида, че подобни привични характеристики лесно се появяват отново в потомството. Това не е така при хората. При хората такива индивидуални черти са...

Нещата не могат просто да се наследяват, защото при хората родовото е засенчено, или по-скоро, осветено, от индивида .

От тези предпоставки можем по-добре да разберем хода на развитието на човека и животните . Днес теорията за еволюцията вече е на ръба на колапса. Това, което се твърдеше съвсем наскоро – че отделният човек е тясно свързан с най-високоразвитите бозайници – сега се опровергава от сериозни изследователи. Казва се , че е невъзможно хората да произлизат от маймуни. Но може да се твърди и обратното, тъй като все още споделяме определени способности с много по-нисши маймуни, което кара някои изследователи да вярват, че прародителят, от когото са произлезли хората, вече не е между живите. Естествената наука все още не може да приеме гледната точка, че маймуните са се развили, докато хората са еволюирали нагоре . Духовната наука не само разбира този произход, но и знае как да го изследва по отношение на животинските типове или видовете души и индивидуалните човешки души. Ако проследим произхода си от днешните висши бозайници и от хората, наистина стигаме до общ прародител. Но този прародител не е бил животно в съвременния смисъл. Този прародител е бил много по-близо до хората, отколкото е приличал на което и да е съвременно животно. Истинските предци, които търсим, са в известен смисъл както за хората, така и за животните, душите на техните видове или типове.

Кой би отрекъл това, някой, който наблюдава човешкия живот с безпристрастно око ? Да се върнем още по-назад в човешката еволюция или да погледнем...

Дори днес някои хора, така наречените диваци, изглежда са заседнали на по-нисък етап на дехуманизация : Не би ли трябвало да виждаме в тях много повече типични видови характеристики, отколкото в развитите, културно еволюирали хора ? Колкото по-назад във времето се връщаме, толкова по-малко индивидуални са човешките същества. Всъщност индивидът се е развил едва наскоро в рамките на човечеството и ние очакваме времена в бъдеще, когато хората ще притежават още повече индивидуални черти. Човешките същества са на пътя от видово или типологично същество към все по-индивидуално. Днес те стоят в средата. Ако се върнем към корените на човечеството, ще открием цели групи от хора, чиито отделни членове са нямали ясно изразено чувство за себе си, където племенните и семейните връзки са били далеч по-силни от чувството за индивидуалност . Индивидът също лесно е бил жертван в интересите на племето или вида ; накратко, дори при хората, ако се връщаме все по-назад, стигаме до разпознаването на групова душа, така че в древни, древни времена, във времена на далечното минало, ние също разпознаваме човешката душа като групова душа, точно както животинската душа на днешния ден.

Но човешката душа беше открила другата възможност . Как е открила тази друга възможност, която липсва на животинската душа? Животинската душа, така да се каже, е фиксирала, втвърдила и затвърдила своите индивидуални характеристики по-рано от човешката душа . И тъй като ги е затвърдила, животните вече не са били способни на развитие; те са останали на стария етап. Ако се върнем към маймуната, тогава трябва да кажем, че всеки отделен вид маймуна се основава на групова душа, която преждевременно е придала своите характеристики фиксирана форма. Следователно

То вече не можеше да развива качествата, заложиени във физическата форма. Човешките същества, по отношение на своите физически тела, бяха все още по-фино структурирани, по-гъвкави същества, способни на трансформация. Човешката групова душа е запазила малкото, което все още можеше да направи по отношение на способността си за развитие и трансформация. Със своя копнеж да формира физическо тяло, тя не се е деградирала толкова рано, колкото груповите души на днешните животни. Човешката душа чакаше до сега, когато за нея беше възможен по-пълноценен живот на Земята. По този начин груповите души на животните не можеха да използват телата на животните, за да влязат в тях по начина, по който човешката душа е влязла във физическото тяло на човек. Човешкото тяло е запазило способността си да става по-съвършено; то има потенциала да се превърне в обиталище, храм за висша индивидуалност, в който тогава може да пребивава и свръхсетивният интелект.

Следователно, ние откриваме способности като екстрасензорна памет, екстрасензорно въображение и интелигентност не в животните, а *над* животните. Духовното обаче откриваме в човешките същества; то е навлязло в човешките същества. Затова не е нужно да се изненадваме, че когато проследяваме произхода на света, откриваме момент във времето, когато животните отдавна са бродили по нашата земя, докато човешките същества можем да проследим само до третичния период или древния Дилувий. Геологията не отива по-далеч. Човешката душа е чакала да се въплъти, след като животните вече са станали физически. Човешкото тяло е кристализирало от духовната сфера. Телата на животните са се втвърдили по-рано, отколкото човешките тела са се появили от груповата си душа.

Те са се закали. В древността, когато груповите души на животните вече са се закали, тези души са били все още несъвършени. Следователно те са могли да формират само несъвършени стадии. Едва по-късно груповата душа на хората се индивидуализира и тогава тези индивиди са се родили на нашата Земя. Ето как разбираме защо животинското царство ни се струва като разглобено човешко същество. В древността *груповата* душа, която е била предопределена да еволюира, е формирала определени групови души; тя е изградила животински форми. Тя не е могла да продължи по-нататък. Други са развили своите характеристики. Не бива да се изненадваме, че съществото, което е чакало най-дълго, е слязло последно, показвайки най-голяма сложност, но и най-голяма хармония в сливането на това, което е разпространено в целия животински свят. Ето защо Гьоте е могъл да каже толкова красиво: Когато човек погледне навън в природата и възприеме това, което е фрагментирано в природата отвън, и го комбинира и преработва в това, което е мярка и ред вътре в него, е сякаш природата е на върха на своето развитие и възхищение от себе си.

Така, в човечеството, животинското царство се е индивидуализирало; в човечеството, характеристиките на животинския свят са обединени в едно цяло. По този начин ние възприемаме божествения дух в последователността от животински форми. Всяка животинска форма е едностранно представяне на божествения дух. Но човечеството е хармоничен, всестранно изразен негов дух. Следователно, *Парацелз*, въз основа на това осъзнаване, би могъл да изрази това, което все още е толкова трудно за разбиране: Когато погледнем към животинския свят, всяко животно е като буква за нас, а човечеството е думата, съставена от тези отделни букви. Това е прекрасна аналогия за връзката

между животните и божественото.

Хората. Гьоте обаче се запознал много по-задълбочено с отделните форми на животните. Той си казал: Ако погледнем животното и изучим неговата форма, тогава можем да видим как божественото творение се проявява в най-голямо разнообразие, в широк спектър; тогава можем да видим първичната идея, която се е разклонила в най-разнообразните си форми в най-разнообразните животни.

Не е нужно човек да бъде толкова гротескен, колкото *Окен*, който казва, че всеки отделен човешки орган е като животински вид, и наистина посочва конкретни човешки органи. Например, той казва за октопода, че е дал езика си. В тази гротескна форма той изразява неясно предчувствие – тъй като не е бил духовен учен. Гьоте, от друга страна, открива, че както човешката мисъл е разпределена между различните видове, така е и оригиналният тип, който стои в основата на всяко животно, само че при животните отделният орган, който хармонично се интегрира при хората, се появява едностранно. Гьоте казва: „Нека вземем лъв и го сравним с рогато или животно с рога. В основата им е същата първична идея. Но лъвът има специфична сила, която образува зъби. Същата сила, която образува зъби у лъва, образува рога у животното с рога. Следователно, никое животно с рога не може да развие пълен ред зъби в горната си челюст.“ Следователно Гьоте търси недостатъка от другата страна в животното.

В лоното на природата самото животно е съвършено създадено. Всичките му крайници са разположени според вечните закони, а съответната форма тайно съхранява архетипа. И архетипът, вече създаден в най-несъвършеното същество, който представлява душата в най-несъвършеното животно, достига най-съвършената си форма в човечеството.

Формата пребивава в носителя на индивидуалната душа. Следователно, човешките същества, подобно на животните, не само са получили форма, но самите хора позволяват на този архетип да оживее в тях чрез творческа мисъл. В тях мисълта се отразява не само във форма и облик, но и в своето проявление. Виждайки самата тази мисъл представена, Гьоте казва, проследявайки това постепенно издигане към висините: „Радвай се, най-висше създание на природата, че си способен да схванеш в себе си великата мисъл, според която е формиран редът на съществата , чак до теб.“

Заблудата за болестта в светлината на психическата наука

Мюнден , 3 декември 1907 г.

Човешките същества са хванати между две противоположни сили в живота си . От една страна, е потокът от събития и факти, постоянният поток от обстоятелства около тях, които създават множество впечатления. В противовес на това, вътре в тях, стои вътрешната сила на индивида. Човек трябва само повърхностно да наблюдава живота, за да осъзнае, че хората се нуждаят от необходим баланс между силите и фактите, които ги атакуват от всички страни, и това, което се разгръща вътре в тях. Когато човек е погълнал впечатление след впечатление в ежедневно суматоха на живота, той копнее за съзерцание, за уединение. Той усеща, че само в правилния баланс може да се намери здравословен живот.

Това е прекрасно изразено в едно изречение на *Гьоте* , което се задълбочава в загадките на съществуването, улавяйки дълбочината и широтата на живота :

Защото всяка сила се стреми напред в необятността, за да живее и да действа тук и там; докато отвсякъде течението на света ни свива, спъва и ни отнася със себе си; в тази вътрешна буря и външна борба духът чува една трудна за разбиране дума: от силата, която свързва всички същества, човекът, който побеждава себе си, се освобождава.

В тези последни два реда, току-що цитирани от „Тайните“: „От насиетието, което обвързва всички същества, човек се освобождава, като преодолява себе си“, се крие много мъдрост. Вътрешният аз, който напредва през бурята като тази сила в непрекъснато развитие и разгръщане, стои в контраст с това, което ни приближава отвън. Ние намираме равновесие, когато преодоляваме себе си. Можем да приемем това като водещ принцип за размислите, които ще ни занимават днес и утре. И двете теми принадлежат една към друга. Днес искаме да разгледаме заблудата на болестта и като необходимо допълнение, размисълът върху здравната треска ще последва вдругиден.

Само чрез по-нататъшно обмисляне тези думи могат да бъдат оправдани. Те ни водят към интелектуалните течения на настоящето и към това, което хуманитарните науки им противопоставят и какво трябва да си поставят за задача.

Когато чуем думата „налудна болест“, често се сещаме за факта, че някой изпитва реална болка и дискомфорт, докато страда от повече или по-малко въображаема болест. Именно тук трябва да се намеси културната професия на хуманитарните науки. От това зависят важни въпроси. Преди да разгледаме какво казват хуманитарните науки по тази тема, нека разгледаме няколко образа от съвременния живот. Всички цитирани тук примери са извлечени от реалния живот.

По време на едно от пътуванията ми, по пътя от Росток за Берлин, в Соур4 седяха още двама души – дама и господин – които много скоро започнаха разговор. Господинът се държеше доста забележително –

Достойно . След само няколко думи той легна по дължина на пейката и каза, че това е единственият начин, по който може да понесе живота. Дамата му каза, че е от Изтока и е била в курорт на Балтийско море. Вчера я обзе носталгия и реши да се прибере у дома, и тя избухна в сълзи. Господинът, подтикнат от плача на дамата, започна да му разказва за здравето си: „Имам много болести и пътувам от санаториум на санаториум, без да намирам здраве.“ Дамата отговори: „Аз също знам много за болестите. Много хора в родината ми ми дължат здравето и живота си.“ Господинът разказа за едно от многото си неразположения; дамата, черпейки мъдростта на сърцето си, му даде рецепта, която господинът записа. След няколко минути се появи втора болест и така нататък, докато той щастливо не записа тринадесет рецепти. Господинът имаше само едно притеснение: „Пристигаме в Берлин в девет часа; ще мога ли все още да получа рецептите тогава?“ Дамата го утеши, казвайки, че вероятно все още ще е възможно. Колкото и да е странно, господинът изобщо не забеляза, че самата дама е болна. Дамата продължи: „Много ви съжалявам“, след което изброи собствените си болести и разказа всички места, където е била в търсене на изцеление. Господинът препоръча книга от *Ламан*. Последва втора болест и втора брошура, докато тя не записа общо пет или шест книги, които възнамерява да купи на следващия ден. Накрая тя записа адреса на Ламан . Междувременно те бяха пристигнали в Берлин. Всички бяха записали информацията си и си тръгнаха доволни.

Всеки, който погледнеше хората дори с малко проникателност, скоро забелязваше, че на дамата вероятно нещо ѝ липсва.

Но човекът притежаваше само волята да бъде здрав. Ако беше призовал волята да бъде здрав, щеше да бъде напълно здрав. В това откриваме нещо симптоматично, с което често се сблъскваме в наши дни, и тогава проницателното око може да премине от този образ към друг.

Когато правим преходи в планински райони, виждаме стари замъци, разрушени дворци и т.н., които ни напомнят за отминали епохи, когато се е стремяло към сила на духа или когато физическата мощ е царувала. Тези замъци сега са в руини, но навсякъде в близост до тези паметници на силата човек вижда санаториуми, един до друг. Тази сцена ми се представи преди време в регион, особено богат на санаториуми. Озовах се в ситуация, в която трябваше да прекарам четвърт час в един такъв санаториум. Хората тъкмо слизаха за обяд. Убеждението, което придобих там, беше, че сред стотиците нито един наистина не се нуждаеше от санаториален начин на живот.

Сега нека се обърнем към по-интимни образи, които откриваме в анализите на мислещите лекари на нашето време. За щастие, има някои, които се занимават не само с тялото, но и с душата. Ще избира пример за лекар, който със сигурност би сметнал всичко теософско за глупост. Тези хора със сигурност са напълно неповлияни от това, което духовната наука казва. Такъв изключителен лекар е записал различни неща от живота си, различни случаи, в които е срещал хора от типа хора, за които този, разказан в книгата, е просто особено гротескен пример. Той бил повикан да прегледа момиче, чиито симптоми сочели за менингит. Но лекарят...

добро око. Когато остана насаме с нея, той зададе въпросите, които човек би задал в такъв случай, но нито един от въпросите му не беше убедителен. Накрая се оказа, че младата дама ще завършва училище; обаче догодина щяха да има особено интересни лекции, на които тя все пак искаше да присъства. Тъй като всички в семейството бяха против, тя се разболя. Лекарят каза: „Ще се намеся, за да ви позволя да останете по-дълго, но трябва да станете веднага и да дойдете на масата.“ И така беше направено. След няколко минути дамата се появи на масата и вече не беше болна. Друг пример: Един много умел лекар, който е много известен и винаги ми е вдъхвал известно уважение, трябваше да извърши операция на коляното. Братът на пациентката присъстваше. По време на операцията се чу пукащ звук. В резултат на това братът страдаше от ужасна болка. Операцията премина добре, но братът се разболя и не можа да се излекува цяла година.

Това показва силата, която въображението и изкривените възприятия могат да имат върху душата, и как имитации на болести, подобно на истински, истински симптоми, могат да възникнат от душата . Но лекарят не бива да прекалява в това отношение. Току-що споменатият е много умел. Той не се е заблудил от предположението, че винаги трябва да е така. При него дошла една дама, която страдала от непоносима болка в коляното след смъртта на съпруга си. Тя била лекувана от много лекари, които винаги вярвали, че са сигурни, че болестта ѝ е свързана с емоционалното ѝ състояние, с въздействието на смъртта на съпруга ѝ. Но тук лекарят, със здравия си разум, не е търсил никакво емоционално разстройство. Той е установил, че в този случай причината е голям мазол на петата ѝ...

Причините бяха налице. След операцията той изпратил дамата в Гащайн за последващо лечение, за да не zlepостави прекалено колегите си.

И така, сега осветлихме ситуацията чрез различни образи. Виждате колко силно въображението, мисловният образ, може да има реципрочно въздействие върху физическия организъм. Може да се каже, че тук със сигурност не се занимаваме с действителни болести, а с налудни представи за болест. Но всеки, който разбира, че всичко физическо е израз на духовното, че всичко, което се изправя пред сетивата ни, е проява на нещо свръхсетивно, няма да приеме въпроса толкова лекомислено. Дори в на пръв поглед доста отдалечени въпроси често се занимаваме с влияния на душата върху тялото. И това, което първоначално ни се струва дребнаво, нелепо – въображението – когато след това води до болка, много често до началото на действителни болести и дори по-далеч от самото начало. Това е повече от нещо, което може да бъде отхвърлено с просто свиване на рамене. Ако искаме да се задълбочим в това, трябва да си припомним това, което вече е обсъждано тук няколко пъти: природата и същността на човечеството.

За духовната наука това, което ни предстои, е просто външно. Човешкото тяло е един от членовете на човешката природа, член, който то споделя с всички останали същества около него. Отвъд това, то има етерно тяло, което, както във всяко живо същество, прониква във физическото тяло и се бори срещу разпадането му. Третият член е астралното тяло, носител на удоволствие и неудоволствие, радост и болка, страст и желание, най-нисшите импулси, както и най-висшите идеали. Хората споделят това само с животинското царство. Това, което определя човечеството.

Венецът на творението, това, което го отличава от всички останали същества, е неговото егo. Тези четири елемента изначално съставляват цялото човешко същество за нашите цели. Трябва обаче да сме наясно, че всичко видимо за очите ни не е нищо друго освен нещо, което произлиза от духа. Няма материално нещо, което да няма духовна основа.

Често използвана аналогия: Дете ни показва лед. Ние казваме: Това е вода в различна форма. – Тогава детето ще каже: Казвате, че е вода, но е лед. – На което човек ще отговори: Не знаете как водата се превръща в лед. – Същото е и за някой, който не знае, че материята е кондензирана форма на духа. За духовния учен обаче всичко видимо в нас произлиза от това, което носим в себе си като астрално тяло. Етерното тяло и физическото тяло са последователни продукти на кондензация на астралното тяло. Образ: Взимаме известна маса вода и превръщаме част от нея във формата на лед; тогава имаме лед във вода. Така етерното тяло и физическото тяло се кондензират от астралното тяло. Астралното тяло е останалата част, която е запазила първоначалната си форма.

Когато се сблъскваме със здраве или болест, можем да кажем, че те са израз на определени сили, които възприемаме в астралното тяло. Тук, разбира се, говорим само за болести, които възникват отвътре, а не за такива, причинени от външни влияния, като счупен крак, разстроен стомах или порязан пръст. Говорим за онези патологични състояния, които възникват от собствената природа на човек, и се питаме: Не е ли имало връзка, датираща от древни времена, между

не само между астралното тяло и физическото тяло, но и между вътрешните процеси на душата, удоволствието и болката, и физическите състояния на телата ни. Можем ли да кажем, че нещо за външното здраве на човек зависи от това дали изпитва това или онова чувство, тези или онези мисли? „Ако се задълбочим в такива мисли, ще можем да хвърлим светлина върху важни прозрения, които би трябвало да са особено ценни за хората днес.“

Човешките същества днес са загубили способността си да се издигнат до осъзнаването, че физическото тяло не е единственото нещо. Важното не е в какво човек вярва теоретично, а по-скоро отношението, което държи дълбоко в душата си към висшите аспекти на своето същество. За да разберем за какво всъщност става въпрос, нека си спомним спора между *Рудолф Вагнер* и *Карл Фогт*, авторът на трактата „Вярата и науката на въглищаря“. Вагнер представлявал спиритуалистическата гледна точка, докато Фогт виждал човешките същества просто като конгломерат от физически неща, от атоми. За него мислите са просто секрет на мозъка, синя мъгла, произтичаща от мозъчната дейност. При смъртта материята престава да произвежда тази синя мъгла на мисълта. Вагнер възразил на това, но по начин, който предполагал: Ако една двойка има осем деца, част от духа на родителите преминава върху децата, разпределяйки се между тях. Следователно той си представя духа в чисто материален план, може би както толкова много хора, като мъглява конструкция. Но важното е човек да се издигне със своите нагласи, усещания и чувства, за да схване истински духа. И може би е така.

Днес има много хора, които твърдят, че не знаят нищо за материализма, но въпреки това си представят духа в изцяло материални термини. Много теософи също си представят духа като фино разпределена материя. Дори в теософията е скрит голям прикрит материализъм.

Ако някой не може да се извиси до тази висота на духа, тогава постепенно настъпва вътрешна пустота, празнота, неверие във всичко, което надхвърля материята. Когато това обземе емоциите, когато разяжда всякаква вяра, всички чувства на душата, когато човек погледне навън към света и вече не е способен да усети нищо зад това, което вижда, тогава излиза наяве това, което води хората все повече и повече към най-очевидния физически егоизъм, *където* собственото им тяло става все по-важно, *където* те стоят все по-далеч и по-далеч от поговорката на Гьоте:

Човекът, който преодолява себе си, се
освобождава от насилието, което обвързва
всички същества .

Тук стигаме до важен аспект на материализма, който би се проявил напълно едва в бъдеще, ако духовната наука не успее да го преодолее. Ако човешките същества разбират само с интелекта си това, което възприемат сетивата им, за човешкото здраве ще последва нещо съвсем различно, отколкото ако видят в това, което им се изправя, сетивния израз на нещо духовно. Материалистичното и духовно-научното мислене имат дълбоко въздействие върху човешката психика. Следователно въпросът за значението на материалистическото и духовно-научното мислене има повече от просто теоретично значение. Нека първо разгледаме техните ефекти; единият има изтощителен ефект,

Другото е вътрешно удовлетворяващо. За да илюстрираме значението на тези ефекти за човешките същества, ето няколко прости примера: Човек е най-вероятно да стане късоглед, когато по време на формиращите си години пасивно се отдава на впечатления. Но ако човек активно се отдава на впечатленията от нещата, тогава зрението му остава добро. Човешките същества трябва да развиват продуктивна сила отвътре. Всичко е полезно, което подтиква човек да се превърне в център на творческа, продуктивна сила. Те трябва да творят отвътре; в противен случай продуктивната му сила увяхва и цялото му същество е компресирано от външни впечатления. Всички външни впечатления трябва да бъдат противодействани от вътрешна противодействаща сила. Но това трябва да бъде допълнено и от обратното: човек трябва да развие дейност, която се затваря от външния свят, ставайки невидима за навън.

Има две душевни преживявания, в които трябва да се задълбочите, преживявания, които ви показват, че човешките същества притежават вътрешна пълнота, която излъчва навън, и че търсят център за външната си дейност. Тези две емоционални посоки трябва да бъдат изучавани, защото те ни водят дълбоко в болестите на човешките същества. Едното чувство е негативно, страх; другото позитивно, срам; но то също така означава нещо негативно. Да предположим, че сте изправени пред събитие, което ви изпълва със страх и ужас. Ако разглеждате това не от материалистична гледна точка, а вземете предвид и астралното тяло, тогава бледността ще се появи като израз на енергийните потоци в човека. Защо душата влияе по този начин на разпределението на кръвта? Защото душата се стреми да изостри център на волята в себе си, за да може да действа навън оттам. Всъщност това е събиране на кръв в центъра -

Въпросът е, за да може да упражнява влиянието си навън. Това се разбира горе-долу преносно. При срама е обратното; ние се изчервяваме; кръвта тече отвътре към периферията. Чувството на срам показва състояния, в които искаме да угасим видимото, където искаме да угасим егото си. Човешките същества искат да направят егото си все по-слабо, така че да стане незабележимо за външния свят. Човешките същества се нуждаят от нещо, в което да се изгубят, от сливане с вселената, със световната душа или, ако щете, с обкръжението си, така че това, което наричаме наше его, да не иска да стане видимо навън. Тук имате полярност, която сочи към важни състояния на етерното тяло и *астралното* тяло. Това са два случая, в които силите *на* астралното тяло стават видими навън. Страхът и срамът се изразяват във физически състояния. Ако помислите за това, ще разберете, че всички психически процеси могат да окажат влияние върху процесите на организма. Това е вярно; това учи езотеричната наука . Има връзка, дори ако първоначално не достига до съзнанието на човека.

Сега обаче трябва да разгледаме феномена, че абстрактните мисли днес имат най-малко мислимо въздействие върху организма. Това, което научаваме в абстрактните науки, има най-малко мислимо въздействие върху тялото. Техният принцип е да трансформират това, което виждаме и възприемаме, в понятия на интелекта. Тази наука отказва да признае, че човешките същества притежават вътрешна продуктивна мъдрост, че душата може да произведе нещо за света от себе си. Наблюдавайки външно, тя не произвежда нищо. В най-дълбокия смисъл никаква вътрешна продуктивна сила не съответства на външните впечатления. Ученият отказва да признае, че не може да открие нищо в себе си.

Когато се замислим колко дълбоко е вкоренено убеждението, че човек вече не може да намери нищо в себе си, тук виждаме отправната точка за опустошителния ефект на знанието, което се придържа само към външното.

Какво лекарство има за цялото човечество? Лекарството би било вътрешното търсене на мъдрост и истина, вътрешната продуктивност на духа, да се добави към външната наука. Това се намира в истинската духовна наука. Там сте отворили източници, чрез които човечеството може да развие от себе си това, което се крие зад нещата. За някои нещата са потискащи. Но който вижда това, което никое външно възприятие не може да схване, който възприеме това, създава еквивалента на външното възприятие, който е необходим за пълното изцеление на душата и тялото. Това изцеление на душата не може да се постигне чрез абстрактни теории и мисли, които са твърде тънки, твърде оскъдни. За разлика от това, мощното е това, което се трансформира от понятие в образ. Как да се разбере това? Можете най-добре да го разберете, като помислите за това, което се нарича еволюция. Чувате: Имало е най-простите живи същества, които са ставали все по-сложни, докато не са стигнали до човечеството. Но там отново имате само абстрактни, оскъдни понятия. Ще намерите същото в много теософски теории за развитието. Те започват с Логоса и след това продължават с множество абстрактни понятия като диференциация, еволюция, инволюция и т.н. Това е твърде слабо по отношение на въздействието си върху организма. Силно е обаче това, което живее в душата, когато човек съзерцава нещо такова, каквото е било представяно на душата като образ или въображение в Германия от 14-ти век. Такъв образ ще бъде представен тук.

Искаме да превърнем в диалог казаното на ученика: Погледни растението, поставете човека до него и сравнете двете. Главата не трябва да се сравнява с цветето, нито кракът с корена. Дори *Дарвин*, реформаторът на естествените науки, не е правил това. На ученика е било казано: Коренът съответства на човешката глава; човекът е обърнато растение. – Духовната наука винаги е твърдяла това. Това, което позволява растението да бъде целунато в целомъдрие от слънчевите лъчи, за да може да се роди новото растение, е, обратно, насочено в срам към центъра на земята в човека. Животното стои по средата между двете. Животното е полуобърнатото растение. *Платон* казва, обобщавайки това, което живее в растението, животното и човека: Световната душа е разпната на кръста на световното тяло. – Световната душа, която преминава през растението, животното и човека, е разпната на кръста. Ето как духовната наука винаги е обяснявала кръста. На ученика, на когото бил представен този значим образ, било казано: „Виждале как човекът се развива от притъпеното съзнание на растението, през животното, до точката, в която е намерил своето самосъзнание. В спящото човешко същество имаме нещо, което има същата стойност на съществуване като растението. Като прониква в чистата, целомъдрена растителна материя с тялото на желанието, човекът се е издигнал по-високо, но също така, в известен смисъл, се е спуснал по-дълбоко. Той не би могъл да придобие своето високо самосъзнание по друг начин; но сега той трябва отново да трансформира и природата си на желание. По-късно човекът ще има орган за размножаване, свободен от желание, като чашката на растението.“ Така на ученика било показано времето, когато човекът, свободен от желание, ще може да създава своя ближен.

Това е изобразено в образа на Светия Граал в школите на Граала. Тук развитието не е представено в мисъл, а в образ, във въображение. По този начин бихме могли да превърнем всичко, което е дадено само в абстрактни понятия, в образи. Много би се постигнало с това. Ако човек позволи на този важен идеал за развитие да се издигне пред него, докато се развие въображението на Светия Граал, тогава той не само има храна за преценка, тогава не само интелектът се придържа към него, тогава пълната същност на чувството се обгръща около такъв образ. Вие потръпвате пред великата мистерия на света, когато наистина видите развитието на света и го погълнете в себе си в такива образи; такива образи имат закономерно хармонизиращ ефект върху организма. Абстрактните мисли са неефективни, но тези образи действат като лечебни вътрешни стимули. Образите предизвикват емоции и ако са истински световни образи, въображения, тогава те имат лечебен ефект. Когато човек трансформира това, което вижда външно, в тези образи, той се освобождава от вътрешното си аз и бурята се отприщва в хармония. Те преодоляват „силата, която свързва всички същества“ и се свързват с всичко, с което се сблъскват. Те се изливат навън, сливайки се със света чрез чувствата си. Вътрешното „аз“ се разширява в духовна вселена. В момента, в който човек няма начин да формира тези вътрешни представи, цялата енергия се влива навътре и той се придържа здраво към егото си. Това е мистериозната причина за това, което виждаме у много от нашите съвременници: Хората са изоставили старата форма на религия и сега са хвърлени обратно към себе си. Те живеят все повече и повече в себе си, все повече и повече сами със себе си. Колкото по-малко човек...

Колкото повече човек има възможност да се слее с общия свят, толкова повече осъзнава какво се случва в собствения му организъм. Това е причината за фалшивите чувства на страх и фалшивите възприятия за болест.

Образът действа от душата върху организма; здравословното разположение на тялото се постига от истинските образи. Фалшивите образи също оставят своя отпечатък. Те пораждат това, с което се сблъскваме в смущенията на душата, които по-късно се превръщат във физически неразположения. Тук се крие истинската причина, която в крайна сметка води до налудни болести. Този, който се изключва от по-голямата взаимосвързаност на света, няма да може да отхвърли това, което му се изправя. И обратно, невъзможно е някой, който е отпечатал силни образи върху себе си, да бъде измамен от фалшиви. Например, той не би усетил, както понякога се случва, тока на индукционна верига през тялото си, въпреки че няма ток.

Всеки образ, който не се вписва в глобалния контекст, всичко, което се явява като едностранчива картина на ежедневието, е едновременно и изтощителен образ. Само като винаги гледа от индивида нагоре към великата мистерия на света, човек може да коригира това, което се нуждае от корекция. Това, което наистина засяга душата, може да освободи мощна сила. Това, което е произведено по този начин в хода на културното развитие, е нещо, което не бива да се пренебрегва. Днес се ограничаваме до инстинктите за здраве. Нека разгледаме трагедията от тази гледна точка. Древните гърци са знаели, че човек, който наблюдава трагедия, изпитва страданието, е обзет и завладян от нея; но когато си тръгнат, те знаят, че героят е триумфирал над страданието, че човекът може да преодолее страданието на света. Чрез гледката на страданието и триумфа над...

Чрез изкривяването на страданието човек става здрав. Обръщането на погледа навътре го разболява. Да видиш това, което живее вътре, външно в образ, носи здраве. Ето защо *Аристотел определя* трагедията като демонстрация на това как героят преминава през страданието и страха, за да може човек да се излекува от страданието и страха. Това се простира далеч. Духовният учен може да ви каже защо древните народи са представяли образи на душата в приказките и легендите: показвали са образи на това, от което човек трябва да обърне поглед навътре. Потокът на кръв в приказките е здравословен образователен инструмент. Който може да следи митовете по този начин, ще види много в тях. Например, когато човек вижда отмъщението външно в образ, когато вижда външно в образ това, което трябва да се отучи, това има ефекта да му помогне да го преодолее. Дълбока мъдрост се крие дори в най-кръвожадните приказки. Нашата вътрешна хармония е нарушена, когато постоянно се вираме в душите си; тя ще изцели, когато погледнем във вселената, в космоса. Но човек трябва да знае какви образи са необходими: Представете си меланхоличен човек, хипохондрик, който не може да преживее определени събития. Сега човек иска да го развесели с весела музика или нещо подобно. Това постига обратното, дори и в момента да не изглежда така; дълбоко в себе си той намира това за скучно и мрачно, дори и да не го признава. Сериозните образи са необходими, дори и първоначално да обиждат.

Така че виждате, че от хуманитарните науки може да се появи много специфичен подход към лечението на душата. Човек не може да се справи с заблудата за болестта в отделни случаи. Тя произтича от нашата материалистична епоха, от липсата на продуктивност. Фалшивият, неоснователен страх, че всички

Чувствата , които изразяват нарушен емоционален баланс, като например меланхолията, се обясняват с по-дълбоко разбиране на основните връзки. И тук се намират лекарствата. Никога не би могло да се случи на някой, който разбира тези връзки, да не е в състояние да се откъсне от егото си. В такива случаи обикновено има някакъв спусък, но той е засилен. Например: някой удари коляното си в ръба на масата. Липсват му дълбоките, всепоглъщащи мисли, които го занимават, така че не може да избяга от болката. Така болката се засилва. Викат лекаря и той казва, че това и онова трябва да се направи. След това, изведнъж, човек усеща болка в другото си коляно. След това към сместа се добавя и лакътят му и така нататък, докато накрая вече не може да движи краката или ръцете си, защото си е ударил коляното. Може да има неща, които насочват вниманието към определена точка, но има и неща, които могат да създадат баланс. Човешките същества могат да намерят баланс във все по-трудния си живот само като се ангажират с духовните науки. Само тогава ще бъдат по-добре подготвени да се изправят пред влиянията на цивилизацията.

можем да открием и външни причини за липсата на продуктивност. Фактите говорят сами за себе си. Вижте животните, които са били трансплантирани в нашата култура, в плен. Те се разболяват, дори и тези, които никога не биха се разболели в дивата природа. Това произтича от факта, че всичко, произхождащо от външната среда, оказва силно влияние както върху хората, така и върху животните. Животното не може да развие противодействие, защото еволюцията му е завършена. Хората също изпадат в упадък чрез културния прогрес.

Ако не може да противодейства на външните влияния с продуктивна сила, той трябва да трансформира и преобразува тези влияния чрез вътрешна дейност; тогава те могат дори да бъдат използвани за по-нататъшното развитие на индивида. Човекът, който развива радикална материалистическа теория, нейният създател, е здрав, защото твори отвътре. Привържениците на тази теория вехнат, защото им липсва собствена продуктивна сила. Четенето на книги по хуманитарни науки е безполезно, ако не ги преустроите вътрешно. Тогава това е вътрешно съвместно производство. Ако това не е така, тогава не е изучаване на книги по хуманитарни науки. Важното е да се усети силата, която иска да тласка напред и да погълне външния свят, и да се намери балансът между външните впечатления и вътрешната продуктивност. Човешките същества трябва да се освободят от външния конфликт на света, за да не става той все по-забележим и да не ги завладява. Трябва да предприемем контраатака. Външното впечатление също трябва да претърпи контраатака отвътре. Тогава можем да се освободим от него; в противен случай то само ще ни привлича все по-навътре. Ако се съсредоточим единствено върху вътрешното си „аз“, пред душата ни възниква видение за страдание. Когато изразяваме баланса между вътрешната сила, която неспокойно се стреми напред, и външната сила, ние се сливаме с външния свят. Така, в по-дълбок смисъл, сме стигнали до разбирането на заблудата на болестта като феномен на нашето време.

Отправната точка днес беше: Хуманитарните науки се стремят да бъдат лекарство, за да може човечеството да се освободи от себе си и по този начин от всяка обвързваща сила. Защото всяка обвързваща сила е патогенна. Само по този начин можем да получим яснота относно дълбоката същност на строфата на Гьоте:

Защото всяка сила се стреми напред в
необятността, за да живее и да действа тук и
там; докато отвсякъде течението на света ни
свива, спъва и ни отнася със себе си; в тази
вътрешна буря и външна борба духът чува
една трудна за разбиране дума: от силата ,
която свързва всички същества, човекът,
който побеждава себе си, се освобождава.

ЗДРАВНАТА ТРЕСКА В СВЕТЛИНАТА НА ХУМАНИТАРНИТЕ НАУКИ

Мюнхен , 5 декември 1907 г.

Здравето е нещо, което всяко човешко същество естествено желае. И можем да кажем, че това човешко желание за здраве не произтича единствено от егоистични чувства и желания, а по-скоро от оправдания копнеж за работа. Ние дължим способността си да работим, способността си да действаме в света, на здравето. Следователно ние ценим здравето като много специален актив. Има нещо изключително важно именно в този начин на мислене - стремежът към здраве, заради възможността да се работи. В известен смисъл той крие тайната на обстоятелствата, при които здравето е дори желателно. Може да изглежда странно, че здравето е желателно само при определени обстоятелства. Но днешната дискусия има за цел да ни покаже, че здравето е сред онези блага, които е най-вероятно да придобием, когато се стремим към него не заради самото него, а заради някой друг. Че това не винаги е така днес, може да се види от всеки, който погледне света около нас.

Колкото и странно да изглежда да се говори за здравна треска, за трескаво желание за здраве, много хора днес могат да наблюдават това явление. По какви средства, по какви безброй начини, повечето хора днес се стремят към здраве?

Здраве. Днес навсякъде откриваме трескаво преследване на здравето. Скитаме се из райони, където стари замъци и руини разказват за онези, които някога, като монаси и рицари, са притежавали сила на духа и физическа мощ. Тези замъци сега са в руини. В същите тези райони сега намираме санаториуми. И кога, в който и да е период от световното развитие, е имало толкова много специализирани усилия за постигане на здраве чрез естествен начин на живот, методи за лечение с вода или въздух? Хората са принудени да вземат въздушни и слънчеви бани. Един мой познат дойде да ме види веднъж през първата половина на лятото; той беше на път за санаториум. С големи трудности успя да измъкне четирите седмици ваканция, които възнамеряваше да прекара там. Според него, естествено е най-доброто нещо, което може да бъде човек да прекара това време в сравнително задоволителен живот в санаториума. Затова не исках да го накарам да осъзнае безсмислието на начинанието си и по този начин да му отнема цялата надежда. На връщане той дойде да ме види отново. Донесе със себе си малка книжка, в която беше записал всичко, което тялото му е трябвало да понесе през тези четири седмици. Отново, човек не можеше да помрачи настроението му, но въпросът беше на върха на езика: Кажи ми, кога работи по-усилено, през цялата година или през тези четири седмици, когато те гонеха от топло на студено, от сухо на мокро и когато те замахваха с много метли? И най-лошото беше, че след няколко седмици той ми каза: Това лечение не ми помогна повече от всяко друго лечение, което е имал през последните тридесет години - защото всяко лято е опитвал нещо различно. Всеки, който обичаше този човек, можеше само да изпита леко съжаление.

Обърнете внимание на тази мания по здравеопазването. Колко хора се стичат към хипнотисти и „духовни лечители“ в днешно време! Колко писания има за „хармония с безкрайността“ и подобни теми? Накратко, манията по здравеопазването е нещо, което процъфтява в наше време.

Сега може да се повдигне друг въпрос: Наистина ли тези хора са болни? Разбира се, че нещо ще им липсва; но има ли някаква перспектива да се постигне здраве чрез всички тези неща?

Една древна поговорка е оцеляла, особено сред примитивните хора, и до днес. Често се казва, че това, което обикновеният човек възприема в такива поговорки, често съдържа нещо добро. – Да, но също толкова често това е и нещо невярно! И така е с тази поговорка: Има много болести, но само *едно* здраве. – Това е просто много глупаво. Има толкова здравословия, колкото хора: всеки човек има свое индивидуално здраве. – Това вече предполага, че всички общи, формулирани предписания за това кое е здравословно за хората са абсурдни. Именно онази част от човечеството, засегната от здравната мания, страда най-много от тези общи здравословни предписания и от факта, че вярвайки, че има нещо, което може да се нарече универсално здраве, те си мислят, че трябва да направят това или онова, че е здравословно. Най-невероятно е, че не се разбира, че слънчевата баня може да бъде здравословна за човек от време на време, но че това не бива да се обобщава. Тя може да бъде много вредна за някой друг. Като цяло това се признава, но на практика не се действа. Трябва да осъзнаем: здравето е много относително понятие, нещо, което зависи от един човек.

постоянни промени, особено за хората, които са най-сложните същества на Земята.

Трябва да се обърнем към хуманитарните науки; тогава ще се потопим дълбоко в човешката природа и ще осъзнаем колко променливо е всъщност това, което наричаме здраве. На практика ние обикновено напълно забравяме какво е толкова високо ценено днес в материалните неща: забравяме, че и човешките същества са в процес на развитие.

Какво означава: Човекът е в състояние на развитие? — Още веднъж, същността на човека трябва да се подчертае. Физическото тяло е само една част от човешката природа. То е споделено с цялата нежива природа. Но като втори член той има етерното или жизнено тяло, което споделя с всичко живо. То е постоянен борец срещу всичко, което се стреми да унищожи физическото тяло. В момента, в който етерното тяло напусне физическото тяло, физическото тяло би било труп. Третият член е астралното тяло, което той споделя с животните, носител на удоволствие и болка, на всяко усещане и идея, на радост и скръб, така нареченото тяло на съзнанието. Четвъртата част е неговото ego, центърът на неговото същество, което го прави венец на творението. Егото трансформира трите тела чрез развитие от този център навън. Нека разгледаме необразования дивак, обикновения човек и високообразования идеалист. Дивакът все още е роб на страстите си. Обикновеният човек пречиства своите импулси. Той се въздържа от поддаване на определени импулси и ги заменя със закон или високи религиозни идеали. Това означава, че те извличат от егото си астралното си

Тялото се трансформира. В резултат на това то вече има два крайника. Единият все още запазва формата на дивак, докато другият се трансформира в духовното аз или Манас. Чрез впечатленията от изкуството или дълбоките влияния на религиозните основатели, човек работи върху етерното си тяло и създава Будхи. Но и физическото тяло може да се трансформира в Атма, ако човек се посвети на определени духовно-научни практики. Така човек работи върху трите си тела, съзнателно или несъзнателно. Ако можехме да погледнем много, много назад в развитието на човечеството, щяхме да открием навсякъде примитивни състояния на културата, прости начини на живот. Всичко, което хората имат, за да задоволят своите духовни и физически нужди, целият им начин на живот, е просто. Всичко се развива и заедно с него се развива и самото човечество. Това е най-важното.

Представете си живо примитивен човек, който мели зърно на брашно между два камъка, и помислете какво още има около този човек. Сравнете този човек с някой от по-напреднала цивилизация. Какво е около него, какво вижда от сутрин до вечер? Той попива ужасните впечатления от шумния метрополис, трамваите и т.н. Сега трябва да разберем как протича развитието. Трябва да приложим това, което знаем за прости неща, към културния процес. *Гьоте* е казал: „Окото е образувано от светлина за светлина.“ Ако няхахме очи, нямаше да виждаме цветове и светлина. Откъде са ни взели очите? *Гьоте* е казал и това: „От безразлични органи светлината е привлякла очите.“ Така, чрез

Звукът е оформил ухото, а топлината е породила чувството за топлина . Човешките същества са оформени от това, което се разпространява в света около тях. Точно както очите дължат съществуването си на светлината, така и други по-фини структури в организма дължат съществуването си на това, което ни заобикаля . Простият, примитивен свят е тъмната камера , която все още задържа много органи. Това, което е светлината за също толкова важните органи, от които се е развило окото, е околната среда за примитивните хора . Тя влияе по съвсем различен начин на хората, каквито живеят днес. Те не могат да се върнат към примитивно състояние на културата; по-скоро около тях е действала все по-интензивна, по-силна духовна светлина, която непрекъснато е пораждала нови неща.

Сега можем да разберем значението на този трансформиращ културен процес, ако разгледаме съдбата на онези същества, които също са подложени на това влияние, но *не могат* да участват в трансформацията. Това са животните. Те са структурирани по различен начин от хората. Ако погледнем животното такова, каквото се появява във физическия свят, то има физическо тяло, етерно тяло и астрално тяло във физическия свят, но няма его във физическия свят. Следователно, на физически план животните не са способни да трансформират тези три тела и вече не могат да се адаптират към нова среда. Онзи ден разгледахме дивите животни в плен. Животните в дивата природа никога не страдат от туберкулоза, кариес и т.н., но страдат в плен. По този начин те проявяват цяла гама от признаци на упадък в плен или подобни условия. По време на културния процес хората непрекъснато са поставяни в различни условия. В това,

Културата съществува. В противен случай нямаше да има развитие, нямаше да има човешка история. Това, което наблюдавахме като естествен експеримент при животните, в неговия ефект върху физическото тяло, ни се противопоставя при хората като своя противоположност. Тъй като хората притежават „аз“, те са способни да обработват културните впечатления, които ги атакуват вътрешно. Те са активни вътрешно, като първо се адаптират и реструктурират астралното си тяло към променените обстоятелства. С развитието си хората се сблъскват с висши култури и получават все нови впечатления. Те първоначално се изразяват в чувства и усещания. Ако хората останат пасивни и неактивни, ако не възникне никаква активност, никаква продуктивност, тогава и те биха атрофирали и се разболели, подобно на животните. Но това е, което отличава хората: способността им да се адаптират и постепенно да трансформират етерното и физическото си тяло от астралното тяло. Човек обаче трябва да бъде вътрешно равен на тази трансформация; в противен случай не може да се постигне баланс между това, което им се противопоставя външно, и това, което им противодейства отвътре. Бихме били смазани от външни впечатления, точно както животно е смазано от тях в клетка, защото не развива никаква вътрешна продуктивност. Но хората притежават тази вътрешна активност. Хората винаги трябва да могат да противодействат на духовните светлини около себе си, в известен смисъл да им предложат очи.

Всичко, което създава дисхармония между външните впечатления и вътрешния живот, е нездравословно . Особено в големите градове можем да видим ефектите от постоянно нарастващите външни стимули. Когато трябва да бързаме все повече и повече, когато трябва да позволим на шумни звуци и забързани хора да ни подминават...

Да бъдеш пасивен, да останеш пасивен и да предприемаш действия срещу нещо е нездравословно. Като заемаме позиция, не имаме предвид чисто интелектуална, а по-скоро, че нашите чувства, нашата душа, всъщност самият ни физически живот, могат да реагират. Ще разберем това правилно, като разгледаме едно конкретно заболяване, което е особено разпространено в наше време и което никога преди не е било виждано: Човек, който не е свикнал да попива много, който е беден духом, се сблъсква с всякакви впечатления, така че е изправен пред напълно неразбираем външен свят. Това е особено вярно за много жени: вътрешното им „аз“ е твърде слабо, твърде неструктурирано, за да обработи всичко. Но това откриваме и при много мъже. Резултатът са истерични заболявания. Всички тези заболявания могат да бъдат проследени до това.

Друга форма на заболяване възниква, когато животът ни кара да искаме да разбираме твърде много за това, което срещаме във външния свят. Това е най-силно изразено при мъжете, страдащи от причинно-следствена болест. Те свикват постоянно да питат: Защо? Защо? — Дори се казва, че човекът е никога неспящото животно на причинно-следствената връзка. Днес вече не можем да дадем на безполезните питащи отговора, който е дал един религиозен основател, защото сме твърде учтиви. Когато го попитали: „Какво е направил Бог преди сътворението на света?“, той казал: „Той отрязал пръчки за онези, които задават безполезни въпроси.“ Това е точно обратното състояние на истерика. Тук има прекомерен, неспокоен копнеж за решение на загадки. Това е просто израз на вътрешно настроение. Който никога не се уморява винаги да пита „Защо?“, има състояние, което е...

Тяхната конституция се различава от тази на другите хора, което показва, че имат различно вътрешно функциониране на ума и тялото си от някой, който пита „Защо?“ само когато е външно провокиран. Това води до всички хипохондрични състояния, от най-леките до най-тежките налудни заболявания. Ето как културният процес влияе на хората. Преди всичко, човек трябва да има отворен ум, за да може постоянно да преработва това, което му се случва. Сега можем да обясним и защо толкова много хора изпитват порив: Вън от тази култура, вън от този живот! Те вече не са в състояние да се справят с това, което ги напада; те копнеят да избягат. Това винаги са слаби натури, които не могат да противодействат на външните впечатления с мощна вътрешна сила.

, днес не можем да говорим за някакъв общ шаблон за здраве, защото животът ни е толкова разнообразен. Един човек е на едно място, друг на друго. И тъй като това, което се развива в човек, по определен начин е било развито от външния свят, всеки човек има свое уникално здраве. Следователно, ние трябва да дадем възможност на хората да понасят средата си, чак до телесните си функции. За някой, роден в обстоятелства, които изискват леки мускули и леки нерви, би било глупаво да развива дебели мускули. Къде се крие мярката за здравословно развитие на човек? Тя се крие в самия човек. Здравето е като парите. Ако се стремим към пари, за да ги използваме за благотворителни цели, тогава това е нещо полезно, нещо добро. Стремещът към пари не бива да се отхвърля, защото е нещо, което ни позволява да насърчаваме културния процес. Ако се стремим към пари заради самите пари, това е абсурдно.

Абсурдно . Същото е и със здравето. Ако се стремим към здраве заради самото него, то няма смисъл. Ако се стремим към възстановяване заради това, което можем да постигнем със здравето, тогава стремежът към здраве е оправдан. Всеки, който иска да придобие пари, първо трябва да изясни: Колко му трябва? След това трябва да се стреми към тях. Всеки, който копнее за здраве, трябва да помисли какво може да се изрази в реалността с лесно неразбираемите думи: комфорт, жажда за живот и радост от живота. Сред примитивните хора радостта от живота, удовлетворението от живота и жаждата за живот присъстват. В човек, чийто външен и вътрешен живот са в хармония, в хармонично развит човек, трябва да е така, че ако има някакво недоволство, ако нещо боли, независимо дали е физическо или психическо, това чувство на недоволство е признак на някаква болест, на някаква дисхармония. Следователно, във всяко образование и във всяка обществена работа, не трябва да се работи по шаблон, а по-скоро от широтата на културните перспективи, за да могат хората да изпитват радост и удовлетворение от живота.

Странно е, че това се казва от представител на хуманитарните науки! Това казват хуманитарните науки, които са обвинявани в стремеж към аскетизъм! Ако някой, който изпитва голямо удоволствие да ходи в музикалната зала всяка вечер или да пие осемте си литра бира, намери хора, които намират радост в нещо по-висше, той просто казва: Те се унижават. – Не, тези хора биха се унижавали, ако седнат с него. Всеки, който намира радост в музикалната зала и други подобни, принадлежи там и би било погрешно да му се отнеме тази радост. Единственото здравословно нещо, което може да се направи, е да му се отнеме вкусът към нея.

Работата трябва да се използва за пречистване на удоволствията и удовлетворенията. Теософите не се срещат, защото им е трудно да говорят за висши светове, а защото това им доставя най-голяма радост. За тях да седнат и да играят „Шестдесет и шест“ би било най-страшното отречение. Те са радостни с всяка фибра на съществото си; затова живеят по начина, по който живеят.

Не става въпрос да казваме на хората, дори когато става въпрос за тяхното здраве: „Трябва да направиш това и онова!“ – става въпрос за осигуряване на радост и удовлетворение. В това отношение духовният учен е истински ценител на живота. Как това се отнася за здравето? Трябва да сме наясно, че ако даваме на някого някаква рецепта относно здравето му, ние трябва да се обърнем точно към това, което дава на астралното му тяло радост, блаженство и удоволствие. Защото астралното тяло влияе на другите части на тялото. Но това е по-лесно да се каже, отколкото да се направи. Затова, един пример.

Има дори някои теософи, които практикуват такова крайно самоунижение, че вече не ядат месо. Ако това бяха хора, които все още таяха истинско желание за месо, тогава това най-много би било подготовка за по-късно състояние. Стига обаче до етап, в който човек има такава връзка с околната си среда, че яденето на месо става невъзможно. Лекар, който също не ядеше месо, не защото беше теософ, а защото смяташе този начин на живот за здравословен, беше попитан от приятел защо не яде месо. Той отговори с контравъпрос: „Защо не ядеш конско или котешко месо?“ И, разбира се, приятелят трябваше да признае, че го намира за отвратително, въпреки че ядеше свинско, говеждо и т.н. Така за лекаря всяко месо беше просто отвратително.

Само когато вътрешното, субективно състояние съответства на обективните факти, е назрял моментът външните факти да имат лечебен ефект. Трябва да бъдем равностойни на външните реалности. Това се изразява с думата „благополучие“, която не трябва да използваме тривиално, а по-скоро в нейния почитан смисъл като хармонично сливане на нашите вътрешни сили. Щастието, радостта, удоволствието и удовлетворението, *които* са основите на здравословния живот, винаги извират от един и същ източник: чувството за вътрешен живот, което е съпътстващо явление на продуктивността, на вътрешната активност. Човек е щастлив, когато може да бъде активен. Тази активност не трябва да се разбира грубо.

Защо любовта прави хората щастливи ? Това е дейност, която понякога дори не разпознаваме като такава. Защото е дейност отвътре навън, обхващаща другия. В нея ние изливаме вътрешното си аз. Оттук и лечебната, предизвикваща щастие сила на любовта. Продуктивността може да бъде най-интимното нещо и не е нужно да бъде бурно видима. Ако някой седи над книга и впечатленията го завладеят и го нападнат, тогава той постепенно ще изпадне в депресивно настроение. Но ако образите се събудят, докато четете книгата, тогава има продуктивност, която носи щастие. Това е доста подобно на това, когато човек се страхува от събитие и пребледнява. Тогава кръвта нахлува навътре, за да ни направи силни, така че това, което ни се изправя външно, намира противотежест вътре. В чувството на страх вътрешното производство се събужда към външна дейност. Осъзнаването на вътрешна дейност е това, което лекува. Когато човек наблюдава дейността на вътрешното формиране, докато тя възниква.

окото можеше да усети усещането от безразличния орган, Менсди щеше да го възприеме като чувство на благополучие; обаче по това време той все още не беше в съзнание.

Много по-добре е да не се настанява изтощен човек в санаториум, а в среда, където той изпитва радост – преди всичко емоционална радост, но и физическа радост. Да се доведе човек в среда на радост, където с всяка стъпка вътрешното чувство на радост се събужда, е това, което го прави здрав – например, когато види слънчевите лъчи, пронизващи дърветата, възприема цветовете и аромата на цветята. Но човекът трябва да може сам да усети това, за да може да вземе здравето си в свои ръце. Всяка стъпка трябва да го стимулира към вътрешна дейност. *Парацелз* е направил красивото изказване: „В идеалния случай всеки трябва да бъде себе си, своя личност и никой друг.“ Вече е ограничение на това, което ни прави здрави, ако първо трябва да отидем при някой друг. Тогава вече се сблъскваме с външни впечатления, които може да изглеждат успешни за кратко време, но в крайна сметка водят именно до истерия.

Разглеждайки го по този начин, човек стига до други, по-разумни заключения. Днес има хора, включително лекари, особено лаици, които водят битка срещу конвенционалната медицина. Реформа в медицината наистина е необходима, но тя не може да се постигне чрез тези битки; по-скоро прозренията на хуманитарните науки трябва да бъдат интегрирани в самата наука. Хуманитарните науки обаче не са предназначени да насърчават дилетантството. Днес има хора, които страдат от „куриерка треска“. В края на краищата е много лесно да се открие това или онова заболяване у някого. Някой забелязва, че този или онзи орган не изглежда така, както при друг човек. Някой не диша така, както човекът, обхванат от „куриерка треска“, смята, че всеки трябва да

диша —

И тогава е необходимо лечение! Ужасно, абсолютно ужасно! Защото изобщо не става въпрос за това - стремеж към формулна концепция за здраве. Много е лесно да се каже, че това или онова не съответства на здравето. На някого му липсва кракът; той е болен, със сигурност по-болен от някой, който диша неравномерно или има белодробно заболяване. Но целта не е да се излекува този човек. Би било глупаво да се каже: Трябва да се погрижим този човек да си върне крака! — Затова накарайте крака му да порасне отново! По-скоро целта е да направим живота му възможно най-поносим.

Това е общата идея; но на по-детайлно ниво е същото. Защото може да се намери малък недостатък някъде във всеки човек. И понякога целта дори не е да се поправи недостатъкът, а да се направи животът възможно най-поносим за човека въпреки него. Представете си рана по ствола на растение. Тъканта и кората растат около раната. Подобно е и с хората. Силите на природата поддържат живота, като растат около недостатъка. Предимно лекарите-лаици попадат в този капан да искат да лекуват всичко. Те искат да култивират един и същ вид здраве у всеки . Но няма такова нещо като *едно -единствено, перфектно* здраве, точно както няма такова нещо като *един* „нормален“ човек. Не само болестите са индивидуални, но и здравословните състояния. Най-доброто нещо, което можем да дадем на хората, независимо дали като лекари или съветници, е да им вдъхнем твърдото убеждение, че се чувстват комфортно, когато са здрави, и неудобно, когато са болни. Това не е толкова лесно в днешно време, предвид нашите обстоятелства. Тези, които разбират материята, ще се страхуват най-много от онези болести, които не са причинени от умора -

Болката и страданието се изразяват чрез тези емоции. Ето защо е толкова лошо да се опитваме да се успокоим с морфин. Здравето е, когато носи удоволствие, а болестта носи неудоволствие. Можем да придобием този здравословен начин на живот само когато се укрепим вътрешно. Правим това, когато се противопоставим на сложните обстоятелства със силна вътрешна сила. Обсебването от здравето ще приключи само когато хората вече не се стремят към здраве като такова. Човек трябва да се научи да усеща и усеща дали е здрав и че липсата на благополучие може лесно да се понесе. Това е възможно само чрез силен мироглед, който се простира и във физическото тяло. Той възстановява хармонията. Такъв мироглед обаче не зависи от външни впечатления. Духовно-научният мироглед води хората в сфери, до които те могат да достигнат само чрез вътрешна дейност. Човек не може да чете духовно-научна книга като всяка друга книга. Тя трябва да бъде написана по такъв начин, че да предизвиква лична активност. Колкото повече човек трябва да се бори, колкото повече има между редовете, толкова по-здравословна е тя. Това важи само за теоретичната област. Хуманитарните науки обаче са ефективни във всички области. Това, което наричаме хуманитарни науки, е предназначено да действа като мощно интелектуално движение, генериращо концепции, надарени с най-силни сили, така че хората да могат да заемат позиция по отношение на това, което им се изправя. Хуманитарните науки се стремят да осигурят вътрешен живот, който се простира до самата същност на съществото на човек, до самото кръвообращение. Тогава всеки човек ще изпита здраве в чувството си на радост, в чувството си на удоволствие и удовлетворение. Повечето диетични рецепти също са безполезни. Няма значение дали някой друг ми казва, че това или онова е полезно за мен.

Важното е да намираме удовлетворение в консумацията на храна. Хората трябва да разбират връзката си с определени храни. Трябва да знаем какъв духовен процес протича между природата и нас. Одухотворяването на всичко – това е, което лекува.

Днес човек би могъл да си представи хуманитарния учен като човек, който се отнася с безразличие към храната, нещо, което безразсъдно поглъща. Осъзнаването какво означава да поемеш част от космоса, окъпан в слънчева светлина, да опознаеш духовния контекст, в който съществува нашата среда, да ѝ се наслаждаваш не само физически, но и духовно – това ни освобождава от всяко изтощително отвращение, от всяко изтощително претоварване. По този начин виждаме, че е необходимо човечеството да насочи стремежа си към здраве в правилната посока. Но хуманитарните науки ще дадат сила на хората. Те все повече ще правят всеки човек, който им се посвещава, стандарт за собственото си благополучие. Това е и благородният стремеж към свобода, който произтича от хуманитарните науки и който прави човечеството господар на себе си. Всеки човек е индивидуално същество по отношение на своите качества, както и на здравето и болестите си. Ние сме поставени в закономерния контекст на света и трябва да разберем връзката си с него. Никаква външна сила не може да ни помогне. Когато открием тази силна вътрешна сила, тогава ние сме наистина цялостни хора, от които нищо не може да се вземе. Но никой не може и да ни даде нищо. Ще намерим пътя си обаче в здравето и болестта, защото имаме тази силна вътрешна сила в себе си. Тази тайна на всяко здравословно усилие беше разкрита отново от един дух—

Един напрегнат , изключително здравословен мислещ и чувстващ ум. Той ни разказва как хармонизираният човек непоколебимо върви по пътя си. Именно Гьоте ни казва в поемата си „Орфически първични думи“:

Както в деня, който те е дарил на света,
когато слънцето е изгряло, за да поздрави
планетите, ти процъфтяваш оттогава, според
закона, по който си се появил на бял свят.
Такъв трябва да бъдеш, не можеш да избягаш
от себе си – така са казали сибилите, така са
казали пророците; и никакво време и никаква
сила не могат да разрушат отпечатаната
форма, която се развива в живота.

ПРОФЕСИЯ И ДОБИЛИ

Берлин, 12 март 1908 г.

Мнозина, които само повърхностно са чували за това, което обикновено се нарича духовна наука или теософия, ще намерят за донякъде изненадващо, че след като от тази гледна точка вече са обсъдени широк спектър от практически теми, дори се прави опит да се говори за призванието и препитанието от тази духовно-научна гледна точка. Защото много от нашите съвременници, от такова повече или по-малко повърхностно разбиране, са си изградили представата, че духовната наука е нещо далеч от целия практически живот, възможно най-неподходящо за намеса в този практически, ежедневен живот. Нерядко ще срещнете гледна точка, изразена с думите: „Ах, тази духовна наука, тя е нещо за определени хора, които са самодоволни в живота, които нямат нищо практично да правят и следователно имат много излишно време да се занимават с всякакви объркани, фантастични разсъждения като идеите на духовната наука.“

Сега, не бива да се отрича от самото начало, че по принцип подобно обвинение е оправдано дори в много явления, които, да речем, се представят като теософски; че често е вярно, че онези, които се занимават с теософски въпроси, теософски идеи и концепции, са наистина възможно най-чужди на ежедневието. Но

Дори сред онези, които се борят и работят усилено в ежедневието и едва успяват да се справят, има и такива, които са водени към хуманитарните науки от вътрешна симпатия, от копнеж на сърцето. Сред тях ще има много, за които тази двойственост – ежедневно професия, ежедневно работно, изтощителният труд от сутрин до вечер и след това потапянето във велики идеи – крие нещо прекрасно. За други тези две неща ще съществуват съвсем различно едно до друго; едното ще бъде, така да се каже, далеч, далеч от другото. Но всеки, който вижда в теософията или духовната наука не просто празно занимание за няколко мечтатели и фантазьори, а нещо, способно дълбоко да се намеси в цялото ни културно движение, да го обнови, да го освежи от духовна гледна точка, ще трябва стриктно да поддържа убеждението, че тази теософия или духовна наука е именно това, което води до истинско, автентично познание за реалността и също така има нещо важно, съществено да каже там, където възникват големите въпроси *на* ежедневието, където се случват онези неща, които вълнуват човека от сутрин до вечер в неговия упорит труд.

Всеки, който се задълбочава не повърхностно, а в дълбочина в това, което теософията или духовната наука може да разкрие, който извлича от нея не само няколко абстрактни идеи, но и най-дълбоките импулси на живота, много скоро ще осъзнае, че в най-широката сфера на живота истинска, здрава и правилна преценка може да се постигне именно чрез духовната наука. Няколко абстрактни твърдения обаче не са достатъчни, най-малкото принципът на някакво абстрактно братство на човечеството. Това...

Общото, абстрактно братство на човечеството е самоочевидно за всеки добър и праведен човек. Задачата на теософията или духовната наука обаче не е просто да проповядва тази универсална, всеобхватна братска любов, а да създава условията, чрез които истинското, истинско човешко братство е възможно и може да бъде осъществено. Разбира се, в наше време има много хора , които казват същото; но им липсва необходимата перспектива.

Ако сега разгледаме цялостното човешко съществуване от древни времена до наши дни и сравним ежедневието на нашето време с това, което е съществувало през цялата история, ще открием, според мнозина, че определени форми на живот не са се променили: винаги е имало богати и бедни; трудности и мизерия, от една страна, и просперитет и удовлетворение, от друга, винаги са съществували и никога не са били премахнати от никое човешко интелектуално движение. Следователно, не може да се повярва, че едно „идеалистично“ интелектуално движение, както мнозина го наричат, като например теософията, може да каже нещо съществено точно за онези въпроси, които трябва да засягат нашето време по отношение на призванието и препитанието.

Най-добрият начин да разгледаме днешната ни тема обаче е като разгледаме двете понятия за призвание и доход в истински хуманистичен смисъл. Това ще ни покаже, че преди всичко е абсолютно необходимо да култивираме задълбочено мислене, за да разберем какво ни предлага нашият разнообразен и многостранен живот във връзка с призванието и дохода. Фразата „богат и беден“, разбира се, винаги е съществувала. Но само това не е достатъчно, ако човек вземе предвид

кой иска да разбере живота. Но ако погледнем нашата среда и я *сравним* с това, което е съставлявало средата на човечеството преди векове или дори в по-кратки периоди, става ясно, че формата на живот се е променила коренно, че това, което днес са причините за трудности и мизерия, за скръб и бедност, е породено от един изцяло нов начин на живот. Става очевидно, че е от съществено значение хората в по-широкия свят да размишляват по-задълбочено върху тези въпроси, отнасящи се до променящата се връзка между хората и тяхната професия и препитание. Всеки, който наблюдава този живот, както се е развивал постепенно през вековете, със зряло мислене ще трябва да признае, че определен клас хора – класът, с който се занимаваме предимно днес, ако искаме да кажем нещо съществено по този въпрос – се е появил едва наскоро и че именно в рамките на този клас хора това, което ни се разкрива в нашето време с такава сила и интензивност чрез *въпроса* за професията и препитанието, придобива все по-голямо значение. Ако се задълбочим, ще видим, че този въпрос разкрива какво означава, когато човечеството, от една страна, напредва, а от друга страна, не е в състояние да преследва собствения си прогрес с необходимите знания и интерес. Това, което днес наричаме съвременен работник, индустриален работник, в сегашния си вид всъщност е само резултат от развитието на човечеството през последните няколко века.

Това е свързано с възхитителните, най-славните, най-великите постижения в човешкото развитие. Днес виждаме земята, осеяна с продуктите на човешката мисъл,

на човешки изобретения, открития и изкуства . Навсякъде, където хората строят фабрики и предприятия, където и да копаят в земята, където и да търсят минерални ресурси и метали, навсякъде имаме пред себе си резултат от човешката мисъл. Напредъкът в разбирането ни за природата, овладяването на законите на природата, всичко, което човешката мисъл, човешкият интелектуален труд е създал през вековете, виждаме кристализирано в нашата индустрия, в нишките от всякакъв вид, които се простират по земята в нашите съвременни транспортни средства. Всичко това е оформило живота ни. Всичко, което човешката интелектуална сила е създала, е родило първо съвременния работник, обикновено наричан пролетарски работник. С него, всъщност, е възникнала и съвременната форма на нашето затруднено положение по отношение на професията и препитанието. Почти няма слой от населението, почти няма класа – независимо дали принадлежи към тази или онази сфера на живота – която по някакъв начин да не е докосната от това, което е създадено за човечеството по този начин.

Нека сега се запитаме: Дали човешката мисъл, човешкият интерес също са били способни да създадат онази социална структура, която е в известна хармония, в някаква съответствие с това, което човешкият интелект е създал в областта на технологиите и индустрията? Представете си, хипотетично, какво би се случило, ако хората или ако човешката индивидуалност бяха способни да използват своята интелектуална сила, която е кристализирала по такъв огромен, толкова величествен начин в машините, в банките и в транспорта, за да интегрират онези, които са поставени в рамките на това развитие, в съответстваща социална структура.

да се въведе. Не искаме да заемем позицията, заета от многократно цитиран естествоизпитател, който казва, че всички великолепни, огромни постижения на човешкия ум, на човешката „наука“, на човешката индустрия и на човешкото взаимодействие не са допринесли с нищо за напредъка на моралното развитие на човечеството, а по-скоро, че ако разгледаме какво е създало човечеството по отношение на морала и цивилизацията, днес все още щяхме да се намираме в най-древното състояние на варварство. Никое по-задълбочено разглеждане не би подкрепило това мнение; но въпреки това е вярно, че всички технически и научни постижения, на които се възхищаваме днес, както във външната, така и във вътрешната сфера, не са сравними с нищо в сферата на социалния живот и социалната структура. Виждаме как дисхармонията между човешкия копнеж, човешката нужда и човешките идеали, дори простия, естествен човешки начин на живот и това, което животът в своята реалност предлага на всички хора днес, разкрива по най-разнообразни начини неадекватността на социалната мисъл по отношение на индустриалната дейност.

Задължение би било най-широките слоеве от населението, от всички класи и социални слоеве, да размишляват именно върху този въпрос, защото в тези въпроси се крие нещо революционно днес. Най-широките кръгове, особено тези от определени класи и социални слоеве, обаче изобщо не усещат това. Теософското движение, в частност, трябва да бъде такова, което не вярва, че може да постигне нещо тук с няколко абстрактни догми, с няколко формули от мозъчния тръст, а по-скоро трябва да се стреми, с безкористна преданост и разбиране за истинския човек, да култивира здравословно, задълбочено и цялостно мислене в света, също и по този въпрос.

Да се разпространяват и развиват тези области. Същественото в тази област е хората да се образуват вътрешно, за да виждат нещата в тази област в правилната светлина.

Тези, които днес, от уж практична гледна точка, биха искали да се отърсят от такова непрактично духовно движение като теософията, трябва да погледнат живота и да се поучат от особено характерни симптоми как всъщност трябва да подхождат към подобни въпроси. Човешката мисъл днес е донякъде ограничена, защото хората са свикнали да виждат всичко в материалистични термини. Всеки, който стои на основите на духовната наука и вярва, че може да схване мистериите на съществуването с няколко набързо построени понятия, че няколко набързо построени понятия са достатъчни, за да се изгради цялата сграда на вселената, чак до човечеството, греши. Да, няколко понятия са достатъчни за повърхностно разбиране; но не и за интимна, точна преценка на живота. Духовната наука е неудобна. Не обаче за онези, които се придържат само към това, което е разпространено с думи, а след това се ограничават до абстрактен мироглед; а за онези, които се впускат по-дълбоко в нея, тя е неудобна. Тя не се занимава с няколко механични понятия; по-скоро тя принуждава човек да придобие специфични термини за различните етапи на съществуване. Тези специфични термини обаче са добри водачи в живота.

Когато хората отворят книга по хуманитарни науки, където им е показан физическият свят, астралният свят и дори по-висшите духовни светове, скрити в нашия собствен, и след това е посочено допълнително...

Когато се твърди, че човечеството трябва да се състои не само от това, което човек може да види с очите си и да схване с ръцете си, но че може да живее и във висши сфери, те казват, че това е твърде сложно, че всичко става твърде вложено. Светът е прост, казват те, и всеки, който не го изобразява, просто събужда подозрението му още от самото начало. Светът е прост, удобен е! – Човек със сигурност може да каже това, но не е вярно! Тези понятия са неподходящи за истинско проникване в реалния живот, за това, което наистина ни заобикаля. Има много хора, чиито понятия не се простират отвъд няколкото стъпки, които правят всеки ден. Разбираемо е, че такива хора стигат до доста странни представи за живота. Такива хора, разбира се, ще се разкрият само когато говорят или пишат. Бих могъл да ви дам многобройни примери.

Бих искал да открия два примера от огромния брой, които могат да ви покажат колко бързо хората, които всъщност би трябвало да бъдат призовани да съдят живота или които се чувстват призовани да го правят, се примиряват с него.

Има един човек, който е написал книга. Това не е нищо особено в днешно време; понякога е трудно да се намери някой в обществото, който да не е написал книга. Този човек сега е написал книга за живота. В нея той казва, че е мислил много за функциите на парите и тяхното значение във външния ни живот. Но е трябвало да научи чрез специфичен опит, че парите са просто средство в рамките на определен социален кръг и че всъщност нямат истинско значение. Той е научил това от едно пътуване, което някога е предприел до Южна Америка. Той е...

Той имал сто долара със себе си, но все пак щел да умре ужасно от глад; не можел да получи нищо за парите си. И когато най-накрая стигнал до една колиба и получил там малко храна, му казали да не си прави труда с доларите, тъй като били безполезни.

Този човек има толкова „ясни“ концепции, че трябва да пътува до бразилска джунгла, за да ги осъзнае! Но по-нататък: Знаете, че е написана една книга от някой си съветник *Колб*. Тази книга заслужава пълно признание. Трябва да се признае, че един съветник е успял да работи като обикновен работник в Америка, включително във фабрика за велосипеди, и да живее редом с работниците във всички трудности, които никога преди не е познавал. Той е написал и книга, в която казва: Сега се уча да преценявам живота по различен начин, отколкото бях свикнал. Ако виждах някой да проси на улицата, щях да кажа: Защо този нещастник не работи? Сега знам! – И добавя многозначително: Да, най-красивите, най-важните проблеми на политическите икономисти могат лесно и удобно да се управляват на чертожната дъска; но в реалния живот те са съвсем различна история. – Цяло признание за всеки от техните социални среди, който предприема подобно нещо, и цялото признание за акта на открито и свободно признаване на това!

Но сега за другата страна на монетата. Оставяйки човека настрана, нека разгледаме самия факт. Какво означава, когато някой, живеещ в Европа, заема отговорна позиция, от чиито действия зависи толкова много – страданието, радостта, щастието и нещастieto на много хора – и въпреки това преминава през живота, сякаш е със завързани очи? Не трябва ли да се запитаме: Как точно преминава през живота?

Как е отишъл? Как ги е изучавал? Как се е образовал ? Ако човек само държи очите си отворени и вижда това, което е трябвало да види – защото ако човек е ангажиран с живота, трябва да знае такива неща – тогава трябва да се запита: Дали тези хора са преминали през света със завързани очи и дали им е трябвало само да отидат в Америка, за да научат, че не може да се плаща с пари в джунглата и защо „негодникът“ не работи, когато проси? Не трябва ли да се каже, че време, в което тези симптоми са възможни, в което мислите са толкова кратки, изисква също толкова ясни и сигурни мисли относно социалната структура, колкото тези, които са били създадени по възхитителен начин през вековете до нашето време относно машините и индустрията? Ако теософията или духовната наука не се замисля като абстракция, като проповед от красиви фрази, а като провъзгласяване на това, което наистина е в основата на целия ни свят, тогава именно това осигурява това истинско познание за човешката природа.

Това е, което искаме да обсъдим по-подробно днес. Ако се задълбочим в трансформациите, случили се през вековете, трансформации, чиито трайни последици все още се простират до наши дни, тогава трябва да кажем: Професията и поминъкът са се променили драстично в отношението си към човешките същества. Разбира се, дори днес има много хора, които знаят красивите думи, казани от *Гьоте* : „*Удоволствието и любовта са криле за велики дела.*“ *Наистина, удоволствието и любовта са криле за велики дела! Те трябва да бъдат и криле в човешкия живот, ако искаме човешкият прогрес и човешкото щастие да процъфтяват . Не би ли казал художникът, когато изразява най-съкровените си мисли, винаги: Само тогава мога наистина да работя—*

Да създам нещо плодотворно, когато радостта от работата ме вдъхновява.“ - „Вярно, твърде вярно! Но колко далеч е животът ни от тази истина! Стигаме до тъжна глава относно професията и препитанието, когато поставим този въпрос пред душите си.“

Нека сравним художника на сапфири, който създава своите произведения от радост и любов към спасението, щастието и възвисяването на човечеството, с работника, работещ в мрачни мини, да речем в Сицилия. Там ще намерите работници, и не само възрастни работници, но сред тях гъмжат и деца на седем, осем, девет и десет години, които биват разорявани по най-ужасния начин и прекарват живота си – само с малки изключения – там долу. И ако разпознаете импулсите, които тласкат тези хора към работа, тогава ще разберете нещо, което иначе е ужасно трудно за разбиране. Съществува ужасна атмосфера на враждебност и противопоставяне на живота, когато подобно нещо се преживява в присъствието на онези неща, които иначе са предназначени да предизвикат радост и веселие. Човекът, който работи по този начин – не разказвам приказки и изрично подчертах, че много не ми е приятно да описвам тези реалности – може да изрази настроението си, както то се изразява иначе в красива, весела песен от други хора, в песен като тази:

Проклятие върху майката, която ме е
родила, проклятие върху свещеника,
който ме е кръстил, ... само ако бях
станал пророче, тогава щях ... *

* Пропуск в преписа

Представете си това заедно с думите: „Похотта и любовта са крилата за велики дела“ и се опитайте да разберете от това необходимостта от стремеж към миросглед, който е способен да задълбочи сърцата толкова много, че да бъде добавен към нашето човешко материално развитие, защото е нещо, което принадлежи към структурата на живота и принадлежи на индустрията, на трафика и на технологиите.

можем да свържем възхода на машините през последните векове с нашите професии и поминък и по друг начин. Не е нужно да се връщаме много назад, за да открием поговорката: „Занаятчийството има златна основа“. Защо? Имало е много хора, които са имали дълбока лична връзка между душите си, работата си и продуктите, които са създавали. Опитайте се да си представите средновековни градове. Опитайте се да се вгледате внимателно във всяка ключалка на вратата и всеки ключ, а след това се опитайте да надникнете вътре в работилниците, където са се произвеждали тези неща. Представете си как хората са работили с радост и любов, как работникът, така да се каже, е давал частица от душата си на продуктите, които е създавал.

Сега се опитайте да си представите, за разлика от това, индустриалния работник, фабричния работник, който изпълнява и обработва само малка част, чиято връзка с цялото не разбира. Липсва му интимността на връзката между това, което е продуктът, и неговия труд. Тази лична връзка е нещо изключително важно. Тя е нещо, което ще прави тези две понятия – призвание и професия – все по-ясни за нас. Това е нещо различно както по отношение на професията, така и по отношение на...

Работниците, когато могат да участват лично в продуктите – във формата, дизайна , в това, което продуктът представя на окото – не са толкова заинтересовани, колкото когато единственият им интерес към продукта е придобиването, тоест това, което получават като заплата. Първото поражда професия; това се изразява в труда, който се превръща в продукт. Придобиването се изразява в това, което човешкият егоизъм, егоизъм, получава като награда за продукта. Следователно, трябва да съпоставим тези две понятия и те скоро ще се появят едно до друго, когато сравните занаятчия от миналото със съвременния работник. Всичко е различно днес, до най-малкия детайл, какво носят и какво ги заобикаля. Цялата трагедия, присъща на тези машини, по отношение на професията и придобиването в човешкия живот, е изразена в едно красиво малко стихотворение, написано от един, за съжаление, твърде малко известен поет на нашето съвремие:

**Разрушени насаждения в горската почва,
На Заумвег, ковачница,
Звукът от удара на чука вече не отеква.
Към веселата песен,
Недалеч оттам нещо се издига във въздуха.
Дълга, тясна сграда ,
Къде в машинното отделение имат власт?
Професионални чукари.
С пирони от парната фабрика
Когато ковчегът бъде ударен,
В който обеднялият ковач на нокти
Той беше отнесен до гроба му.**

В тези два или дванадесет реда виждате трансформацията през последните векове по отношение на професията и доходите.

Достатъчно е да вземем само този един ред: „От ковачницата вече не отеква ударът на чука към песента на радостния труд.“ Той изразява тази промяна. Всичко, свързано с призванието и препитанието, е изправено пред самите ни *души* . Нека си представим човек, който има песен на радостния труд, която да съпътства удара на чука му, и нека си представим душата, която е в емоционално състояние за песен на радостния труд, и след това нека се опитаме да си представим настроението на човек, стоящ във фабрика, покрит със сажди работник. Не може да бъде задача на духовната наука да проповядва реакция, за да възстанови стария ред или да предотврати неща, които са се развили в прогреса на човечеството и които по необходимост е трябвало да се случат. Не бива да критикуваме това, което по необходимост е трябвало да се случи. Но трябва да признаем, че е в човечеството и зависи от човечеството да работи ефективно за спасението на човечеството и за прогреса на човечеството чрез своята духовна работа.

Сега мнозина ще кажат: Но виждаме достатъчно хора около нас , които са добре подготвени да разсъждават върху социалния въпрос, да разсъждават върху това какво трябва да се направи. – Е, има известна разлика, много съществена, между това, което казва духовната наука, и какво е общото настроение на времето. Това общо настроение на времето може да се представи на душата в общи линии. Тези, които са учили, казват: Вие, теософите, проповядвате, че хората трябва да станат по-добри, че трябва да развиват любов и т.н. Е, ние не се занимаваме с такива детински представи за развитие на човешката душа, за съзряване на хората за по-добър живот и за спасение на човечеството; по-скоро знаем, че не

Не столовите, а условията са важни. – Това казват мнозина, не само професорите, но и хората на „зелените маси“ на социализма. Това, което се провъзгласява там, е също толкова арогантно, колкото и това, което се разпространява от другите „зелени маси“. Навсякъде се проповядва: Подобрете условията и тогава хората ще се подобрят. – Можете да ги чуete да го декламират, тези наистина умни хора, които непрекъснато се появяват.

Бих могъл да ви дам много примери от ежедневието. Ще ми трябват само три крачки оттук и бих могъл да посоча мястото, където някой някога е казал [за теософията]: „Това са глупави идеи! Важното е, че условията се подобряват. Ако дадете на хората по-добри условия на живот, тогава те ще се подобрят сами.“ Чуваме тази песен да се пее отново и отново във всички вариации относно днешните професионални и трудови условия. Ако нещо не е наред, хората не мислят, че е по вина на хората; вместо това казват, че трябва да се създаде нов закон, за да се променят условията. И ако нещо не е наред в определена област, те казват, че незрелите маси, тези, на които им липсва здрав разум, трябва да бъдат защитени от онези, които искат да ги експлоатират в тази или онази област. Когато това се каже например по отношение на определени лечебни методи, човек може да се запита: Не би ли било по-очевидно и самоочевидно да се каже, че е дълг на тези, които виждат нещата, да просветляват хората, за да могат да се обърнат към онези, към които трябва да се обърнат въз основа на собствената си преценка ? Не може да става въпрос за обстоятелствата, а единствено за развитието на човешката душа.

Дълбоко в съвременното ни мислене се крие този материализъм, извлечен от атомистичната мисъл и приложен към социалните условия. Много хора обсъждат подобни въпроси, но тази дискусия води само до безкрайни дебати. Тези, които разбират тайната на изкуството на дебата, знаят, че смисълът на човечеството може да се обсъжда безкрайно „за“ и „против“. Не става въпрос обаче само за това да можеш да цитираш безкрайни аргументи „за“ и „против“, но и за това да оцениш тежестта на тези аргументи. Човек, предопределен да съди в тази област, защото е гений, е англичанинът *Робърт Оуен*. Той е гений в желанието си да прави хората щастливи, но и в състраданието си към социалната мизерия. Той успява да създаде това, което на практика е образцова колония. Там той постига нещо забележително. Той се справя толкова умело с въпроса, че поставя алкохолиците и т.н. сред трудолюбивите хора, които могат да променят нещата чрез своя пример. Този подход дава много положителни резултати. Това го насърчава да основе друга колония. Отново той се заема с осъществяването на определени идеали, които го удовлетворяват. Но след известно време колонията се развила по такъв начин, че той видял как онези, на които им липсвало присъщо старание и трудолюбие, се превръщат в паразити. Тогава си казал: Не – и това било като изповед: Човек трябва да изчака с общите институции, докато хората, като него, достигнат определено ниво на теоретично разбиране. Само чрез преобразяването на човешката душа може да дойде спасението и прогресът, никога чрез просто институции. Това било казано от човек, който имал правото да го каже.

Защото той е изхождал от искрено убеждение и е бил инструктиран от опит. Човек трябва да се учи от такива факти, а не от абстрактни теории. Но какво предлага вътрешното и жизнеспособно мислене в тази област? Прецизното и жизнеспособно мислене в тази област ни показва, че всички институции, които могат да бъдат потискащи и ужасни за хората, са създадени от хора. Човешките институции, *които* стават причина за трудности и страдания, възникват само защото първо са създадени от хора. Всеки, който наистина иска да разбере нещата, трябва да се опита да изучи хода на историята, да изучи как хората живеят заедно днес, как един човек е поставен по един, друг по друг начин в живота. Кой ги е поставил там? Не неопределени социални сили, а човешки мисли, човешки чувства и човешки импулси на волята. Трябва да заявим веднъж завинаги твърдението: Човек може да страда само заради човека. Всяко друго страдание е по същество без значение от социална гледна точка.

Неразумно е да се очаква от хуманитарния учен да се позиционира като критик на историческите потребности. Необходимо е да се признае, че условията се създават от хората и че веднъж създадени, нещастieto се внася в тези условия единствено чрез погрешно мислене. Не е трудно да се види, че късогледото мислене, мисленето, което не разбира величествената, огромна взаимосвързаност на света, не може да създаде институции, които могат да донесат щастие и спасение на човечеството. Твърдението, че човек трябва да бъде безкористен, че човек трябва да обича хората, е все едно да кажеш на печката: Ти си печка, бъди мил и топъл; това е твоят морал.

Задължението да се отоплява стаята. – Няма да се стопли! Но ако включиш отоплението, ще се стопли! Проповядването на всеобща любов към човечеството е нещо, което човек може лесно да провъзгласи. Но практическото приложение, това, което му позволява да се намеси във външния свят по такъв начин, че да се стигне до спасение и благословия за човечеството, зависи от отношенията между хората.

Материалистичната епоха ще вижда в човечеството само това, което може да се хване с ръце, да се възприеме с очи. Но човечеството е повече от това. Ние сме духовни, емоционални и физически същества. И всичко, което може да донесе спасение и благословия на човечеството, може да възникне само от разглеждането на цялостната човешка природа, особено в сложните и все по-сложни обстоятелства на настоящето и бъдещето. Духовната наука ни разкрива тази истинска същност на човечеството, показва ни неговата основа и по този начин ни води, по начин, съвсем различен от всичко друго, до разбиране на човечеството и света. Това, което ни заобикаля, това, което можем да произведем в света чрез труд и печалба, можем да произведем само в живот на радостен труд. Представете си каква разлика е, когато работниците, както в стихотворението и песента, възхваляващи труда, могат да изпълнят задачите си. Отделният ковач можеше да направи това. Той познаваше работата от началото до крайния продукт. Работата не може да възникне от печалба; никаква работа никога не е възникнала от печалба. Опитайте се да погледнете назад към простата работа: тя се извършваше в ритъм, чукът *на* ковача удряше в ритъм и песента съпътстваше ритъма. Импулсите, които могат да бъдат сравнени с удоволствието.

И любовта, това е, което е тласкало хората да работят. Колкото по-назад се връщаш, толкова повече осъзнаваш, че печалбата и професията са две напълно различни неща.

Това, което човек постига като работа, го прави от импулс към самата задача. Съвсем друго е да си изкарва прехраната. Това обаче е коренът на нашето съвременно нещастие: доходът и професията, заплатата и трудът са станали едно и също. Към това в крайна сметка трябва да доведат нашите съображения. Човек, който обработва малък компонент във фабрика по модерен начин, никога повече няма да може да притежава предаността към продукта, която е характеризирала занаятчията от миналото; това е безвъзвратно загубено. При нашите сложни обстоятелства никога няма да е възможно в бъдеще работното място да бъде пронизано от радостен, изпълнен с труд дух. Тази песен, песента, свързана с продукта, е избледняла!

Питаме: Има ли друг импулс, който може да се намеси като заместител? Ако погледнем назад към годините, в които все повече фабрики са били построени и все повече хора са били тълпяни в местата на съвременната мизерия, във фабрики и в преследването на доходи, ако оставим всичко това да отmine пред нас, тогава виждаме – колкото и много да се е променило – че хората вярват, че могат просто да прикрепят бъдещото развитие към миналото, когато удоволствието и любовта все още са били движещите сили на труда. Но човечеството не е успяло да създаде заместител, който да свързва хората отново с продукта. Това не може да бъде възстановено. Но може да се направи нещо друго. Какво може да го замести? Как удоволствието и любовта могат отново да се превърнат в движещи сили, криле, които поддържат ежедневната работа? Как могат да бъдат създадени?

Да, някои ще възразят, ще се опитат да намерят мотивация за работа , която е мръсна, лоша и отблъскваща! – Такива мотивации съществуват. Само помислете какво правят майките, когато работят от любов към децата си. Помислете на какво е способен човек, когато прави нещо от любов към другите. Няма нужда от любов към продукта на труда; има връзка между човек и човек. Не можете да върнете любовта към продукта в човечеството, защото тя е била обвързана с примитивни, прости условия. Но това, което бъдещето трябва да донесе, е великото, всеобхватно разбирателство и любов между хората. Докато всеки човек не може да намери тласък за своята работа от най-дълбоките импулси, които само едно духовно движение на света може да осигури, докато не е способен да работи от любов към своите ближни, не е възможно да се създадат истински импулси за бъдещо развитие в интерес на човешкото спасение.

Така, ние представихме като тласък това, което цялата езотерична наука познава от незапомнени времена. Всъщност съществува духовен закон, който гласи: В социалния живот само това, което хората правят не за себе си, а в полза на цялото човечество, е истински полезно за човечеството. Всяка работа, която хората вършат само за себе си, задължително води до вреда. Това може да изглежда като суров принцип, но този суров принцип е резултат от истинското знание.

Това е, което теософията, или духовната наука, може да предложи на човечеството днес: да се научи да разбира подобно твърдение отново. Нещо, което би трябвало да обхваща всички хора или групи от хора, е, от материалистически поглед, напълно абстрактно понятие.

Толкова е остаряло. Това вече не може да даде никакъв морален тласък. Помислете как хората говорят за национални души или групови души. Това не е реално! Хората трябва да си възвърнат яснотата относно факта, че има същества, които живеят в духовни светове, и че такива групови души съществуват и са реалности. Ние сме напреднали толкова далеч в нашето развитие, че особено в наше време сме достигнали точка, в която има възгледи, *които* са точно противоположни на духовната наука, възгледи, които например виждат само формалности във всичко, което обхваща една група, чувство за принадлежност към света. Духовната наука обаче показва, че видимото, физическото, не съдържа цялото съществуване, а че в основата на всичко видимо стои свръхфизическото, несетивното, свръхсетивното, така че неща като колективни духове и групови духове вече не са абстракции за нас. По този начин за нас става точно понятие, когато казваме: *Работата*, колкото и високо да е ценена, не е това, което има значение. Работата има значение в контекста на човечеството само ако тази работа е полезна или, както казваме, продуктивна работа за другите хора.

За да илюстрираме това, нека разгледаме един прост пример: Двама души живеят на остров. Единият произвежда неща, които задоволяват глада и на двамата, правейки съществуването им възможно. Другият също работи ужасно, ужасно усилено; той се занимава с хвърляне на камъни от едно място на друго, усърдно и старателно ги хвърля и бързо ги хвърля обратно. Той е ужасно старателен и трудолюбив; може да бъде ужасно трудолюбив. Но работата му няма никакъв смисъл, е напълно безсъдържателна. Не е важно, че работим, а по-скоро...

Това се основава на факта, че ние извършваме работа, която е от полза за другите. Работата по хвърляне на камъни напред-назад е полезна само ако носи радост на човека, който я извършва. Но ако някой е принуден от някаква институция да бъде заплащан за работата си, тогава работата е безсмислена за цялото. Тя трябва да съществува в контекст, регулиран от мъдрост и структура. Всеки, който прозрее в този контекст, знае, че най-важната работа е тази, която се извършва независимо от печалбата. Печалбата трябва да съществува сама по себе си. Как хората се подкрепят взаимно е отделен въпрос. Импулсът за работа не трябва и не може да се корени в егоизма, а трябва да произтича от разглеждане на цялото.

Това, което прави един човек, е необходимо и от други хора. Ако хората изискват това, което произвеждам чрез работата си, тогава работата ми може да съответства на моите способности; може да е по-малка, ако имам ограничени способности, може да е значителна, ако имам големи способности. Но ако хората се нуждаят от тази работа, тогава това е импулс за работа, който може да ме изпълни с радост и ентусиазъм. За това обаче първо трябва да имаме импулсите и способностите да погледнем в сърцата на хората и да видим, че сърцата на хората могат да се превърнат в нещо за нас. Ако разберем как да съчувстваме на сърцата на хората, ще знаем каква е човешката природа; тогава ще работим и в общността и ще придобием социално мислене. Ще кажете: „Никой не прави това: да хвърля камъни от едно място на друго.“ – Но това се случва постоянно в нашето общество, само че хората не го виждат! Те виждат твърде тясно.

За тези, които се учат да мислят социално, това скоро става ясно . Представете си, че седите някъде и намирате красива картичка, а след това пишете двадесет картички, без да имате нищо особено смислено да кажете. Всеки, който се вгледа по-дълбоко в това, вижда не само картичките, но и многото пощальони, които трябва да се качват и слизат по стълбите. Колко работа би била спестена, ако картичките не бяха написани!

Тогава се появява някой умен човек, който казва: „Като пишем толкова много пощенски картички, ние гарантираме, че един работник вече не е достатъчен. Друг се наема и този друг човек по този начин печели хляб.“ Никой не се замисля, че по този начин не се върши продуктивна работа. Това е вид работа, която не произвежда нищо. Като принуждавате някого да работи и му осигурявате заплащане за това, не създавате спасение за човечеството. Но човек трябва да се вгледа в структурата на *съществуването* , както може да осигури само образованието по духовна наука. Трябва да е ясно, че не бива само няколко политически икономисти да се занимават с тези въпроси. Всеки един човек трябва да бъде воден да развива това социално мислене и това е, което произтича от духовната мъдрост като духовен начин на мислене: човешката душа да стане отворена и свободна, да вижда нещата около себе си, за да ги обмисли до заключението им, да ги наблюдава и изучава, така че вече да не се казва, че човек трябва да създава работа за безработните. Не става въпрос за това да се дава работа на този или онзи човек, а за това какъв вид работа се върши – работа, която е необходима на цялата общност. Ако го погледнем по този начин, тогава става ясно.

Ясно ни е, че това, което трябва да стане тласък за нашата работа в бъдеще, това, което трябва да бъде включено в нашата професия, трябва да бъде чувството за принадлежност към човешките групи, което произтича от истинската мъдрост, живото социално чувство, това, което трябва да се вкорени във всяка човешка душа. Не абстрактната любов, не онази любов, която просто говори за любов и вижда само докъдето ѝ позволява носът, а само любовта, озарена от знанието, може да доведе до подобряване на човешките условия.

Следователно, *духовната* наука не може да бъде сборник от догми, от идеи. Идеите съществуват в името на душата. Това, което наистина има значение, са живите човешки същества. Колкото повече хора са обзети от тази мъдрост и са запалени от нея, толкова повече ще има истинска, истинска любов, толкова повече тя ще служи на прогреса, на спасението на човечеството. Така ще открием, че тъй като професията на човек се основава на преданост към човечеството, а прехраната му се основава на осигуряване на другите, че тъй като човек мисли изцяло в тази посока, спасението ще бъде дарено на човечеството. Духовният учен няма да повярва, че това може да се промени за една нощ чрез догми. За този, който стои твърдо на земята на духовната наука, е ясно, че душата може да се потопи в активна любов и че тъй като има хора, които установяват знанието, може да се постигне спасението на човечеството. Тогава човек като Колб няма да е нужно да ходи в Америка, за да научи, че е лесно да се преценяват социални въпроси на масата за преговори; вместо това, едно течение в обществения живот ще му отвори очите и няма да е нужно да минава през света със завързани очи.

Това ще бъде най-добрият и най-красив плод на интелектуалния и научен мироглед, ако не съблазнява хората към сантиментални проповеди за любов към човечеството и братството, а по-скоро ги води към възприемане на истинската и духовна реалност с отворен и свободен ум. По този начин човечеството все повече ще изпълнява поговорката на Гьоте: „От силата, която свързва всички същества, се освобождава човекът, който побеждава себе си.“

Това твърдение се отнася в цялостен смисъл за националната, професионалната и търговската сфера. То се отнася по такъв начин, че само когато нашата социална структура е изцяло управлявана от този принцип – че нашата работа не е поставена в служба на заплати и печалба, а е направена независима от печалбата – може да се създаде нещо наистина полезно.

Разбира се, има и такива, които казват, че навсякъде се полагат усилия за облекчаване на субективния стремеж към печалба от различни неща и прехвърлянето му към общността. Тези, които казват това, биха могли да видят в държавния служител идеала за човек, в когото печалбата и професията са отделни. Но важното е, че всеки индивид притежава импулсите, от които може да произтече желаното спасение. Единството не трябва да се носи като абстрактно понятие, като облак над цялото, а по-скоро то трябва да живее във всяка отделна душа, което винаги сочи към духовните висоти на вселената, отразени във всяка човешка душа. Само такъв мироглед може да успее да реализира това, което е възможно по отношение на това, което е полезно в човешкото съвместно съществуване.

Велики хора са усетили това, един велик ум го е усетил, ум, за който днес се говори повече, някои хора говорят за това толкова повече, колкото по-малко го разбират.

Този дух е казал, че блаженството идва при човечеството чрез сливане с реално, истинско единство и че всяко нещастие произтича от разпръскването в множество и различия.* Нещастieto е най-голямо, когато хората са толкова дълбоко тласнати към диференциация, че никой не прави нищо, освен от егоизъм. Само когато индивидът чувства, че трябва да положи това, което може да направи, на олтара на човечеството, когато това чувство и тази мисъл проникнат в човечеството, те могат да проникнат и в човечеството в най-голяма степен. Това, което *Фихте* е казал, е вярно: цялото блаженство се крие в сливането с истинското Едно, а цялото страдание и цялото нещастие се крият в живота в разделение и различие; защото истинската любов може да бъде постигната само когато душата не се втвърдява в разделение и множественост, а когато намери покой и мир в истинска цялост и в цялостта на Духа.

СЛЪНЦЕ, ЛУНА И ЗВЕЗДИ Берлин,

26 март 1908 г.

Препратките към тясната връзка между хората и природата се появяват отново и отново. Когато в научни трудове се натъкваме на намеци за колебания в цените на зърното през определени периоди и се правят препратки към промени в ледниците или нивото на водата в Каспийско море, на пръв поглед изглежда, че тези неща не могат да бъдат взети на сериозно. Въпреки това, постоянно се откриват нови връзки и техните потвърждения. Ще бъдат открити още много неща и някои грешки ще трябва да бъдат изключени, но по същество науката е предоставила доказателства за това привидно загадъчно взаимодействие. Много такива събития са свързани с активността на слънцето, включително приливите и отливите на слънчевите петна. Техните максимуми и минимуми се случват с определена редовност. Максимум може да се наблюдава приблизително на всеки 11,9 години . Освен това, сравнение на наблюденията, направени до момента, предполага, че е възможен и период от 22,5 години.

Промените в климатичните условия, причинени от активността на слънчевите петна, не могат да бъдат отречени. Изглежда, че настъпва максимум на слънчевата активност.

* Петната могат да причинят намалено слънчево топлинно излъчване, което от своя страна може да предизвика значителни промени в природата. Например, добри лозарски години са следвали една след друга на променливи интервали от единадесет години. Степента, до която това се отнася до тридесет и петгодишния период на климатичните колебания на Брюкнер, все още не е научно установена.

Дори това, което науката познава като ледникови периоди, за които предполага, че има четири, тези огромни промени в лицето на земята, са свързани от нея с активността на слънцето и положението на земната ос спрямо него.

По този начин, нашето чисто механично мислене свързва събитията на слънцето с еволюцията на Земята. В други времена тези неща са били разглеждани по различен начин, гледна точка, която сега науката отхвърля с чувство за висша мъдрост.

какво ли чувстваме, когато видим един от най-великите учени и такъв предпазлив мислител като *Аристотел* да говори за древните учения, че звездите са богове? Всичко останало, което популярното мнение ни казва за боговете, е безполезно и измислено от масите.

Аристотел се е изказвал предпазливо по отношение на това учение, но го е третирал като нещо, към което трябва да се подхожда с уважение и благоговение.

Такъв отзвук от древна мъдрост, на която съвременният естествоизпитател гледа с презрение, е запазен и в това, което се нарича астрология, макар и в осакатена, глупава форма, но въпреки това води обратно към първичната мъдрост на човечеството. Не е лесно да се изясни,

В какво се състои тази първична мъдрост? Днес човечеството вижда звездите и Земята като чисто физически тела, скитащи се в космоса. Би било детинско да се мисли, че тези други небесни тела могат да имат някакво отношение към човешката съдба. Тогава хората са се чувствали различно, когато са сравнявали човечеството с останалия свят. Те не са мислили за кости, мускули и сетива, а по-скоро за чувствата и усещанията, които са живели в тях. Звездите са били за тях телата на духовни, божествени същества и те са се чувствали проникнати от техния дух.

Докато човечеството днес осъзнава, че в Слънчевата система действат механични сили, тогава духовните сили са били възприемани като действащи от звезда до звезда. Великите посветени са учили, че тези ефекти от звезда до звезда не са чисто математически, а по-скоро се основават на чисто духовни сили.

Разбираемо е, че това усещане за света се е трансформирало в нашия материалистичен мироглед, но само онези, които вярват, че гледната точка от последните петдесет години е валидна за всички времена, могат да се затворят от интуицията на това, което е живяло в нематериалистичния, но духовен опит на света. Това важи и за гледната точка, която поставя земята в центъра на творението.

В противовес на идеята за Христос, ходещ по Земята, днес се твърди, че тази Земя е просто песъчинка сред другите звезди и следователно не е нито мислимо, нито представимо за някой, който не е обзет от ужасна собствена важност, че божествено същество е слязло на тази незначителна Земя. Тази трансформация не се е случила от нищото. По онова време хората са гледали нагоре, предимно за да видят духовното...

Те все още не бяха напреднали далеч в овладяването на физическия свят, а материалният свят едва беше започнал да обхваща неговата необятност. С възхода на материалистическия мироглед, физическият свят беше завладян едва в най-широкия му смисъл. Нашата цел тук не е да критикуваме, а да разберем как се е разгърнала тази трансформация. Тя се е зараждала дълго време, но е постигнала забележителни крачки през 19 век.

Съвременният мироглед е кристално ясен у *Кант* и неговите последователи. Тяхната концепция за произхода на Слънчевата система е добре позната: За да се илюстрира образуването на небесно тяло, капка масло се излива в съд, съдържащ вода или алкохол. След това се привежда във въртеливо движение. В резултат на това от маслото се отделят по-малки и по-големи сферични частици. Точно както тези маслени частици се отделят, така и според тази гледна точка световите се отделят от мъглата и огнената мъгла, първичната мъглявина.

Достатъчно е да спомена , че през 19-ти век възхитителните постижения в естествените науки и астрономията коригираха и промениха светогледа на Кант и Лаплас, но основните принципи останаха по същество същите. Дори великото откритие на *Кирхоф* и *Бунзен*, спектралният анализ, сякаш потвърждава това, тъй като позволи откриването на голям брой от минералните вещества, които съставят нашата Земя, върху други небесни тела. На самото Слънце са идентифицирани над две трети от всички известни елементи. Много характерно и по-значимо, отколкото обикновено се смята, е, че един от най-знаещите създатели на този светоглед е изрекъл твърдението: Ако човек проследи формата на Вселената, ще открие—

Фактът, че първичната мъглявина се е образувала по този начин, е необходимост, подобна на факта, че работещ часовник показва, че е навит.

Гореспоменатият експеримент позволява да се визуализира появата на небесни тела от първичната мъглявина. Логическото мислене обаче изисква всички въпроси да бъдат разгледани до техния логичен край. Тогава става очевидно, че човек е забравил нещо и всъщност най-важното нещо. Какво всъщност кара сферите да се слепват? Движението, извършвано от експериментатора! Но когато резултатите от този експеримент се прилагат към хипотезата за произхода на небесните тела, този решаващ детайл се пренебрегва. Този „маловажен момент“ е напълно пренебрегнат в така доказвания мироглед. Никой не иска да знае нищо за експериментатора. Без да е противник на съвременната наука, човек все още може да зададе този въпрос. Човек може да стои твърдо на основата на научната мисъл и въпреки това да не забравя неудобния експериментатор. Той е духът зад всичко, сборът от духовни същности, които разкриват своята същност в явленията на сетивния свят, както могат да покажат резултатите от точните изследвания в хуманитарните науки. Хуманитарните науки не е нужно да отричат нищо, което съвременната наука е открила. Тя напълно приема техните открития, доколкото те са получени от стриктно и обективно наблюдение, експериментиране и размисъл. Тя признава необходимостта от подобни изследвания, които се фокусират единствено върху сетивния свят. Но също така знае, че е дошло времето, когато на човечеството трябва да се напомни, че духът е основата на цялата материя, а материята е външният израз на духовните същества.

Хуманитарните науки не само разглеждат медиите-

биологичните процеси на привличане и отблъскване , изследвайки съответните психически сили. За да се получи живо разбиране за растението, използвайки нейния метод, човек трябва да процедира по следния начин:

Растението насочва корените си надолу, а стъблото си нагоре. „Виждаме две сили в действие, едната насочена към центъра на Земята, а другата се стреми да я изтръгне от хватачите ѝ ръце. Всеки, който наблюдава растението не само с просто око, ще открие как коренът и цветът представляват израз на тези две сили. Тук действат свръхсетивни, висши сили на привличане и отблъскване. Първите произхождат от Земята, докато вторите се излъчват надолу от Слънцето. Ако растението беше изложено само на слънчевите сили, то би се втурнало стремглаво в развитие, произвеждайки лист след лист и увяхвайки, лишено от възпиращата сила, действаща от Земята. Така растението за нас става резултат, израз на силите на Слънцето и Земята. Вече не го виждаме като отделна единица. То ни се явява като същество , което е член на целия земен организъм, точно както косата е част от човешкия организъм. Земята става живо цяло, проява на живото, духовното, точно както човечеството е израз на душата - духовното.“

Животното е по- независимо, не е просто част от организма като растение или косъм. То дължи частичната си независимост на одушевлението си от животинската душа. Тази душа, за разлика от човешката душа, която е индивидуална душа, е групова душа. Животното е нейно проявление и се отнася към нея както пръст се отнася към целия организъм. Следователно, животното е по-малко обвързано с царството на земния организъм.

За да се разбере това, човек трябва да вземе предвид, че духовното изследване разпознава в силите на привличане и отблъскване земните представи за това, което съответства в духовната сфера на тези сили, които причиняват движението на планетите, което светогледът на Кант-Лаплас, с всичките му по-късни модификации и допълнения, познава като гравитация. Тези сили, както и техните последици, се очертават като факти на сетивното наблюдение. Техният духовен архетип, който поражда и поддържа физически възприемаемия феномен, е също така факт, който произтича от прецизно духовно изследване. Душите на животинските групи обикалят около своите планети и по този начин животинското царство е независимо от планетата. Всяка планета споделя растителния си живот със слънчевата система, с която е свързана. Но всяка планета има свои собствени орбитални сили и по този начин свое собствено животинско царство, доколкото е способна да поддържа животинско царство.

Когато разглеждаме човешките същества, трябва да обърнем внимание на един дълбоко важен факт. Като ембрион, човешкото същество е подложено на лунно влияние. Човешкият зародиш се нуждае от десет лунни месеца за своето развитие. Лунните сили го управляват, докато все още не се оформи като самостоятелно същество. Творческите сили на растенията, които ги тласкат към цъфтеж и плододаване, са слънчеви сили. Човешкото тяло е зависимо от луната, що се отнася до неговата форма. Тези формиращи сили влизат в определена връзка със слънчевите сили. Слънцето и луната представляват необходимия контраст между живот и форма за човешкото развитие. Ако само постоянните лунни сили бяха ефективни, всяко по-нататъшно развитие би било предотвратено и би настъпил един вид лигнификация, докато само слънчевите сили...

до изгаряне . Светлината, която свети от луната, не е просто отразена слънчева светлина, а по-скоро сили на формата. Светлината от слънцето не е просто светлина, а силата на живота, на живота, който блика, така че човекът би бил стар веднага след раждането си [ако беше изложен само на нея]. Човешката форма е резултат от луната, животът му - от слънцето.

Спектралният анализ може да идентифицира минерално-химичните компоненти на слънцето, но не и духовните жизнени сили, които се стичат надолу към Земята. Чрез телескоп човек ще види само втвърденото небесно тяло на Луната, а не формиращата духовна сила. В слънцето естественият учен вероятно ще разпознае светещи маси от газ, бушуващо движение, изригващи метали, слънчеви петна и издатини, но не и тялото на духовна същност, владетел на процесите на живота. Това е глава от нова област на изследване, все още в ранните си етапи, която първо трябва да завладее територия след територия. Но тези неща са от изключителна важност.

Гьоте е един от първите съвременни учени в областта на естествените науки, които са виждали нещо повече от просто механично-физични процеси на бял свят, без да постигат никакъв успех. В лекция във Freies Hochstift във Франкфурт на Майн преди години, по случай рождения ден на Гьоте, посочих, че *Шопенхауер* горчиво е оплакал, че онези, които са прославяли Гьоте, му причиняват тежка и възмутителна несправедливост по отношение на неговата теория за цветовете. Днес учените говорят за това само с неохота. За физика това е красива, поетична, но невъзможна идея в светлината на чисто физическия характер на теорията за цветовете. Хуманитарните науки обаче...

Съвсем различно. И когато дойде времето наистина да разберем теорията на Гьоте за цветовете, човек ще осъзнае също, че светлината не е съставена просто от седем основни цвята, от материални вибрации, а че зад това, което възприемаме като земна светлина, се крие животът, произтичащ от слънцето. Тогава човек ще разбере и какво е имал предвид Гьоте, когато е казал за цветовете на дъгата, че те са делата на светлината.

От звездите, от слънцето и луната върху нас се стичат не само лъчи светлина, но и духовни жизнени течения. Докато човек вижда само физическа светлина, това няма да бъде разбрано, защото духовното може да бъде усетено само чрез художествено въображение, преживяно като образ в сетивно-свръхсетивното възприятие и разбрано чрез духовно изследване.

Човешките същества са многостранни същества. Когато спят, само физическото и етерното им тяло почиват в леглото. Астралното тяло, заедно с егото, се отделя от долните крайници и се издига в духовния свят. Там те получават сили, по-възвишени от тези, които човек получава от слънцето и луната през деня.

Тъй като астралното тяло е вградено в много по-леката субстанция на астралния свят, звездният свят може да му влияе по-силно. Точно както физическите сили действат върху физическото тяло в будния живот, така и сега близкият и далечният звезден свят действат върху астралното тяло, защото човекът е роден от космоса, от същия световен дух като звездното царство.

Когато погледнем нагоре към слънцето, луната и звездите, можем да разберем силите, които действат там, да се научим да разпознаваме духовния свят в космоса. Не можем да зърнем човекоподобен световен бог, но можем да възприемем духовните сили зад космическата мъглявина.

Започваме да усещаме и по този начин да разбираме как възникват световите. Започваме да преживяваме, зад действащите сили, силите на водещите същества.

Шилер мислел същото, когато се обърнал към астрономите, които са изучавали само обстойно физическите звезди:

Не ми говори толкова за мъгли и слънца! Дали природата е велика само защото ти дава задачата да я преброиш? Твоята тема със сигурност е най-възвишеното в пространството; но, приятели, възвишеното не обитава в пространството.

Ако разглеждаме само външни сили, няма да открием възвишеното. Но ако търсим духовното и се върнем от неизмеримия свят на звездите към себе си, тогава сме способни да видим в себе си, така да се каже, капка духовен живот, която прониква в космоса.

Ако подхождаме към небесните тела с такова отношение, по-добре разбираме думите на Гьоте: Ах, какво биха били всички те, хилядите милиони слънца, ако не се отразяваха в човешкото око и в крайна сметка не радваха човешкото сърце?

самонадеяно, но все пак е смирено, ако го разберем правилно, ако го схванем напълно. Защото, когато погледнем към слънцето, от което произлизат животворни течения, то упражнява толкова мощно влияние, че не бихме могли да го понесем, ако не беше парализирано от лунните сили. Така виждаме духа в космоса, но знаем, че притежаваме органи в себе си, с които можем да възприемем духа в космоса. Тогава му позволяваме да се отразява в тези органи, точно както се отразява слънцето, което не можем да видим директно, но чието сияние се отразява в падащия водопад, както е изразено и в думите на Гьоте, където той описва Фауст.

каже , след като го е върнал към земния живот :

Нека слънцето остане зад гърба ми!
Водопадът, преливащ през скалистия риф,
гледам го с нарастваща наслада. От гмуркане
до гмуркане той ту се търкаля в хиляди,
после излива хиляди и хиляди потоци, пяна
след пяна, втурваща се високо във въздуха. Но
колко славно, извираща от тази буря, се
извива цветната дъга на промяната... Ту ясно
очертана, ту разтваряща се във въздуха,
разпръскваща ароматни, хладни тръпки
навсякъде! *Тя* отразява човешкия стремеж.
Съзерцавайте я и ще разберете по-ясно: В
цветния континуум откриваме живот.

НАЧАЛОТО И КРАЙТЕ НА ЗЕМЯТА

Берлин, 9 април 1908 г.

Това, което отличава човечеството от другите същества, които ни заобикалят на тази земя, освен много неща, за които би трябвало да се занимаваме по-малко днес, е, че човечеството не просто организира живота си според скучни, инстинктивни импулси, а според ясни идеи и мисли; че ни дава сила, мощ и сигурност за нашата работа, когато сме способни не само да гледаме настоящето, но и да определяме собственото си бъдеще от идеи или идеали. Хората могат да постигнат това само когато са способни да гледат отвъд непосредствения момент, да виждат отвъд това, което настоящето обхваща, в миналото и бъдещето. Учим се от миналото; работим най-добре за бъдещето, като предвиждаме какво искаме да правим в бъдещето в нашите идеи, в нашите идеали.

Може лесно да изглежда, че днешната тема „Началото и край на Земята“ се простира твърде далеч в миналото и бъдещето, сякаш си имаме работа с идеи, които се извисяват високо над нашето ежедневие. Великият немски философ *Йохан Готлиб Фихте* обаче вече се е изказал срещу онези, които, основавайки се на привидно практическо разбиране за живота, се отвръщат от идеите и идеалите, защото вярват, че онези, които практикуват живота, нямат нужда от тях. Срещу тях,

Както вече беше споменато тук в друг контекст , Йохан Готлиб Фихте, когато говореше на своите ученици от Йена за велики идеали и съдбата на човечеството, измисли красивата фраза: „Ние, идеалистите, знаем също толкова добре, колкото и така наречените прагматици, може би дори по-добре, че идеалите не са пряко приложими в реалния живот.“ Но когато последните твърдят, че животът, за да бъде наистина практичен, не е необходимо да бъде организиран според идеи и идеали, те само показват, че те не се вземат предвид в хода на живота. Нека благосклонното божество следователно им дари дъжд и слънце в точното време, необходимите провизии и, ако е възможно, също и мъдри мисли.

занимаваме с идеали и идеи и тяхното оправдание ; само един момент трябва да се засегне: Някои може да си помислят, че идеалите и идеите, обхващащи толкова обширни периоди от време като началото и края на земята, биха могли да доведат твърде далеч, размивайки се в мъглявото и непрактичното. Но точно това е, което един духовен мироглед все повече донася на човешкото съзнание: че колкото по-виспи са извлечени идеалите, толкова по-директно могат да бъдат приложени към живота и колкото по-надълбоко проникваме с нашите идеи и идеали, толкова по-голяма се развива тяхната сила не само за по-широките житейски въпроси, но и за всеки момент от ежедневието, от сутрин до вечер. Малките идеали ни дават малко сила за този или онзи повод; големите идеали винаги ни изпълват, укрепват ни и ни ободряват. Въпросът не е, че теоретично трябва да се потопим в такива идеи и идеали, а по-скоро, че от тях трябва да се създаде нещо.

Нещо тече , нещо се излива. Когато идеалите са грандиозни, от тях произтичат по-живи, по-силни чувства, отколкото от малките идеали. И тези по-живи, по-силни усещания и чувства ни укрепват психически, емоционално и физически и неусетно се промъкват в това, което правим в ежедневието, правейки живота възможен за нас по желания начин.

Когато днес погледнем назад към развитието на нашата Земя, нашия земен дом, съвременните хора естествено се сещат първо за прекрасните, забележителни постижения на научната мисъл. Както и в други случаи, и тук трябва да се подчертае, че никога не може да бъде задача на хуманитарните науки – ако те се разбират правилно – да повдигат дори и най-малкото възражение срещу обосноващите открития и резултати на съвременната естествена наука. Ето защо, преди да се заемем с тази всеобхватна тема от гледна точка на хуманитарните науки, нека, както и при други съображения, първо да направим някои предварителни бележки.

Нека накратко и схематично отговорим на въпроса: Какво знае съвременната наука по днешната ни тема? — Естествените науки, с голямо и всеобхватно прозрение, разкриват миналото на Земята. От това каква е Земята сега, от това, което е останало от потънали светове и изчезнали същества, нашата естествена наука може да заключи как е изглеждала нашата Земя преди милиони години и какви същества са ходили по нея. Знаете ли, историята, историческите записи, ни връщат само за кратко време назад в развитието на Земята, няколко...

Само за хилядолетия. След това нещата стават, така да се каже, мътни, ако човек разчита единствено на исторически записи. По-нататъшен период ни връща назад във времето към това, което не би могло да бъде поверено на писмени записи, нито на други документи - това, което нашите предци са поставяли в гробовете на своите мъртви, предмети на своята култура, изработени от тях и оставени като останки. Но след това естествената наука се връща още по-назад. Тя ни показва, в скелетите и другите останки от праисторически растения и животни, съдържащи се в слоевете на нашата земя, кои същества последователно са живели на нашата планета. Лесно е да се види, че това, което се намира в горните слоеве на нашата земя, трябва да е било последното, което е срещнало своя край, че това, което се намира в по-дълбоките слоеве, покрито от по-късни, трябва да съдържа документалните останки от по-стари, по-ранни времена. Разбира се, не е толкова просто да се провеждат научни изследвания по този начин. Геологията, или изучаването на скалните слоеве, представлява много трудности. Защото голяма част от това, което е било отложено в земната повърхност, не е останало такова, каквото е било отложено първоначално. Случвали са се припокриващи се слоеве, разломи, всякакви катаклизми, така че понякога това, което първоначално е било на дъното, е изплувало на повърхността по време на разломите. Понякога е необходима голяма проникателност, за да се създаде картина за това как се е развила нашата Земя от това, което се съдържа в нейните слоеве.

Няма да навлизаме в повече подробности отвъд това, което духовният изследовател е в състояние да обоснове; нито ще се задълбочаваме в детайлите .

Какво бихме могли да кажем по този въпрос от хуманитарна гледна точка ? Някои неща все още се нуждаят от корекция. Но ние не искаме да се занимаваме с това. Напротив , ние предпочитаме с благодарност да приемем това, което усърдната естествена наука е наблюдавала и това, което научната проницателност е постигнала в тази област, като голямо постижение за човечеството. С радост искаме, с помощта на естествената наука, да се пренесем обратно в едно по-ранно състояние на Земята, когато нашата Земя е изглеждала много по-различно от днешната, когато на нашата Земя са живели най-простите форми на живот, от които не са оцелели никакви останки. С натуралиста ние проследяваме развитието на нашата Земя от най-долните слоеве до слоевете и останките, които лежат на върха. Там откриваме прости животни, които са сред гръбначните, сред тези с костен скелет. Отиваме по-нататък и виждаме как постепенно се развиват различните класове животни и растения, точно както изглежда, че се появяват един след друг на трансформиращата се Земя. Връщаме се с натуралиста до времето, когато рибите се появяват в еволюцията на нашата Земя. Много от тях имат напълно различни форми от днешните. Ако се върнем още по-назад, стигаме до любопитен етап от развитието на Земята, когато тя е била обитавана от онези чудовищни, чудни животни, някои от които принадлежат към класовете земноводни и влечуги. Това са били гигантски животни, чието око е било може би голямо колкото детска глава; те са били снабдени с гигантски инструменти за хранене; животни, които се наричат ​​ихтиозаври и плезиозаври и т.н., и чиито останки са открити в различни региони на Земята от онези слоеве, които наричаме Креда,

Това се нарича юрски слой. Тук стигаме до времето, когато са възникнали по-съвършени растителни формации, сравнително млад период, макар и все още измерван в хилядолетия. Стигаме до точката, където, според научното разбиране, човечеството се е появило за първи път, където, така да се каже, според записите, съдържащи се в съответните слоеве, то се е появило за първи път на нашата Земя, след като висшите бозайници, тясно свързани с него, са го предшествовали. Накратко, ако използваме отново този образ, който наскоро ни беше позволено да използваме при друг повод, когато разглеждахме слънцето, луната и звездите от духовно-научна гледна точка, и си представим, че някой може да наблюдава от изгодна точка в космоса, в продължение на милиони години, как постепенно се е оформяла повърхността на Земята, как се е променяло разпределението на земята и водата, на топлината и студа, как са се появили най-разнообразните класове и форми на животни и живи същества, тогава физическата картина за такъв хипотетичен наблюдател, седнал някъде в космоса, би била по същество точно такава, каквато е описана от естествената наука. Но трябва да се подчертае отново, че от гледна точка на хуманитарните науки не може да се стигне по-далеч от, така да се каже, точката, в която самата естествена наука ще бъде принудена да коригира нещата в бъдеще.

Къде точно е конфликтът между естествените и хуманитарните науки? Естествените науки многократно твърдят, че хуманитарните науки не са основани на естествената наука. Но може ли човек наистина да стои по-твърдо на земята на естествената наука, отколкото като признае, че всичко, което естествените науки знаят и могат да разпознаят, е прието и от нас?

Сега има и такива, които твърдят, че стоят твърдо на почвата на научните факти. Те изискват от хуманитарния учен да не знае нищо друго освен това, което самият той знае. Те изискват не само да му признае какво сам казва, но и да се подчини на догмата, че не може да се каже повече от това, което се казва. Тези хора не осъзнават, че подобна вътрешна нетолерантност по принцип никога не е съществувала в целия ход на човешкото развитие, дори във времена, когато външната нетолерантност е била толкова крайна. Разбира се, както успяхме да кажем последния път, когато разглеждахме слънцето, луната и звездите: външният сетивен образ не дава причина за конфликт между хуманитарните и естествените науки. Но следва ли от този външен сетивен вид, че зад сетивното, зад физическото, не действат никакви свръхсетивни, свръхфизически сили? Последния път успяхме да цитираме известния експеримент „Плато“, който демонстрира как миниатюрна световна система възниква в течност от една капка масло чрез завъртане на манивела. Добрият човек обаче напълно забрави, че самият той е завъртял манивелата! Напълно се пренебрегва, че това е невъзможно без мислите на човека, който върти манивелата. Това, което виждаме с физическите си очи, е външният израз, външният процес на това, което се случва вътрешно и духовно, нещо, което хората никога не могат истински да разберат, като използват само очите си и помощните си инструменти – тоест единствено външни физически инструменти – за да възприемат света. Но ако искаме да погледнем назад към физическото начало на света, а не само да разглеждаме физическото, тогава първо трябва да разгледаме истинската същност на човечеството.

, всеки, който разглежда тази истинска природа на човека, ще види, както често съм подчертавал, това човешко същество като разпадащо се на поредица от части. Преди всичко, духовната наука ни показва, че истинската причина за тези променящи се състояния, които човекът преживява всеки ден в рамките на двадесет и четири часа между будността и съня, се крие във факта, че едната част от човешкото същество се отделя от другата част по време на сън. Всяка нощ, когато човек заспива, виждаме как това, което е нахлувало и се е връщало в душата през целия ден – в най-разнообразни образи и впечатления – потъва в сън без сънища, в неопределен мрак. Виждаме как всичко, което човекът преживява вътрешно, потъва – инстинкти, влечения, желания и страсти, удоволствие и скръб, радост и болка. Това, което залива душата през целия ден с всички тези вътрешни преживявания, потъва в неопределен мрак след заспиването. За някой, който е здраво запознат с духовната наука, както и за всеки, който действа от гледна точка на здравия разум, очевидно би било голяма глупост да се твърди, че при заспиване носителят на удоволствието и скръбта, радостта и болката, на импулсите, желанията и страстите изчезва и се появява отново при събуждане сутрин. Духовната наука показва, че когато човек спи без сънища, в леглото лежи онази част *от* човешкото същество, която той споделя с всичко неодушевено, с всички минерални същества около него и която наричаме физическо тяло; и че по време на сън етерното или жизненото тяло, което поддържа човешкото същество, е свързано с физическото тяло.

Сам е с растенията, но вече не е с минералите, неодушевените същества около него. В съня без сънища, два други члена на човешкото същество се издигат от човешкото тяло. Удоволствие и скръб, радост и болка, импулси, желания и страсти, всички приливи и отливи на усещания и чувства, всичко, което е тихо в нощта, има за свой носител астралното тяло и то се издига в съня без сънища от физическото и етерното тяло, които остават в леглото. Издигат се астралното тяло и егото.

По какво съществуването на това астрално тяло през нощта се различава от съществуването му през деня? Можем да разберем как съществуването на астралното тяло през деня се различава от съществуването му през нощта, ако вземем предвид – както съм правил в други серии от тези лекции – че астралното тяло има своята реалност там, в друг свят, който го заобикаля. Какво определя дали възприемаме нещо или не? Може да има безброй светове около вас – светът на звуците, светът на светлината, светът на миризмите, светът на вкусовете и т.н. – но ако нямате сетивни органи за тях, тези светове нямаше да съществуват за вас. Най-нелогичното нещо, което човек може да направи – въпреки че повечето хора го правят – е да твърди, че свят, който не възприема, не съществува. Духовната наука показва, че по време на сън без сънища през нощта, астралното тяло на човек се издига от физическото и етерното тяло и съществува в друг свят; не в трансцендентен, скрит свят, а в свят, който ни прониква, точно както светлината и въздухът проникват в пространството. За духовно-научно наблюдение

Този свят се различава от физическо-сетивния свят само по това, че изисква различни органи, чрез които може да бъде възприеман. Това астрално тяло *на* човека съществува в духовен свят, който е в нашата среда, точно както въздухът около нас. Някой, който не осъзнава, че има въздух около него, казва, че няма нищо около него. По подобен начин някой, който не осъзнава, че непрекъснато живее в духа, казва, че няма дух в нашата среда, няма духовен свят, няма духовни факти, няма духовни същества. Астралното тяло, носителят на удоволствието и болката, е в този духовен свят през нощта. То не го възприема, защото в настоящата еволюция, в настоящия цикъл на развитие на човека, то все още няма органите, инструментите за възприемане, за този свят, в който съществува.

Сега може да изглежда като хипотеза да се твърди, че има астрално тяло и че в безсънния сън човек съществува извън физическото и етерното си тяло в духовен свят. Но освен факта, че този, чиито духовни очи са отворени чрез посвещението, което обсъдихме, познава астралното тяло чрез отделяне от физическото тяло, чрез собственото си наблюдение и опит, човек може, така да се каже, експериментално да докаже, че такова астрално тяло съществува, макар и не чрез обикновени инструменти. Защото единственият инструмент, който наистина води човека в духовния свят, който му разкрива тайните на висшия, свръхсетивния свят, е самият човек, в неговата пълна и завършена същност. Този инструмент, човекът, е способен на безкрайно усъвършенстване, на безкрайно фино развитие и именно самото посвещение...

което усъвършенства човека. То предоставя, така да се каже, експериментално доказателство за онези, които желаят да го приложат към себе си, че съществува астрално тяло на човека, което може да стане независимо от физическото тяло.

Нека си припомним някои от точките, които обсъдихме по време на посвещението. Казахме, че човек може да изпълнява определени упражнения – упражнения за медитация, за вътрешно съзерцание – според много специфични методични инструкции, чрез които укрепва и ободрява вътрешния си свят от мисли, чувства и воля, повече отколкото може да бъде укрепен от каквото и да е външно сетивно наблюдение. Наистина има такива инструкции, както видяхме в лекцията за посвещението, чрез които човек може да спечели повече, отколкото печели чрез просто външно наблюдение на реалността. Нещо доста забележително се проявява в човешката душа, която прилага тези инструкции. Става очевидно, че тялото, което нарекохме астрално тяло, което притежават дори тези, които, подобно на съвременните хора, нямат духовни очи и уши, е пластично интегрирано с тези духовни очи и уши чрез фината вътрешна работа на индивида. Можем да демонстрираме как потапянето във вътрешни мисли и чувства и потапянето в волеви импулси правят тези чувства и волеви импулси по-енергични. Можем да покажем как те влияят на това астрално тяло: След известно време, ако човекът има търпение и постоянство, астралното тяло разкрива, при сутрешното завръщане във физическото и етерното тяло, че е придобило духовни очи и уши и сега може да изпита това, което се нарича просветление. По този начин човекът може...

Тъй като той работи тук в будно съзнание чрез съзерцание според специфични методични правила – чрез осъществяване на определени чувства и определени волеви импулси в себе си – той влияе върху астралното си тяло по такъв начин, че то да се окаже способно да ни въздейства обратно. По този начин се демонстрира реалността на астралното тяло. Ние му влияем и то ни влияе. Чрез акта на посвещение то разкрива своето съществуване.

Точно както астралното тяло на човек се отделя от физическото тяло през нощта, така и това, което наричаме истински носител на егото *на човешкото същество*, истинското самосъзнание на човешкото същество, се отделя от него. И то изчезва в неопределен мрак в настоящия етап от човешкото развитие.

В спящия човек имаме пред себе си физическото тяло в леглото, което хората споделят с всички минерали, както и етерното тяло, което споделят с всички растения. От физическото и етерното тяло сме извлекли астралното тяло, което хората споделят само с животните, и егото, което хората, като венец на творението на Земята, не споделят с никоя друга сфера на природата в рамките на земната сфера. В настоящия цикъл на развитие, където не са се развили висши сетива, никакви „духовни очи“ и никакви „духовни уши“, както се казва в термина *на Гьоте*, впечатленията, които човек има през деня, изчезват при заспиване, а други не възникват в света, за който няма сетива. Следователно, през нощта той е обграден от тъмнина, празнота и тишина. На сутринта, при събуждане, човекът се спуска във физическото и етерното тяло. Те са свързани с физическите очи.

и снабден с уши. Духовният човек се потапя във физическо-сетивния човек, използва инструментите на физическо-сетивния свят там и по този начин има този свят около себе си. Човек трябва да разбере – и ако иска, може – какво е казал *Фихте* : Не вярвайте, че окото вижда, а че човек вижда чрез окото; не вярвайте, че ухото чува, а че човек чува чрез ухото. Същото важи и за сетивата за обоняние и вкус. Всички те са инструменти за вътрешния човек.

В това духовно, вътрешно същество, в това его и това астрално тяло, духовната наука вижда и трябва да види оригиналния, първия аспект на човечеството. Не във физическото тяло, нито в етерното тяло, а в астралното тяло и на егото е дадено това, което е съществувало преди физическото и етерното тяло. Разбира се, мнозина, които са дълбоко и внушително повлияни от мощните материалистични идеи на настоящето, ще възразят: Вие, във вашата фантастична духовна наука, си представяте ли, че това духовно същество, този носител на удоволствие и болка, на радост и скръб, на импулси, желания, страсти и самосъзнание, някога се е носило свободно някъде, необвързано с физическо тяло? – На това духовната наука отговаря: Да, наистина, така е! Преди всичко физическо, дори преди всичко етерно, е било това астрално тяло, носител на удоволствие и болка, на радост и скръб. Вътрешният живот е съществувал преди външния живот.

Това би ни поставило директно в началото на Земята. - Можете ли да си представите, че някой, дори под силни материалистични внушения, би могъл напълно да отрече, че може да има нещо като ге-

Какво основно състояние е нещо, което само се кондензира и възниква впоследствие? Често се подчертава тук, че за духовната наука материята е кондензиран дух. Нека използваме сравнение, което често сме използвали, за да покажем как духовният изследовател мисли за духа и материята. Представете си, че някой има прозрачен въздух пред себе си и в този прозрачен въздух се образуват облаци в резултат на охлаждането. Това, което преди е било прозрачно, става непрозрачно поради образуването на облаци; това, което преди е било водна пара и невидимо, се превръща във вода. Може би отива по-далеч: Водата замръзва в лед. Ледът се разпада на парчета. Да предположим, че някой идва и казва: Глупости, пълна глупост е да се мисли, че водата преди това е била разпръсната във въздуха. Не видях нищо от това! Първото нещо, което видях, бяха облаци. След това идва някой, който дори не може да види облаците още; те виждат нещо само когато водата замръзне, когато се образува лед. Ако му кажете: Това, което е там днес като лед, е било там преди като вода, той отговаря: Не видях нищо, има лед и нищо друго.

трябва да се извлече от подобни съображения, ако някой иска да обвини във фантазия духовен изследовател, който твърди, че първоначално човекът не е съществувал материално, дори не като етерно тяло, а по-скоро астралното тяло и егото са съществували първо. В началото на нашето земно съществуване астралното тяло и егото са присъствали. Всъщност, както ще видим скоро, човекът е съществувал на Земята като духовно същество преди животните, преди растенията, преди да съществуват минералите. Първоначално Земята се е състояла от съвкупност от множество такива духовни същества, които...

То се е състояло от егото и астралното тяло. Това е началото на Земята. Сега духовният изследовател продължава: Точно както водата, разтворена и невидима във въздуха, се кондензира в облаци, така и астралното някога се е кондензирило в етерното. И сега, в по-нататъшния ход на Земната еволюция, е имало хора, които са притежавали его, астрално тяло и етерно тяло. Накрая, точно както ледът се е образувал от водата, а водата от водната пара, физическото тяло е възникнало като най-плътната част от човешките същества. Така имаме хода на Земната еволюция: Първо, човекът е като духовно същество, след това като етерно същество и едва накрая духовното кристализира в човешкото физическо тяло.

Нека се задържим за образа на кондензираща водна пара. Представете си, че имате буца вода. Вие изкуствено обработвате тази буца вода, така че част от нея замръзва в средата. Представете си, че имате много такива буци вода, всяка със замръзнал център; по този начин се образуват много ледени зърна. Сега се случва нещо много странно: от някои от тези водни буци леденото зърно пада и остава, покрито само с тънък слой вода, докато основното вещество, водата, от която се е образувал ледът, се отдръпва. В другите водни буци ледените зърна остават във водната буца и продължават да замръзват. Повече вода се превръща в лед и се образуват по-големи ледени ядра. В редица от тези образувания тези по-големи ледени ядра падат, задържайки част от водата, докато основното вещество се отдръпва от тях. Това продължава. Отново и отново такива ледени буци се издигат на по-високи нива, което означава, че образуват повече

Ледът се образува от вода. И ледените образувания на Земята непрекъснато се регенерират , докато други струпвания продължават да превръщат все повече и повече вода в лед, докато накрая образуват ледени струпвания, които са превърнали цялата вода в лед, и чието основно вещество се съдържа, така да се каже, само между порите на леда.

Позволете на този образ да се зароди в душата ви, представящ процеса на заземяване от началото на Земята до нашето настояще време. В началото на нашето земно съществуване си представете човечеството като духовно същество, съществуващо само като духовно същество. То започва с кристализация на малка, незначителна част, която става по-плътна. Има определени същества, които, подобно на ледени зрънца, остават в ранен стадий, отделяйки се от своята духовна майчина субстанция. Това са най-несъвършените животни, които са възникнали, когато само част от човешката майчина субстанция, на астралното човешко същество, е станала материална и се е кондензирала. Това са най-нисшите животни. Другите хора са еволюирали до по-високи нива. Отново, висшите животни са отпаднали от духовната майчина субстанция. И така, точно както ледът се е появил от буца вода, в хода на еволюцията на Земята са се развивали все по-диференцирани, все по-съвършени същества - физически форми, кулминиращи в съвременните хора, чийто външен физически израз е отражение на духовните способности и потенциали, които първоначално са се съдържали в духа, тоест в астралното тяло, на човечеството в самото начало на Земята. И точно както падналите ледени буци представляват етапите *във* формирането *на* голямата ледена буца, така правят и всички същества, които са по-малко съвършени от хората, цялото животинско и

Растителното царство представлява изоставащите етапи на човешката еволюция на Земята. Човешките същества са първородни на Земята като духовни същества и постепенно, като духовни същества, ако мога да използвам израза, те са кристализирали материалните си аспекти, етап по етап. На всеки етап подчинените същества постепенно са стагнали, така че в целия род на по-несъвършените земни същества виждаме не предци на човечеството, а напротив, потомци на духовния човек, които не са се справили. Те са изоставащите братя, изоставащите същества на предварителните етапи, които, продължавайки живота си в наше време, са изпаднали в упадък.

Така виждаме , че когато разглеждаме еволюционната последователност, членовете са се отделили. Ако някой можеше да постави стол в космическото пространство и да наблюдава човечеството на хипер-Борея, той, приемайки предпоставките на духовната наука за верни, би видял външно и физически образа, който духовният изследовател описва: как човечеството първо изостави несъвършените животни, а след това все по-съвършените. Всъщност, външно човечеството е възникнало последно в сегашната си форма, като най-младото от създанията; духовно то е първородното, духовно то предшества всички същества. От човечеството са се развили всички останали същества, които, така да се каже, отпадат на несъвършен етап *от* човешкото развитие, представлявайки това, което е било отхвърлено от човешката еволюция. Така в земните същества всичко несъвършено регресира към по-висшето. По-висшето, оригиналното, не е във физическата ни форма, а в духа. Съвременното естественознание е практически засегнато от въпроса за...

Въпросът, който тя задава отново и отново и който е толкова тясно свързан с нашата тема за началото на Земята, е: Как биха могли живите същества да се развият от неживата материя? Ако на нашата Земя има само нежива материя, как биха могли живите същества да се развият от нея? Единственият отговор на това е, че въпросът е поставен погрешно. Живите същества никога не са се развивали от неживата материя; по-скоро всичко неодушевено е възникнало от живите същества. Можете лесно да разберете как неодушевеното възниква от живото, ако погледнете това, което все още изкопавате от Земята днес като скала под формата на въглища. Някога това са били растения, папрати и хвоци, които са се намирали в определени области на земната повърхност, потъвали са в земята и които сега изкопавате след милиони години, превърнали се в камък. За духовния изследовател не само въглищата произхождат от растенията, но и цялата минерална почва, цялата минерална материя, води началото си от нещо първоначално растително, дори ако, както беше споменато, днешният изследовател-материалист не може да си представи, че може да има растително царство без минерална основа. Такъв изследовател просто не може да си представи, че поплътните, по-груби процеси произтичат от по-фините.

Има пример за това как подобен материалистичен възглед може да бъде шамар в лицето на здравия разум, как материализмът сее хаос сред някои европейски учени. Има например *материалистическата теория за психичните феномени на Уилям Джеймс*, която дори претендира да бъде идеалистична, в която материалистическите идеи проникват в целия мисловен процес. Имам симптома, присъщ на изречението: „Човек не плаче, защото е тъжен,

„Но той е тъжен, защото плаче“, както вече беше споменато. Тук човекът приема, че съществуването има материален ефект върху човешките същества: то засяга слъзните канали, след което човекът усеща процеса и се натъжава. Така е и в нашето настояще време: Изобретателят на тази теория е последователен в своя материализъм, дори когато той очевидно противоречи на здравия разум. Всъщност това са процеси в духовно-умствения свят, а материалните процеси са техни последици. Духовно-умствените процеси са първоначалните. Всичко, което е твърдо, всичко, което е материално-минерално около нас, точно както въглищата, първоначално е възникнало от духовното. Въпросът следователно не е как живото е възникнало от неживото, а как неживото е възникнало от живото. Точно както неживото възниква от живото, точно както живото е съществувало преди неживото, така и духовното е съществувало преди живото. Така се връщаме към началото на нашата Земя и виждаме, че самата ни Земя е била, в самото си начало, духовно същество. То е било духовно същество и е развило материалния свят от себе си в поредица от етапи, така че от духовното е възникнало живото, а от живото - мъртвото. Мъртвото е най-скорошният продукт.

Така ние поглеждаме назад към нашето земно начало и се чувстваме в собствения си произход, в началото на земята като човешки същества, като първородни на земята, духовно в началната точка на земната еволюция. Сега, оттук, позволяваме на духа да погледне в бъдещето. Най-лесно можем да разберем как духовният изследовател създава картина на бъдещата перспектива, ако осъзнаем – както вече беше загатнато в други лекции от тази поредица – че при съвременните хора отделните органи са от съвсем различен произход.

Това не са ценности. Не е така, както изглежда на материалистичния анатом, когато изследва човешкото същество. За материалистичния анатом всичко съществува само такова, каквото се представя според физическите си характеристики. Но за този, който наблюдава човешките органи с духовно прозрение, има такива, които са в състояние на разпад, увяхване, умирање, подобно на образуващата се кора на дърво, както и други, които, както изглеждат днес, са в началото на своето развитие. Някои по-нисши органи , *които* в момента служат за възпроизводството на човечеството, са в процес на умирање. Но ние имаме орган, който е в началото на своето развитие и който ще достигне много по-висок етап в бъдеще. Този орган е човешкото сърце. Не само духовният аспект, но и самият физически орган, сърцето, предлага прекрасна перспектива за нашето бъдеще. Това сърце е ключов момент за анатома, защото иначе всеки орган, който се движи волево, има набраздени мускули. Сърцето е орган, използван неволно, но структурата му наподобява тази на съзнателно контролиран мускул. Откъде идва това? Никоя физическа анатомия не може да го обясни ! Това произтича от факта, че това сърце е предопределено да бъде много по-голям орган в бъдеще. То е набраздено, защото в бъдеще ще бъде съзнателно контролиран мускул, подобно на мускулите на ръцете ни днес. В бъдеще ще реагираме съзнателно на импулсите на душата с движение *на* сърцето. Човешките същества не само ще изпълняват работата си чрез инструментите на ръката, но сърцето ще бъде *инструмент на душата, по начин* , който човечеството все още не може да си представи.

Вземете друг орган, човешкия глас. На какво е способен той днес? Когато ви говоря,

Какво се случва тук? Това, което ви говоря, моите думи, първо живеят в душата ми. Ако не ги изрекох, те нямаше да проникнат в душата ви. Аз ги говоря, задействайки инструментите на ларинкса си. Въздухът тук, в тази стая, по този начин се задейства във вибрация и от всяко мое място, вълни от вибрации пътуват през тази зала до вас. Какво е език? Той е ефирно възплъщение на мисълта. Когато изрекох нещо, мисълта отеква; тя се възплъщава във въздуха и всеки, който може да види въздушните вълни в тази стая, би видял физическата форма на моите мисли да се вихрят тук. Духовната наука ни показва, че в бъдеще човечеството не само ще може да произвежда ефирни форми чрез думите си, но и да създава по-плътна материя по образ и подобие на това, което живее в душата му. То ще се научи да оформя все по-плътни неща по този начин и в бъдеще човечеството, чрез трансформирания си гласов орган, чрез словото си, ще създаде свой собствен вид. С развитието на човечеството настъпват значителни трансформации в неговата физичност. Някои органи атрофират, докато други продължават да се развиват. Сърцето се превръща в жизненоважен инструмент за емоциите на душата. Гласовият орган се превръща в репродуктивен орган на бъдещото човешко същество, което ще създаде себеподобни от своите мисли. Точно както те възплъщават мислите си във въздуха днес, така и те ще се възплътят чрез органа, който в момента е на път да се превърне в репродуктивен орган, орган на размножаване на бъдещето. Това, което е главата ни днес, е като сянка на това, което ще бъде. По този начин се внушава връзката между човешкия гласов орган и репродуктивния орган.

Това е така, защото гласът се променя при мъжете, промяна на гласа настъпва по време на пубертета. Не биха ли искали хората да разгледат по-отблизо тези промени, които ни се съобщават от духовната наука? Това, което казват духовните изследвания, сочи какво ще има човечеството в по-късни времена за създаването на своите събратя: Това ще бъде Словото. Човек ще говори Словото и Словото ще бъде човешко същество. Това ще се случи, когато човечеството стане все по-одухотворено. Защото, поставяйки физическите си инструменти, както видяхме със сърцето и ларинкса, в служба на своя дух, човечеството се одухотворява, връща се към духа в края на земята. Показано е, че това е било така с предшествениците на човечеството, създателите, които са започнали земното си съществуване тогава, които са стояли в началото на земята, където човечеството ще стои в края на земята. И човечеството един ден ще се появи в края чрез Словото; човечеството ще говори Словото в самия край и Словото ще бъде човешко същество. За тези същества, божествено-духовните същества, които още в началото на света са били на нивото, до което човечеството един ден ще се развие, правилно и уместно ни е казано в един от най-дълбоките религиозни документи, Евангелието от Йоан: В началото бе Словото и Словото беше Бог. – Както в началото Словото и Словото бяха Бог, така и в края Словото ще бъде човек, а човекът ще бъде Словото.

Когато погледнем назад към началото и видим как човекът е възникнал от духа и е станал човека, който сме днес в смисъла на това земно ставане, и когато погледнем трансформациите на нашата земна човечност, перспективата на това земно ставане се отваря пред нас.

Към одухотворяване. Там имаме дух в началото и дух в края. Духът е бил произходът, а духът е целта. Това е тайната на еволюцията на Земята. И когато видим в средата все поплътната материя, знаем, че тази материя е трансформиран и преобразен дух, ако не я виждаме като външен образ на съня, а по-скоро разгледаме нейната същност. Тя не е нищо друго освен това, което се е развило от духа и което ще се трансформира обратно в дух. Гледайки напред, навсякъде виждаме дух. Според Якоб Бьоме ние произхождаме от духа и се стремим към духовното. Действието, като дейност на духа, е онова познание за духа, което наистина издига човечеството, което го прави полезно същество, защото е безнадеждно, трудолюбиво и духовно и физически здраво. Това е знанието, че всичко е вкоренено в духа и че това, което възприемаме и виждаме в ставането на света, са делата на божествения дух.

АД

Берлин, 16 април 1908 г.

Трябва да се върнем много назад в човешкото търсене на решение на загадките на света, ако искаме да разгледаме произхода на двете идеи, които скоро се налагат на човека, когато той се доближава до тези загадки на света в по-дълбок смисъл, преди всичко в духовен смисъл: двете идеи за добро и зло.

Човешката мисъл винаги ще се стреми да се издигне до тайнствените сили, които, произлизащи от духовния свят, обуславят и проникват в нашето развитие. Ние постоянно се сблъскваме, под различни форми, с опита да свържем благотворните сили на живота – тези, които служат на спасението и напредъка на нашето развитие – с разрушителните, отвратителните, възпрепятстващите сили. Но интимната близост, която съществува между тези две сили, въпреки привидно резкия контраст, винаги се разкрива и на по-проницателния наблюдател. Достатъчно е само да си припомним думите на Шилер за огъня, които споменах и по друг повод:

Благотворна е силата на огъня, когато човек го опитомява и пази. Но ужасна става небесната сила, когато се освободи от оковите си, крачейки по собствения си път, свободната дъщеря на природата.

Може да се каже , че въпросът, който ще ни занимава днес и в следващата лекция, е обгърнат от такава дума , въпросът, който в различни моменти се е обличал и в думите ад и рай, при което не бива да се въобразява, че тези думи, където и да се появят, имат онова суеверно значение, което много привърженици на тези идеи им приписват, но също така и много от онези, които днес, без да знаят по-дълбокия им смисъл, биха искали да се борят с тях.

Ако се огледаме само накратко, вече можем да видим, че въпросът ни произлиза от древноперсийската култура, където царството на добрите сили, *Ормузд* , и царството на злите сили, *Ариман*, са рязко противопоставени. И когато видим как в любопитен ментален образ скритите сили, които напредват в света за добро, са възпрепятствани от омразните сили, които пречат на прогреса, докато накрая силата на светлината триумфира, пред нас е един от великите образи, в които човешката фантазия и въображение обличат нашия проблем. От гръцкия Тартар до скандинавската митология, пред нас се изправя царство на ада; имена, свързани с понятието за ад, се появяват пред нас. Това е царството, на което са осъдени всички, които не са умрели с достойна смърт във физическия свят, в съответствие с преобладаващите културни норми.

Една особеност може да ни направи впечатление, когато си спомним тази легенда за царството на ада. Нека я разгледаме внимателно, защото трябва да се каже още от самото начало: в обличията на митичния свят понякога се открива по-дълбока мъдрост от тази, която в наше време се изследва с абстрактни понятия.

е как старата скандинавска митология...

Сегашното състояние на света произлиза от един „Нифелхайм“ – скандинавска земя, изпълнена със студена мъгла, която според германските вярвания е била без слънце в древността, и от другото царство – „Муспелхайм“ – топлото царство. Взаимодействието на тези две царства е довело до сегашното състояние на земята. И не от топлия Муспелхайм, а от студения, изпълнен с мъгла Нифелхайм, са произлезли най-важните сили, които сега служат на човечеството. Там за първи път са се развили висшите човешки сили, лежащи в основата на съвременната култура. В същото време обаче – и това е забележителният аспект, който по чудесен начин докосва нашия въпрос – ни се казва, че Хей, който приема недостойните мъртви, е заточен от боговете в този изпълнен с мъгла Нифелхайм, където отиват онези, които не са умрели достойно. Странно е, че царството и силите на възнесението са събрани заедно с мястото и личността, които представляват силата на смъртта и разпадането.

И когато оставим зад гърба си тези древни времена и се обърнем по-близо до нашите собствени, откриваме, че преди всичко онези, за които *Похамер* в своето издание на Данте казва, че трябва да бъдат както учители на възрастни, така и възпитатели и учители на младежи, прибягват до идеята за свят, в който е концентрирано злото, когато искат да обяснят нашето битие от дълбините на космическото съществуване. Колко грандиозно и въздействащо Данте изобразява този свят за нас още в началото на своята завладяваща поема, която представя пречиштането на човечеството и пътуването му към висшите духовни светове! И отново поетът е бил принуден да прибегне до тези идеи, за да обясни вътрешния смут на душата.

Гьоте е възнамерявал да изобрази силите, присъщи на човешките същества, когато е писал своя „Фауст“. Затова той противопоставя това, което е трябвало да доведе Фауст до светлите, сияйни сили, на Мефистофел, представителят на адските сили.

можете да намерите много важни изказвания, които описват особената връзка между Фауст и Мефистофел, както и между двамата и света. В този контекст ще бъдат споменати само две, в които, отново забележително и сега отеквайки от скандинавската митология, Гьоте съпоставя понятията за добро и зло. Едно такова изказване е, където Мефистофел е наречен „част от онази сила, която винаги желае зло и винаги създава добро“. Тук понятията за добро и зло са поставени в много тясна връзка с цялостта на съществуването. И не бива да пропускаме да споменем друго от изказванията на Гьоте, което ни води както дълбоко в душата на Гьоте, така и доста дълбоко в нашия собствен проблем; защото се отнася до цялостната връзка между добрите сили във Фауст и това, което Мефистофел се стреми да постигне в него: злото. Гьоте много показателно кара Фауст да казва следните думи в момента, когато трябва да сключи пакта с Мефистофел, който определя при какви условия той ще се влюби в Мефистофел:

Ако кажа на момента: „Остани още малко! Толкова си красив !“, тогава можеш да ме оковеш във вериги, тогава с радост ще загина! Тогава нека смъртният звън да прозвучи, тогава ти си свободен от службата си, часовникът може да спре, стрелките може да паднат, нека времето ми свърши!

„Ако кажа на момента: „Остани малко, толкова си красив““ е израз, който Гьоте дава съвсем ясно да се разбере, че Мефистофел не е разбрал напълно. И все пак Фауст знае, че може да се поддаде на адските сили само ако е способен да каже на момента: „Остани малко, толкова си красив.“

Това трябва да бъде поставено в началото на днешната ни дискусия, защото може да ни покаже в каква посока са насочени нашите притеснения – от една страна, към света на легендите, а от друга, към дълбоката човешка мисъл, облечена в поетична одежда. Разбира се, онези, които вярват, че могат да изградят цялостен мироглед от няколко сглобени концепции за материалния свят, много лесно ще се провалят в концепциите за рая и ада. Те не се интересуват от това, което сега поставихме на преден план в нашата дискусия. Те просто казват: Трябва само да проследим развитието на различни религии и инфантилни мирогледи, за да осъзнаем, че или самите хора, в своето нещастие, или някой друг човек е измислил това, което се нарича рай и ад, отчасти за да ги утеши за страданията, които понасят на земята, и отчасти за да ги подтикне, чрез страха от ада, да насочат егоистичните си импулси към доброто.

Всеки, който говори така, не знае нищо за истинските причини и мотиви, които стоят зад въвеждането на понятия като рай и ада в душите и сърцата на хората.

Днес няма да търсим отговор на въпроса в никакви произволно събрани наблюдения, в никакви образи, преценки и разсъждения.

който човечеството винаги си е задавало, но ние искаме да добием идеи за това какво може да се каже по този въпрос от това, върху което в известен смисъл сме базирали всичките си зимни лекции.

Нека си припомним лекцията, която имах привилегията да изнеса тук на тема „Мъж, жена и дете“. Успяхме да говорим за великото развитие на човечеството по цялата земя и да научим за различните сили, които играят роля и допринасят за човешкото формиране. Ако разгледаме това човешко развитие от гледна точка на духовната наука – както можехме да кажем по онова време – тогава, за да изградим връзка с нея, ще се свържем с начина, по който духовно-научният наблюдател гледа на развиващото се дете, как то ни се изправя срещу нас от първите мигове на живота си на дневна светлина и все повече изважда наяве своите силни страни и способности.

Всеки, който наблюдава това развиващо се човешко същество от перспективата, изострена от хуманитарните науки, вижда как тези способности на детето се развиват по завладяващ начин от техните семена. Една материалистично настроена наука би ни накарала да повярваме, че това, което толкова завладяващо се появява стъпка по стъпка, се дължи само на наследени черти от родители, баби и дядовци или други предци. Думата „наследственост“ играе важна роля в този въпрос днес. Често се посочва, че хуманитарните науки сега са принудени да играят роля, която не толкова отдавна – защото беше преди по-малко от триста години – е играл един велик естествоизпитател: италианският естествоизпитател *Франческо Редт*. Той е първият, който формулира нещо, което сега е общоизвестно, обхващащо целия лаически и професионален дискурс.

научно познание. По негово време обаче не само миряните, но и всички естествени учени са вярвали, че от неживата материя, от речната кал, могат да възникнат не само нисши животински същества, но и земни червеи, риби и т.н. Днес се смята, че само религиозните предразсъдъци пречат на хората да сведат всички неща до чисто механичен световен ред. Но не само светските учени, от които по това време е имало само малцина, са приемали, че живите същества могат да възникнат от неживата материя, но дори Свети *Августин* е застъпвал това мнение. От това можете да видите, че подобно мнение изобщо не е противоречило *на религиозността на Свети Августин*.

Но какво противоречи на подобно предположение? Едно истинско външно и вътрешно наблюдение, което се задълбочава в дълбините на космическото съществуване, физическото, а не свръхсетивното преживяване на нещата. Именно физическите, а не свръхсетивните преживявания постепенно наложиха на човечеството твърдението, което тогава Реди направи: Живите същества могат да възникнат само от живи същества. – В същото положение, в което тогава се намираше естественият учен Реди – и той само на косъм избегна съдбата на *Джордано Бруно* – се намира и съвременната хуманитарна наука днес. Твърдението, което се оспорва днес, се прилага тук към духовната сфера и гласи: Духовните неща могат да възникнат само от духовни неща. – Това, което първо виждаме да се развива от предразположенията *на* детския зародиш, не може да се сведе до физически процеси. Проследяваме го обратно до духовното, точно както проследяваме живота обратно до живота. И тогава духовното ни отвежда обратно до духовно-психическата сфера. Когато видим тази духовно-психична сфера облечена,

Сякаш обгърнати от онези характеристики, които са свързани с физическите или други аспекти на човешките същества, ние проследяваме само този физически аспект, който оцветява и нюансира умствените и духовните способности и характеристики, обратно към цялата линия на наследяване, каквато ни е представена в родителите, бабите и дядовците и т.н. Ако обаче многократно осъзнаваме как в линията на наследяване постепенно се натрупват чертите, които в крайна сметка се появяват в потомството, казваме, че това изобщо не ни изненадва от гледна точка на духовната наука. Смятаме за очевидно, че характеристиките на физическото наследяване се появяват в телата, в които се появява духовният зародиш. Защото как разглеждаме това физическо наследяване? Избираме следния пример:

Взимаме семе от растение и го засаждаме в плодородна почва, богата на всички вещества, които могат да подхранват растението. След това засаждаме същото семе в различна почва, която съдържа само оскъден запас от веществата, от които растението се нуждае. Растенията носят в себе си качествата на почвата, от която са израснали. Така виждаме растението да разгръща собствения си по-дълбок произход, своето семе, а от друга страна, виждаме това, което развива и разгръща това семе, в което е обгърнато, което е сякаш прикрепено и изпълнено от земята и почвата, от които е израснало растението. И така, подобно на растението от по-ранно растение, човекът е произлязъл от духовно-психично царство на древността. Той е израснал върху почва, подготвена в линията на наследствеността, и това духовно-психично семе също съдържа качества, които носи със себе си от почвата на линията на наследствеността. Не сме изненадани, че

Целият процес е *такъв, че* за *външния* , физически наблюдател може да изглежда сякаш човек е изпаднал в гореспоменатите грешки. Когато се казва, че трябва да се обърне внимание на това как характеристиките на предците са обобщени в една особено надарена личност и че един музикант произхожда от семейство на музиканти, а един математик - от семейство на математици, хуманитарният учен по никакъв начин не бива да отрича тези неща или да ги представя в различна светлина. За хуманитарните науки въпросът е следният:

Съществуват огромни периоди от време, в които това, което съставлява нашето духовно и умствено същество, постоянно се преражда. В духовните изследвания говорим за повтарящи се земни животи, казвайки, че това, което съставлява нашето духовно и умствено съществуване, ни насочва назад към предишни животи, в които са били посяти духовните семена за настоящия ни живот. Всичко, което сега съдържаме, и всичко, което сега постигаме, ще се разгърне и ще упражни своето влияние в бъдеще. Това духовно и умствено семе няма нищо общо с това, което се разпространява във физическата линия. Когато човек влезе в съществуване, това духовно и умствено семе навлиза във физическото тяло и това физическо тяло, което той обитава, се изгражда от силите, наследени в семейството. По този начин в човешките същества наистина се изгражда дуалност, едната от които, духовно-умствената, се връща към чисто духовна линия на еволюция, докато другата, физическата, се дължи на наследената линия на еволюция. Наследствеността и прераждането са двете неща, които взаимодействат тук, което става съвсем ясно от всяко разумно разглеждане. Но вижте, казва се тогава, че в един прародител тези характеристики присъстват, а в друг - други. В крайна сметка те се натрупват.

Тези качества ги правят Гьоте или Бетовен. И обикновено гениите се появяват в края на дълга редица.

Нека разгледаме това твърдение: Геният се появява в края на една генерационна линия. Странно е, че геният се приписва на наследственост именно защото има тяло, организирано за гений. Ако Бернул многократно стават математици, е ясно, че те се нуждаят от специални тела за това. Не е изненадващо, че когато интелектуалното и духовното семе е потопено в това, което представлява линията на наследство, в това, което осигурява основата на математическия ум, то носи и тези качества със себе си. Или е изненадващо, че някой, който влиза във водата, излиза мокър? По подобен начин е очевидно, че когато някой се роди в семейство, той носи характеристиките на семейството в себе си.

гореспоменатото твърдение наистина може да означава нещо самоочевидно, нещо фундаментално тривиално. Но как би трябвало да се докаже, че самият гений е наследствен? Чрез факта, че той стои в началото, а не в края на генерационна линия! Ако стои в края, това е доказателство, че самите качества на гения не се наследяват! Особен начин на разсъждение е да се каже, че може да се види, че качествата се наследяват, и след това да се съпостави това с твърдението, че геният стои в края на една линия. Здравата логика може само да каже, че геният, прераждайки се, не може да наследи интелектуалните си качества; защото в противен случай той би трябвало да стои в началото на генерационната линия. Стигаме до две линии на развитие, едната интелектуална, а другата физическа. Ако човек не приеме това, тогава не може да се справи и със здравата логика.

Виждаме дете, което преди векове е преживяло различен живот, да разгръща и използва онези качества, които сега му се предлагат. Така виждаме детето да влиза в живота. А как виждаме детето да напуска живота? Вече посочихме това. Сега искаме да опишем събитията, които се случват, когато това, което е влязло във физическото съществуване чрез раждане, отново напуска живота, преминавайки през портата на смъртта. Тук трябва да разгледаме не само самата смърт, но и нещо, което разгледахме в последното описание: взаимодействието между съществуването и смъртта и взаимодействието между живота и смъртта.

От последната традиция знаем, че когато човекът изпадне в така наречения безсънен сън вечер, определени части от неговото същество се отделят от това, което наричаме истинско вътрешно същество, най-съкровената същност, ядрото на съществото на човека. В смисъла на духовната наука ние правим разлика между това, което лежи, така да се каже, в леглото по време на безсънен сън, и това ядро на битието. В леглото лежи физическото тяло, което при смъртта е предадено на елементите на земята. Но когато човекът лежи в леглото, физическото тяло не е такова, каквото е, когато е предадено на земята. Тогава физическото тяло се импрегнира от етерното или жизненото тяло. Физическото тяло живее, жизнените функции се поддържат, така че в леглото лежат както физическото тяло, така и етерното или жизненото тяло. Откриваме, най-вече, носителя на удоволствието и скръбта, на радостта и скръбта и всички сетивни преживявания, които се променят и отливат през деня: топлина и студ, радост и скръб, носителя на целия живот на мисълта и въображението, започвайки с вътрешното...

Поквара и страсти, дори морални идеали. Това е, което потъва в безкрайна тъмнина, когато заспим. Но това е и нещото, което е отново там сутрин, като заляваща светлина. Това е светлината на съзнанието .

Има още нещо, което трябва да различим точно в това, което се издига от човешкото тяло, както физическото, така и етерното тяло, през нощта: това е човешкото самосъзнание и неговият носител, човешкото его. Носителят на удоволствието и болката, на инстинктите и страстите, на вълнуващите се сетивни преживявания, ние наричаме астрално тяло, а носителят на самосъзнанието, четвъртият член на човешките същества, егото. Тези два члена, носителят на егото и носителят на удоволствието и болката, се издигат от физическото и етерното тяло по време на сън без сънища.

Защо не можеш да възприемаш в онзи свят? Намерихме отговора на този въпрос в нашите лекции, защото с развитието на човешкото същество, егото и астралното тяло нямат физически органи. Хората възприемат физическата си среда чрез физическите си органи: очи и уши. Едва сутрин, когато егото и астралното тяло се потапят във физическото тяло и използват тези органи, човекът възприема обкръжението си. По този начин имаме четиричленно същество: физическо тяло, етерно тяло, астрално тяло и его тяло. Това е същността на редуващите се състояния на будност и сън.

Но сега нека си представим момента на смъртта. Можем да направим това, като разгледаме пред какъв факт е изправен такъв човек —

Това се отнася за онези, които са приложили методите на посвещение върху себе си и са се научили да използват висшите сетива, които спят в човечеството . Но дори обикновената логика може да схване това, защото тези факти са представени по такъв начин, че да ни разкрият човешкото пътуване през смъртта. При смъртта се случва нещо, което се случва само в изключителни случаи през целия живот, между раждането и смъртта. През целия живот етерното тяло остава съединено с физическото тяло. Едва при смъртта то се отделя от него и по този начин физическото тяло се превръща в труп. Сега то следва чисто физическите и химични сили, от които е било освободено между раждането и смъртта чрез вселението на етерното тяло. Това етерно тяло, както често е казвано, е верен борец през целия живот срещу разпадането на физическото тяло; защото физическото тяло съдържа в себе си както химически, така и физически сили. Това става очевидно, когато след смъртта човек е оставен на произвола на съдбата: той се разпада, той е невъзможна смес. Етерното тяло се отделя от физическото тяло и остава известно време заедно с астралното тяло и егото.

Тази връзка е от голямо значение. Сега, в този момент на смъртта, пред индивида се разкрива цялостна панорама на живота му между раждането и смъртта. Сякаш пред душата ни стои обширна панорама на този живот, който сме преживели . Тази визия, този образ на спомена, е съпроводен от чувство за разширяване, за това, че човешкото същество расте по размер. Сякаш човешкото същество се разширява и от вътрешната му страна, като в чудна панорама, се появяват образите на отминалия живот.

Откъде идва това? Идва от факта, че етерното тяло

Етерното тяло е носител на паметта. Докато е във физическото тяло, то е свързано с него и може да възприема само това, което е преживяло във физическото тяло между раждането и смъртта. Физическото тяло е пречка. Тъй като етерното тяло е неопетнен, чист носител на паметта, цялото минало се появява в един-единствен образ след смъртта. Хора, които са били близо до смъртта чрез удавяне или свлачище и са претърпели шок, си спомнят, че в *един* миг целият им живот е застанал пред душата им. Бих могъл да ви разкажа много за това, но искам да спомена само това, което е в книга, за която вече споменах. Криминалният антрополог *Мориц Бенедикт*, човек, който би сметнал всичко останало, казано тук, за пълни глупости и фантазии – но това няма значение – разказва, че когато веднъж е бил близо до удавяне, целият му живот е застанал пред душата му като голяма картина. Какво се случва в такъв случай? Настъпва спонтанно разхлабване между физическото и етерното тяло, което веднага се обръща. В резултат на това, съдържанието на паметта от целия живот на човек е достъпно за човешката душа за много кратък период от време.

И така, първоначално този споменен образ стои пред човешката душа. След това идва моментът, когато етерното тяло отново се отделя от астралното тяло и егото. Но един остатък *от* етерното тяло остава свързан с човешкото същество, нещо, което би могло да се нарече извадка от последния живот, нещо като кратко резюме. Представете си това кратко резюме, тази същност на живота, сякаш бихте могли изкусно да обобщите съдържанието на дебела книга на една страница, но по такъв начин, че човек след това да може да реконструира съдържанието на книгата от този извадка.

да изгради нещо подобно на тази жизнена есенция. Нещо подобно се влива в човешкото същество завинаги, след като то се е освободило от това, което не може да използва за по-нататъшната си еволюция. Трябва особено да помним това. Това, което се влива в човешкото същество за бъдещото му развитие, е плодът на последния му живот. Всеки живот образува нещо като лист във великата книга на живота и всички наши земни животи са записани с такъв лист. Те са включени в нашето същество. Взимаме такъв плод от един живот със себе си във всички следващи. Този плод има голямо значение за по-нататъшното развитие на човечеството.

Преди да можем да се задълбочим в значението на тази жизнена есенция , първо трябва да разгледаме по-нататъшния ход на живота на човек след смъртта. След като това жизнено преживяване е продължило много кратко време, за човека след смъртта започва различен период, който можем да характеризираме по следния начин. Сега човекът има своето его, своето астрално тяло и тази есенция, която току-що споменах. Нека сега разгледаме как може да функционира астралното тяло, носител на импулси, желания и страсти. Можем да си съставим представа за тази функция на астралното тяло чрез логически разсъждения. Нека вземем едно от често срещаните преживявания - преживяването на гурме, наслаждаващ се на вкусна храна. Какво причинява това удоволствие? Някой лесно би могъл да го припише единствено на физическото тяло. Но това би било абсурдно. Не физическото тяло, а астралното тяло е носител на желания, удоволствие и болка. Астралното тяло изпитва удоволствие и е тялото, което развива желанието за вкусна храна. Физическото тяло е...

е апарат от физически вещества, от физически и химични сили . То предоставя инструментите на астралното тяло, за да задоволи тези желания. Това е връзката в живота между астралното тяло и физическото тяло. Астралното тяло плаче за задоволяване на своите желания, а физическото тяло му предоставя инструментите - небцето, езика и т.н. - чрез които то може да задоволи тези желания. Какво се случва при смъртта? Физическото тяло се изхвърля и заедно с него всички инструменти за задоволяване. Но астралното тяло остава и е лесно да се види, че това астрално тяло не просто се отказва от жаждата си за удоволствие, от желанията си, само защото физическите инструменти са му отнети. След смъртта астралното тяло запазва желанието, пристрастяването, въпреки че му липсват физическите инструменти, чрез които може да бъде задоволено. По този начин астралното тяло развива жаждата за вкусни храни и т.н., но небцето липсва. Или е като човек, страдащ от пареща жажда в среда, където няма вода на километри наоколо. След смъртта те не са в състояние да задоволят това желание, единствено защото им липсват необходимите органи. По този начин те страдат от това желание, докато не го премахнат напълно чрез неговата неосъществена природа.

Това е периодът, който човек трябва да изтърпи след смъртта, известен като Камалока. Кама означава желание, Лока означава място. Това е символично. Едва когато човек е изкоренил желанията и зависимостите, които са вкоренени в астралното тяло и могат да бъдат задоволени само във физическия свят, *времето* на страдание приключва. Това е време на детоксикация, на пречистване.

Но нека сега се запитаме дали това време на пречистване

това не може да се случи във всички възможни степени, трябва да отговорим: Да! Нека вземем двама души: един, който е напълно погълнат от чувствени удоволствия, чийто живот е изпълнен от сутрин до вечер с всички удоволствия, които могат да се получат само във физическия свят, където са налични инструментите за тяхното задоволяване. Той отъждествява цялото си вътрешно „аз“ с това, което е физическото му тяло. Човек, който се отъждествява с физическото тяло по този начин, ще има по-трудно съществуване след смъртта, отколкото този, който дори в този живот вижда през чувствените неща свръхсетивното, духовно-психичното. Помислете, от друга страна, за съзерцателен наблюдател на красив пейзаж или музикално произведение. В най-малкото, най-незначително нещо човек може да види проявление на духа. Красив пейзаж или добро музикално произведение често се избират като пример, защото с тях е по-лесно да се илюстрира концепцията. Този, който чува мистериите на вечния шепот в света в хармониите и мелодиите на музикално произведение, който може да позволи на духовните хармонии и взаимоотношения в красив пейзаж да действат върху душата му, като духовно същество, вече в този живот между раждането и смъртта, се освобождава от това, което е обвързано с физическото. И това, което проблясва през физическото, това, което се възприема като резониращо през физическото, е притежание, което остава с нас и за което не е нужно да се подлагаме на пречистване, на отказ; защото това, което пада от нас, е просто външната дреха. Помислете в най-дълбокия си свят как нещо чисто духовно се проявява в музикално произведение. То се отнася към сетивните проявления не по друг начин, освен че е скрито в тях и чрез посредничеството на сетивата.

Проявлението те прониква. Това е нещо, което принадлежи на духа, на душата , и от което смъртта не може да изтръгне човека.

Така виждате, че има степени на това, което трябва да се изтърпи, и тези степени се определят от това колко силно човек се е идентифицирал с това, което може да преживее и на което може да се наслади само чрез органите си във физическия свят.

Сега, така да се каже, съществува перспектива, която със сигурност не може да бъде непосредствена, реална реалност за който и да е индивид в настоящето, защото няма индивид, който напълно да отговаря на условията за тази перспектива. Но тя съществува. Нека разгледаме индивид, който напълно се отдава на това, на което може да се наслаждава само чрез физическото тяло и неговите органи във връзка с физическия външен свят, който е напълно изгубен в този сетивен външен свят и който не би имал абсолютно никакъв интерес към това, което стои в основата на духовното и психическото съдържание на този сетивен външен свят; индивид, който гледа само земята и се идентифицира само с това, което оформя тялото му. Какви ще бъдат последствията? Можем да разпознаем това, ако изследваме още по-внимателно мистериите на човешката природа.

искаме да направим това, трябва да вземем предвид какво човек взема със себе си като жизнена есенция от етерното си тяло. Какво става с това, което взема със себе си като тази жизнена есенция? От този плод на предишния живот човек изгражда следващото си въплъщение, тялото на следващия си живот. Защото това, което човекът, постепенно се разгръщайки, ни се струва, със сигурност е продукт на наследственост. Но тези продукти на наследственост са в известен смисъл еластични.

Човешките същества не просто изграждат физическите си тела от наследствени черти, а по-скоро, както в еластична физичност, това, което са донесли със себе си от предишни животи, действа и се вплита в тяхното същество. Така в човек виждаме не само наследените черти, но и вплетените плодове на предишни животи, и всъщност на всички предишни животи. И ако се запитаме: Какви са последствията от това, че човек живее по този начин от въплъщение на въплъщение ? - можем да кажем: Това е следствие от това, което можем да наречем процес на усъвършенстване на човешкото същество чрез земни животи. При влизането си в земния живот човек е влизал в първото си въплъщение със сили, които са били примитивни в сравнение със силите, които са активни в повечето хора днес. Когато са влизали в първото си въплъщение, са притежавали много малко духовна сила, чрез която да насочат духовния елемент към физическото и етерното тяло. След това той се е наслаждавал на плодовете на първия си живот, е взел плодовете на този първи живот със себе си и резултатът е бил, че следващият живот е могъл да стане по-съвършен. Защото , добавяйки опыта от следващите животи към ограничените сили, които е притежавал в първото си съществуване, човек, доколкото тези сили се вземат предвид, създава за себе си едно все по-съвършено , самодостатъчно, хармонично земно съществуване. Всеки нов живот ни се явява на по-високо ниво. Тук обаче виждате две сили в действие. Виждате, след като човек е преминал през портата на смъртта, същността на живота, силите от предишния живот, които се запазват за бъдещето, силите, които могат да направят човека все по-съвършен . Така, от живот на живот , силата на все по-съвършения човек се усилюва .

Но в момента, в който азът напусне физическото тяло , виждате силите, които непрекъснато го привързват към миналото му физическо съществуване. Всъщност човешкото съществуване след смъртта е съставено от това, което бихме могли да наречем развиващи сили, и това, което бихме могли да наречем инхибиращи сили, които се формират в тях.

Сега помислете още веднъж за тези възпрепятстващи сили, които обсъждахме, онова, от което човек трябва напълно да се освободи след смъртта си. Ако нищо друго не се добави, човек би бил екипиран след смъртта само с това, което е донесъл със себе си от миналия си живот като плодотворни сили за бъдещото си съществуване. Всъщност човек се освобождава от всичко, което, така да се каже, го приковава към минали животи; той се освобождава от всички желания и копнежи. Но има едно нещо, от което не може да се освободи. Остава остатък. Този остатък, който се появява след смъртта като остатък, от който човек трябва да се освободи, се подготвя между раждането и смъртта. Той не е там, когато човек навлезе в живота. След като навлезе в живота, той израства във физическия свят и привързаността му към удоволствията на физическия свят се представя като нещо, което човек придобива едва в хода на този живот, нещо, което едва тогава привлича в съществото си. Сега можем да си изградим идеята, че това, което човек постепенно привлича в съществото си, е нещо, което не допринася за по-нататъшното му развитие, нещо, което дори би направило това развитие невъзможно, ако беше единствено и изключително на милостта на тези сили. Защото той внася всичко това в живота си и защото то има възможността да бъде погълнато от живота, то е живот между...

Самите раждане и смърт внасят в човешките същества възпиращите сили. От една страна, те ни дават житейския опит, който носим със себе си като негов плод, а от друга страна, ни свързват с физическия свят, който след това непрекъснато носим в себе си. Това е, което, от една страна, се стреми да ни издигне отвъд vyplъщението, а от друга, многократно ни връща обратно в този свят, докато не преодолеем напълно всичко, което ни свързва с физическия свят в края на нашето съществуване. По този начин човешките същества постоянно притежават сила, която ги тласка напред, и друга, която ги възпрепятства, забавя. Ние виждаме човешкото съществуване като съставено от тези две сили: сила, която се развива напред, и сила, която възпрепятства.

Можете да видите подробно как тези сили на развитие и забавяне взаимодействат. Вземете от обикновения живот, от привидно физическия свят, човешкото око. Окото, както казва Гьоте, е „създадено от светлина за светлина“. Ако нямаше око, нямаше да виждаме светлината. Но ако светлината я нямаше, окото също нямаше да съществува. Светлината е тази, която е развила окото. Създавайки окото, светлината едновременно създава инхибиция на развитието и на тока на развитие, който го е предшествовал. Тъй като светлината е действала върху човешкото тяло в далечното, първично минало, това око е било извадено от него. За да направи това, първо е трябвало да инхибира силата, която иначе би била поникващата и поникваща жизнена сила в различна посока. Едва след продължителното действие на другите сили окото ще бъде достатъчно зряло, за да се превърне в орган, който отново тласка развитието напред. Така виждате

Този пример показва, че задръжките, силите на отдръпване, са от съществено значение.

Сега виждаме колко чудесно мъдро е устроен човешкият живот, с движещата сила на еволюцията от една страна и отблъскващите сили от друга. Именно тези отблъскващи сили обвързват човечеството с физическия свят, осигурявайки му, във физическия свят между раждането и смъртта, органите, чрез които то придобива силата за по-нататъшен напредък. Ако тези възпрепятстващи сили не бяха налице, човечеството не би навлязло в живота между раждането и смъртта, нито би се разраснало в обвивките, през които се появяват духовната и умствената сфера. Сега човечеството действа чрез живота, който е създаден от тези възпрепятстващи сили. По този начин човечеството дължи плодовете на прогреса на тези възпрепятстващи сили.

Това крие голяма загадка: че в живота силите на прогреса трябва да взаимодействат с тези на инхибирането. Може да се случи човек, в самото си същество, да поддържа баланс между тези сили или те да се обединят напълно със силите на инхибирането в рамките на един живот, да се преплете изцяло със силите, които се генерират само във физическото тяло като средство за прогрес, но въпреки това да ги разглежда не като средство, а като самоцел, като нещо само по себе си. В този случай духовният и умствен аспект на човека би бил откъснат от целия прогрес. Той би отпаднал и това, което би било периодът Камалока, времето на отбиване, на пречистване – времето, в което човекът се отървава от това, което го свързва, в малък мащаб, с физическия свят – този период би се превърнал в нещо абсолютно. Това стои пред нас като крайност. Защото човекът

Но той никога не се слива напълно със сетивния свят, защото в душата си, във вътрешното си същество, е способен да се отдръпне от тази крайна перспектива; по този начин той ще избегне крайното. Ако обаче той беше такъв, че интересът му никога не се придържаше към това, което прозира като духовно-душевно – което съществува като перспектива, но не се постига в този живот – тогава това би нахлуло в активните сили на живота и би застанало по такъв начин, че чрез преплитането си с физическо-сетивния свят, човекът би се откъснал от всичко духовно-душевно. Нека предположим този случай. Сега, след смъртта, човекът трябва да бъде преместен в духовно-душевния свят. Той не носи нищо със себе си в духовно-душевния свят, освен непобедима привързаност, непобедимо преплитане с физическо-сетивния свят. Този спомен сега се прилепва към него и го тежи като оловна тежест. Втвърденият материал, превърнат в духовно, е това, което човекът внася в духовния свят, в него. Той е неразривно свързан със силите, които спират и възпрепятстват всяко развитие и всяка еволюция. Това е концепцията за адското съществуване. Следователно, в крайната перспектива, периодът на пречистване се простира до онова състояние, в което, без да разбира духовно-психическия свят, егото се е вкопчило в чисто физическо-сензуалното и не носи със себе си нищо друго освен разбиране на физическо-сензуалното. Това разбиране на физическо-сензуалното е мъчението на ада в духовния свят, дори ако то може да бъде безкрайно удовлетворяващо чувствено удоволствие в чувственото съществуване. А сега нека се опитаме да разберем гореспоменатите думи на Фауст. Ако адското същество го иска, какво трябва да се постигне? Трябва да се постигне така, че Фауст да не изсмуква семето на по-нататъшното развитие от моментите на физическото съществуване, а по-скоро той...

той трябва да се потопи в тях дотолкова, че да иска да се задържи за тях в тази своя собствена чувственост. „Ако кажа на момента: „Остани още малко, толкова си красив ...“ - тогава ме имаш! Това е договорът, който човек може да сключи със силите на ада, че се обединява със силите, които възпрепятстват прогреса. Но в същото време виждаме, че в еволюцията на човечеството е било просто невъзможно да се появят други, освен тези възпрепятстващи сили.“

ще разгледаме какво е бил човекът , когато за първи път се е появил във физическо тяло и откъде го е донесъл. Сега знаем, че човекът е съставен от сили, стремящи се напред и назад. Ако човекът, когато за първи път е влязъл във физическото тяло, не е притежавал възпрепятстващи сили, той щеше да остане в одухотворената форма, в която е бил преди въплъщението. Чрез развитието на тези възпрепятстващи органи, духът е проникнал в чувствената сфера и е могъл да абсорбира плодовете ѝ, обогатявайки се все повече и повече. Силите, от които произтича прогресът, са тези, които първо трябва да създадат органите *на* прогреса. Те трябва да възпрепятстват по-ранното развитие, за да стане възможно по-късното развитие. Никой няма право да се оплаква от възпрепятстващите сили на живота. Това, което е полза, консервативният елемент, стига да служи на човечеството, се превръща в пречка, когато се превърне в самоцел. Така е и след живота, в смъртта. Пречката, разглеждана в служба на духа, е най-висшият фактор на прогреса. Но ако се счита за самоцел или се използва егоистично, тогава тя е смето на ада. По този начин, това, което...

от която произлизат всички човешки способности на тази земя; ако човек се съедини с нея в неподходящ момент, той се превръща в цел сам по себе си, в семето на ада.

Сега разбираме *скандинавската* сага. От Небелхайм произлиза духовното семе за нашата настояща култура. То е трябвало да премине през древните култури, но също така е трябвало да ги надмине, носейки плодовете им в настоящото въплъщение. Тези, които не използват настоящото си въплъщение в духовен и умствен смисъл, се осъждат да бъдат хвърлени обратно на етап, който по свой начин е бил полезен, средство за прогрес в своето време, но който сега действа като пречка. По този начин, това, което е средство за прогрес в своето време, когато се запазва в човешкото съществуване, се превръща в адски елемент. Небелхайм не винаги е бил управляван от ада. Добрите елементи на човечеството са държали Небелхайм здраво до времето, когато са еволюирали отвъд него.

Така виждаме истински добро и зло, адски и небесни сили, преплетени в човешкия живот и протичащи заедно, както е изразено в гореспоменатото стихотворение на *Шилер* : Благотворителното се превръща в поглъщащ, възпрепятстващ елемент, когато не се използва правилно – точно както огънят е благотворен, когато е контролиран от човечеството, докато може да стане ужасен, когато „се освободи от оковите си и тръгне по собствения си път“. По същия начин, адските сили се появяват, когато тръгнат по „собствения си път“ в човешкия живот.

Ето как разбираме защо великите умове, които са замислили или възприели такива дълбоки връзки, са мислили и чувствали същите неща, които духовната наука представя на нашите души. Имаме ли ние днес това?

адския елемент като нещо необходимо за нашия живот, следващия път ще се запознаем още по-дълбоко с този елемент, който ще ни донесе светлина върху цялото. В светлината на истинското духовно познание ще опознаем и светлия елемент на небето. Но дори от днешната лекция можем да видим, че това, което *Данте* изразява за Ада в последния ред на своята песен, е правилно. Данте също е вярвал, че първо трябва да обмисли силните, възпрепятстващи сили в живота, преди да си изгради представа за онези прогресивни сили, в които се крие цялото спасение и цялото човешко развитие. Ще получим и насоки за обикновения, ежедневен живот, ако успеем да приведем движението назад в правилен баланс с прогреса. Ще стане ясно къде възпрепятстващата сила заплашва да стане адска за човека и къде се оказва полезна, като се издига до силите, които наистина напредват, както Данте описва, когато вижда себе си заобиколен от адски сили под ръководството на Вергилий, но след това се очертава като победител над всички възпрепятстващи сили и за него, чиято душа е „изпълнена с удоволствие“, блестящите звезди се появяват на далечния небосвод.

НЕБЕТО

Берлин, 14 май 1908 г.

се намирам в подобно трудно положение, както последния път, когато говорих с вас за понятието „ад“, тъй като трябва да обобща различните съображения и резултати от поредицата лекции , които изнесох тази зима, в дискусия за основите на *понятието* „рай “ .

Изправени сме пред концепция, чието истинско значение до голяма степен е изгубено от вярванията на различните религиозни деноминации днес , въпреки че те се придържат към концепцията от напълно правилен и уместен духовен инстинкт. В същото време обаче сме изправени пред концепция, която е осмивана и отхвърляна по най-строг начин от онези, които не само се стремят да бъдат влиятелни в днешните интелектуални течения, но и които са широко смятани за влиятелни. За огромен брой хора днес концепцията за „рая“ все още обхваща целта и съдържанието на най-дълбоките им копнежи ; тя формира основата на тази концепция, съдържанието на всеотдайната вяра на много души, нещо, което предлага на тези много хора утеха в най- трудните *житейски* въпроси . В същото време обаче тази концепция се възприема от голям брой хора като нещо, което изразява най-дълбокото суеверие и с което е свързано всичко, което е свързано в необятността на земята.

сферата обхваща обектите на човешкото суеверие. Достатъчно е само, особено в наше време, да обърнем внимание на духовните явления, които са много обсъждани в определени кръгове, и много скоро ще видим какви огромни препятствия стоят на пътя на разбирането на съвременните хора, когато искат да стигнат до чисто, непредубедено схващане за това, което би трябвало да ни интересува днес.

Никой не бива да се изненадва, най-малко пък онези, които говорят по тези въпроси така, както аз възнамерявам да го направя днес, ако голяма част от казаното днес се разглежда като олицетворение на празна фантазия и диви мистични блянове. Въпреки това, днешната дискусия ще ни покаже точно колко неотложно е, особено в наше време, да се подчертаят основите на подобни понятия възможно най-силно.

Много от вас познават човек, чието име сега се свързва от някои с концепцията за истинско Просвещение, човек, чиито трудове напоследък предизвикаха голямо вълнение в германския интелектуален живот и извън него. Разбира се, далеч не е моето намерение да омаловажавам по никакъв начин големите и огромни заслуги, които този човек е придобил в своята по-тясна област на естествените науки. Вие също видяхте от другите ми лекции, че целта ми никога не е била нищо друго освен да представя изследвания в областта на хуманитарните науки тук, именно във връзка и в пълна хармония с настоящите открития на естествените науки. Сега лекцията *на Август Фореи на тема „Живот и смърт“* е била чута на различни места и всеки, който иска да научи дори малко за това как...

Всеки, който би могъл напълно да разбере погрешно какво е позволено на хуманитарните науки да кажат по тези въпроси, силно се препоръчва да изучи внимателно лекцията на Форел. Перспективите, възприети от гледна точка на хуманитарните науки по отношение на тези явления, са разгледани в моето списание „Луцифер-Гнозис“, където ще намерите и много за връзката между хуманитарните и естествените науки. Именно това, което установява тази връзка и хармония и което осветява къде хуманитарните науки надграждат върху основите на естествената наука и водят до по-висши прозрения, е задачата на този тридесет и пети брой на „Луцифер-Гнозис“. Цялата лекция на Форел на тема „Живот и смърт“ е изпълнена с отхвърляне, всъщност с пълно отхвърляне на тази концепция, която определя съдържанието на нашата лекция днес.

Още в началото осъзнаваме как някой, който иска да изгради мироглед, основан на чисто научни факти, може да стигне до следните мисли. Казва се: Какъв голям и огромен напредък е донесла тази естествена наука на човечеството? Как е способна да осветли структурата на Вселената, дори отвъд звездите, които са най-близо до нас в космоса? Как е успяла тази естествена наука да надникне в царството, поне до известна степен, на най-малките части от клетките на живото тяло? Как е успяла естествената наука да преодолее пространството и времето до известна степен в областта на технологиите? Как постига най-невероятните подвизи в безжичната телеграфия и телефония, на почти всички континенти? Как е успяла естествената наука в...

да обясни компонентите на слънцето, луната, звездите и т.н. Как е успяла да втечни въздуха ? Как е успяла да покаже как отделните части на мозъка работят заедно, когато човек мисли, чувства и желае? Всичко това, разбира се, само до известна степен; но тази степен с право е описана като възхитителна.

Сега авторът на тази лекция продължава: Никъде обаче естествената наука, въпреки своите възхитителни резултати, не е открила нищо от това, което се нарича „рай“, никъде не е открила духовен свят. Всичко, за което човечеството е мечтало във въображението си като „рай“ и „ад“, естествената наука не е открила нищо, въпреки своите възхитителни резултати. И така се прави смелият извод, който се повтаря от мнозина днес: Тъй като естествената наука не е открила нищо от това, трябва да отхвърлим всички тези концепции. Трябва да приемем, че нищо, абсолютно нищо от това, за което хората са мечтали и са бръщолевели отдавна, не може да е истина – че в човечеството има безсмъртна основна същност, която оцелява след разпадането, на което естествената наука така чудотворно е свидетел. И след това, почти като изблик на емоции, се добавя наблюдението, че наистина е много по-красиво, по-велико и по-могъщо да се знае, че преди човечеството да влезе в това лично, индивидуално съществуване, то е живяло изцяло само във физическите си предци и че след това ще живее изцяло само във физическите си потомци. Цялото съществуване трябва да бъде натрапено във физическия свят. След това авторът изразява истинския си изблик на емоции, като казва: Не е ли много по-красиво от това, което човечеството е създало,

ли е възможно да се предположи – нещо, за което може само да се мечтае – че съществува свят, в който съществуват всякакви същества, превъзхождащи хората, свят, в който могат да се чуят хорове от ангели и т.н.? Подразбира се, че е недостойно за човек, който мисли научно, да се придържа към мироглед, който има дори и най-отдалечена връзка с подобни понятия.

Тази лекция може да напомни за нещо, което чух един от лидерите на съвременното движение на Просвещението да казва в лекция преди много години. Този човек каза нещо подобно: Хората говорят за някакъв свръхестествен рай, за нещо, което би трябвало да съществува там горе – и след това поясниха, че нашата Земя е сфера, която се носи свободно в космическото пространство, и че същото важи и за другите планети, че космическото пространство следователно е рай и че душата не е нужно да бъде в друг рай, защото ние вече сме в рая.

Такива хора не разбират много от дълбокото чувство, от което *Шилер е направил* твърде основателното изказване „Към астрономите“:

Не ми говори толкова за мъгли и слънца! Природата велика ли е само защото ти дава задачата да я преброиш? Твоята тема със сигурност е най-възвишеното в пространството, но, приятели, възвишеното не обитава в пространството.

От всички тези изказвания, на всеки, който наистина е усвоил дори част от казаното в тази поредица от зимни лекции, може да стане ясно какво дълбоко недоразумение съществува –

в основата на тези неща. Това е дълбоко недоразумение и най-добре можем да изразим това дълбоко недоразумение, като кажем: Ако духовната наука някога говореше за това, което тези хора наричат суеверие, блянове или фантазия, тогава всички тези хора щяха да са прави. Но факт е, че духовната наука в съвременната си форма е млада и че нейното послание все още не е достигнало до голяма част от човечеството, особено до тези, които говорят така, както е било предложено. Тези хора си формират представи за свръхсетивните светове, които самите те са просто продукт на техните собствени фантазии и блянове, и се борят срещу тези конструкции на собствените си блянове и блянове. Но те също така не знаят абсолютно нищо за това, което истинската духовна наука има да каже за тези неща. По този начин борбата, водена днес от голяма част от просветлените, е борба срещу самосъздадените вятърни мелници, едно донкихотовско начинание. И всеки, който наистина разбира това, ще намери в голяма част от казаното от тази страна думи, нищо друго освен думи, които са подходящи, съвсем подходящи, за борба със заблудите, които самите тези хора таят. Но това няма нищо общо с това, което духовната наука разбира под това. В хода на тези лекции успяхме да демонстрираме една своеобразна логика, а именно, че привидно стоящ на почвата на естествената наука, човек пренебрегва теософията, въпреки че не знае нищо за нейното съдържание. Ще споделя само няколко точки.

Знаете колко дълбоко се възхищавам на това, което *Хекел* е положил в основата на естествената наука. Обаче, това, което самият той казва, за да отхвърли идеите за рая и ада, които той...

Идеята, че той се е оформил сам, почива на нестабилни логически основи. Тази слабост може лесно да се демонстрира. Изглежда доста привлекателно за много хора в наше време, които се стремят към просветление, когато Хекел казва: „Ето едно вярване от древни времена, сочи нагоре, сочи към небето и казва: Бог обитава там! Който говори така, не знае, че „горе“ е някъде съвсем различно, когато Земята се върти, и когато тя се е завъртяла напълно, човек би трябвало да сочи надолу, вместо нагоре.“ Това изглежда доста уместно. Ако въпреки това желаете да се задълбочите малко в логиката, тогава заключението му не се основава на различна основа, отколкото ако някой твърди, че главата му отива надолу, а не нагоре, когато *Земята* се е завъртяла. Тези господа изхождат от грешката, че се занимават с неща в пространството, а не с позоваване на духовното, за разлика от физическото. Всичко това трябва да се повтаря отново и отново, защото самият предмет на нашите днешни разсъждения е, разбираемо, нещо много важно.

Можем да надградим казаното в последната лекция: Ако се проникнем с чувството, което произтича от тази духовна наука, и се обърнем към това, което постепенно се появява, развива от детето, което расте пред нас, тогава имаме усещането, което се засилва все повече и повече в по-ярко, ясно и по-дълбоко разбиране: че в уголемяването, трансформацията и промяната на детското тяло излиза наяве нещо, което, излизайки от свръхсетивните светове, установява съществуването си в този свят. Стигаме до идеята, която, както видяхме, може да бъде издигната до пълна сигурност чрез духовната наука: че същностното ядро на човешкото същество, което чрез изп-

зачеването и раждането, е било налице преди зачеването и раждането, и че това, което виждаме във физическото тяло, е облеклото на свръхсетивната духовна същност.

Това ни води до въпроса: Къде е това, което влиза във физическо съществуване само чрез зачеване и раждане? Доразвихме тази идея и тя ни доведе до осъзнаването, че това физическо съществуване на човека не е първото, а че говорим за повтарящи се земни животи, че човекът многократно влиза във физическо съществуване в хода на земната еволюция. И осъзнахме идеята, че това, което човек преживява в живота си, през което преминава в мислене, чувстване и наслаждаване, в любов и удоволствие, воля и действие, не е умряло, а че плодът му остава и продължава, и че следващият земен живот приема в себе си този плод от предишни земни животи. Докато детето постепенно разкрива своите таланти, способности и действия, това представлява за нас резултатът от предишни земни животи. Човекът се е борил през много етапи на съществуване, за да достигне до тази точка, и това, което е преживял в предишни животи, се е трансформирало в семе и е станало доволно, така че новият му живот е по-съвършен, изглежда по-пълноценен от предишния.

Това е по същество възходящият път на човека. Сега, в духовната наука, говорим за това, което навлиза във физическото съществуване чрез зачеване и раждане и което отново напуска физическото тяло при смъртта, съществуващо в духовен, свръхсетивен свят между смъртта и прераждането. Срегнахме част от този духовен, свръхсетивен свят в

последната лекция, озаглавена „Адът“. Днес ще обсъдим голяма част от нея под понятието „Рай“. Всъщност, в духовната наука Раят не е нещо мечтано, отвъдно или далечно, а по-скоро нещо, което съществува точно там, където сме ние. И сега трябва да отговорим на въпроса: Как може това, което наричаме Раят, свръхсетивното съществуване, да бъде там, където сме ние, ако хората не могат да го възприемат с физическите си очи, ако е вярно, че физическата наука, с нейните велики и могъщи постижения, не е успяла да открие това райско съществуване, този Рай, никъде?

Но също така многократно е изтъквано, че всеки човек, наистина всеки човек, може да постигне пълно възприятие на свръхсетивния свят и небето . В есетата „Как човек постига познание за висшите светове?“ е обърнато внимание на методите, чрез които човечеството се стреми нагоре към свръхсетивния свят. Днес само накратко ще посоча същественото. Трябва само да имате предвид какво означава да възприемате този сетивно-физически свят около вас . Със сигурност сте чели, че това, което наричаме напълно развито човешко ухо, е еволюирало от, по думите на *Гьоте* , „безразличен“ орган . Погледнете примитивните органи на животните; помислете какво обгражда тези несъвършени същества: светът на тоновете, на физическите хармонии, на мелодиите и светът на другите звуци и шумове. Помислете какво е било необходимо за финото развитие на човешкия орган, за да достигне сегашната си висота, за да може човекът да се интегрира в царството на звуците в света около него

успя да работи. По този начин можете да изследвате и другите органи.

Вижте окото, как то постепенно се е развило до такава степен, че чудният свят от светлина и цвят може да го освети, свят, който голяма част от човечеството възприема. И така, в нашата среда има толкова много, колкото нашите органи са способни да възприемат. Ако човешките органи все още бяха в несъвършен стадий – представете си човешката слухова система в несъвършен стадий – какъв би бил един свят от звуци, хармонии и мелодии за такива същества с неразвит слух? Свят, който те не биха могли да възприемат, „отвъден“ свят! Както този свят се отнася към сетивното човешко същество в света, така и духовният свят се отнася към това, което обикновено се нарича свят. И точно както несъвършените същества с несъвършени сетивни органи са се развили до по-голямо съвършенство, като по този начин са получили достъп до нови сфери на възприятие, така и съвременното човечество е способно на развитие, точно както е било човечеството в древността. Подробно са описани методите, чрез които това, което човекът в момента притежава по отношение на сила и способности, може да бъде издигнато на по-високо ниво. Никой не се сеща да нарече „рай“, което Форел отхвърля. Духовната наука твърди само това: ако човек има отречението, енергията и постоянството да развие способността, която в момента спи в него, която се намира в сърцето му, тогава той ще възприеме духовните светове. Под духовен свят се разбира това, което се намира във всяко човешко същество. Ако той развие органите си, тогава за него трансцендентното световно съдържание ще стане също толкова част от заобикалящия го свят на възприятията, колкото и физическия свят.

Светът на звуците се превръща в свят на възприятията. И това се случва все повече и повече, когато физическият орган става по-съвършен.

Никой обаче не бива да си въобразява, че това развитие, което се разглежда тук, е нещо подобно на съвременните методи за развитие на физическото чувство. Това би било недоразумение. Като духовен учен, човек лесно може да бъде попитан: Как се развива това шесто чувство? – и хората често си въобразяват, че то трябва да израсне от организма като око. Но висшите, свръхсетивни сетива не са такива. Те се отнасят към нашите физически сетива по съвсем различен начин. Нека накратко характеризирам как тези висши сетива – думата не улавя съвсем същността им, но това няма значение – се отнасят към другите физически сетива. Начинът, по който човечеството се издига в свръхсетивните светове, не е външен или бурен; той е вътрешен и интимен. И това, през което човечеството трябва да премине, за да може духовният свят да заблести в сегашното му съществуване, се случва в пълна тишина и финес. Това са трите фундаментални сили на душата, способни на истинско развитие към по-висшето: фундаменталните сили на мисленето, чувството и волята. Ако накратко се запитаме какво трябва да прави човек с мисленето, чувстването и волята, ако желае да стане гражданин на свръхсетивния свят, небесния свят, дори в рамките на самото си съществуване, тогава получаваме отговора, че това е фина, деликатна задача. Можете да прочетете в моя дневник, започвайки с брой тринадесет, как човек, като култивира своя свят на мисли, своя свят на чувства и своя свят на воля по много специфичен начин, израства в свръх-

Сетивният свят. Нека си припомним всичко, което при днешните условия преминава през душата ни от ранна сутрин, когато се събудим, до вечерта, когато съзнанието ни потъва в неопределен мрак, и нека помислим колко съвсем различна би била душата ни, ако вместо да живеем в нашата епоха и в тази част на Централна Европа, живеехме в епоха сто години по-рано и в различна част на света. Тогава ще осъзнаем колко много от това, което залива човешката душа от сутрин до вечер, е чист резултат от външния свят, който непрекъснато се променя. Извадете това, което по този начин залива човешката душа, всичко, което е наложено от епохата, от мястото; опитайте се да премахнете от душата всички мисли, които по някакъв начин са свързани с мястото и времето, и се запитайте колко от такова съдържание остава. Всички мисли, чувства и волеви актове, които заливат душата и са определени от мястото и времето – с други думи, които текат към човек отвън чрез ежедневието – са неподходящи за висше духовно развитие, за преживяване на свръхсетивния свят. Не тълкувайте тези неща като нещо, което говори против човешкия живот в сферата, в която човек е поставен. Човек обаче трябва да намери достатъчно време, за да се отдаде напълно, за определени периоди, на това, което навлиза в душата му в ежедневието. Човек трябва да се отдаде, дори само за минути, на онези мисли и чувства, които са независими от мястото и времето, които са вечни. Такива мисли и чувства са дадени. Те са там; те се развиват у онези, които са преминали обучение за по-висш духовен живот. Когато човек многократно изпитва такива вечни мисли и чувства в душата си,

Ако на мислите е позволено да живеят и действат , тогава това са сили, действащи в *човешката* душа, които наистина събуждат спящи способности.

И тогава нека ви бъде показана огромната трансформация, която настъпва, когато човек, чрез строго предписани методи, се посвети на идеята за вечността, когато разбере как да живее с такива мисли за вечността по фин начин. Нека това бъде описано първо по отношение на нашия мисловен живот. Кой би могъл да отрече, че такива мисли съществуват? Каква е особената природа на човешките мисли, каквито са днес? Те имат природата, че живеем най-интимно с тях, защото кое обитава по-интимно в душата ни от нашите мисли? С кое сме по-интимно свързани, отколкото с нашите мисли и идеи? Но тези мисли и идеи, доколкото се отнасят до външния свят, са най-неефективното, най-пасивното нещо по отношение на този „реален“ свят на малките и тривиалните. Но в тях се крие дълбока мъдрост, например, когато се казва, че колкото и някой да се вкопчва в числата си, които изразяват идеята за мост, колкото и правилна да е идеята за мост във всеки детайл - идеята е правилна, но мостът го няма. Мисълта е най-интимното нещо, което обитава в душата. Но в този свят, където прекарваме физическото си съществуване, мисълта е най-неефективна. Тя води изцяло вътрешно съществуване. Но в момента, в който човек започне – и трябва да започне с търпение – да посвещава дори много малка част от времето си на мисълта за вечността, той се научава да преживява нещо, за което никога преди не е могъл да мечтае. Той опознава свят, който по отношение на мисълта е различен от нашия физически свят. Ако в нашия физически свят мисълта е най-интимната и

И все пак, в същото време, това е най-неефективното, най-пасивното нещо. Чрез обучението във вечна мисъл, което преминаваме във физическия живот, ние се запознаваме със свят, в който самата мисъл е творческа. Това е същественият момент, това, което има значение. Тогава около човека започва да живее друг свят. И той се учи от своя опит: Когато виждаме във физическия свят, виждаме светлина; тя се стича от слънцето; виждаме как растенията, когато ги лишим от светлина, бледнеят и умират; виждаме как светлината действа творчески във връзка с тези растения. За тези, които проникват в свръхсетивния свят чрез обучение, мисълта се превръща в такава сила, проникваща в космическото пространство, реалност по начина, по който само сетивното нещо може да бъде реалност. Мисълта, която води интимно, неефективно съществуване в тъмнината на вътрешния аз, се разпознава чрез обучението като нещо, което творчески прониква в космическото пространство, нещо далеч по-реално, далеч по-актуално от слънчевата светлина. Сега, когато тази светлина на мисълта, за която той след това говори като за реален свят, разширяващ се около него, се влее в човешката душа, това, което е душата, се оживява от творчески сили по същия начин, както физическото растение е пронизано от слънчева светлина. Чрез това ние научаваме как пространството около нас е пронизано от реалност, която човекът, докато не притежава необходимите способности, не може да възприеме, точно както някой, чието ухо не е обучено, не може да възприема звуци. Съществуват и определени чувства, които се пораждат по различен начин в свръхсетивния свят, в свръхсетивното обучение, отколкото чувствата от ежедневието, обикновения живот. Как се пораждат чувствата от ежедневието?

Как възниква животът? Човек насочва вниманието си към даден обект. Той го харесва. В него възниква чувство на удоволствие. Това чувство на удоволствие възниква чрез външния обект. Чувстваме се възвишени от впечатлението за красив външен свят; чувстваме се изпълнени с отвращение, когато се сблъскаме с нещо грозно във външния свят. Така чувствата нахлуват и се отдръпват в човешката душа. Духовната наука трябва да води хората по-дълбоко в това, което е истинско, истинско и реално.

Ако човек желае да събуди вътрешните си способности за свръхсетивния свят, той трябва да стане способен на чувства, *които* не са стимулирани отвън. Съществува, от своя страна, метод, чрез който човек може да постигне свят на чувства, където емоциите се колебаят и се носят в него, без да е необходимо външно усещане. Чувствата, които са стимулирани отвън, могат да бъдат събудени в човек чрез възприемането на външни неща. Когато човек се научи да култивира специфични чувства в себе си, възбуждането на тези чувства действа като сила, която събужда спящи способности. И това е, което човек знае от опит, това, което посветеният може да види: че светът на светлината е съзидателен както за духовното, така и за физическото, че той също така се нюансира в духовната сфера с многообразни цветове, точно както физическата светлина; те знаят, че има свят, в който живее духовен цвят, свят, който наричаме астрален свят. Той се поставя в този физически свят за човешкото същество, което по този начин събужда спящите способности и сили в себе си, когато – без никакъв външен импулс – развива, чисто чрез духовен опит, чувство от много специален вид в себе си, чувство, което не е стимулирано от външни фактори в сетивния свят. Който и да изпитва това чувство на любов, е чисто

Този, който е способен да събуди вътрешно преживяване, е постигнал връзка с духовния свят.

След това към вече описания елемент се добавя друг свят. Друг свят се добавя към цветовете. Любовта, която се поражда чрез физическите обекти, никога не може да доведе до духовното. Тази любов, която е удовлетворена дори когато обектът на любовта съществува единствено в духовната сфера, тази любов, която остава в дълбоко вътрешно преживяване, е творческа сила за по-висш вид елемент, който прониква в духовното пространство. Тази любов е истинската любов. Нейният предшественик е това, което художникът чувства в акта на творчество. Той я притежава само когато създава духовни произведения от душата си. Тази любов трансформира преди това тихото, изпълнено със светлина и цветове духовно пространство в свят от звуци и един свят ни говори с духовни звуци.

Така виждате как човечеството постепенно еволюира в друг свят, как тук нямаме нищо друго освен истинско продължение на това, което присъства и в човешкото съществуване, в естествените процеси. Точно както ушите са се появили от безразлични слухови мехурчета и по този начин светът на физическите звуци се е появил от неопределеното, беззвучно царство, така и току-що описаният свят се появява от това, което преди това е било неопределено. Тези, които се борят с вятърни мелници, както беше споменато в началото *на* лекцията, не говорят за тези светове, които могат да бъдат преживени. Който казва, че раят не е намерен никъде, не знае, че не трябва да го търси другаде; защото раят е там, където сме ние. Единственият момент е, че не трябва да се прикрепя твърдението: Това, което не мога да възприема, не съществува, и ако някой друг твърди, че има нещо, което не мога да възприема, тогава

Ако някой не може да възприема, тогава той е глупак, мечтател или мошеник. — Това твърдение е най-логически неправилното твърдение, защото никой не може да твърди, че границата на неговото възприятие е и границата на неговото съществуване. В противен случай глухият човек би могъл да отхвърли целия свят от тонове, хармонии и мелодии като просто блян и фантазия.

Когато духовната наука говори за небето, тя говори за него по начина, по който току-що ви беше представено. Така говори истинската духовна наука за небето и не е било говорено по различен начин в оригиналните източници на религиозните изповедания, както са били разбирани по онова време. В този видим свят съществува несетивният свят, подобен на света на звука за глухите.

И сега се питаме: Защо човечеството, на сегашния си етап от развитието, не възприема този свръхсетивен свят? Това е така, защото сетивното възприятие, което е навлязло в човешкото развитие като необходимост, се разпростира като одеяло, като воал, върху свръхсетивния свят. Именно това имаме предвид, когато описвахме през какво трябва да премине човек, който се стреми към свръхсетивния свят. Човек трябва да се издигне над сетивния свят; човек трябва да заглуши сетивния свят за известно време. Тогава човек стига до това, което се крие зад този сетивен свят; тогава човек възприема как сетивният свят се разпростира като одеяло върху свръхсетивното. Който наистина се издигне над физическото си тяло, може да възприеме какво се крие зад този воал.

Трябва да знаем за какво се използват тези сили в обикновения, нормален човешки живот, тоест за какво се използват.

способности за навлизане в свръхсетивния свят. Това може да се разбере само като се разгледа истинското състояние на нещата: Какво е физическият свят, кое е най-несвършеното физическо тяло и кое е свършеното физическо тяло, което се явява пред нас като човешко тяло? Всички физически същества са творения, творения на духа. Духовното е в основата на всичко физическо. Подчертавахме това многократно в хода на тези лекции по най-различни начини. Точно както ледът се втвърдява от водата, така и всичко физическо се втвърдява от духовното. То е, така да се каже, кондензация на духа. Нека разгледаме физическата структура на ухото при съвременните хора. Какво е в основата на тази физическа структура, ухото? В основата му е духовната творческа сила! Звукът, който съществува като физически звук в нашата среда, е нещо, принадлежащо на физическия свят, което има духовен звук зад себе си. В същия свят, който тече към нашето физическо ухо, чуваме физически звук и в същия свят живее и свръхсетивният, духовният звук. Какво е духовен звук? Този духовен звук е създателят на нашето ухо, точно както духовната, скрита светлина във физическата светлина, е създателят на нашето око. Ето защо Гьоте, който е изразил толкова много дълбоки духовни истини, е казал: „Окото е образувано от светлина за светлина.“ Силата, която тече към нас от слънцето и позволява на окото ни да вижда обекти в техните граници в изпълнено със светлина пространство, съдържа и онези същества, които са оформили чудната структура на окото. По този начин, това, което физическото око вижда и физическото ухо чува, би означавало проникване в това, което се намира отвъд тях, издигане към духовните сили. В определен

Ние вече правим това, когато насочваме вниманието си към малкото човешко дете, което постепенно развива способностите си във физическото човешко тяло. Виждаме тези способности да се появяват от свят, скрит зад сетивния свят, виждаме как те се изстрелват в материята, създавайки аспект на съществуване вътре в материята.

Връщаме се към духовната наука и се питаме: Къде е било това същество, преди да приеме физическо съществуване чрез зачеване и раждане, къде е било то между последната си смърт и последното си раждане? То не е било в някакъв въображаем духовен свят, а в същия свят, в който съществуваме и ние. Цялата разлика между това същество, преди да влезе в материалното съществуване чрез зачеване и раждане, и това, което е то след това, се състои в следното. Преди раждането това същество се състои от елементи, които могат да бъдат възприети само когато тези способности, току-що описани като духовни, са развити. То е невидимо, докато тази свръхсетивна способност не е развита. Точно както водата е невидима за някого, докато е течна, но става видима веднага щом замръзне, така и човек става невидим, когато стане като вода - видим, когато замръзне, тоест стане физически.

Така говорим за две състояния на човека: състояние между смъртта и ново раждане, видимо само за духовните сетива, и състояние, в което той е изтъкал дрехата си около себе си, така че да изглежда видим за физическите сетива. Така виждаме, че в междинния период между смъртта и новото раждане човекът е свързан с творческите сили, които проникват в пространството и които този, който развива свръхсетивните си способности, нарича небесни сили.

Вече ги срещаме тук. Човешките същества са свързани с тези творчески сили. Тук, във физическия свят, ние живеем с физически сили, с физически звуци, с физическа светлина; в духовния свят, ние живеем в това, което е духовно и творческо зад звука, зад светлината. Ние живеем в свят, който е просто различен от физическия свят. Тук, във физическия свят, окото вижда през светлината. В духовния свят ние възприемаме това, което окото е създало. Ние живеем в духовна светлина, ние живеем в духовния свят на звука, ние живеем в това, което чрез раждането и зачеването изгражда нашето физическо тяло, ние живеем с продуктивната, творческа, космическа същност, където е изграден нашият свят, този външен свят, който се разстила като одеяло върху духовния. Така това одеяло се влива в самия духовен свят. Човешкото съзнание се осветява в различно състояние. Цялата разлика между безтелесния и въплътения човек е, че безтелесният човек живее в различно състояние на съзнанието и възприема творческите сили. И така ще разберем какво означава: при смъртта човекът се поглъща в свръхсетивен свят. Това не е свят на сънища, не е свят с по-малка реалност от нашата; това е свят с по-плътен и по-силен интензитет и реалност, защото в него живеят творческите същества за нашия физически свят. И сега разбираме какво действа между смъртта и новото раждане.

Последния път, когато обсъждахме забавящите сили, видяхме, че когато човек премине през портата на смъртта, пред него се появява картина от спомени за целия му последен живот; видяхме, че тази картина се абсорбира като есенция.

и остава единен с индивида за всички следващи времена; видяхме как той преминава през периода Кама Лока, където претърпява един вид пречистване. След като завърши това пречистване, това, което е взел със себе си от последния си живот, се превръща в нещо специално, нещо ново. Знаем, че когато човек премине през портата на смъртта, той влиза в духовния, свръхсетивния свят. Представете си го като поле, като плодородна почва, и помислете за това, което индивидът носи със себе си от последния си живот, като плод на неговото мислене, чувство и воля – това, което може да се обобщи като плод на този последен живот – като разсад, засаден в почвата, който пониква. Така плодът на живота от последния живот пониква в духовната почва и човешкото съзнание забелязва и възприема това поклъване, това разгръщане, това развитие на семето на живота, донесено от последния живот. Всичко, което хората са взели със себе си от живота си, е импрегнирано в този последен плод на живота и всичко, което е дошло при тях отвън, се разширява и пониква като семе. Това се превръща в светът на възприятието и съзнанието между смъртта и новото раждане. Това, което изпълва душата, може да бъде изяснено за някой, който не притежава способността за екстрасензорно възприятие, само чрез сравнение. С дълбоко размишление ще разберете сравнението. Това, което човек чувства по време на разгръщането на последното семе на живота, с право се нарича блаженство, защото то наистина е блаженство. Това е обратното чувство на това, което човек може да възприеме, когато усеща обекти. Сега ги усеща разгънати; преди те изтичаха; но сега есенцията изтича и в разгръщането—

Самата същност на живота е пропита от чувство, което може да се сравни с това, което на по-ниско ниво – и при по-задълбочено размишление, това ще ви се стори значимо – изпитва кокошката, когато мъти яйце: чувството за благословеното раждане на живот, блаженството от поникващия зародиш. Това блаженство кара човешкото същество да формира мислено това, което го свързва с физическото раждане, това, което го води до физическо съществуване. Тъй като е натрупал нови преживявания, които отпечатва върху същинската си същност, всеки живот – с изключение на възходите и паденията, които също трябва да бъдат част от него – става по-съвършен.

Както видяхме последния път, през целия си живот ние преживяваме изкачване към все по-голямо и по-голямо съвършенство. Виждаме как това, което по този начин се е установило във физическия свят, се проявява отново в производството във физическия свят, в чувството на блаженство.

Следователно, трябва да сме наясно, че само състоянието на човешкото съзнание се различава от това в свръхсетивния свят. Чрез сравнение можем допълнително да изясним как състоянието на съзнанието се различава между физическия и свръхсетивния свят. Представете си човек, който слуша симфония. Той позволява на звуците да го проникнат отвън. Той им се наслаждава. Сега си представете, че е възможно човек творчески, духовно да изгради тази симфония, без да докосва текст, без да свири на инструмент, че творчески, от себе си, в ума си, подрежда нотите една след друга. Точно както възприятието на първото се отнася до това, в което е възникнала симфонията, така и физическият свят се отнася до възприятието в свръхсетивната област. Следователно, трябва да кажем: За да...

За да възприеме небесния свят, човек трябва да се е отказал от възможността нещо във физическия свят да му се изправи духовно. Докато не направи това отричане, той не може да вижда.

Духовният свят не ни се струва като свят, към който логическата мисъл също не би могла да се стреми. Това, срещу което хората обикновено възразяват, е просто, че не могат да го възприемат.

По този начин, понятието „рай“ възвръща смисъла си за човечеството на бъдещето. Това не е понятие за свят, подобен на сън, в който бихме могли да се окажем. Съзнанието в творческата сфера е далеч по-ярко и по-интензивно от това във физическия свят. Следователно, трябва да си представяме живота, човешкото съзнание, като по-интензивно в творческия свят, отколкото във физическия свят.

Каква е връзката между физическия свят и свръхсетивния свят? Естествено е тази връзка да е от първостепенен интерес за човечеството. Затова бих искал да изразя това с контравъпрос: Ще познае ли човечеството в свръхсетивния свят онези, които обича и цени в този свят? Ще продължи ли това, което се е случило тук, по някакъв начин? Ще продължи! И това може да се разбере истински, ако се замислите напълно върху току-що казаното, като изясните, че съществува тясна връзка между този физически и свръхсетивния свят. Това, което е посято тук като семе, поклъва там и дава плод. Нищо в света не съществува без духовен произход. Във физическия свят човечеството вече работи за свръхфизическия свят. Ето един пример: Да предположим, че една майка е с любов привързана към детето си. Тази любов първоначално, може да се каже, се развива чрез основите на природата. Но след това, с всеки [момент], тя се трансформира.

В този момент тази любов се трансформира от чисто естествена любов, обусловена от физически условия, в духовна любов. Доколкото любовта, която черпи от естествената основа, се трансформира в духовна майчина любов, човекът прераства в духовна любов. Тази любов се превръща в по-истинска любов в духовния свят. Точно както само земната обвивка пада от човека, така и само физическо-земното пада от духовното същество. Цялата мрежа, която е изтъкана от човешката душа към човешката душа, това , което живее от сърце към сърце, от дух към дух, вече е невидимо присъстващо в свръхсетивния свят. Духовното, същностното ядро на човешкото същество, си проправя път в свръхсетивния свят и всичко, с което човекът се е свързал тук, във физическия свят, намира своето продължение като духовност в духовния свят. Всичко, което е свързано тук по духовен начин, се намира отново в пълно съзнание, дори в по-светло съзнание, в духовния свят. В зависимост от това къде се намира, връзката се формира отново в нова житейска история, така че тези, които се събират в често странна симпатия, трябва да си я обяснят от това, което самите са изприказвали в предишни животи.

Така виждаме как целият ни сетивен свят е вграден в този свръхсетивен, невидим свят. И както човекът е гражданин на сетивния свят между раждането и смъртта, така той е гражданин на свръхсетивния свят и след смъртта, само че не го осъзнава в нашето време между раждането и смъртта.

В последната ни дискусия представихме концепцията за „ад“, а днес ще разгледаме концепцията за „рай“, като и двете обхващат всички духовни влияния върху човечеството. Миналия път обсъдихме силите, които водят до втвърдяване на ума, докато днес ще се съсредоточим върху...

Това, което е описано като обратното, изглежда е принципът на развитието . Животът напредва от съществуване в съществуване и колкото повече творчески сили се реализират от последния живот , толкова по-високо се издига следващото съществуване. Не просто като се наслаждава на това, което приема, но като прониква през това, на което се наслаждава, до това, което се трансформира в духовни сили, човек е непрекъснато в небесното царство. Всичко, което може да придвижи човека напред, е съдържанието на небесните елементи; всичко, което възпрепятства прогреса, е съдържанието на адските светове.

Всеки, който иска да съгласува подобна концепция за небето с постиженията на естествената наука, лесно ще го направи. Те никога няма да постигнат перфектна хармония . Просто няма голямо желание сред нашите съвременници да се ангажират с живота в тези висши светове. Нашата епоха е уморена от съзерцанието на свръхсетивния свят и затова е твърде лековерна към онези, които твърдят: „Това, което не мога да възприема, не е истина, и ако някой твърди, че е истина, тогава е глупак или простолюд.“ Твърде много хора в тази епоха вярват в подобно мнение. Докато ясно виждаме големия и огромен напредък, който нашата епоха прави по отношение на физическата наука , ние също така виждаме, от друга страна, колко не желае огромното мнозинство от нашите съвременници да проникнат в свръхсетивния свят. Смята се, че проникването в свръхсетивния свят прави хората слаби и отчуждени от сетивния свят. Това е предразсъдък. Ако някой има парче желязо пред себе си и каже: „Това желязо съдържа магнитна сила; ударете го с друго парче желязо и ще имате магнитна сила.“

Ако някой друг дойде и каже: „О, хайде, това парче желязо е добро за забиване на пирони.“ Това са истинските фантазъри, които възприемат сетивното, практическото, само по същия начин, както някой, който използва магнит само за забиване на пирони. Реалистите, монистите, утилитаристите и т.н. са истинските фантазъри. Те познават само силите на физическия свят и триумфират, когато се постигне огромен напредък чрез разкриването на тези сили. Духовната наука няма нищо, абсолютно нищо, да възрази срещу този физически свят. Но тя също така знае, че е крайно време хората да се научат отново, че духовното е скрито във физическото и че хората стават мечтателни именно когато затворят духовните си очи за духовния свят. Истинските реалисти, апостоли на реалността, са тези днес, които посочват духовните сили! Какво искат тези истински реалисти? Те искат реалните сили, които спят зад сетивните, да бъдат въведени в този свят, да се интегрират в цялостното ни развитие, да въведат не само телеграфа, телефона и железопътната линия, т.е. обикновените сили, но и духовните сили.

Ако някой, който се занимава с тези въпроси, все още е осмиван днес, той изобщо не се интересува от осмиването. Той знае, че както великите фигури на физическата наука някога са намирали последователи само в малки кръгове, така и тези, които имат какво да кажат за духовните светове, непременно трябва да намерят своя път в по-широкия свят. Дори ако само малцина могат да създадат телеграфи, телефони и локомотиви, други все още могат да ги използват. Но всеки трябва да постигне духовния свят сам за себе си.

Великите физици *Томсън*, *Клаузиус* и други имат своите наследници, които са способни да разпознават физичните закони. Един от най-великите физични закони е едновременно това, което тласка човечеството към духовния свят. За тези, които са изучавали физика до известна степен, не казвам нищо ново, когато посочвам, че съществува закон за ентропията, който произлиза от *Карно*, до чичото на френския президент. Какво казва? Изразява един от най-сигурните принципи, които имаме във физическия свят, а именно как силите на света се трансформират спрямо физическото. Той посочва как се трансформират силите на физическото, как една сила преминава в друга. Ударете масата с ръка и измерете ефекта върху повърхността с чувствителен термометър. Ще откриете, че мястото, където е паднал ударът, се е затоплило. Виждате как топлината на локомотива се трансформира в движение и това движение обратно в топлина. В основата на всичко това стои един велик закон: законът за ентропията. От наблюдението на света става ясно, че тази трансформация на силата наистина има специфична посока, специфично значение. Законът за ентропията ни показва, че в крайна сметка всяка сила трябва да се трансформира в топлина и тази топлина се разпръсква в пространството. По този начин сега е доказано от физическия закон, че Земята, нашият физически свят, един ден ще претърпи топлинна смърт. Този закон съществува. Всеки, който твърди, че в нашия свят съществуват само физически сили, трябва да отрече този закон; защото, ако те приемаха закона, щяха да трябва да кажат: Тогава всичко е свършено. Следователно, Хекел също заема позицията, че този закон за ентропията е безсмислен, защото противоречи на неговия закон за веществото. Че нещата

Непрекъснатата трансформация е закон на природата. Руски физик е демонстрирал в трактат колко здраво е основан този закон, който ни разкрива физическия край на сегашното състояние на света. Именно в този трактат *на* професор Хволсън е формулирана „12-тата заповед“ . Там можете да видите колко компетентен може да бъде един физик във физическата област, точно както можете да видите от това, което той казва за Хегел, колко невежи могат да бъдат такива учени по отношение на духовните въпроси. „12-тата заповед“ е: „Никога не пишете за нещо, което не разбирате“. Хволсън я следва в своята област, където говори за физика, но не я следва в духовната област. Всичко, което казва относно физическото, е отлично; но това, което казва относно духовните въпроси, е с малка стойност и е голям грях срещу закона: „Никога не пишете за нещо, което не разбирате“.

Следващият пасаж, очевидно незаписан от стенографката, вероятно гласи, че Хегел е бил погрешно разбран от Хволсън. Щайнер обаче е съгласен с Хволсън относно забележките му върху статия на Кошут в научно списание, където се твърди, че законът за запазване на масата не е нищо повече от твърдението: Цялото е равно на сбора от частите си, а законът за запазване на енергията не е нищо повече от твърдението: Причината е равна на следствието. Позовавайки се на откритията на Лавазие, Щайнер продължава:

Всеки, който има дори основни познания за интелектуалните изследвания, знае какво означава да се докаже, че когато веществата се комбинират химически, теглото им е равно на сумата от частите им. И ако се добави: Този закон не съдържа нищо друго освен древния математически принцип, че цялото е равно на сумата от частите си, тогава би трябвало да е ясно, че това е просто въпрос на...

Теглото на цялото е равно на сумата *от* теглата на неговите части. *Кошут* забравя , че когато човек навлезе в духовния свят, този закон вече не важи. Такива са ограниченията на мисълта. Хволсън казва: Нека г-н Кошут просто вземе джобния си часовник и го смачка в хаванче; тогава той може да види дали цялото е равно на сумата от неговите части. Гьоте също е изразил тази идея и тя често се повтаря:

Който иска да разпознае и опише нещо живо,
първо трябва да се опита да прогони духа; тогава
той има частите в ръката си, но за съжаление
липсва само духовната връзка!

Че *естествената* наука често е просто пренебрегване на духовното измерение, е нещо, което малцина от онези, които вярват, че стоят на основата на определени факти, осъзнават. От една страна, когато разгледаме цялата тази ситуация и я свържем с това, което успях да установя в нашите разсъждения относно свръхсетивния свят, виждаме, че в много човешки души живее копнежът да проникнат в свръхсетивния свят. Хората обаче се съмняват в тези много специфични детайли, в тези подробности, за които трябва да говори човек, който наистина знае нещо за тези неща . Виждаме копнежа, който се разпалва за свръхсетивния свят; но не виждаме силата и енергията да проникнем в тези свръхсетивни светове според ръководството на духовната наука. От друга страна, имаме фактите на нашето време. Имаме способна физическа наука в нашето време: Томсън, Клаузиус и Карно са намерили добри наследници. Ако развитието на духовната наука напредва в същия дух, тогава...

Изследователите в духовната област ще намерят също толкова здрави наследници като Томсън, Клаузиус и Карно. Последицата от това ще бъде, че човечеството, което днес почти напълно се е затворило от небесния свят, от свръхсетивния свят , ще се развие по начин, който ще привлече силата на звездите от свръхсетивния свят в сетивния. Духовната наука не бива да отчуждава хората от света , а по-скоро да ги прави силни, енергични и активни за съществуване, като обогатява реалността. Мисленето не се отчуждава от реалността, а по-скоро се обогатява чрез предаването на знания за духовния свят.

Трябва само да съчетаем две неща и те ще си дойдат на мястото: По същия строг начин, както е в момента във физическата наука, голяма част от човечеството ще има възможността да задоволи нуждите на сърцето от духовния свят. Да обедини тези две течения на мисълта – задоволяването на чувствените нужди чрез естествената наука и задоволяването на копнежа на сърцето чрез духовното – е задача на хуманитарните науки като културно течение.

Тези лекции ще продължат в същия дух и следващата зима . Ще проучим и ще се задълбочим в някои аспекти, които са останали неясни. По този начин, цялостната и значима концепция трябва да бъде тема *на* последната лекция . Наистина ще се случи така, че ще има мъдрост, която сама по себе си може да бъде религия, която от своя страна може да задоволи всички най-дълбоки религиозни нужди *на* сърцето. Ще се зароди духовен поток , който ще задоволи всички нужди на логическата мисъл, както и тези на копнежа.

за свръхсетивния живот. Именно към този копнеж отправя думите си духовната наука. Когато пътят към това, което е налице в тази вродена мъдрост, тогава мъдростта, която води към този свят отвъд сетивата, ще протече през човешката душа по такъв начин , че културата – и това не е клише – ще преживее духовно прераждане, което се свързва с огъня, който живее в мнозина и се стреми да проникне в свръхсетивните светове. От този огън духовната мъдрост ще проникне в свръхсетивния свят , защото това е нейният истински идеал.

Трябва да се благодари на великия идеал, който се стреми да разпали мъдростта на свръхсетивното от огъня на ентусиазма към него; защото това винаги ще бъде пътят на интелектуалната култура, светлината на мъдростта да се развива от огъня на любовта и ентусиазма .

БЕЛЕЖКИ

Текстова основа: Лекциите са транскрибирани от различни стенографи (Франц Зайлер, Валтер Вегелан, Георг Кленк и други) и са преведени в обикновен текст. Тези транскрипции са базирани на печатните версии. Оригинални стенографски записи не са оцелели. Транскриптите са непълни на места. Пропуски и потенциално грешен материал е трябвало да бъдат оставени, за да се избегнат произволни допълнения или промени. За лекции IV („Мъжът и жената в светлината на духовната наука“), IX („Заблудата на болестта“) и X („Здравна треска в светлината на духовната наука“) са използвани транскрипти от лекции в Мюнхен по същата тема вместо неадекватните берлински транскрипти.

За второто издание на пълните съчинения този том беше преработен и допълнен с допълнителни бележки.

Заглавията на лекциите са от Рудолф Щайнер и са обявени през есента на 1907 г. за зимния семестър.

Заглавието на тома е избрано от редактора от заглавието на третата лекция .

„Творбите на Рудолф Щайнер в Събраните съчинения (СА) са посочени в бележките с техния библиографски номер. Вижте също общия преглед в края на тома.“

към страница

13 *открития, подобни на това на радия:* През 1898 г. от Бекерел и др.

29 *Библия и мъдрост:* Вижте „Познанието за свръхестественото в наше време и неговото значение за днес“, GA Bibl. No. 55.

31 *Има малък надпис:* Не можа да се определи.

32 *Ернст Хекел,* „Цели и пътища на днешната история на развитието“, Йена 1875 г.

34 „*Това е изпълнено с такова презрение...*“: Цитатът е взет от произведението: „Леонардо да Винчи, мислител, изследовател и поет“, редактирано и преведено от Мари Херцфелд, 3-то издание. Йена 1911, стр. 10.

42 *Матиас Якоб Шийдън*, немски ботаник.

Густав Роберт Кирхоф, физик. Заедно с химика *Роберт Бунзен* открива спектралния анализ през 1859 г.

47 *Рудолф Щайнер*, „Светоглед и житейски възгледи през деветнадесети век“, 2 тома, Берлин 1901. Ново издание 1914 под заглавие „Загадките на философията“, GA Bibl.-No. 18.

48 *Седемдесет елемента*: Изречено през 1907 г.!

По въпроса за атомизма вижте *Рудолф Щайнер* „Атомизъм и неговото опровержение“, както и „Единствената възможна критика на атомистичните концепции“ в „Приноси към пълното издание на *Рудолф Щайнер*“, брой 63, Дорнах, Michaelmas 1978.

48 *Въпреки че някои, като Хекел, са казали*: „Загадката на Вселената“, Бон 1899, Глава 10: Съзнание на душата, Раздел VI. Атомистична теория на съзнанието, стр. 206.

49 *Емил Дю Боа-Реймон*. Той изнесе важна лекция: „За границите на нашето познание за природата“, Лайпциг 1872 г.

51 *Седемте световни загадки* в „За границите на нашето познание за природата“, 2 лекции, Лайпциг 1907.

Това е изречение, което Бюхнер многократно подчертава: «Kraft und Stoff», Лайпциг 1867, стр. 10 (не е цитирано дословно).

52 *Вилхелм Оствалд*, „Преодоляването на научния материализъм“, лекция в Лайпциг, 1895 г.

53 *Дарвин го е направил толкова популярен*: Вижте *Дарвин*, „За произхода на видовете чрез естествен подбор“, том 5 и 6, „Произходът на човека и подборът във връзка с пола“, 6-то издание, Щутгарт 1876 г.

54/55 Изглежда има пропуски в текста тук.

55 *Анри Антоан Бекерел* открива радиоактивността през 1898 г.

55 *Живи кристали*: Това вероятно се отнася до труда на *Ернст Хекел*: „Кристални души. Изследвания върху неорганичния живот“, 3-то издание. Лайпциг 1925 г.

59 *Английският министър Балфур*: „Нашият настоящ мироглед“, Лайпциг 1904. Вж. *Р. Щайнер* „Английският министър-председател Балфур. Естествени науки и теософия“ в „Луцифер-Гнозис 1903-1908“, GA Bibl.-No. 34.

- 65 *Константинополски събор*: На осмия вселенски събор в Константинопол (869 г.) е решено, че човекът трябва да се разглежда като състоящ се от тяло и душа и че душата притежава „определени духовни качества“. Както Рудолф Щайнер е обяснявал няколко пъти, това ефективно изключва човека като духовно същество от западното развитие.
- 66 *Фридрих Алберт Ланге*, „История на материализма“, 1866 г.
- 68 „*Не беше ли омото подобно на слънцето*“: От „Чернова за теория на цветовете“ 1810 г., в „Научни съчинения“ на Гьоте, редактирано и коментирано от Рудолф Щайнер в „Германска национална литература“ 1884-1897 г. на Кюршнер, 5 тома, препечатка Дорнах 1975, GA Bibl.-No. Ia-e, том III, стр. 88.
- 69 *Лекция, изнесена преди две седмици*: Първа лекция в този том.
- 70 „*Човек не бива да търси нищо зад явленията...*“: „Човек трябва да се запита за явлението, да го проучи възможно най-отблизо и да види докъде може да стигне в разбирането и практическото му приложение, а след това да остави проблема на мира. Физиците действат по обратния начин: те веднага се захващат с проблема и по пътя се заплитат в толкова много трудности, че в крайна сметка всички перспективи изчезват.“ В „Естественонаучни съчинения“ на Гьоте вижте препратките към стр. 68, том IV, 2, стр. 417.
- 73 *Растителна душа*: Виж Густав Теодор Фехнер, «Nanna oder über das Seelenleben der Pflanzen», Лайпциг 1848 г.
- 75 *Неизразимото име на Бог*: Изход 3:14: „Аз съм, Който съм.“
- 76 *Франциск от Асизи*, основател на Францисканския орден.
- 81 *Лекция за животинската душа*: Вижте стр. 166 и сл.
- 81 *Повечето хора*: „Повечето хора биха били по-лесно накарани да повярват, че са парче лава на Луната, отколкото собственото си „аз“. От: Й. Г. Фихте, „Основи на цялата теория на науката“ 1794, бележка към § 4.
- 88 „*Само тялото е подходящо*“: Шилер, „Идеалът и животът“, 3-та строфа.
- 89 *Мъж и жена в светлината на хуманитарните науки*: Вместо лекцията в Берлин, от която не съществува използваем препис, тук са използвани, признаваме, много непълните бележки от лекция в Мюнхен от същия период.

- 90 *Роза Майредер*, „Върху критиката на женствеността“, 1905 г.
- 91 *Ото Вайнингер*, „Секс и характер“, 17-то издание. Виена/Лайпциг 1918.
- 96 *Мислител като Фихте казва: „Не ухото чува ...“*; Й. Г. Фихте, „Уводни лекции по теория на науката“, Берлин 1813.
- 97 „Човек не плаче ...“: Това твърдение идва от американския философ Уилям Джеймс.
- 99 *Юнона Лудовизи*: В Рим в Museo Nazionale delle Terme.
- Глава на Зевс*: Зевс от Отриколи, във Ватиканските музеи.
- 100 *Смъртта е изобретателността на природата...*: Гьоте, „Природа“, афористично, около 1780 г.: „Животът е нейното най-красиво изобретение, а смъртта е нейната изобретателност, за да има много живот.“ „Естественонаучни съчинения“ на Гьоте, виж бележката на стр. 68, том II, стр. 8.
- 101 „Вечната женственост ни дърпа нагоре“: Гьоте, „Фауст“, част 2, последен хор.
- 104 „Тайните“. Фрагмент, 1784 г.
- 105 „Окоето е обучено за светлина“: Гьоте, Въведение към „Очертания на теорията на цветовете“ (виж бележката на стр. 68), том 35.
- „Не ухото чува“: Вижте бележката на стр. 96.
- 114 *Никой без познания по геометрия...*: Тези думи над входа на Академията на Платон не са записани нито от самия Платон, нито от неговите гръцки и римски съвременници. Те се срещат за първи път в коментарите на Аристотел през 6 век сл. н. е., например в: Elias, *Aristotelis Categorias commentaria*, ed. A. Busse (Comm. in Arist. Graeca XVIII, пар. 1), (Берлин 1900) 118.18. И: Philoponus Joannes, *Aristotelis de Anima Libris commentaria*, изд. M. Hayduck (Comm. in Arist. Graeca XV), (Берлин 1897) 117.29.
- 115 *Първичното растение, първичното животно на Гьоте*: Първично растение: „Естественонаучни съчинения“ на Гьоте, виж бележката на стр. 68, том 1, продължение: Щастливо събитие. Първично животно: пак там. Върху морфологията. Съдържанието е предшествано... „По този начин се постарях да намеря първичното животно, което в крайна сметка означава: понятието, идеята за животното.“
- 116 *Разговор между Гьоте и Шилер*: Вижте предходната бележка.

- 117 *Твърди се, че Хегел е казал:* Вж. Марта Асмус, „Хегел материалистът“ в „Das Magazin für Literatur“ (ред. Рудолф Щайнер), 69-та година, бр. 67 от 7 юли 1900 г., колона 685: „От моите ученици само един ме разбираше, а той ме разбираше погрешно.“
- Г. Ф. В. Хегел, „Лекции по философия на историята“, том IX от „Пълното издание“ на съчиненията на Хегел, Берлин 1832-1844.*
- 118 *«Философия на свободата».* (1894) GA Bibl.-No. 4.
- 121 *Основател на съвременната естествена наука:* Това вероятно е Аристотел. Преписът е непълен.
- 122 *Цитат от Пиато:* «Тимей» Глава VIII стр. 36 В § 42-56 в Съчинения на Пиато, превод от Франц Суземихл, Щутгарт 1856 г.
- 125 *Папка:* «Изображения на окултни печати и стълбове», Берлин 1907. Сега в «Изображения на окултни печати и стълбове. Мюнхенски конгрес Петдесетница 1907», GA Bibl.-No. 284.
- 128 *«Слънцето звие»:* «Фауст» Част 1, Пролог в небето.
- 134 *Че идеалите не са пряко реални:* „Че идеалите не могат да бъдат представени в реалния свят, ние, другите, знаем може би толкова добре, колкото и те, може би по-добре. Ние просто твърдим, че реалността трябва да бъде преценявана според тях и модифицирана от онези, които чувстват силата в себе си да го направят. Дори и да не биха могли да се убедят в това, те губят много малко в процеса, тъй като вече са станали това, което са; а човечеството не губи нищо. Просто става ясно, че само те не са включени в плана за усъвършенстване на човечеството. Човечеството несъмнено ще продължи по своя път; нека благосклонната природа управлява първите и им дава, в подходящия момент, дъжд и слънце, благотворна храна и необезпокоявана циркулация на телесните им течности, а по този начин - мъдри мисли!“ Й. Г. Фихте, от предговора към „За призванието на учения“, публикувана за първи път през 1794 г.
- 135 *Железопътен колеж:* вижте д-р Макс Кемерих, «Kultur-Ku-riosa», Мюнхен 1909, както и «Prophezeihungen» от същия автор, Мюнхен 1911.
- Роуланд Хил,* английски художник и фотограф. Реформатор на пощенската система.

- 138 *Толкова е сигурно, че има Бог на небето...* В пиесата „Шепа пунш“ от Лудвиг Анценгрубер се казва (Акт 3, Сцена 6): „...Дръжте всичките си остарели традиции далеч от мен, те не ме засягат, защото - толкова е сигурно, че има Бог! - аз съм атеист!“
- 139 *„Загадката на Вселената“ на Хекел* : Вижте бележката на стр. 51.
- 156 *Албрехт фон Халер*, швейцарски натуралист.
„Трябва да наблюдаваш природата“: Гьоте, „Епирема“.
- 158 Лекцията „Мъж, жена и дете“ се състои от много откъслечни бележки от участник.
- 162 *Немски романтик*: Новалис в „Чираците на Саис“.
- 163 *Както го е описал Гьоте*: Виж бележката на стр. 115.
- 164 *Проблясъкът на прозрението на Шопенхауер*: Вижте „Светът като воля и представяне“, глава 43, в изданието, редактирано от Рудолф Щайнер (Кота), том 6, стр. 69 и сл., стр. 88.
- 165 *„Вчерашният ден лежи ясен и открит пред теб...“* Гьоте, „Питомени епиграми“.
- 168 *Картезиус* (Рене Декарт) «Медииации върху основата на философията с всички възражения» (Философски съчинения, том 1, стр. 358 и сл., 368-371), Лайпциг 1922.
- 170, *следвайки поговорката на Гьоте*: „Защото точно където липсват понятия, / Там се появява дума в точния момент.“ („Фауст“, част 1, етюд).
- 174 *Както веднъж се е опитал един изследовател*: Това са експериментите на френския изследовател на насекоми Ж. Х. Фабр.
- 188 *Когато човек се вгледа в природата*: Цитатът гласи: „Когато здравата природа на човека работи като цяло, когато той се чувства в света като част от едно велико, красиво, достойно и ценно цяло, когато хармоничното удовлетворение му дава чиста, свободна наслада, тогава вселената, ако можеше да възприеме себе си, би се радвала, че е достигнала целта си, и би се възхищавала на върха на собственото си битие и ставане.“
Защото каква е целта на всички усилия, вложени в слънца, планети и луни, в звезди и Млечни пътища, в комети и мъглявини, в светове, които са се появили, и тези, които тепърва ще се появят, ако в крайна сметка щастливият човек несъзнателно не се радва на съществуването си? – Гьоте, „Винкелман“.

- 188 *Парацелз*: Цитатът е свободен превод на текст от Парацелз, „Четвъртата защита“, Събрани съчинения, том 11, редактирано от Зудхоф, Мюнхен 1924, стр. 145/46. Вижте също GA Bibl.-No. 54, стр. 454.
- 189 *Окен, ... Така казва той за октопода*: „Учебник по естествена философия“, Йена 1831, книга 14, Зоология, стр. 424, 466, 496. Това е свободен превод от Рудолф Щайнер.
- Гьоте казва*: „Естественонаучни съчинения“, виж бележката на стр. 68, „Чернова за въведение в сравнителната анатомия“, том 1, стр. 265 и сл.
- 190 *Радвай се, най-висше създание на природата*: Това вероятно е същият пасаж от „Винкелман“, често цитиран от Рудолф Щайнер, който беше посочен по-горе.
- 191 За тази презентация беше избрана мюнхенска версия. Вижте бележката на страница 89.
- „За да има всяка сила, настъпвайте напред...“*: Вижте бележката на стр. 104.
- 193 *Хайнрих Ламан*, основател на диетично-физичен лечебен метод, който той прилага в известния санаториум „Вайсер Хирш“ близо до Дрезден.
- 194 *Изключителен лекар*: Виенският лекар и антрополог Мориц Бенедикт. Примерите са взети от неговата автобиография „Aus meinem Leben“ (Из моя живот), Виена 1906 г.
- 198 *Рудолф Вагнер*, зоолог и физиолог. *Карл Фогт*, геолог и зоолог, „Вярата и науката на въглищарите.“ Полемично есе срещу придворния съветник Рудолф Вагнер в Гьотинген.“ 2-ро издание. Гисен 1855 г.
- 203 *Платон казва*: Виж бележката на стр. 122.
206. *Ето защо Аристотел го определя*: В своята „Поетика“.
- 210 *Треската за здраве...*: Вижте бележката на стр. 89.
- 212 *„В хармония с безкрайното“*: Заглавие на произведение от американския автор Ралф Уолдо Трайн.
- 214 *Гьоте е направил следното изявление*: Виж бележката на стр. 105.
- 217 *Отговор от религиозен основател*: Твърди се, че поговорката произхожда от Лутер.
- 222 *Парацелз е направил прекрасното изказване*: (Цитатът не е дословен от „Теофраст Парацелз. Най-ценните неща за неговия живот, учения и писания“ от П. Раймунд Нетцамер OSB, Айнзиделн 1901, стр. 56.)

- 232 *Често споменаван натуралист*: Алфред Рюсел Уолъс, английски зоолог, цитиран от Хекел в „Загадката на Вселената“ Бон 1899, Глава 1, стр. 8.
- 234 *Има един човек, който е написал книга*: Правителственият съветник Колб, „Като работник в Америка“, Берлин 1905 г.
- 236 *Похот и любов ...*: Думи на Пилад в „Ифигения в Таврида“ на Гьоте.
- 237 * *Майчино проклятие*: ... » Не можа да се определи.
- 239 * „*Изгнани насаждения на горската почва...*“: Стихотворение от Хайнрих фон Редер, в сборника „Днес и утре“, Лайпциг 1896 г.
- 242 *Робърт Оуен*, английски индустриалец и социален реформатор.
- 245 *това, към което нашето разглеждане в крайна сметка трябва да завърши* : Виж Рудолф Щайнер, „Национален икономически курс“, GA Bibl.-No. 340.
- 246 *В социалния живот само [следното] е полезно* : Вж. формулировката на „основния социален закон“ в Рудолф Щайнер, „Духовната наука и социалният въпрос“, едно издание, Дорнах 1977, и в „Луцифер-Гнозис. Събрани есета 1903-1908“, GA Bibl.-No. 34.
- 251 *Относно насилието, което обвързва всички същества*: Вижте бележката на стр. 104.
- 252 *Какво е казал Фихте*: В „Напътствие към блажения живот“, Берлин 1806, 1-ва лекция.
- 254 *Едуард Брюкнер* е написал няколко труда върху климатичните колебания.
- че небесните тела са богове*: Аристотел, „Метафизика“, книга 12, глава 9.
- 256 *Един от най-знаещите поддръжници на тази гледна точка*: Астрономът Саймън Нюкомб пише: „Процесите в природата в най-широк смисъл, ако ги проследим назад, сякаш ни водят единствено до тази хипотеза, точно както начинът, по който тече един часовник, ни води до заключението, че някога е бил навит“ – цитирано в Гинзел, „Произходът на света според възгледите на Кант до наши дни“, Берлин 1893, стр. 8.
- 260 *Лекция във Freies Deutsches Hochstift*: „Гьотеевият възглед за природата според последните публикации на Гьотеовия архив“ в „Методически основи на антропософията 1884-1901“ GA Bibl.-No. 30, стр. 69.

262 *Не ми бръщолеви толкова:* Шилер, „Към астрономията“ (оброчни плочки).

Ах, какво биха били всички те, хилядата милиона слънца: Цитат дословно: „За каква цел служат всички тези усилия...“, вижте бележката на страница 188 (Гьоте, „Винкелман“),

263 *Нека слънцето остане:* «Фауст» II, Сцена 1.

264 *Йохан Готлиб Фихте:* „Тези идеали в реалния свят...“, виж бележката на страница 134.

275 *«Очите на ума», «Ушите на ума»:* «Звучи за ушите на ума / Новият ден вече се ражда» («Фауст» II, Сцена 1).

276 *Какво е казал Фихте:* Вижте бележката на стр.

96.

281 *Уилям Джеймс,* американски философ.

287 *Благотворна е силата на огъня:* „Камбаната“ от Шилер.

289 *Дантево издание* на Похамер : „Божествена комедия“ на Данте, свободно адаптирана на немски строфи от Паул Похамер, 2-ро издание, Лайпциг 1907 г.

290 *„Част от тази сила...“* и *„Ще кажа ли на момента“:* „Фауст“, част 1. Учебно задание.

292 *Франческо Реди,* италиански натуралист и лекар. «Osservazioni intorno agli animali viventi che si trovano negli animali viventi», 1648.

293 *Аврелий Августин:* Вижте «Изповеди», книга 13, глава 21.

Джордано Бруно, монах и философ, умира на клада през 1600 г. като жертва на Инквизицията.

300 *Мориц Бенедикт:* Вижте бележката на стр. 194.

307 *„образован от светлината за светлината“:* Вижте бележката на стр. 105.

312 *Данте,* последни редове на „Ад“ (в превода на Похамер):

И в прохода, където изтичаха водите, пристъпи
Вергилий. Последвах го целенасочено .
Крайниците ми вече не се протягаха за
почивка, а сърцето ми биеше лудо в гърдите
ми.

Тогава ми се стори, че луди светлини ме
дразнят в кръглата дупка, докато, подута от
желание, не излязох навън и от небесната им
далечина — звездите отново заблестяха
около мен!

- 314 *Август Форел*, невролог. „Живот и смърт“, лекция Мюнхен 1908 г.
(цитатите не са дословни).

Списание «Луцифер - Гнозис»: «Житейски въпроси на теософското
движение» и «Предразсъдъци от предполагаемата наука» в
«Луцифер-Гнозис 1903-1908», GA Bibl.-No. 34.

- 319 „*След това идва вярата...*“: Виж Ернст Хекел, „Чудесата на живота“,
популярни изследвания върху биологичната философия, Щутгарт
1904, Глава 5, стр. 124.

- 321 *есета „Как човек може да придобие знание за висшите светове?“*:
Публикувано за първи път в списание „Луцифер-Гнозис“, от 1910 г.
като книга, GA Bibl.-No. 10.

- 323 *В моя дневник*: «Луцифер-Гнозис» бр. 13-28 (юни 1904 г. до септември
1905 г.). Вижте предходната бележка.

- 339 *Уилям Томсън*, 1824–1907; английски физик.

Рудолф Клаузиус, 1822–1888; немски физик.

Сади Карно, 1796–1832; френски физик.

Ернст Хекел за закона за ентропията: Вижте Ернст Хекел,
„Загадката на Вселената: Популярни изследвания върху монистична
философия“, Глава 13, „Историята на развитието на света“: „...Ако
тази доктрина за ентропията беше вярна, тогава предполагаемият
„край на света“ би трябвало да съответства на първоначално
„начало“ на същия, минимум на ентропия, при който
температурните разлики между отделните части на Вселената са
най-големи. Според нашето монистично и строго последователно
разбиране за вечния космогенетичен процес, и двете идеи са еднакво
несъстоятелни; и двете противоречат на закона за субстанцията.
Няма начало на света, както няма и край.“

- 340 *Орест Данилович Хволсон*, професор в Императорския университет
в Санкт Петербург, „Хегел, Хекел, Кошут и Дванадесетата заповед“.
Критично изследване, Брауншвайг 1906 г.

- 341 „*Кой иска нещо живо...*“: „Фауст“ I, кабинет, студентска сцена.

ЛИЧЕН РЕГИСТЪР

(Числата в *курсив* показват страниците, към които
(съществува подсказка)

Анценгрубер, Лудвиг (1839 до 1889) <i>138</i> (без да се споменават имена)	Чволсон, Орест Данилович (1852-1934) <i>340, 341</i> Клаузиус, Рудолф (1822-1888) <i>339, 341, 342</i>
Аристотел (384-322 г. пр.н.е.) <i>121</i> (без име), <i>206, 254</i>	Данте, Алигиери (1265-1321) <i>289, 312</i> Дарвин, Чарлз (1809-1882) <i>42, 53, 203</i> Descartes виж Descartesius Du Bois-Reymond, Emil (1815 до 1896) <i>49, 50, 51</i>
Августин, Аврелий (354-430) <i>293</i>	Фабр, Жан Анри (1823-1915) <i>174</i> (без да се споменава името)
Баер, Карл Ернст фон (1792-1876) <i>32</i>	Фехнер, Густав Теодор (1801 до 1887) <i>73</i> (без име)
Балфур, Артър Джеймс (1848 до 1930) <i>59</i>	Фихте, Йохан Готлиб (1762 до 1814) <i>43, 81, 96, 105, 134, 252, 264, 265, 276</i>
Бекерел, Анри Антоан (1852 до 1908) <i>13</i> (без име), <i>55</i>	Форел, Август (1848-1931) <i>314, 315, 322</i> Франциск от Асизи (1181-1226) <i>76, 83</i>
Бетовен, Лудвиг ван (1770 до 1827) <i>78, 296</i>	Гьоте, Йохан Волфганг фон (1749-1832) <i>62, 68, 70</i> (без име), <i>100, 101</i> (без име), <i>103, 104, 105, 115, 116, 117, 120, 121, 124, 128, 129, 130, 148, 156, 157, 163, 165</i> (без име), <i>170, 188, 189, 190, 191,</i>
Бенедикт, Мориц (1835-1920) <i>194</i> (без име), <i>300</i>	
Бернули (пол от математика) <i>296</i>	
Бьоме, Якоб (1575-1624) <i>286</i>	
Брюкнер, Едуард (1862-1927) <i>254</i>	
Бруно, Джордано (1548-1600) <i>293</i>	
Бюхнер, Лудвиг (1824-1899) <i>47, 51</i>	
Бунзен, Роберт Вилхелм (1809 до 1899) <i>42, 256</i>	
Карно, Сади (1796-1832) <i>339, 341, 342</i> Картезиус (Рене Декарт) (1596 (до 1650 г.) <i>168, 169, 170</i>	

- 199 (без име), 208, 209, 214, 226, 236, 251, 260, 261, 262, 263, 275, 290, 291, 296, 307, 321, 330, 341
- Хекел, Ернст (1834-1919) 32, 48, 51, 54, 55 (без споменаване на име), 139, 318, 319, 339
- Халер, Албрехт фон (1708-1777) 156
- Харденберг, Фридрих фон, виж Новалис
- Хегел, Георг Фридрих Вилхелм (1770-1831) 43, 62, 117, 340
- Хил, Роуланд (1795-1879) 135
- Ибсен, Хенрик (1828-1906) 158
- Джеймс, Уилям (1842-1910) 97 (без да се посочват имена), 281
- Йоан (Евангелист) 285
- Кант, Имануел (1724-1804) 256, 259
- Кемерих, д-р Макс Филип Алберт (1876-1932) 135 (без споменаване на името)
- Кирхоф, Густав Роберт (1824 до 1887) 42, 256
- Колб, Алфред (дати на раждане и смърт не са установени) 234 (без име) 235 250
- Кошут, Лайош (1802-1894) 340, 341
- Ламан, Хайнрих (1860-1905) 193
- Ланге, Фридрих Алберт (1828 до 1875) 66
- Лаплас, Пиер Симон, Маркиз дьо (1749-1827) 256, 259
- Лавоазие, Антоан Лоран дьо (1743-1794) 340
- Лайбниц, Готфрид Вилхелм (1646) до 1716) 50
- Леонардо да Винчи (1452-1519) 34
- Лутер, Мартин (1483-1546) 217 (без да назовавам имена)
- Майредер, Роза (1858-1938) 91
- Микеланджело (1475-1564) 78
- Мюнхаузен, Карл Фридрих Йероним, барон (1720-1797) 53
- Нюкомб, Саймън (1835-1909) 256 (без да се споменава името му)
- Новалис (Фридрих фон Харденберг) (1772-1801) 162 (без да се споменава името му)
- Окен, Лоренц (1779-1851) 189
- Оствалд, Вилхелм (1853-1932) 52
- Оуен, Робърт (1771-1858) 242
- Парацелз (Теофраст Бомба-Стус фон Хоенхайм) (1493 до 1541) 188, 222
- Плато, Йозеф Антон Фердинанд (1801-1883) 270
- Платон (427-347 г. пр.н.е.) 114, 122, 203
- Похамер, Пол (1841-1916) 289
- Рафаел (Рафаело Санти) (1483 до 1520) 78
- Редер, Хайнрих фон (1824-1909) 239 (без да се посочват имена)

Реди, Франческо (1626-1697) 292,
293

Шелинг, Фридрих Вилхелм
Йозеф (1775-1854) 43, 62

Шилер, Фридрих фон (1759 до
1805) 83, 87, 88 (без
споменаване на име), 116, 262,
287, 311, 317

Шийдън, Матиас Якоб (1804 до
1881) 42

Шопенхауер, Артур (1788 до
1860) 164, 260

Томсън, Уилям (1824-1907)
339, 341, 342 Трийн, Ралф
Уолдо (1866-1958)

212 (без да се посочват
имена)

Фогт, Карл (1817-1895) 47, 49,
198

Вагнер, Рихард (1813-1883) 78

Вагнер, Рудолф (1805-1864) 198

Уолъс, Алфред Ръсел (1823 до
1913) 232 (без име) Вайнингер,
Ото (1880-1903) 92 Вундт,
Вилхелм (1832-1920) 67

Мисията на езотеричната наука в наше време

Берлин, 10 октомври 1907 г. 9

Окултната наука предполага свръхсетивен свят, който може да бъде възприет чрез развитието на когнитивните способности. Материализмът отрича съществуването му. Окултната наука винаги има личен характер, в зависимост от степента на висше прозрение. Това, което е вяра в религията, се издига до знание. Не бива да се позволява на съществуващото в зародишна форма в света да лежи безследно. Винаги е имало хора, които са зървали духовния свят, но са могли да предадат знанията си само на подготвените. Има три пътя: въображение, вдъхновение и интуиция. Правеше се разлика между ясновидци и посветени. Днес е необходима хармония в развитието на способностите както на посветения, така и на ясновидеца. Адепт е този, който може да владее духовни сили. Окултната наука прави човек способен да живее пълноценен живот. Необходимо е задълбочаване на душата. В света има видими и невидими сили. Така християните в катакомбите са носили в душите си силата да завладеят света, докато блестящата цивилизация на римския свят от онова време е загинала.

Природните науки на кръстопът

Берлин, 17 октомври 1907 г. 37

Естествената наука се е превърнала в вид религия. Шийдън открива клетката, Кирхоф и Бунзен - спектралния анализ, Дарвин - изобилието от видове. Но естествената наука не казва нищо за душата и духа. За Бюхнер и Фогт мислите са просто отлагания на мозъчни молекули. Дю Боа-Реймон поставя седем загадки на вселената. „Световен“ на Хекел...

„Rätsei “ беше един вид опровержение. Откриването на радий показва, че разпадът на материята е възможен. Атомите и молекулите са нещо въображаемо. Атомът не е нищо друго освен замръзнало електричество, замръзнала топлина, замръзнала светлина. Човек ще трябва да вижда в целия сгъстен дух. Естествените науки ще трябва да се слоят с хуманитарните. Гьоте някога е казал, че ще дойде времето, когато философията и естествените науки ще се обединят.

Познанието за душата и духа

Берлин, 24 октомври 1907 г. 64

Едва след Константинополския събор (869 г.) говорим единствено за тяло и душа. Съвсем наскоро Р. А. Ланге говори за „психология без душа“. Въпросът за природата на душата и дали тя участва във висш, свръхсетивен живот, остана без отговор. Трябва да търсим същността на духа в себе си. Това, което сме в най-съкровено то си същество, са всички неща отвън, само че в различна форма. Природата е дух, който обръща външния си вид към сетивата. Човешките същества се състоят от физическо тяло, етерно тяло, астрално тяло и егото. Когато егото работи върху астралното тяло, възниква духовният аз, както при Франциск от Асизи. Когато етерното тяло се трансформира от най-висшите артистични или религиозни импулси, възниква жизненият дух. Посвещението предлага възможността за трансформиране на етерното тяло чрез пречистване и очистване. Трансформацията на физическото тяло формира духовния човек. Така човечеството става едно с космоса. Същността на егото е интернализация. Душата обединява тялото и духа. Човешките същества имат живот, който е съществувал преди земния живот и ще продължи след него. При смъртта, обогатени от плодовете на земния живот, те се завръщат в духовния свят. Духовната наука отговаря на въпроса за временното и вечното, за съдбата на човечеството след смъртта. Учим се да разбираме религиозните традиции. Душата може да бъде щастлива само когато позволи на духа да се влее в нея и от този дух оформя физическото тяло.

IV. Мъжът и жената в светлината на духовната наука

Мюнхен , 18 март 1908 г. (вместо Берлин, 14 ноември 1907 г.). 89

В книгата си „Върху критиката на женствеността “ Роза Майредер обобщава различните гледни точки върху природата *на* женското начало . Ото Вайнингер вижда мъжки и женски аспекти в човечеството, но обгърнати от материалистично мислене. При мъжкия пол етерното тяло е женско; при женския пол - мъжко. Трябва да се говори за мъжки и женски качества. Жената притежава вътрешна смелост, жертвоготовност и преданост. Мъжът е погълнат от външно творение. Човешките същества преминават през мъжки и женски превъплъщения. Произходът на половете се крие в астралния свят. Той е противопоставянето на висши принципи. Мъжкото е образ на живота. В женското се изразява това, което придава форма на живота. Ако транссексуалността действа в практическия живот, тогава въпросът за пола е решен.

V. Посвещение или посвещаване

Берлин, 28 ноември 1907 г. 102

Търсенето на пътища към истинската мъдрост съответства на начина на мислене на Гьоте. Човек прави разлика между посветени, ясновидци и тези, които използват висши сили в служба на физическия свят. На границата между физическия и свръхфизическия свят човек трябва да разграничава илюзията от реалността, сънищата от действителността, видението от истинското възприятие. Тук човек трябва да запази смелост, постоянство и енергия. Хората днес имат различни физически и социални нужди, отколкото в по-ранни времена. Следователно, принципът на посвещението трябва да бъде достъпен за всеки днес. Посветеният има прозрение за висшите светове. Обучението се състои в това, че духовният ученик получава средства и инструкции как да развие своите духовни очи и уши. Той трябва да бъде воден до център, от който излизат лъчите на сътворението на света и космическия закон. Ученикът трябва да развие смислено

Да се придобие мисъл, лишена от усещания, мисъл, чийто източник е в човешката душа. Ето как Гьоте открива първичното растение. То е съзидателната сила във всички растения. За Гьоте това е призоваване на духа, който живее в нещата. Духовната наука осигурява мисъл, лишена от усещания. За да се търсят висши истини, е необходимо ясновидство; за да се разбере - здрав разум и логика. Развитието на чувствата става чрез въображението. Човечеството достига духовен орган, Светия Граал. Волята се развива чрез знаците на окултното писание, както се съдържат в печатите на Апокалипсиса. Сърцето ще се превърне във волеви мускул, ларинксът - в репродуктивен орган. Когато силите, спящи в човечеството, се пробудят, тогава мисленето, чувството и волята се превръщат в духовни очи и духовни уши.

Така наречените опасности от посвещението

Берлин, 12 декември 1907 г. 131

Този, който пренебрегва истинските сили на съществуването, е откъснат от реалността. Материализмът може да задоволи само интелекта, а не по-дълбоките нужди на душата. Духовните светове също могат да бъдат опасни, поради присъщите им реалности и същности. Но тези опасности винаги обграждат човечеството. Тревожността, страхът, суеверието и безнадеждността са храна за враждебни сили. Човешките същества могат да преодолеят страха от смъртта само когато знаят, че в тях пребивава вечна същност. Проповядването на добродетел е безполезно. Лекарството се крие в истините на духовната наука. Те не бива да се представят преди 35-годишна възраст. Истинската зрялост се постига едва в напреднала възраст. Дълбините на висшите светове са толкова по-лесно достъпни, колкото повече човек може да мълчи. Потенциалът за добро увеличава и потенциала за зло. Човек трябва да търси духовното, дори ако то носи опасности.

VII. Мъж, жена и дете в светлината на духовната наука

Берлин, 9 януари 1908 г. 158

При животните видът има предимство; при хората индивидуалността преобладава. Душата проследява произхода си до предишно съществуване. Несъзнателната любов насочва детето към конкретни родители. Истинското себепознание е възможно само за безсмъртната сила в човек. До пубертета наследствените черти стават напълно очевидни. Тогава започва разгръщането на уникална индивидуалност. Младият човек търси от родителите си основата, върху която да изгради физическото си тяло. Възрастните са плодородната почва за следващото поколение. Не трябва да насилваме детето да го оформя по наш образ, а по-скоро да му позволим свободата в развитието му и да уважаваме тази свобода.

VIII. Душата на животните в светлината на духовната наука

Берлин, 23 януари 1908 г. 166

Истинското себепознание идва от наблюдението на необятния свят и неговите същества. Това, което хората виждат разпределено в изобилието от животински форми, те виждат приведено в определена хармония в самите себе си. В най-високоразвитите животни човек може да види нещо като карикатура на човешкото действие. Човек може да се възхищава на дейността на мравки, пчели и бобри. Преди това естествената наука е вярвала, че може да се справи с концепцията за „борбата за съществуване“. Хората имат индивидуална душа, животните - групова душа. Тази групова душа пребивава в астралния свят. Хората притежават въображение и памет; животните просто са обладани от тях. В далечното минало човешката душа също е била групова душа. Животните са останали на този древен етап. За разлика от това, груповата душа на човека е запазила способността си за развитие и трансформация. Човешкото тяло е запазило способността да се превърне в храм за висша индивидуалност. Човешката душа е чакала да се въплъти, след като животните вече са станали физически. Всяка животинска форма е едностранчиво представяне...

на божествения дух. В човека архетипът достига най-съвършената си форма. В творческата мисъл този архетип оживява в човека.

Заблудата на болестта в светлината на духовната наука.

Мюнхен , 3 декември 1907 г. (вместо Берлин, 13 февруари 1908 г.). 191

От душата могат да възникнат имитации на болести, точно както истинските, истински симптоми. Материалистичното и духовно-научното мислене имат дълбоко въздействие върху човешката психика. Човешките същества трябва да творят отвътре; в противен случай тяхната продуктивна сила увяхва. В страх душата се стреми да установи център на волята. Това е събиране на кръв. Човек пребледнява. В срам индивидът се стреми да угаси егото. Те желаят да се слеят с вселената. Кръвта тече навън. По този начин всички психически процеси могат да окажат влияние върху процесите на организма. Абстрактните мисли имат най-малко въздействие върху организма. Човешките същества са обратното на растенията. Коренът им съответства на човешката глава. Един ден човечеството ще произведе свой собствен вид без желание. Това е изобразено в образа на Светия Граал. Такива образи имат лечебен ефект. Ако човек не може да формира вътрешни въображения, цялата енергия тече навън. Колкото по-малко човек може да се слее с общото съществуване на света, толкова повече осъзнава какво се случва в собствения му организъм. Това е причината за фалшивите страхове и фалшивите възприятия за болестта. Фалшивите образи създават психологически смущения, които по-късно се проявяват като физически неразположения. В древните трагедии героят запечатва страданието; това носи изцеление. Потокът на кръв в приказките е здравословен образователен инструмент. Ако човек го види външно в картина, той може да го преодолее. Заблудите за болест произтичат от липса на продуктивност. Духовната наука екипира хората срещу влиянията на цивилизацията. Животно, пресадено в плен, се разболява. То не може да развие противодействаща сила. Чрез вътрешна дейност човек трябва да трансформира тези влияния. След това те могат да бъдат използвани за по-висшето развитие на индивида.

Х. Треската за здравето в светлината на хуманитарните науки.

Мюнхен , 5 декември 1907 г. (вместо Берлин, 27 февруари 1908 г.). 210

Всеки човек има индивидуално здравословно състояние. Чрез закона или религиозните идеали астралното тяло се трансформира; чрез изкуството или великите основатели на религиите - етерното тяло; а чрез духовно-научни упражнения - физическото тяло. Човешките същества могат да обработват културни впечатления вътрешно. Всичко, което създава дисхармония между външните впечатления и вътрешния опит, е нездравословно. Ако вътрешният аз е твърде слаб, за да обработи всичко, могат да възникнат истерични заболявания. Постоянното питане „защо“ може да доведе до хипохондрични състояния. Слабите конституции не могат да противодействат на външните впечатления с мощна вътрешна сила. Човек трябва да даде възможност на хората да издържат на средата си. Цялото образование и обществена работа трябва да се стремят да направят радостта и удовлетворението в живота възможни за хората. Лечебната сила на любовта се крие в изливането на нашия вътрешен аз. Ако се появят образи, докато четем книга, тогава е налице продуктивност, която носи щастие. Духовно-научните факти трябва да намерят своето място в науката. Силният мироглед създава хармония.

Кариера и заетост на ХЛ

Берлин, 12 март 1908 г. 227

Хуманитарните науки водят до истинско разбиране на реалността. Съвременният работник е продукт на развитието на последните векове. Овластяването на законите на природата е кристализирало в индустрията и транспорта. Съществува дисхармония между човешкия копнеж и това, което животът всъщност предлага. Връзката между работа и доход се е променила драстично. Много хора някога са имали лична връзка на душата с работата си. Това до голяма степен е загубено. Работата се изразява в самата работа, доходът - в заплатата. Не обстоятелствата са проблемът, а по-скоро...

Относно развитието на човешката душа: Само чрез трансформацията на човешката душа може да се постигне спасение и прогрес, никога чрез просто институции. Институциите, които стават причина за трудности и страдания, са създадени първоначално от хората. Човешките същества могат да страдат само чрез други хора. В социалния живот само това, което хората правят не за себе си, а за цялото човечество, е полезно за тяхното спасение. В духовните сфери националните души, груповите души и духовете на общността са реалност. Работата трябва да съществува в рамка, регулирана от мъдрост и структура. Не става въпрос за осигуряване на каквато и да е работа, а за гарантиране, че работата се извършва за нуждите на цялото. Импулсът трябва да бъде чувството за принадлежност към човешките групи, произтичащо от истинската мъдрост.

ХІІ. Слънце, Луна и Звезди

Берлин, 26 март 1908 г. 253

Аристотел казва, че според древните учения небесните тела са богове. Астрологията, макар и в изкривена форма, ни връща към първичната мъдрост на човечеството. Според тази мъдрост звездите са били тела на духовно-божествени същества. Духовните сили са действали от звезда на звезда. Днес хората ги виждат само като чисто физически тела. При растенията действат свръхестествени сили на привличане и отблъскване. Само слънчевите сили биха ускорили развитието; земните сили действат като инхибитори. Земята е живо цяло. Душите на животинските групи обикалят около своята планета. Всяка планета има свои собствени орбитални сили. Като ембрион, човечеството е подвластно на лунните сили. Човешкото тяло е зависимо от Луната, що се отнася до формата му. Слънцето и Луната представляват необходимия контраст между живот и форма за човешкото развитие. Зад земната светлина се крие животът, който тече от слънцето. От звездите, слънцето и луната не само лъчи светлина текат, но и духовни жизнени течения. Човекът се ражда от космоса, от световния дух, подобно на звездното пространство.

XIII. Началото и края на Земята

Берлин, 9 април 1908 г. 264

От велики идеали извираят мощни емоции, които вдъхновяват ежедневната дейност. Естествената наука прави изводи за по-ранни състояния на Земята от останките на изчезнали светове и същества. Зад физическото се крият свръхфизически сили. В съня астралното тяло и егото се отделят от физическото и етерното тяло. Чрез посвещението човек получава духовни очи и уши. След това астралното тяло получава просветление. Духовната наука вижда астралното тяло и егото като първоначалната същност на човечеството. Вътрешният живот е предшествал външния. Материята е кондензиран дух. Човечеството е съществувало на Земята като духовно същество, преди да се появят другите царства на природата. Хората първо са започнали да кристализират най-нисшите, а след това и висшите животни от себе си. Животинското и растителното царство са останалите етапи на човешкото развитие. Всяко несъвършенство води началото си от висшата сфера. По същия начин Земята първоначално е била духовно същество. Вътре в хората има органи, които умират, и органи, които се издигат. Сърцето ще бъде инструмент на душата. В бъдеще човечеството не само ще създава въздушни форми чрез думите. Гласовият орган ще бъде репродуктивният орган на бъдещите хора. Човечеството ще се одухотвори и в края на света ще се върне към духа.

XIV . Ад

Берлин, 16 април 1908 г. 287

В персийската култура царството на добрите сили, Ормузд, е било противопоставяно на царството на злите сили, Ариман. Легендите говорят за царство на ада, от гръцкия Тартар до богинята на смъртта Хей, която погребва недостойните мъртви. Данте изобразява този свят, а Гьоте представя Мефистофел като представител на адските сили. В човешките същества е обединена двойственост: физическото, което е подвластно на наследственост, и духовното, което е подвластно на прераждане. В съня духовното се отделя от физическото тяло.

След смъртта на човек се появяват образи от минали животи. Откъс от последния живот остава свързан с човешкото същество . Със смъртта астралното тяло не просто се отказва от желанията си, въпреки че му липсва физическото тяло, инструментът за задоволяване. То страда от желанието, докато то не бъде угаснато чрез неудовлетворяване. Това е време на пречистване. Човек, който се е идентифицирал с физическото си тяло, има по-трудно съществуване след смъртта, отколкото човек, който е възприемал свръхсетивния, духовния и умствения свят. От плодовете на предишния живот човек изгражда тялото на следващия си живот. Така плодовете на предишните животи се съдържат в човека. Това е пътят на човешкото същество към усъвършенстване през земните животи. Вътре в човешкото същество се крие едновременно развиваща се напред и възпираща сила. От една страна, ние вземаме житейския опит със себе си като плод на живота. От друга страна, ние сме изковани заедно с физическия свят. Ако човек разбира само физическото, това е мъчително мъчение в духовния свят. Чрез развитието на възпиращи сили в човека, духът е проникнал в чувственото и е успял да пожъне плодовете му. Погледнато от гледна точка на духа, препятствието е крайното средство за прогрес.

XV. Небето

Берлин, 14 май 1908 г. 313

Плодът на живота продължава. Следващият земен живот получава този плод от предишни земни животи в себе си. Между смъртта и прераждането, човешкото същество съществува в духовен свят. Ако човек притежава отречение, енергия и постоянство да развие спящите способности вътре в себе си, той ще възприеме духовните светове. Три основни сили са способни да се развиват към по-висшето: тези на мисленето, чувстването и волята. Доколкото тези сили текат към човешкото същество отвън чрез ежедневието, те са неподходящи за по-висше духовно развитие.

Човек трябва да се отдаде на мисли за вечността. Тогава той е въведен в свят, където самата мисъл е творческа. Астралният свят е пространство, изпълнено със светлина и цвят. Когато истинската любов навлезе в съществото на човек, един свят му говори с духовни тонове. Раят е там, където сме; трябва само да го възприемем. След смъртта човек е свързан с творческите сили, които проникват в пространството, сили, които възприемащият човек вече опознава тук. Безтелесният човек живее в различно състояние на съзнанието и възприема тези творчески сили. Това, което човек чувства, когато последното зрънце на живота се разгръща, е блаженство. Съзнанието в творческата сфера е далеч по-ярко от това във физическия свят. Мрежата от една човешка душа към друга съществува невидимо в свръхсетивния свят. Всичко, което е свързано във физическия свят, намира своето продължение в духовния свят. Истинските сили, които дремят зад сетивните, трябва да бъдат въведени в този свят. Хуманитарните науки не трябва да отчуждават хората от света, а по-скоро да им дават възможност да живеят силен и активен живот. Това винаги ще бъде пътят на интелектуалната култура: светлината на мъдростта да се развива от огъня на любовта и ентусиазма.

РУДОЛФ ЩАЙНЕР ПЪЛНО ИЗДАНИЕ

Структура според: Рудолф Щайнер -
Литературното
и художествено произведение. Библиографски преглед
(Номерата на библиографиите са в курсив и в
скоби)

А. ПИСЕНИЯ /

Произведения

„Научни съчинения“ на Гьоте, въведение и коментари от Р. Щайнер, 5 тома ,
1883-97, ново издание 1975 (*la-e*); отделно издание на въведенията, 1925
(1)

Очертания на епистемологията на светогледа на Гьоте, 1882 (2)

Истина и наука. Прелюдия към „Философия на свободата“, 1892 (3)

Философия на свободата. Очертания на един съвременен мироглед, 1894 (4)

Фридрих Ницше, борец срещу времето си, 1895 (5)

Светогледът на Гьоте, 1897 (6)

Мистицизмът в зората на съвременния интелектуален живот и връзката му
със съвременния мироглед, 1901 (7)

Християнството като мистичен факт и мистериите на древността, 1902 (8)

Теософия. Въведение в свръхсетивното познание за света и човешката съдба,
1904 (9)

Как човек може да придобие знания за висшите светове? 1904/05 (10)

От Акашовите записи, 1904-08 (11)

Етапите на висшето познание, 1905-08 (12)

Очерк на окултната наука , 1910 (13)

Четири мистериозни драми, 1910-13 (14)

Духовното лидерство на човека и човечеството, 1911 (15)

Антропософски календар на душата, 1912 (*в 40*)

Път към себепознанието на човека, 1912 (16)

Прагът на духовния свят, 1913 (17)

Загадките на философията в тяхната история, очертани, 1914 (18)

Загадката на човека, 1916 (20)

От загадките на душите, 1917 (21)

Интелектуалната природа на Гьоте, разкрита чрез неговия „Фауст“ и чрез
приказката за змията и лилията, 1918 (22)

Основните проблеми на социалния въпрос в жизнените потребности на
настоящото и бъдещето, 1919 (23)

Есета върху тройния социален ред и съвременната ситуация 1915-1921 (24)

Космология, религия и философия, 1922 (25)

Антропософски насоки , 1924/25 (26)

Основи за разширяване на изкуството на лечението според духовно-научните
прозрения, 1925 г. От д-р Р. Щайнер и д-р И. Вегман (27)

Моят живот, 1923-25 (28)

//. Събрани есета

Есета по драматургия 1889-1901 (29) - Методологични основи на антропософията 1884-1901 (30) - Есета по културна и съвременна история 1887-1901 (31) - Есета по литература 1886-1902 (32) - Биографии и биографични скици 1894-1905 (33) - Есета от «Луцифер-Гнозис» 1903-1908 (34) - Философия и антропософия 1904-1918 (35) - Есета от «Гьотеанумът» 1921-1925 (36)

III. Публикации от наследството

Писма - Пословици - Сценични адаптации - Чернови за четирите мистерийни драми 1910-1913 - Антропософия. Фрагмент от 1910 г. - Събрани скици и фрагменти - От тетрадки и документи - (38-47)

Б. РАЗГОВОРИТЕ РАБОТАТА

/ . Публични лекции

Берлинската серия от публични лекции, 1903/04 до 1917/18 (51-67) - Публични лекции, серии от лекции и университетски курсове в други части на Европа 1906-1924 (68-84)

Лекции на II за членове на Антропософското общество

Лекции и лекционни серии с общо антропософско съдържание - Христология и евангелски размисли - Хуманитарни науки
Човешки изследвания - Космическа и човешка история — Духовното
Контекст на социалния въпрос - Човекът в неговия контекст
с Космоса - Карма Отражения - (91-244)

Лекции и трудове върху историята на антропософското движение и Антропософското общество (251-263)

III. Лекции и курсове по отделни области на живота

Лекции по изкуство: Общи художествени въпроси - Евритмия — Формиране на речта и драматично изкуство - Музика - Изобразително изкуство - История на изкуството (271-292) - Лекции по образование (293-311) - Лекции по медицина (312-319) - Лекции по естествени науки (320-327) - Лекции за социалния живот и тройния социален ред (328-341) - Лекции за работниците по реконструкцията на Гьотеанума (347-354)

В. ХУДОЖЕСТВЕННОТО ПРОИЗВЕДЕНИЕ

Точни репродукции на картини и графични дизайни и скици на Рудолф Щайнер в художествени портфолия или като отделни листове: проекти за изографисването на Първия Гьотеанум - учебни скици за художници - програмни изображения за евритмични изпълнения - евритмични форми - скици за евритмичните фигури и др.

*Томовете на Пълните съчинения на Рудолф Щайнер
са еднакво екипирани в рамките на отделните групи
предлага поотделно.*